

Jeremias Kortelainen, Olli Oosi, Tuomas Luukkonen,
Noora Luomala, Katariina Välikangas, Johanna Hätälä,
Pasi Haapakorva, Riku Hämeenniemi ja Tapio Kaasalainen

Ikääntyneiden asuminen – ennakointi ja varautuminen kunnissa

Valtioneuvoston
selvitys- ja tutkimus-
toiminnan julkaisusarja

2020:55

ISSN 2342-6799

ISBN PDF 978-952-383-033-2

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:55

Ikääntyneiden asuminen – ennakointi ja varautuminen kunnissa

Jeremias Kortelainen, Olli Oosi, Tuomas Luukkonen, Noora Luomala,
Katariina Välikangas, Johanna Hätälä, Pasi Haapakorva, Riku Hämeenniemi
ja Tapio Kaasalainen

Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2020

Valtioneuvoston kanslia

ISBN PDF: 978-952-383-033-2

Tekijän organisaatio: Jeremias Kortelainen, Olli Oosi, Tuomas Luukkonen, Noora Luomala (Owal Group Oy),
Johanna Hätälä, Pasi Haapakorva, Riku Hämeenniemi (Sitowise Oy), Katariina Välikangas & Tapio
Kaasalainen

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Valtioneuvoston kanslia		10.12.2020
Tekijät	Jeremias Kortelainen, Olli Oosi, Tuomas Luukkonen, Noora Luomala, Katariina Välikangas, Johanna Hätälä, Pasi Haapakorva, Riku Hämeenniemi, Tapio Kaasalainen		
Julkaisun nimi	Ikääntyneiden asuminen – ennakointi ja varautuminen kunnissa		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:55		
ISBN PDF	978-952-383-033-2	ISSN PDF	2342-6799
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-033-2		
Sivumäärä	176	Kieli	suomi
Asiasanat	Ikääntyneet, asuminen, ennakointi, varautuminen		
Tiivistelmä	<p>Ympäristöministeriö toteuttaa kolmivuotista ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmaa, jonka yhtenä painopisteenä on ikääntyneiden oman ja kuntien asumisen ennakkoinnin ja varautumisen vahvistaminen. Kuntien ennakointi ja varautuminen on tärkeää ikääntyvän väestön asuinolojen parantamisessa. Tämän selvityksen tavoitteena oli tarkastella kuntien ja kansalaisten asumistarpeiden sekä asumisen ennakkoinnin ja varautumisen tilaa sekä esittää keinoja vahvistaa sitä.</p> <p>Selvityksen tuloksena suositellaan, että kuntien tulee vahvistaa ikääntyneiden asumisen kehittämistä osana strategista päätöksentekoa ja toimeenpanoa sekä sisällyttää asuminen nykyistä vahvemmin suunnitelmiinsa. Kuntien tulee hyödyntää monipuolisesti erilaisia tietolähteitä sekä kartoittaa ikääntyneiden toiveita ja tarpeita huomioiden myös nuoremmat sukupolvet. ARA-asuntokannan korjaaminen esteettömäksi ja ikääntyneille sopivaksi sekä omien kiinteistöjen hyödyntäminen tulee huomioida kehittämisessä. Ikääntyviin kohdistuvaa asumisen neuvontaa ja opastusta tulee lisätä.</p> <p>Valtion tulee vahvistaa ikääntyneiden asumisen ennakkointia ja varautumista osana vanhuspalvelulain toteuttamista ja sisällyttää asuminen vanhuspalvelulain 5 §:n mukaiseen suunnitelmaan ikääntyneen väestön tukemiseksi. Kuntien asumisen ennakkoinnin ja varautumisen kehittämistä on tuettava pitkäjänteisesti. Valtion tulee jatkaa ARA-asuntokannan kehittämistä ikääntyneille soveltuvaksi. Kuntien ja valtion kannattaa jatkossa hyödyntää eri toimijoiden mahdollisuuksia tukea ja vahvistaa kansalaisten omaa asumisen ennakkointia ja varautumista.</p>		
Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.			
Kustantaja	Valtioneuvoston kanslia		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Statsrådets kansli	10.12.2020	
Författare	Jeremias Kortelainen, Olli Oosi, Tuomas Luukkonen, Noora Luomala, Katariina Välikangas, Johanna Hätälä, Pasi Haapakorva, Riku Hämeenniemi, Tapio Kaasalainen		
Publikationens titel	Boende för äldre personer – framförhållning och beredskap i kommuner		
Publikationsseriens namn och nummer	Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2020:55		
ISBN PDF	978-952-383-033-2	ISSN PDF	2342-6799
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-033-2		
Sidantal	176	Språk	finska
Nyckelord	äldre personer, boende, framförhållning, beredskap		
Referat	<p>Miljöministeriet genomför Åtgärdsprogram för äldres boende. En av dess tyngdpunkter är att förstärka äldres och kommunernas framförhållning och beredskap vad gäller boende. Kommunernas beredskap är viktig vid förbättring av den åldrande befolkningens boendeförhållanden. Målet med denna utredning var att granska läget för kommunernas och medborgarnas boendebehov och boendets framförhållning och beredskap samt föreslå hur detta läge kan förstärkas.</p> <p>Kommunerna ska förstärka utvecklingen av äldre personers boende som en del av det strategiska beslutsfattandet och genomförandet och inkludera boendet i sina planer. Kommunerna ska mångsidigt utnyttja diverse informationskällor och kartlägga äldre personers behov. Utnyttjande av egna fastigheter och reparation av ARA-bostadsbeståndet så att bostäderna blir lämpliga för äldre ska beaktas i utvecklingen. Boenderådgivning och -vägledning ska ökas.</p> <p>Staten ska förstärka de äldres framförhållning och beredskap vad gäller boende som en del av genomförandet av äldreomsorgslagen och inkludera boendet i planen i 5 § i äldreomsorgslagen. Det lönar sig för kommunerna och staten att i fortsättningen utnyttja olika aktörers möjligheter att stödja och förstärka medborgarnas egen framförhållning och beredskap vad gäller boende.</p>		
Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokaytoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt			
Förläggare	Statsrådets kansli		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Prime Minister's Office	10.12.2020	
Authors	Jeremias Kortelainen, Olli Oosi, Tuomas Luukkonen, Noora Luomala, Katariina Välikangas, Johanna Hätälä, Pasi Haapakorva, Riku Hämeenniemi, Tapio Kaasalainen		
Title of publication	Housing for older people – anticipation and preparedness in municipalities		
Series and publication number	Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2020:55		
ISBN PDF	978-952-383-033-2	ISSN PDF	2342-6799
Website address URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-033-2		
Pages	176	Language	Finnish
Keywords	Older people, housing, anticipation, preparedness		
Abstract	<p>The Ministry of the Environment is conducting the Action programme related to housing for older people, in which one of the focus areas is to strengthen the housing-related anticipation and preparedness among municipalities and older people themselves. The preparedness of municipalities is important in the enhancement of the living conditions of the older population. The goal of this report was to review the state of the housing needs anticipation and preparedness among municipalities and citizens and to present means of strengthen this.</p> <p>Municipalities should strengthen the development of housing for older people as part of strategic decision-making and execution and include housing in their plans more extensively. Municipalities should make use of a wide range of information sources and analyse needs of older people. In development, attention should be paid to the renovation of ARA housing stock to make it suitable for older people as well as to the utilisation of own properties. Housing guidance and counselling targeted at older people should be increased.</p> <p>The State should strengthen the preparedness related to housing for older people as part of the implementation of the Act on services for older persons and include housing in the plan to support the older population. The development of housing-related anticipation and preparedness in municipalities must be supported over the long term. In the future, municipalities and the State should tap into various actors' potential to support the housing-related anticipation and preparedness among citizens themselves.</p>		
	<p>This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokaytoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.</p>		
Publisher	Prime Minister's Office		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

1	Johdanto	9
1.1	Selvityksen tausta	9
1.2	Tavoitteet	12
1.3	Aineistot ja menetelmät	13
2	Väestön ikääntyminen	21
2.1	Väestörakenne	21
2.1.1	Väestö nyt.....	21
2.1.2	Väestörakenteen muutokset.....	22
2.2	Ikääntynyt väestö kunnissa	25
2.3	Ikääntyneen väestön erityispiirteitä	30
3	Ikääntyneiden asumisen tarpeet ja ratkaisut	36
3.1	Toimintakyky ja elämänlaatu asumisen tarpeiden taustalla	36
3.1.1	Toimintakyky, terveys ja elämänlaatu.....	36
3.1.2	Ikääntyneiden asumisen ratkaisut	42
3.2	Ikääntyneiden omat toiveet ja tarpeet asumiselleen	45
3.3	Asuntokannan korjaaminen ikääntyneiden asumisen ennakkoinnissa	49
3.4	Liikenn ratkaisut: Case Palveluliikenne Oulussa.....	55
4	Ennakkoinnin ja varautumisen nykytila kunnissa	57
4.1	Ennakkoinnin ja varautumisen haasteet	57
4.2	Ennakkoinnin ja varautumisen keinot ja työkalut	60
4.3	Ennakkoinnin ja varautumisen tarpeet.....	73
4.4	Ikääntyneiden näkökulma asumisen ennakkointiin ja varautumiseen.....	78
4.4.1	Ikääntyneiden osallistuminen	78
4.4.2	Ikääntyneiden oma varautuminen	84

5	Ennakointi ja varautuminen case-kunnissa	89
5.1	Hyvinkää	89
5.2	Lahti ja Päijät-Häme	92
5.3	Oulu	96
5.4	Pori	100
5.5	Rovaniemi	104
5.6	Salo	107
6	Ennakointi ja varautuminen kansainvälisesti	112
6.1	Irlanti: kansallinen struktuuri ja ohjattu toimeenpano	112
6.1.1	Kansalliset ikääntyneiden asumiseen liittyvät toimet	112
6.1.2	Kuntien ennakointi ja varautuminen	114
6.1.3	Kehittämishaasteita	118
6.2	Iso-Britannia: positiivinen mielikuva ja kehittämisverkostot	120
6.2.1	Kansalliset ikääntyneiden asumiseen liittyvät toimet	120
6.2.2	Kuntien ennakointi ja varautuminen	122
6.2.3	Kehittämishaasteita	127
6.3	Islanti: aktiivisuus, vastuunotto ja yhteistyö	128
6.3.1	Kansalliset ikääntyneiden asumiseen liittyvät toimet	128
6.3.2	Kuntien ennakointi ja varautuminen	129
6.3.3	Kehittämishaasteita	131
6.4	Johtopäätökset	131
7	Yhteenveto, johtopäätökset ja toimenpidesuosituksset	133
7.1	Yhteenveto väestön ikääntymisestä, ikääntyneiden asumistarpeista ja kansainvälisistä esimerkeistä	133
7.2	Johtopäätökset ja suositukset ennakoinnista ja varautumisesta	136
	Lähteet	145
	Liitteet	161

LUKIJALLE

Tämä selvitys on osa ympäristöministeriön Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman 2020–2022 toteutusta. Selvityksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa ikääntyneiden asumistarpeiden ja asumisen ennakointia ja niihin varautumista, mikä on myös toimenpideohjelman painopiste.

Kiitämme lämpimästi kaikkia, jotka ovat mahdollistaneet selvityksen toteuttamisen. Haluamme kiittää selvityksen ohjausryhmää antoisista keskusteluista ja tarkkanäköisistä kommentteista. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi asuntoneuvos Raija Hynynen (YM), ja muut jäsenet olivat neuvotteleva virkamies Satu Karppanen (STM), neuvotteleva virkamies Teija Mikkola (VM), erityisasiantuntija Sonja Manssila (ARA), erityisasiantuntija Tuula Tiainen (YM) ja erityisasiantuntija Anna Haverinen (Kuntaliitto).

Lisäksi kiitämme case-alueina selvitykseen osallistuneiden Hyvinkään, Lahden, Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän, Oulun, Porin, Rovaniemen ja Salon viranhaltijoita tiedonkeruussa tukemisesta ja työpajojen järjestelyistä. Kiitos myös asiantuntijapaneelille sekä kaikille haastatetuille asiantuntijoille syvällisistä näkemyksistä, jotka auttoivat tekijöitä ymmärtämään paremmin ikääntyneiden asumisen ilmiöitä. Kiitämme myös erikseen ARAa ja Vanhustyön keskusliittoa tilastoaineistoista.

Selvityksen luvussa 1 taan työn tausta, tavoitteet, aineistot ja menetelmät. Luku 2 käsittelee väestörakenteen muutosta ja ikääntymistä tilastoaineistojen kautta. Luvussa 3 luodaan katsaus ikääntyneiden asumistarpeisiin ja -ratkaisuihin sekä niiden muuttumiseen toimintakyvyn muuttuessa. Luku 4 sisältää ikääntyneiden asumisen ennakkoinnin ja varautumisen nykytilan kunnissa kyselyaineistoihin pohjautuen, ja luvussa 5 esitetään case-alueiden vastaava tilanne. Luvussa 6 tarkastellaan ennakkoinnin ja varautumisen käytäntöjä Irlannin, Ison-Britannian ja Islannin esimerkkien perusteella. Luvussa 7 vedetään yhteen selvityksen tulokset ja annetaan toimenpidesuosituksia ikääntyneiden asumisen ennakkoinnin ja varautumisen kehittämiseen.

Tekijät
Joulukuu 2020

1 Johdanto

Selvityksen tavoitteena on tukea kuntien ikääntyneiden asumiseen liittyvää ennakointia ja varautumista kunnissa. Tässä luvussa esitellään selvityksen tausta, tavoitteet, lähestymistapa, aineistot ja menetelmät.

1.1 Selvityksen tausta

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan sisältyy Ikäohjelman valmistelu. Ikäohjelman 2030 tavoitteina on ”suunnata ennaltaehkäiseviä ja toimintakykyä parantavia toimia iäkkäälle väestölle ja riskiryhmille, pidentää ikääntyvien työikäisten toimintakykyä ja työuria, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, lisätä ja mahdollistaa vapaaehtoistyötä, varmistaa iäkkäiden palvelujen yhdenvertaisuus, tehokkaampi koordinaatio ja taloudellinen kestävyys, lisätä asumisen ja asuinympäristöjen ikäystävällisyyttä ja nostaa esille suomalaista ikäteknologian kehittämistä ja hyödyntämistä.” Osana ohjelmaa ympäristöministeriö on käynnistänyt kolmivuotisen ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman¹ parantamaan ikääntyneiden asuinoloja². Toimenpideohjelman tavoitteina on

- Parantaa ikääntyneiden asuinoloja ja edistää asumisvaihtoehtojen tarjontaa
- Tukea sekä ikääntyneiden että kuntien ennakointia ja varautumista asumisasioissa
- Tukea ikäystävällisten asuinympäristöjen kehittämistä (YM 2020a).

Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman painopisteinä ovat ikääntyneiden ja kuntien asumisen ennakoinnin ja varautumisen vahvistaminen, ikääntyneille sopivien asuntojen korjaamisen, kehittämisen ja rakentamisen tukeminen sekä ikä- ja muistiystävällisten asuinympäristöjen kehittämisen tukeminen. Ohjelman toteuttamisessa valtion keskeisiä keinoja ovat korjausavustukset, erityisryhmien asumisen investointiavustus ja rahoitus kuntien kehittämishankkeisiin. Muita toimenpiteitä ovat esimerkiksi informaation jakaminen, seminaarit sekä muu yhteistyö kuntien ja järjestöjen

---

¹ Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma 2020–2022

² Ikääntyneiden asuminen YM:n verkkosivulla

kanssa. (YM 2020a.) Toimenpideohjelma jatkaa ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman (Ikä-Aske 2013–2017) työtä. Tämä selvitys liittyy toimenpideohjelman toteuttamiseen.

Vuoteen 2040 mennessä 75-vuotta täyttäneiden määrä kasvaa 910 000 henkilöön, mikä vastaa 16 prosenttia väestöstä. Tämä tarkoittaa 400 000 yli 75-vuotiasta enemmän kuin vuonna 2019. Määrä kasvaa eniten kaupungeissa, mutta osuuksien muutokset ovat suurimpia pienemmissä kaupungeissa. Suhteellisesti ikääntyneiden määrä on kasvanut ja kasvaa tulevaisuudessakin eniten suurten kaupunkien kehysalueilla. Vajaa kolmasosa kaikista ikääntyneistä asuu taajamissa, ja näistä 40 prosenttia keskustojen läheisyydessä. Iän noustessa asuminen keskusta-alueilla yleistyy, mutta korkeimmissa ikäluokissa yksinasuvia taajaman ulkopuolella on erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Omakotitaloissa asuminen laskee iän noustessa, mutta on yleistä vielä yli 84-vuotiailla. (Tilastokeskus 2020b; Tilastokeskus 2020c; Helminen ym. 2017.)

Ikääntyneet ovat varsin monimuotoinen joukko. Jokaisen asumisen ja palveluiden tarve vaihtelee yksilöllisen tilanteen mukaan. Yksilölliset tarpeet riippuvat osaltaan siitä, minkälaisia toiveita ja painotuksia hyvään elämänlaatuun sisältyy. Nämä vaihtelevat iän perusteella, mutta myös ikäluokkien sisällä. Jos ikääntyneitä tarkastellaan vain ikäluokittain, suuri osa tästä vaihtelusta jää huomiotta. (Vaarama ym. 2014.) Osa ikääntyneistä asuu kaupungeissa, osa maaseudulla, osa yksin, osa kumppanin kanssa, osalla on paljon varallisuutta tai hyvä eläke, toisaalta osa on hyvinkin pienituloisia.

Ikääntyminen vaikuttaa toimintakykyyn, mikä puolestaan vaikuttaa myös asumistarpeisiin. Tavoitella viime vuosikymmeninä ja myös ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman 2013–2017 toteutuksessa on ollut se, että ikääntyneet voisivat asua kotonaan mahdollisimman pitkään terveydentila huomioon ottaen. Vuoden 2019 lopussa 75 vuotta täyttäneistä kotona asui 91,9 prosenttia, tehostetun palveluasumisen asiakaina oli 7,3 prosenttia sekä vanhainkodeissa ja pitkäaikaispaikoilla terveyskeskusvuodeosastoilla (laitoshoito) oli 0,8 prosenttia. 85 vuotta täyttäneistä noin 81 prosenttia asui kotona. (THL 2020a.) Kotona asumista voidaan tukea esimerkiksi ennakoimalla ja varautumalla asumisen tarpeisiin ikääntyneen omasta, kuntien toiminnan ja talouden, rakennusten ja rakennutun ympäristön käytön sekä eri toimijoiden yhteistyön ja asumista tukevien toimintamallien näkökulmista. Tulevaisuuden tarpeeksi on konkretisoitunut miljoona esteetöntä asuntoa vuoteen 2035 mennessä. (Helminen ym. 2017; YM 2018.)

Keskeisiä toimijoita varautumisessa ovat ikääntyneen kunta ja ikääntynyt itse. Kuntia on tuettu ikääntymisen asumisen kehittämisessä monin tavoin. Vanhuspalvelulain uudistaminen on ohjannut kuntia suunnitelmallisempaan ja järjestelmällisempään toimintatapaan kotona asumisen mahdollistamisessa esimerkiksi säännöksillä toimintakyvyn

tukemisesta, palvelutarpeen arvioinnista ja palveluiden laadusta. (Välikangas 2017.) Ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen kehittäminen on jo huomioitu monissa kunnissa vähintään suunnitelmatasolla, ja osallistumisen mahdollisuudet ovat parantuneet. (Oosi ym. 2017, 105; Välikangas 2017; Owl Group 2018.) Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmassa toteutettiin lukuisia toimenpiteitä, esimerkiksi asunnon esteettömyyden ja turvallisuuden (Hakala & Id-Korhonen 2016.), älyteknologian (YM 2017b) ja hissien rakentamisen (ks. esim. Kotilainen et al. 2016) tukemiseksi. Kotiin tuotavia palveluita on viime vuosina kehitetty eri hankkeissa ja maakunnissa (Noro & Karppanen 2019).

Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmassa on myös kartoitettu ja jäsennetty kunnallisia ennakkoinnin ja varautumisen työkaluja ja toimintamalleja, joita ovat esimerkiksi erilaiset väestöennusteet, toimintakyvyn arvioinnin mittarit ja erilaisiin asumistarpeisiin vastaavat asumismuodot, kuten palvelukorttelit tai muut yhteisölliset välimuotoiset asumismuodot. Kuntia on tuettu muodostamalla varautumisen viitekehys ja arviointimalli, jossa huomioidaan erilaisia ennakkoinnin ja varautumisen näkökulmia ja teemoja, joihin kunnat voisivat kiinnittää huomiota. (Oosi ym. 2017.)

Vaikka kunnat ovat alkaneet yhtenäistää strategioitaan ja suunnitelmiaan, todellisia toiminnan muutoksia on toistaiseksi ollut vähän (Välikangas 2017). Varautumisen ikääntymisen tuomiin haasteisiin on todettu olevan tällä hetkellä kunnissa vähäistä, ja monesta kunnasta puuttuvat käytännönläheiset suunnitelmat tai linjaukset ikääntyneiden asumisen ratkaisuista (Kehusmaa ym. 2018). Siten kuntien ennakointi ja varautuminen ikääntyneiden asumisen kysymyksissä ei ole vielä riittävää. Aiempien tutkimusten perusteella erityisesti yhteistyö eri toimijoiden kesken sekä kunnan sisällä (sotemaankäyttö) että eri toimijoiden (mm. maakunta) välillä ei ole systemaattista, eikä kunnan sisällä vastuutahoja ole määritetty. (Oosi ym. 2017; THL 2018; Tupala ym. 2018.)

Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman lopussa toteutetun tulevaisuussuunnitelman pääteemoja olivat 1) asutokannan parantaminen, uustuotanto ja asuinympäristöjen kehittäminen 2) ikäteknologian hyödyntäminen asumisen tukemisessa, 3) kuntien toiminta ja yhteistyö ikääntyneiden asumisen ja elinympäristöjen kehittämisessä ja 4) ennakointi ja varautuminen. Ikääntyneiden asumisen kehittämisessä on tärkeää riittävän varhainen ennakointi ja varautuminen tulevaisuuden asumistarpeisiin. Tietopohjan vahvistaminen, viestintä ja tiedon levittäminen kirjattiin suunnitelmassa keskeisiksi toimenpiteiksi. Toinen tärkeä näkökulma on vaikuttaminen kansalaisiin (taloyhtiöt ja pientalojen omistajat) esteettömyyden ja ikääntyneiden tarpeiden huomioon ottamiseksi. (YM 2017a.) Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma ja tämä selvitys vastaavat osaltaan Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmassa linjattuihin tarpeisiin.

1.2 Tavoitteet

Selvityksen tavoitteena on tukea ikääntyneiden asumistarpeiden ja asumisen ennakoointia ja niihin varautumista eri tasoilla, erityisesti kansalaisten ja kuntien osalta. Ennakointi ja varautuminen vaativat toteutuakseen tietopohjan laajentamista, työkalujen ja toimintamallien kartoittamista ja kokoamista sekä käytännön tukea toimeenpanoon.

Selvityksen toimeksiannon mukaiset kysymykset olivat:

- Miten ikääntynyt väestö jakautuu ikärakenteen ja sosioekonomisen aseman mukaan maan eri osissa ja erilaisissa kunnissa nyt ja tulevaisuudessa?
- Millaisia ovat ikääntyneiden asumisolot nyt ja tulevaisuudessa ja millaisia ongelmia muodostuu iän karttuessa ja toimintakyvyn heikentyessä?
- Millaisia ovat iäkkään väestön asumistarpeet ja -toiveet eri alueilla?
- Millaisia keinoja asumisen ennakointiin ja varautumiseen on olemassa?
- Millä tavoin kunnat ovat varautuneet tällä hetkellä ikääntyneiden asumistarpeisiin ja ikääntymisen mukanaan tuomiin haasteisiin asumisen ja asuinympäristöjen osalta?
- Millaisia aihepiiriin liittyviä kansainvälisiä hyviä käytäntöjä ja esimerkkejä voidaan soveltaa Suomen olosuhteisiin ja toimintaympäristöön?
- Mitkä ovat keskeisiä vaikuttavia toimenpide-ehtotuksia ennakointiin ja varautumiseen kansalaisten, kuntien/kuntayhtymien, valtion ja muiden toimijoiden osalta?

Selvitystehtävä jäsenyi kysymyksittäin neljäksi työpaketiksi ja raportoinniksi, joista muodostuu itsenäisiä vastauksia yksittäisiin kysymyksiin, mutta jotka samalla toimivat myös syötteinä seuraaville työvaiheille. Selvityksen lähestymistapa ja hyödynnettävät aineistot kysymyksittäin on esitetty oheisessa taulukossa.

Taulukko 1. Selvityksen kysymykset, lähestymistapa ja aineistot.

	Kysymys	Lähestymistapa ja aineistot
Työpaketti 1	a) Miten ikääntynyt väestö jakautuu ikärakenteen ja sosioekonomisen aseman mukaan maan eri osissa ja erilaisissa kunnissa nyt ja tulevaisuudessa? b) Millaisia ovat ikääntyneiden asumisolot nyt ja tulevaisuudessa ja millaisia ongelmia muodostuu iän karttuessa ja toimintakyvyn heikentyessä?	<ul style="list-style-type: none"> – Tilastotarkastelu paikkatietoaineistoilla valtakunnallisesti ja case-kunnittain – Täydennetään kirjallisuuskatsauksella varsinkin ongelmien muodostumisen ja toimintakyvyn heikkenemisen teemoja
Työpaketti 2	Millaisia ovat iäkkään väestön asumistarpeet ja -toiveet eri alueilla?	<ul style="list-style-type: none"> – Kirjallisuuskatsaus – Asiantuntijahaastattelut – Sähköiset kyselyt – Alueellinen tiedonkeruu ikääntyneiltä case-kunnissa
Työpaketti 3	a) Millaisia keinoja asumisen ennakointiin ja varautumiseen on olemassa? b) Millä tavoin kunnat ovat varautuneet tällä hetkellä ikääntyneiden asumistarpeisiin ja ikääntymisen mukanaan tuomiin haasteisiin asumisen ja asuinympäristöjen osalta?	<ul style="list-style-type: none"> – Aiempien ennakointikäytäntöjen kartoittaminen – Haastattelut – Kyselyt viranhaltijoille ja kuntien päättökentekijöille – Edellä kerätyn tietopohjan perusteella yhteiskehittelyn työpajat case-kunnissa
Työpaketti 4	Millaisia aihepiiriin liittyviä kansainvälisiä hyviä käytäntöjä ja esimerkkejä voidaan soveltaa Suomen olosuhteisiin ja toimintaympäristöön?	<ul style="list-style-type: none"> – Kirjallisuuskatsaus (tutkimukset, selvitykset, hankeraportit) – Haastattelut – Arviointikehikon rakentaminen ja hyvien käytäntöjen tarkastelu
Työpaketti 5	Mitkä ovat keskeisiä vaikuttavia toimenpide-ehdotuksia ennakointiin ja varautumiseen kansalaisten, kuntien/kuntayhtymien, valtion ja muiden toimijoiden osalta?	<ul style="list-style-type: none"> – Kerätyn tiedon analyysi ja raportointi – Varautumisen toimintamalleja case-kuntien kokemusten perusteella eri kokoiisiin kuntiin – Valtakunnallinen tulostyöpaja

1.3 Aineistot ja menetelmät

Tässä selvityksessä käsitteellä *ikäntyneet* viitataan yli 65-vuotiaisiin. Määrittely on hallintolähtöinen, mutta mielekäs ennakoinnin tarpeen näkökulmasta. Käytännössä

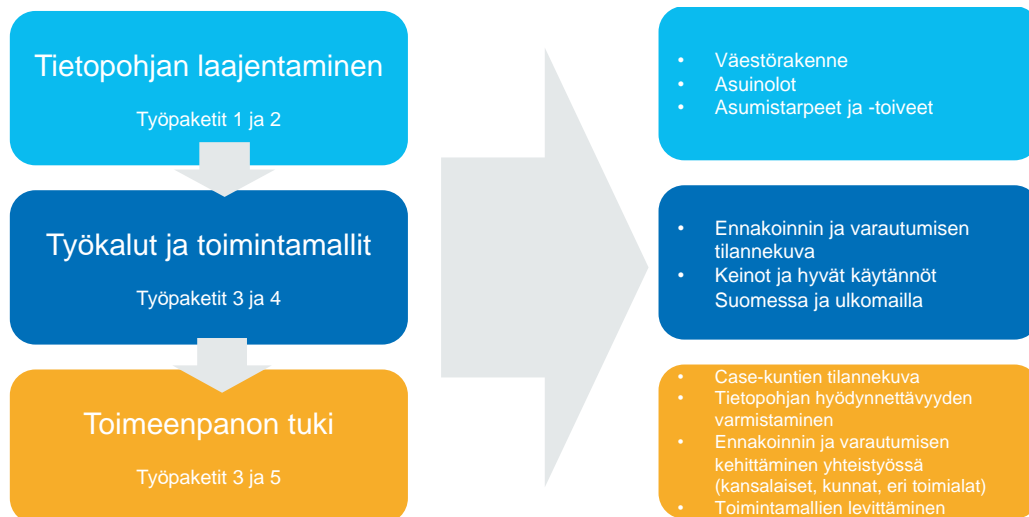
merkittävimmät tarpeet asumisen muutoksille alkavat 80 vuoden iästä lähtien. Käsitteellä *ikäntyvät* viitataan yleisesti ikäryhmään 55-vuotta ja sitä vanhemmat, joiden asumisen tarpeet muuttuvat ikääntymisen seurauksena.

Lähestymistapa

Selvityksen tiedonkeruu on jaettu kahdelle tasolle: valtakunnallinen taso ja kuntien tapaututkimukset. Tavoitteena on ollut kerätä laaja tietopohja väestörakenteesta, asuinoloista ja asumistarpeista. Lisäksi kerättiin tietoa olemassa olevista ennakkoinnin ja varautumisen käytännöistä ja toimintamalleista.

Tarkempaa tietoa kerättiin valituista kuudesta case-kunnasta. Eri työvaiheissa muodostuneita tuloksia käsiteltiin yhdessä case-kuntien kanssa työpajoissa, joissa haettiin ennakkoinnin ja varautumisen ratkaisuja case-kunnilla ja samalla validoitiin selvityksen tiedonkeruun tuloksia. Case-kunniksi selvityksessä valittiin Salo, Hyvinkää, Lahti, Pori, Oulu ja Rovaniemi. Lahtea käsiteltiin osana Päijät-Hämeen maakuntaa. Kuntien valinnan perusteena oli edustavuus suhteessa koko maan kuntakenttään. Osa kunnista on pidemmällä ikääntyneiden asumisen ennakkoinnin ja varautumisen työssä kuin toiset. Tämä on huomioitu työskentelyssä kuntien kanssa.

Kuva 1. Selvityksen lähestymistapa

Kirjallisuuskatsaus

Selvityksen alkuvaiheessa muodostettiin systemaattinen katsaus ikääntyneiden asumista ja asumistarpeiden ennakointia ja varautumista koskevasta kirjallisuudesta. Kirjalliset lähteet luokiteltiin tutkimuskysymyksittäin, ja niitä on hyödynnetty eri työpaketien osana. Keskeinen osa kirjallisuuden kartoitusta oli ikääntyneiden asumisen kehittämissuunnitelmassa 2012–2017 tuotettujen materiaalien kokoaminen ja analyysi.

Tilasto- ja paikkatietoaineistot

Väestöennusteiden osalta analyysi toteutettiin Tilastokeskuksen avoimella väestöennusteaineistolla paikkatietomuodossa yhdistämällä tietoa Tilastokeskuksen kuntatilastointialueeseen ja laskemalla muutoksia yksinkertaisessa taulukkomuodossa. Muutoksia laskettiin kolmella tapaa: absoluuttisena muutoksena, suhteellisena muutoksena ja osuuden suhteellisena muutoksena.

Talotyyppiä ja asuntokunnan kokoa koskevat tarkastelut toteutettiin Tilastokeskuksen avoimella Asunnot ja asuinolot -tilastolla, josta poimittiin tiedot asuntokuntien tiedot talotyyppiin mukaan. Tunnusluvut laskettiin paikkatietomuodossa yhdistämällä tiedot Tilastokeskuksen kuntatilastointialueeseen ja laskemalla muutoksia yksinkertaisessa taulukkomuodossa. Tiedoista hyödynnettiin viimeisin tarjolla ollut tilastovuosi, vuosi 2018.

Vyöhykelaskelmien analyysi toteutettiin Tilastokeskuksen avoimella Väestörakennetilastolla, josta poimittiin tiedot iäkkäiden henkilöiden asumisesta kunnittain ja vyöhykkeittäin. Tilasto sisälsi poimintahetkellä tiedot vuosilta 2000–2018, joiden väliltä laskettiin muutos vyöhykkeittäin.

Vanhuuseläkeanalyysi toteutettiin Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen eläkkeensaajatilastolla (Tilasto Suomen eläkkeensaajista). Aineistosta poimittiin työ- ja kansaneläkkeensaajista kaikki vanhuuseläkettä saavat (kokonaiseläke). Tieto on keskiarvo sukupuolittain ja kunnittain. Laskenta toteutettiin sekä paikkatietomuodossa yhdistämällä tietoa Tilastokeskuksen kuntatilastointialueeseen että laskemalla muutoksia yksinkertaisessa taulukkomuodossa.

Case-alueita analysoitiin Digi- ja väestötietoviraston väestötietojärjestelmän tiedoilla, joista poimittiin case-kuntien 55 vuotta täyttäneen väestön tiedot. Aineisto sisältää tiedot huoneistoista ja rakennuksista sekä niiden asukkaista. Huoneistojen ja rakennuksen osalta tarkasteltiin asuntoja ja rakennuksia erilaisten ominaisuuksien, kuten lämmitystavan ja huoneiden lukumäärän mukaan. Asukkaista on tiedossa ainoastaan ikä ja sukupuoli. Analyysissä huoneistossa asuvat henkilöt laskettiin ja koottiin yhteen

niin, että jokaista henkilöä kohti on tiedossa, onko hänellä asuinkumppania, montako asuinkumppania on ja mikä on vanhimman asuinkumppanin ikä. Tietojen kokoamisessa hyödynnettiin väestötietojärjestelmän koordinaattitietoja ja Tilastokeskuksen paikkatietomuotoisia tilastointialueita. Henkilöiden tietoihin lisättiin Suomen ympäristökeskuksen äskettäin uusima kaupunki–maaseutu-luokittelu (esim. Helminen ym. 2020). Tiedoista tutkittiin muun muassa asunnon ikää ja kokoa ikäluokittain ja alueittain.

Väestötietojärjestelmän tietoja yhdistettiin analyyseissä Tilastokeskuksen 1 x 1 kilometrin tilastoruutuihin. Kaikki analyysit ja visualisoinnit toteutettiin R-tilasto-ohjelmointiympäristössä.

Taulukko 2. Tilastolähteet

Kuvalajit	Lähde/lähteet
Ennusteet	Väestöennuste, 2019, Tilastokeskus; Tilastointialueet, Tilastokeskus
Talotyyppi, koko Suomi	Asunnot ja asuinolot, 2019, Tilastokeskus; Tilastointialueet, Tilastokeskus
Yksin asuvat, koko Suomi	Asunnot ja asuinolot, 2019, Tilastokeskus; Tilastointialueet, Tilastokeskus
Vyöhykelaskennat	Väestörakenne, 2019, Tilastokeskus; Tilastointialueet, Tilastokeskus
Vanhuuseläke	Tilasto Suomen eläkkeensaajista, Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos; Tilastointialueet, Tilastokeskus
RHR	Väestötietojärjestelmä, Digi- ja väestötietovirasto

Haastattelut

Selvityksessä toteutettiin haastatteluja kolmelle ryhmälle: 1) asiantuntijat sekä ennakointia ja varautumista aiemmin toteuttaneet tahot (15 kpl), 2) case-kuntien viranhaltijat (21 kpl) ja 3) vanhusneuvostojen edustajat case-kunnissa (6 kpl). Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Eri ryhmien ja asiantuntijoiden haastattelurungot räätälöitiin kohderyhmän ja vastaajan tehtävän mukaisesti.

Kyselyt

Selvityksessä toteutettiin kolme valtakunnallista sähköistä kyselyä, jotka kohdistettiin

1. kuntien ikääntyneiden asumiseen liittyville viranhaltijoille (sosiaali- ja terveystoimen, maankäytön, kaavoituksen ja kaupunkikehityksen tai vastaavien toimialojen esimies-/johtotaso sekä kunnan vuokratyöntekijöiden johto)
2. kunnan/kaupunginvaltuuston valtuustoryhmien puheenjohtajille sekä sosiaali- ja terveyslautakuntien puheenjohtajille
3. vanhusneuvostoille.

Kyselyt lähetettiin kuntien kirjaamoiden välityksellä. Vastausaika oli 13.5.–21.6.2020, ja kirjaamoiden kautta välitettiin yksi muistutusviesti. Vastauksia kertyi seuraavasti:

- Viranhaltijat: 345 vastausta 185 kunnasta (n. 63 % Manner-Suomen kunnista)
- Luottamushenkilöt: 230 vastausta 124 kunnasta (n. 42 %)
- Vanhusneuvostot: 630 vastausta 174 kunnasta (n. 29 %)

Kyselytuloksia hyödynnettiin paitsi ennakkoinnin ja varautumisen nykytilaa ja tulevaisuutta koskevissa luvuissa. Vanhusneuvostokyselyä hyödynnettiin myös näytteenomaisesti asumisen toiveita ja ikääntyneiden oman varautumisen tilannetta käsittelevissä luvuissa. Kyselyvastaajien taustatiedot on esitetty liiteluvussa. Vastausprosenttia ei ole mahdollista määritellä, koska kyselyiden tarkka kohderyhmä vaihtelee kunnittain. Aineistossa ei havaittu merkittäviä vinoumia.

Kuntatyöpajat

Syksyllä 2020 toteutettiin kuusi työpajaa case-kunnissa. Työpajoista kaksi toteutettiin paikan päällä ja neljä etäyhteyksillä. Työpajoissa case-kunnille esiteltiin sekä selvityksen aikana kerätty valtakunnallisen tason kirjallinen ja tilastoaineisto että kutakin kuntaa koskeva yksityiskohtaisempi paikkatietopohjainen tilastotarkastelu. Työpajojen työskentelyosioissa käsiteltiin 1) keskeisiä ennakkointitarpeita ikääntyneiden asumisen osalta ja 2) ratkaisuja tunnistettuihin tarpeisiin eri toimijoiden vastuiden näkökulmista. Työpajoihin osallistui kuntien viranhaltioita sote/vanhuspalveluiden ja asumisen/maankäytön hallinnonaloilta sekä vanhusneuvostojen edustajia.

Ennakkointi ja varautuminen kansainvälisesti

Selvityksen kansainvälisen osion tutkimusote on eksploraatiivinen (kartoittava). Se toteutettiin perehtymällä olemassa olevaan kirjalliseen aineistoon ja haastatteleamalla

asiantuntijoita. Ensimmäisessä vaiheessa tutustuttiin laajasti eri maissa olevien kuntien toimiin sekä aineistolähtöisesti että sähköpostikyselyin (n=14 kpl). Myös kahta kansainvälistä asiantuntijaa haastateltiin parhaiden esimerkkien löytämiseksi (Nordic Welfare Centre ja ZonMW). Kertyneen tietämyksen perusteella pääasiallisen tarkastelun kohteeksi valikoituivat Irlanti, Iso-Britannia (Englanti) ja Islanti sekä näiden maiden kuntien toteuttama ennakointi ja varautuminen. Valituista kohdemaista haastateltavat (n=3 kpl) löytyivät maiden keskeisten toimijoiden kautta. Age Friendly Ireland (Irlanti) ja Centre of Ageing Better (Iso-Britannia) ehdottivat aiheeseen sopivinta haastateltavaa, Islannin osalta haastateltava löytyi Nordic Welfare Centren kautta. Näin työssä hyödynnettiin kunkin valitun maan keskeisen asiantuntijan näkemyksiä ja tietämystä. Työn edetessä osaa haastateltavista on haastateltu useamman kerran. Haastattelut on toteutettu pääosin videopuheluin.

Selvityksessä tarkastelu on kohdistunut ensin kansalliseen viitekehykseen, sillä kukin valittu maa on toteuttanut kehittämistyötään omista näkökulmistaan. Valituissa maissa on noussut eri aihealueita kehittämisen painopisteiksi ja tämä on vaikuttanut myös kuntien valitsemiin toimiin ja ratkaisuihin. Osa kuntien ennakointiin ja varautumiseen vaikuttavista toimista ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen kehittämisessä on kansallisen tason toimia, osa kansallisen ja kunnallisen tason yhteistyötä sekä osa kuntien omaa toimintaa ja myös aihealueen muita toimijoita.

Toteutus

Selvitys toteutettiin tammi–marraskuussa 2020. Selvityksen tekijöiden työvastuut ja kautuivat siten, että Owl Group Oy vastasi selvityksestä kokonaisuutena. Tilastolliset paikkatietotarkastelut toteutti Sitowise Oy. Luvun 6 *Ennakointi ja varautuminen kansainvälisesti* on kirjoittanut Katariina Välikangas.

Selvityksen tukena on toiminut asiantuntijapaneeli, johon kuuluivat tekijöiden lisäksi emeritaprofessori Marja Vaarama (Itä-Suomen yliopisto, sosiaalisesti kestävä kehitys ja ennakointi, väestön ikääntyminen, hyvinvoinnin, elämänlaadun ja palvelujen laadun ja vaikuttavuuden tutkimus), professori Karri Silventoinen (Helsingin yliopisto, väestönkehitys, väestötiede, alueelliset terveyserot), dosentti, tutkimusjohtaja Jari Kaivo-oja (Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, ennakoinnin keinot) ja TtT, FT, yliopettaja Lea Saarni (Tampereen ammattikorkeakoulu, ikäteknologia).

Taustahaastattelujen näkökulmia ikääntymiseen ja asumiseen

Osana selvitystä toteutettiin taustoittavia haastatteluja ikääntyneiden asumisen ennakoinnin ja varautumisen asiantuntijoille. Lisäksi selvityksen osana toimi monitieteinen

asiantuntijapaneeli. Asiantuntijat nostivat esiin erilaisia näkökulmia, jotka ovat osaltaan ohjanneet työn etenemistä, mutta jotka eivät ole selvityksen tuloksia. Niitä on esitelty tässä kappaleessa.

Yhteiskunnallinen keskustelu ikääntymisestä pyörii vahvasti ongelmakeskeisyyden ympärillä. Milloin kyse on kestävyysvajeesta, milloin asuntojen puuttumisesta. Tärkeä osa ennakointia ja varautumista on määritellä ratkaistava ongelma tai haaste mahdollisimman tarkasti: Millaista asumista tarvitaan lisää ja kenelle? Mahdollisimman hyvää yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen on avain omassa kodissa asumisen mahdollisimman laajaan hyödyntämiseen. Riskinä on stereotyyppinen lähestymistapa ikääntyneisiin yhtenä ryhmänä, jolloin ratkaisut ovat sopivia vain osalle ikääntyneistä. Haastattelujen asiantuntijoiden havaintojen mukaan ikääntyneet ovat oletettuakin heterogeenisempi ryhmä, ja lisäksi nykyisten keski-ikäisten preferenssit asumisensa suhteen ovat erilaisia. Useiden asumistoivekyselyiden perusteella ikääntyneiden toiveet ovat olleet suhteellisen pysyviä, mutta asiantuntijahaastateltavien näkemysten perusteella ne luultavasti tulevat muuttumaan ennakoitua enemmän.

Keskustelua ikääntyneiden asumisesta ohjaa hoivakeskeisyys. Kuntien ja viranomaisien toiminnassa korostuu ajattelu, minkälaisia palveluita iäkkäille tarvitaan, ja miten hoiva voidaan mahdollisimman hyvin järjestää kotona mahdollisimman pitkään. Kysymyksen tulisi ennemmin olla, minkälaisella asumisella pystytään hallitsemaan ja ehkäisemään palveluiden tarvetta, ja keskustelua tulisi suunnata asumisratkaisuihin. Käytännössä tällä viitataan asuntojen ja asuinympäristöjen sopivuuteen – etenkin sen turvallisuuteen, esteettömyyteen ja toimivuuteen.

Ikääntyneiden määrittely *erityisryhmäksi* ohjaa keskustelua väärään suuntaan. Lähtökohtana tulisi olla, että *normaali* toimii kaikille, myös ikääntyneille. Erityisyyden korostaminen yhdistyy ongelmakeskeisyyteen. Tämä ei tarkoita, etteikö yksilöllisiin tarpeisiin tarjottaisi yksilöllisiä ratkaisuja. Lisäksi on ryhmiä, joiden tarpeet pitää erityisesti tunnustaa ja huomioida. Muistisairaat korostuvat asiantuntijoiden näkemyksissä ja kirjallisuudessa, mutta esimerkiksi maahanmuuttajista puhutaan vain vähän.

Lisäksi asiantuntijat toivat esiin näkökulmia, joista heidän mielestään ei puhuta riittävästi suhteessa niiden merkittävyyteen:

- Omistusasuntojen arvon laskeminen voi olla merkittävämpi ongelma kuin on ajateltu. Asuntovarallisuuden lasku on erityisesti maaseudulla este toiveiden mukaiseen taajamassa sijaitsevaan asuntoon siirtymiselle.
- Ikääntyneiden valmius käyttää omaa varallisuuttaan asumisensa ja toiveidensa toteuttamiseen kasvaa jatkuvasti. Toistaiseksi esimerkiksi

käänteisten asuntolainojen tai hoivavakuutusten hyödyntäminen on Suomessa vaikeaa. (Ks. luku 4.4.2)

- Ikääntyneiden heterogeenisuus tunnistetaan, mutta ei riittävästi. Tulevilla ikääntyneillä voi olla huomattavan erilaisia elämäntilanteita, jotka muuttavat asumisenkin tilannetta.

2 Väestön ikääntyminen

Tässä luvussa kuvataan väestörakenteen nykytila, muutokset sekä eräitä ikääntynyttä väestöä ja heidän asumistaan kuvaavia erityispiirteitä.

2.1 Väestörakenne

2.1.1 Väestö nyt

Suomen väestörakenne ikääntyy johtuen syntyvyyden pientymisestä ja elinajanodotteen kasvusta. Maassamme oli vuoden 2019 lopussa 1 231 760 yli 65-vuotiasta henkilöä, joista yli 75-vuotiaita oli noin 525 000 ja yli 85-vuotiaita oli noin 151 000. Yli 65-vuotiaiden osuus oli vuoden 2019 lopussa 22,3 prosenttia koko väestöstä. Yli 65-vuotiaiden osuudet alueiden väestöstä vaihtelevat alueittain suuresti. Esimerkiksi Etelä-Savossa yli 65-vuotiaiden osuus oli 31,0 prosenttia alueen väestöstä, kun vastaava osuus Uudellamaalla oli 17,6 prosenttia. Asukkaista yli neljännes oli yli 65-vuotiaita 11 maakunnassa.

Yli 65-vuotiaiden *määrä* on koko maassa kasvanut vuodesta 1999 vuoteen 2009 noin 61 prosenttia. Yli 75-vuotiaiden määrä on samassa ajassa kasvanut 58,3 prosenttia ja yli 85-vuotiaiden määrä koko maassa 96,0 prosenttia. Määrät ovat kasvaneet koko maassa, mutta kasvussa on myös suuria alueellisia eroja. Esimerkiksi yli 85-vuotiaiden määrä kasvoi Lapissa 152,8 prosenttia ja Kainuussa 139,0 prosenttia, kun vastaava kasvu oli Pohjanmaalla 64,2 prosenttia ja Satakunnassa 80,5 prosenttia vuosien 1999 ja 2019 välillä.

Kun tarkastellaan ikääntyneiden prosenttiosuuksien muutoksia, yli 65-vuotiaiden osuus on vuodesta 1999 vuoteen 2019 noussut koko maassa 7,5 prosenttiyksikköä. Suurinta kasvu on ollut Kainuussa, jossa nousua on tapahtunut 12,4 prosenttiyksikköä ja pienintä Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla, jossa ikääntyneiden osuus on kasvanut 6 prosenttiyksiköllä. Yli 75-vuotiaiden osuus vuodesta 1999 vuoteen 2019 noussut koko maassa 3,1 prosenttiyksikköä ja yli 85-vuotiaiden osuus samassa ajassa 1,2 prosenttiyksikköä. Vuosina 1999 ja 2019 ikääntyneiden määrä on kasvanut eniten kaupunkialueilla, kun taas kaupunkien kehysalueilla ja maaseudulla kasvu on ollut maltillisempaa.

Ikääntyneiden naisten osuus on suurempi kuin ikääntyneiden miesten osuus, ja naisten osuus kasvaa vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä. Vuonna 2019 koko maassa yli

65-vuotiaista noin 56 prosenttia oli naisia, yli 75-vuotiaissa osuus oli 61 prosenttia ja yli 85-vuotiaissa 68 prosenttia. Osuuksissa oli vain pieniä eroja maakuntien välillä. Yksin asuminen on ikääntyneille tyypillistä, ja 2019 vuonna 36,2 prosenttia yli 65-vuotiaista asui yksin. Yksin asuvat ikääntyneet ovat useammin naisia kuin miehiä. Yksin asuvista yli 65-vuotiaista noin 69 prosenttia on naisia. Yksin asuvien naisten osuus on vieläkin suurempi vanhempiin ikäryhmiin mentäessä. Yli 75-vuotiaista yksin asuvista 75 prosenttia on naisia.

Taulukko 3. 65 vuotta täyttäneiden osuudet 1999–2019. (Lähde: Tilastokeskus, väestörakenne)

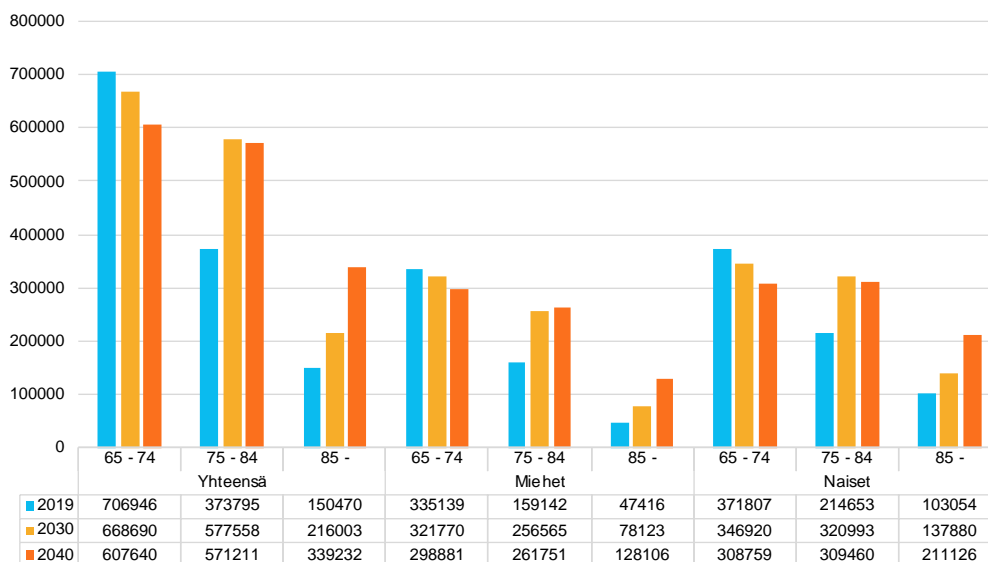
Alue	65 vuotta täyttäneiden osuus 1999 (%)	65 vuotta täyttäneiden osuus 2009 (%)	65 vuotta täyttäneiden osuus 2019 (%)	Osuuksien muutos 2009–2019 prosenttiyksikköä	Osuuksien muutos 1999–2019 prosenttiyksikköä
Etelä-Savo	18,7	22,8	31,0	8,2	12,3
Kainuu	16,1	20,4	28,5	8,1	12,4
Kymenlaakso	17,5	20,5	28,1	7,6	10,6
Etelä-Karjala	17,5	20,9	27,4	6,5	9,9
Satakunta	16,9	20,5	27,2	6,7	10,3
Päijät-Häme	15,5	19,0	26,6	7,6	11,1
Pohjois-Karjala	16,6	19,4	26,3	6,9	9,7
Lappi	14,4	18,5	25,3	6,8	10,9
Kanta-Häme	17,0	18,5	25,3	6,8	8,3
Etelä-Pohjanmaa	17,4	19,3	25,3	6,0	7,9
Pohjois-Savo	16,4	19,1	25,2	6,1	8,8
Keski-Pohjanmaa	14,7	17,4	23,4	6,0	8,7
Keski-Suomi	15,5	17,7	23,3	5,6	7,8
Varsinais-Suomi	16,1	18,0	23,3	5,3	7,2
Pohjanmaa	17,2	18,7	23,2	4,5	6,0
Pirkanmaa	15,7	17,1	21,7	4,6	6,0
Pohjois-Pohjanmaa	12,6	14,4	19,6	5,2	7,0
Uusimaa	11,5	13,4	17,6	4,2	6,1
KOKO MAA	14,8	17,0	22,3	5,3	7,5

2.1.2 Väestörakenteen muutokset

Tulevien vuosikymmenten aikana väestö ikääntyy edelleen. Vuonna 2030 noin joka neljäs (26 %) suomalainen on 65-vuotias. Määrän ennustetaan kasvavan 27,5 prosenttiin vuoteen 2040 mennessä. 10-vuotiskäryhmittäin tarkasteltuna 65–74 vuotiaiden määrän kasvu hidastuu 2030-luvulla ja on ennusteiden mukaan pienentynyt vuonna 2040. 74–85-vuotiaiden ja yli 85-vuotiaiden määrät tulevat kasvamaan 2030 ja 2040-luvuilla.

Kuva 2. Ikääntyneet 2019, 2030 ja 2040.

Suurinta *määrän suhteellinen* kasvu tulee ennusteiden mukaan olemaan yli 85-vuotiailla, joiden määrä tulee kasvamaan vuodesta 2019 43,6 prosenttia vuoteen 2030 ja 125,4 prosenttia vuoteen 2040 mennessä koko maassa. Vuonna 2040 yli 85-vuotiaita on noin 189 000 enemmän kuin vuonna 2019. 75–84-vuotiaiden määrä puolestaan ennustetaan kasvavan 54,5 prosenttia vuoteen 2030 mennessä ja 52,8 prosenttia vuoteen 2040 mennessä. Myös 75–84-vuotiaiden määrät kääntyvät 2040-luvulle tultaessa laskuun.

Väestörakenteen muutokset eivät tule tapahtumaan kaikkialla maassamme samalla tavalla. Kaupungistuminen jatkuu ja ikääntyneet keskittyvät yhä enemmän suuriin ja keskisuuriin kaupunkeihin sekä näiden kehyskuntiin. Suhteellisia muutoksia tarkasteltaessa suurta kasvua tapahtuu niin pienissä kuin suurissa kunnissa, ja suurinta se on kaupunkien kehyskunnissa. Määrällisesti kasvu on suurinta suurimmissa ja keskisuurissa kunnissa.

Yli 85-vuotiaiden *määrä* tulee suhteellisesti kasvamaan eniten Uudellamaalla, jossa 2030-luvulle tultaessa yli 85-vuotiaiden määrä kasvaa 69,7 prosenttia. Pienintä yli 85-vuotiaiden suhteellinen kasvu tulee 2030-luvulle tultaessa olemaan Kainuussa, jossa 85-vuotiaiden määrä kasvaa 25,5 prosenttia. 2040-luvulle tultaessa Uudellamaalla yli 85-vuotiaiden määrä on kasvanut 168,3 prosenttia vuodesta 2019. Koko maassa yli 85-vuotiaiden määrä on vuonna 2040 on yli kaksinkertaistunut. Pienintä yli 85-vuotiaiden määrän kasvu on Pohjanmaalla, jossa määrän ennustetaan kasvavan vuodesta 2019 vuoteen 2040 89,5 prosenttia.

Taulukko 4. Ikääntyneiden määrän muutos 2019–2030 ja 2019–2040 (Lähde: Tilastokeskus, väestörakenne)

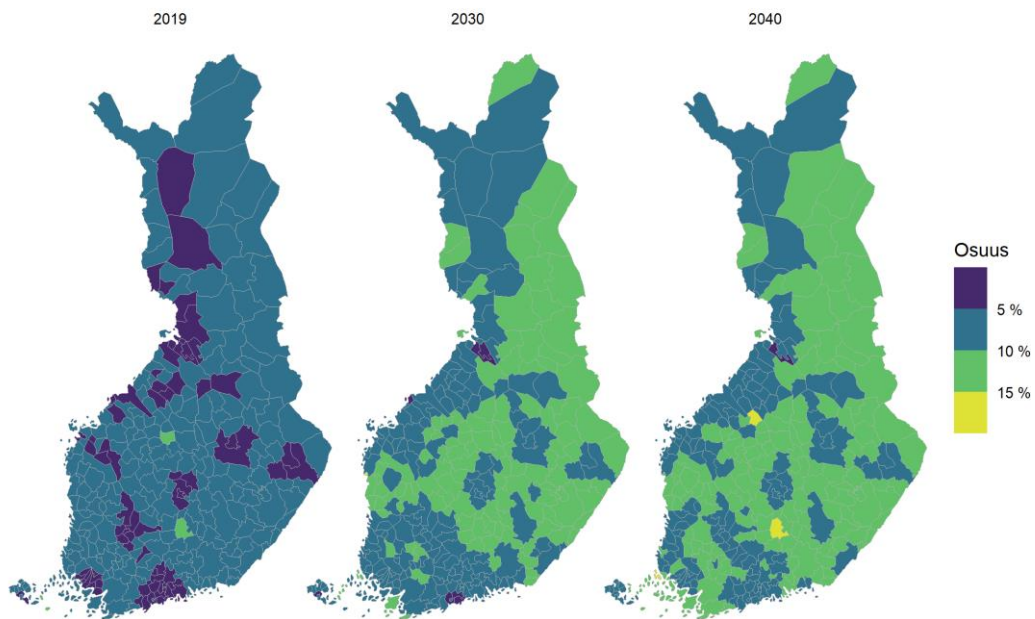
Alue	Muutos 2019-2030			Muutos 2019-2040		
	Yli 65-vuotiaat	Yli 75-vuotiaat	Yli 85-vuotiaat	Yli 65-vuotiaat	Yli 75-vuotiaat	Yli 85-vuotiaat
Uusimaa	28,2 %	62,7 %	69,7 %	44,5 %	99,0 %	168,3 %
Varsinais-Suomi	17,3 %	50,4 %	40,5 %	23,3 %	70,2 %	117,8 %
Satakunta	8,9 %	39,9 %	35,0 %	5,8 %	48,2 %	99,4 %
Kanta-Häme	17,9 %	51,8 %	40,4 %	21,4 %	73,1 %	122,5 %
Pirkanmaa	19,2 %	51,3 %	42,9 %	26,6 %	73,6 %	122,9 %
Päijät-Häme	14,5 %	52,4 %	54,1 %	15,5 %	66,6 %	137,9 %
Kymenlaakso	11,5 %	42,8 %	33,6 %	8,2 %	54,9 %	99,2 %
Etelä-Karjala	10,7 %	38,4 %	27,6 %	8,2 %	50,2 %	91,5 %
Etelä-Savo	9,3 %	36,8 %	28,3 %	1,8 %	47,1 %	89,9 %
Pohjois-Savo	16,6 %	47,9 %	28,2 %	14,0 %	68,5 %	108,4 %
Pohjois-Karjala	15,5 %	50,1 %	32,3 %	9,1 %	68,2 %	114,0 %
Keski-Suomi	16,5 %	48,7 %	39,2 %	16,9 %	68,1 %	118,9 %
Etelä-Pohjanmaa	13,8 %	45,9 %	22,9 %	12,3 %	61,8 %	97,3 %
Pohjanmaa	10,7 %	39,5 %	29,9 %	12,5 %	49,4 %	89,5 %
Keski-Pohjanmaa	13,6 %	52,4 %	37,6 %	13,4 %	64,3 %	118,9 %
Pohjois-Pohjanmaa	24,8 %	59,9 %	45,3 %	31,2 %	90,9 %	147,2 %
Kainuu	12,1 %	41,8 %	25,5 %	3,1 %	56,3 %	99,6 %
Lappi	16,5 %	46,4 %	26,6 %	10,9 %	67,7 %	111,4 %
KOKO MAA	18,8 %	51,4 %	43,6 %	23,3 %	73,7 %	125,4 %

Ikääntyneiden *osuus* koko väestöstä tulee kasvamaan merkittävästi. Vuonna 2019 yli 65-vuotiaiden *osuus* koko väestöstä oli 22,3 prosenttia. Vuoteen 2040 mennessä, vastaavan osuuden on ennustettu kasvavan 27,5 prosenttiin. Ikääntyneen väestön *osuus* suhteessa muuhun väestöön kasvaa vähiten suurissa kaupungeissa ja vastaavasti eniten pienissä kunnissa. Ennusteen mukaan vuonna 2040 Suomessa tulee olemaan 200 kuntaa, joissa yli 65-vuotiaita on enemmän kuin kolmannes kunnan väestöstä ja 16 kuntaa, joissa yli 65-vuotiaiden *osuus* on yli puolet kunnan väestöstä. Ikääntyneiden *osuudet* tulevat ennusteiden mukaan olemaan erilaisia eri asuinympäristöissä. Kaupunkiseuduilla ikääntyneiden *osuus* pysyy matalampana kuin muualla. Vyöhykkeiden lisäksi ikääntymisessä on havaittavissa eroja itä-länsisuunnassa siten, että idässä ikääntyneiden *osuudet* tulevat olemaan länttä suuremmat.

Sukupuolittain tarkasteltuna naisia on enemmän kaikissa ikääntyneiden ikäryhmissä. Ikääntyneiden miesten määrät kasvavat vuodesta 2019 vuosiin 2030 ja 2040 nopeammin kuin naisten määrät, ja erot eri ikääntyneiden ikäluokissa tulevat hieman kaventuun. Erityisesti yli 85-vuotiaiden miesten määrä tulee koko väestön tasolla vuodesta 2019 vuoteen 2040 kasvamaan 170,2 prosenttia, kun naisten määrän ennustetaan

kasvavan samassa ajassa 104,9 prosenttia. Yli 85-vuotiaiden miesten osuuden enustetaan kasvavan vuoden 2019 tasosta 31,5 prosentista noin kuudella prosenttiyksiköllä 37,8 prosenttiin vuoteen 2040 mennessä.

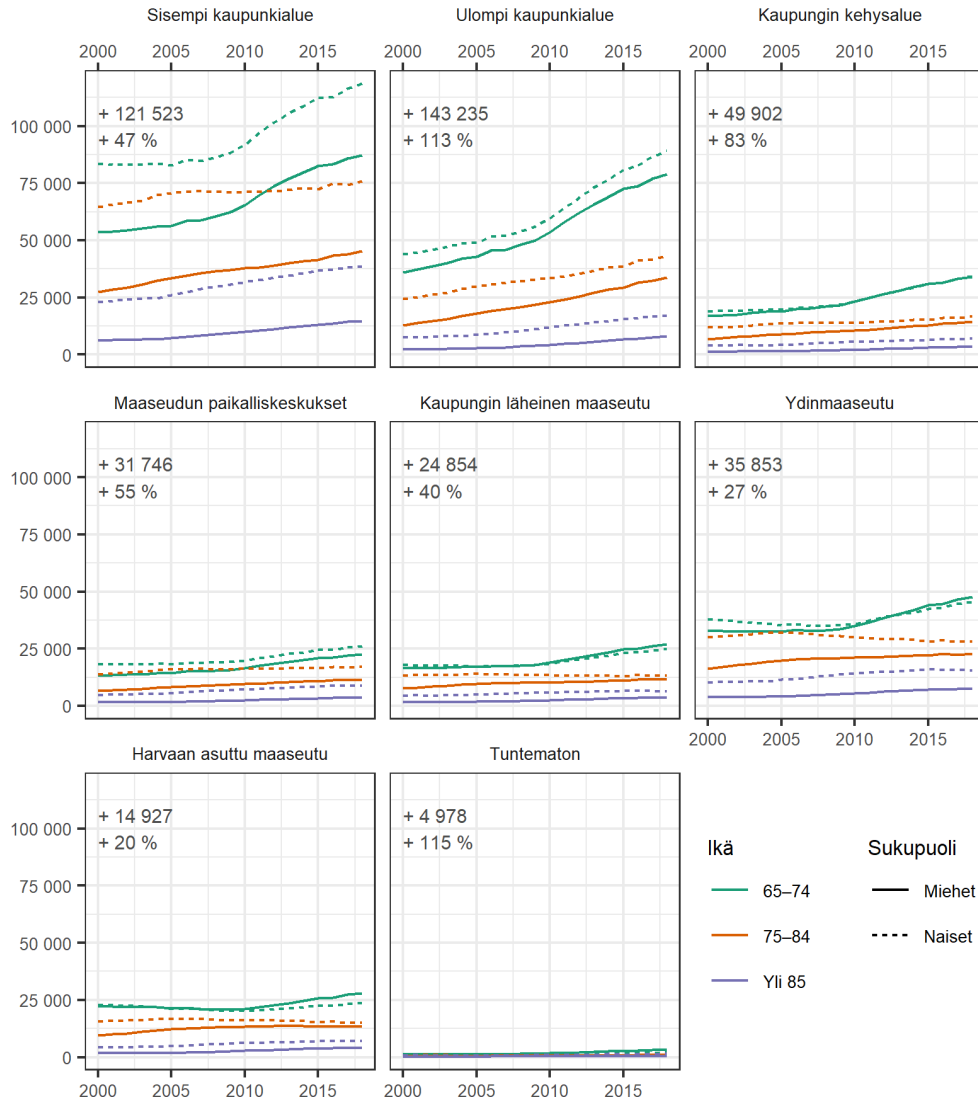
Kuva 3. Yli 85-vuotiaiden osuudet kunnittain vuosina 2019, 2030 ja 2040

2.2 Ikääntynyt väestö kunnissa

Ikääntyneen väestön määrät kasvavat tilastojen valossa eniten kaupungeissa ja niiden kehysalueilla. Vyöhykkeittäin³ ikääntyneiden määrä on vuosina 2000–2018 kasvanut voimakkaimmin (113 %) uloimmilla kaupunkialueilla. Määrällisesti tämä tarkoittaa yli 143 000 ikääntyneen lisäystä. Esimerkiksi sisemmällä kaupunkialueella vastaava määrä on ennusteiden mukaan noin 122 000 ja kaupungin kehysalueilla noin 50 000.

³ Sisempi kaupunkialue, ulompi kaupunkialue, kaupungin kehysalue, maaseudun paikalliskeskus, kaupungin läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu (Tilastokeskus)

Kuva 4. Ikääntyneet vyöhykkeittäin 2000–2018.

Aiemman tutkimuksen perusteella väestön ikääntyminen kohdistuu erityyppisille alueille eri tavoin ja samalla eri-alueet soveltuvat ikääntyneiden tarpeisiin vaihtelevasti. Tällä hetkellä voimakkainta väestön ikääntyminen on taajamissa. Maaseudulla suuret ikäluokat muodostavat merkittävän osuuden koko väestöstä ja kaupunkialueilla väestörakenne on puolestaan tasapainoisempi. (Helminen ym. 2017.)

Saatavilla olevat palvelut määrittävät keskeisesti sitä, missä ikääntyneet tällä hetkellä asuvat ja missä he jatkossa haluavat asua. Ikääntyneille suunnattujen asumisratkaisujen suunnittelussa onkin keskeistä palvelu- ja tukijärjestelmän muodostaminen asuminen ympärille (Hynynen 2015). Vuoden 2016 asukasbarometrin mukaan iäkkäiden

toivotuimmat palvelut ovat pankki- ja postipalvelut, vanhushpalvelut sekä terveydenhoitopalvelut (Strandell 2017). Asumispalveluiden sekä helposti saavutettavien muiden palveluiden saatavuus ovat keskeinen osa ikääntyneiden asumisen ja kotona pärjäämisen tukemista. Ikääntyneiden asumispalveluita on tällä hetkellä ikääntyneiden määrään suhteutettuna paljon maaseudun paikalliskeskuksissa, mutta vähän kaupunkien kehysalueilla ja ns. autovyöhykkeellä, joissa asuu enenevässä määrin yli 65-vuotiaita (Helminen ym. 2017).

Yleisiä tunnistettuja trendejä ovat urbanisoituminen ja lähipalveluiden kysyntä, jotka ohjaavat ikääntyneiden muuttoliikettä kohti taajamien keskustoja, joissa halutut palvelut ovat helposti saavutettavissa (Helminen ym. 2017). Tästä syystä paine valtion tukemalle uudistuotannolle kohdistuu nimenomaan kaupunkien keskustoihin ja hyvien joukkoliikenneyhteyksien äärelle (Jalava ym. 2017).

Ikääntyneet asuvat keskimääräistä useammin alueilla, jotka ovat jalankulun kannalta hyviä ja palvelut ovat helposti saavutettavissa, eli keskustoissa ja niiden läheisyydessä (Helminen ym. 2017). Ikääntyneet ovat usein asuneet asuinalueellaan pitkään, jopa yli 20 vuotta ja heille tuttu asuinympäristö sekä elinympäristön pysyvyys ovat tyyppillisesti tärkeämpiä arvoja kuin muun ikäisille (Strandell 2017). Myös elinympäristön esteettömyys on ikääntyneille keskeinen arvo. Tällä hetkellä ikääntyneiden asumisratkaisuihin kysyntää onkin erityisesti kohtuuhintaisille asunnoille, jotka ovat esteettömiä ja sijaitsevat esteettömillä asuinalueilla (Jalava ym. 2017).

Yleisimmin ikääntyneet asuvat pientalossa eli omakoti-, pari-, ketju- tai rivitalossa. Kaupungeissa ikääntyneiden osuus uusien kerrostalojen asukkaista on tällä hetkellä suhteellisen matala. Maaseudulla tilanne on toinen ja maaseudun taajamissa puolestaan jopa puolet uusien kerrostaloasuntojen asukkaista on ikääntyneitä. Ikääntyneiden tiedetään myös asuvan väljemmin kuin muiden ikäryhmien. (Helminen ym. 2017.)

Yksi merkittävästä ikääntyneiden asumisen haasteista on, että ikääntyneet asuvat keskimäärin vanhemmissa rakennuksissa kuin muu väestö, sillä asuntojen ylläpidon mahdollisuudet heikkenevät asukkaan toimintakyvyn heikentyessä (Helminen ym. 2017). Toinen merkittävä asumisen haaste toimintakyvyn heiketessä on hissien puute. Väestön ikääntymisen haasteet keskittyvät erityisesti lähiöiden ikääntyviin asuntoihin, joista monista puuttuu hissi. Vuonna 2019 yli 91 000 yli 65-vuotiasta asui kolmekerroksisessa tai korkeammassa hissittömässä talossa (Tilastokeskus 2020c). Lähiöiden asuntokannan on yleisesti todettu vastaavan huonosti ikääntyneiden asumisen tarpeita (Kaasalainen 2015).

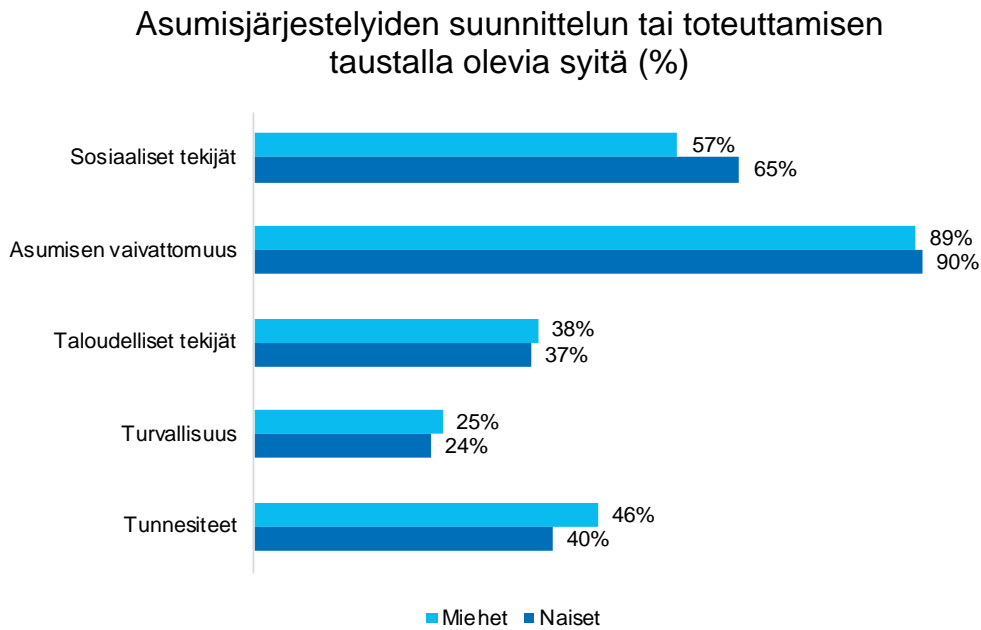
Ikääntyneiden muuttaminen

Ikääntyneiden muuttojen taustalla ovat samat syyt kuin muillakin väestöryhmillä. Muuttaminen tapahtuu joko omasta valinnasta paremmin preferenssejä vastaavaan asuntoon tai olosuhteiden pakosta. Asiantuntijahaastatteluissa ikääntyneiden parissa työskentelevät viranhaltijat mainitsivat, että heidän kokemuksensa mukaan ikääntyneiden muuttaminen voi olla valikoituneempaa kuin miltä tilastojen perusteella näyttää. Tämä tarkoittaa, että keskuskaupunkeihin ohjautuu muuttoliikettä, jos terveydentila ja taloudelliset resurssit sen sallivat. Lopputuloksena voi olla, että pieniin kuntiin jää kunnan näkökulmasta eniten palveluita vaativa ryhmä. Näissä kunnissa asukkaiden keskieläkkeiden taso on jo valmiiksi matalampi kuin keskuskaupungeissa ja niiden ympäristössä.

Ikääntyneiden muuttoalttius on muihin ikäluokkiin verrattuna alhainen, ja moni toivoo asuvansa omassa asunnossaan elämänsä loppuun asti. Ikääntyneiden muuttojen tiedetään tapahtuvan kahdessa aallossa. Ensimmäinen aalto tapahtuu noin 60–65-vuotiailla, yleensä taajamien keskustoihin palveluiden lähelle. Toinen selkeästi tunnistettava muuttoaalto tapahtuu yli 75-vuotiailla, jolloin on tyypillistä, että ikääntynyt muuttaa – usein pakonkin sanelemana – palvelutaloon. 65–74-vuotiaiden ja yli 75-vuotiaiden asumisessa on havaittu eroja myös siinä, että yli 75-vuotiaat asuvat huomattavasti useammin kaupunkien keskustoissa. Ikääntyneet myös muuttavat vain harvoin kauas omalta asuinalueeltaan. (Helminen ym. 2017.)

Tutkimusten perusteella muuttoalttius laskee iän myötä. Asunnon vaihtamista ohjaavat kuitenkin asunnon soveltavuus, palveluiden saatavuus sekä asumisen ja palveluiden kustannukset. Asuntojen muunneltavuudella ja erilaisilla asumisen välimuotoisilla ratkaisuilla voidaan tukea periaatetta, jossa palvelut liikkuvat, ei asukas. (Oosi ym. 2017; Välikangas 2009.)

Ikääntyvien muuttamisen taustalla on useimmiten vaivattomuuteen ja terveyteen, toimintakykyyn tai palveluiden läheisyyteen liittyvä syy. Tämä korostuu varsinkin yli 80-vuotiailla. Toiseksi yleisimpään syyhyn, sosiaalisiin tekijöihin, lukeutuvat perheenjäsenten ja omaisten läheisyys, yksinäisyyden lievittäminen ja arjen yhteisöllisyys (Koponen ym. 2018.)

Kuva 5. Asumisjärjestelyiden taustasyitä (Koponen ym. 2018)

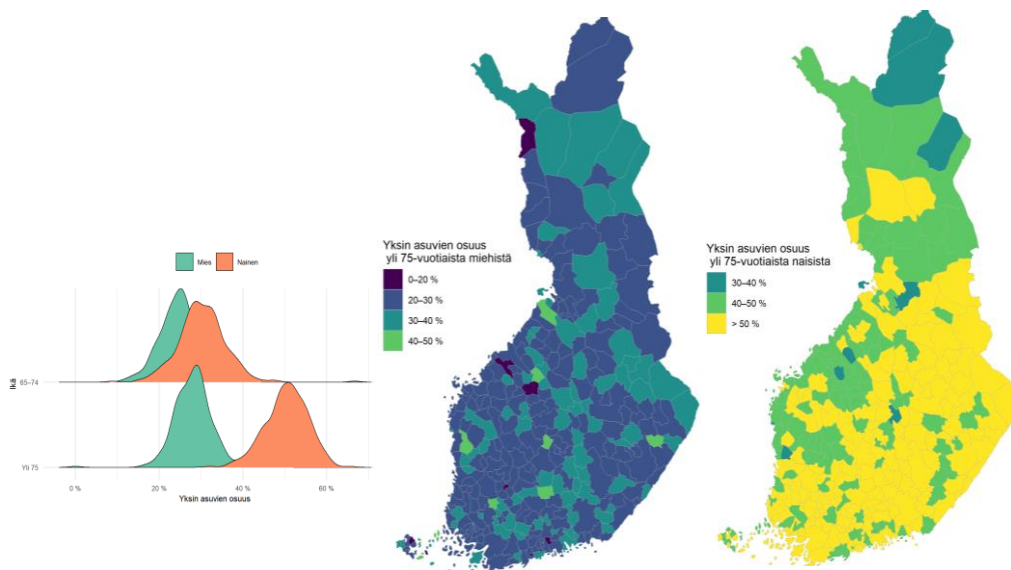
Haastattelututkimuksessa ikääntyneiden muuttamisesta (Juhila & Kröger 2015) on huomattu, että syyt ja tarpeet ikääntyneiden muuttojen taustalla ovat vaihtelevia. Osa on asunut vuosikymmeniä samassa asunnossa, ja välttää muuttamista viimeiseen asti. Osa puolestaan on elänyt liikkuvaa elämää, ja suhtautuu muuttamiseen vanhemmallakin iällä positiivisesti. Toisille muutto voi merkitä uutta mahdollisuutta, uuden elämän vaiheen aloittamista ja itsenäisen selviytymisen korostamista. Muuttoa perustellaan positiivisten merkitysten kautta myös palveluasumiseen siirryttäessä, jolloin palvelutalokin näyttäytyy asukkaille itsenäistä asumista tukevana ja hyvinvointia luovana vaihtoehtona. Asumisympäristön esteettömyyden parantuminen nähdään siis pääosin omana valintana, tilanteesta riippumatta. (Juhila & Kröger 2015.) Silti vaikka palveluasumisessa asutaan muiden ihmisten keskellä, merkittävä osa asukkaista kokee yksinäisyyttä vähintäänkin silloin tällöin. Helsinkiläisen palvelutalon asukkaista yli kolmasosa asukkaista on laajan palvelutaloaineiston perusteella kokenut yksinäisyyttä. (Jansson 2020.)

2.3 Ikääntyneen väestön erityispiirteitä

Yksin asuminen

Yksin asuminen on yleistä yli 65-vuotiailla. Vuonna 2019 yli 65-vuotiaista hieman yli puolet asui yksin. Yksin asuvien yli 65-vuotiaiden määrä oli tällöin noin 445 000 henkilöä. Yksin asuminen oli naisilla yleisempää kuin miehillä ja noin 69 prosenttia yksin asuvista yli 65-vuotiaista oli naisia. Naisten yksin asuminen on tyypillisempää vanhemmissa ikäryhmissä. Yli 75-vuotiaista yksinasuvista noin 75 prosenttia oli naisia. Erot yli 65-vuotiaiden yksin asumisessa vaihtelevat kunnittain 33 ja 61 prosentin välillä. Yleisintä yli 65-vuotiaiden yksin asuminen oli vuonna 2019 Sottungassa, Helsingissä, Turussa, Pertunmaalla ja Lahdessa.

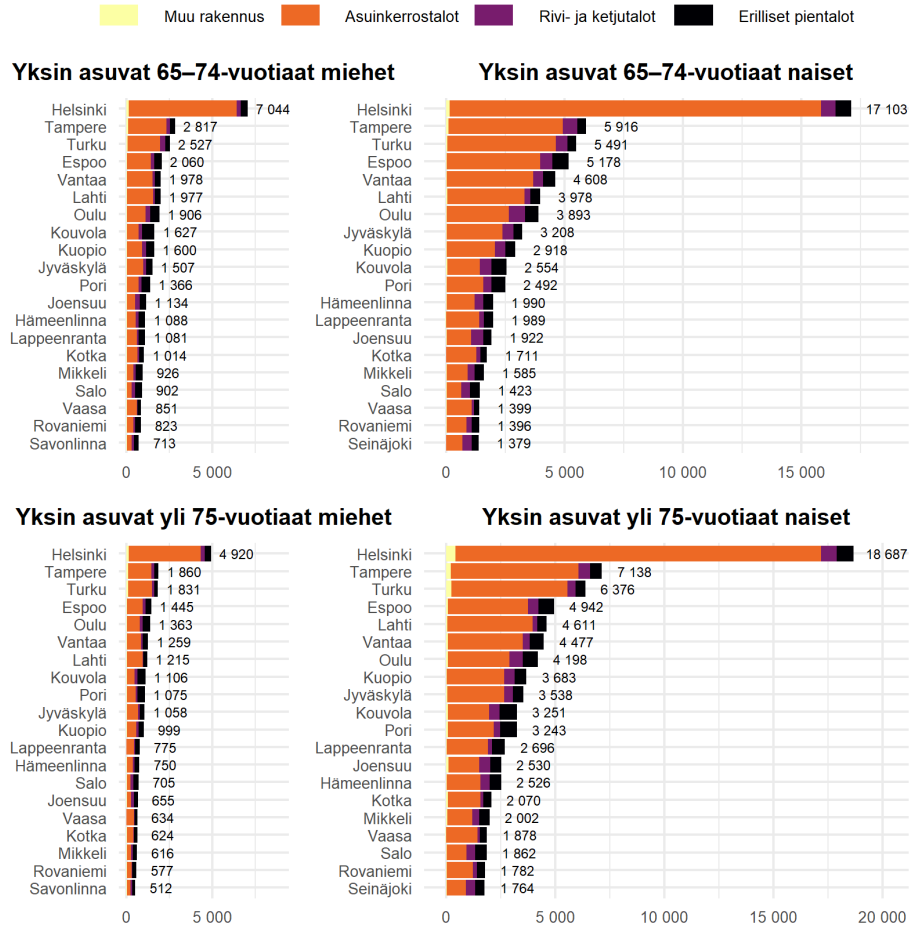
Kuva 6. Yksin asuvien yli 75-vuotiaiden osuus vuonna 2018 (miehet vasemmalla, naiset oikealla)

Yksinasuvat asuvat tyypillisimmin kerrostaloissa. Seuraavaksi yleisimmät asumismuodot yksin asuville ovat rivitalo ja erillinen pientalo, joka käytännössä tarkoittaa omakotitaloa. Eri asumismuotojen yleisyyttä on esitelty oheisessa kuvassa 7 yksin asuvien lukumäärältään suurimpien kuntien osalta. Kuvasta on myös nähtävissä muun asuinrakennuksen yleistymisen yli 75-vuotiailla. Käytännössä tilastoissa muu asuinrakennus tarkoittaa palvelutaltoa ja vanhainkotiä.

Kuva 7. Yksin asuvien asumismuodot (Tilastokeskus)

Yksin asuvien iäkkäiden määrä on kasvanut merkittävästi vuosikymmenten aikana. Taustalla on sekä ikääntyneiden määrän että yksin asuvien osuuden kasvu. (Nihtilä & Martikainen 2004.) Vuoteen 2020 tultaessa määrä ei ole enää kuitenkaan noussut (Tilastokeskus 2020a). Leskeksi jäämisestä johtuen etenkin ikääntyneet naiset ja vanhimpien ikäluokkien edustajat asuvat keskimääräistä useammin yksin. Yksin asuvat ikääntyneet ovat keskittyneet keskustoihin, eli sisemmälle kaupunkialueelle ja maaseudun paikalliskeskuksiin, joissa myös ikääntyneiden naisten määrä on suuri. (Helminen ym. 2017.) Yksinasumisalttiuteen vaikuttavat mm. sukupuoli, siviilisäätö ja sosioekonominen asema, ja yksin asumisen tiedetään heikentävän avun saantia päivittäisissä askareissa ja kykyä huolehtia itsestään (Nihtilä & Martikainen 2004). Yksin asuminen on yhteydessä terveyteen, hyvinvointiin, varhaisempaan palveluasumiseen ja ympärivuorokautiseen hoivaan siirtymiseen sekä jopa ennenaikaiseen kuolemaan, ja siksi sen ehkäisemiseen ja lievittämiseen tuleekin kiinnittää huomiota (Jansson 2020; Helminen ym. 2019).

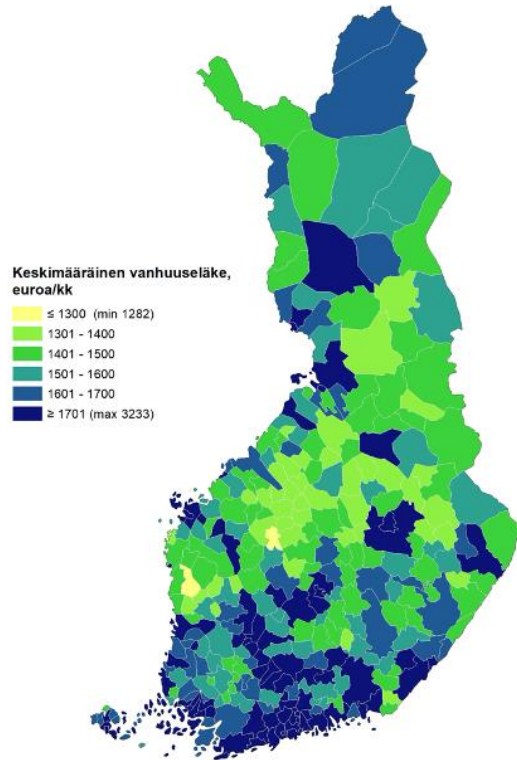
Taloudellinen asema

Ikääntyneet ovat monimuotoinen joukko, johon sisältyy myös erilaisia sosioekonomisia asemia. Ikääntyneen tulot ja käytössä oleva varallisuus vaikuttavat merkittävästi siihen, millaisia asumisratkaisuja ikääntynyt voi harkita. Ikääntyneen yleisin tulo on vanhuuseläke. Kansaneläkelaitoksen tietojen perusteella keskimääräinen vanhuuseläke vaihtelee kunnittain. Suurimmat keskieläkkeet sijoittuvat suuriin kaupunkeihin ja niiden läheisyyteen.

Vuonna 2018 kuntien keskimääräisissä vanhuuseläkkeissä oli eroja siten, että naisten vanhuuseläkkeet olivat keskimäärin miehiä alhaisemmat. Vuonna 2019 miesten keskieläke oli 2058 €/kk ja naisten keskieläke 1594 €/kk. Tämä asettaa haasteita ikääntyneiden asumisratkaisuille, sillä noin neljännes ikääntyneistä on tällä hetkellä yksin asuvia naisia. Yksin asuvien naisten määrän ennustetaan kasvavan edelleen vuoteen 2040 mennessä.

Kuva 8. Keskimääräiset vanhuuseläkkeet kunnittain vuonna 2019. Vasemmalla eläkkeet kunnittain, keskellä miesten keskimääräiset vanhuuseläkkeet kunnittain ja oikealla naisten keskimääräiset vanhuuseläkkeet kunnittain

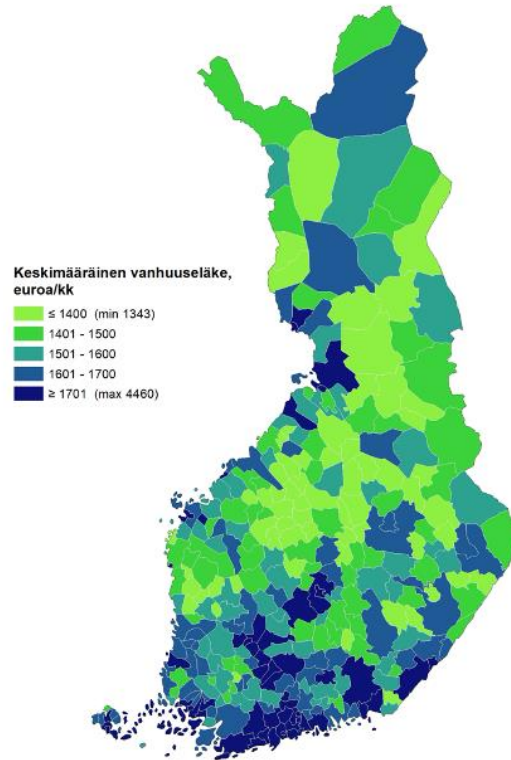
Vanhuuseläkkeensaajat (kokonaiseläke) kunnittain 2019

Aineisto:
Maanmittauslaitos 3/2020
Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos 2020

0 50 100 200 km

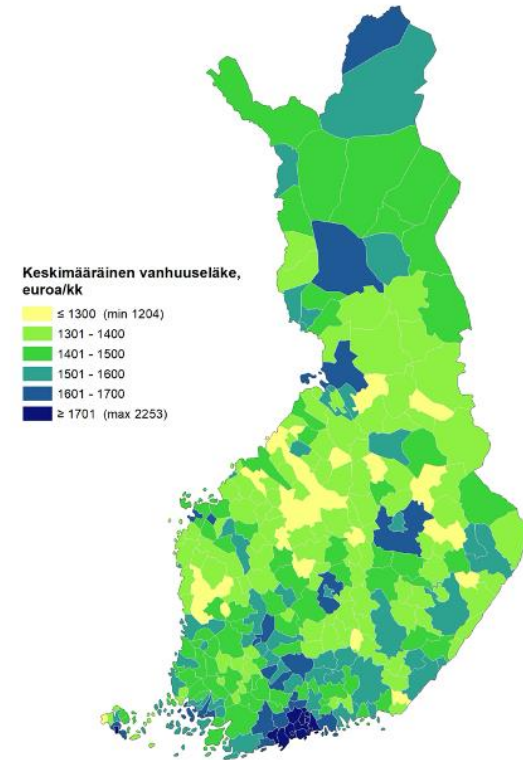
Vanhuuseläkkeensaajat (kokonaiseläke) kunnittain 2019, miehet

Aineisto:
Maanmittauslaitos 3/2020
Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos 2020

0 50 100 200 km

Vanhuuseläkkeensaajat (kokonaiseläke) kunnittain 2019, naiset

Aineisto:
Maanmittauslaitos 3/2020
Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos 2020

0 50 100 200 km

Tämän selvityksen kuuden esimerkkikunnan osalta voidaan havaita eroja keskimääräisissä eläkkeissä. Esimerkkikunnissa pienin keskieläke oli Salossa 1658 €/kk ja suurin Hyvinkäällä, jossa se oli 1900 €/kk vuonna 2019. Sukupuolten välillä oli esimerkkikunnissa merkittäviä eroja keskimääräisissä eläkkeissä ja esimerkiksi Hyvinkäällä ero miesten ja naisten keskieläkkeiden välillä oli 613 €/kk. Esimerkkikunnissa pienin keskieläke oli salolaisilla naisilla 1490 €/kk ja suurin hyvinkääläisillä miehillä 2251 €/kk.

Taulukko 5. Case-kuntien keskieläkkeet

	Eläkkeensaajien lukumäärä			Keskieläke, euroa/kk		
	Yhteensä	Miehet	Naiset	Yhteensä	Miehet	Naiset
Hyvinkää	11030	4715	6315	1 900 €	2 251 €	1 638 €
Lahti	30770	12926	17844	1 744 €	2 037 €	1 532 €
Oulu	35835	15632	20203	1 871 €	2 135 €	1 666 €
Pori	23003	9952	13051	1 705 €	1 972 €	1 501 €
Rovaniemi	13251	5953	7298	1 819 €	2 013 €	1 661 €
Salo	14910	6725	8185	1 658 €	1 862 €	1 490 €

Ikääntyneiden pienituloisuudesta on käyty paljon keskustelua, mutta eläkeläiset eivät kuitenkaan ole taloudellisesti yhteiskunnan haavoittuvien ryhmä. Yli 65-vuotiaista vain pieni osa saa viimesijaista etuutta, toimeentulotukea. Määrä on pysynyt noin 2 prosentin tasolla pitkään. Pienituloisimpien iäkkäiden tilannetta on parannettu takuueläkkeen nostamisella. Takuueläkkeen taso onkin syy, miksi iäkkäiden toimeentulotuki-asiakkuus on harvinaisempaa kuin muulla väestöllä. Eläkkeensaajat ovat ainoa ryhmä, jonka ensisijainen etuus ylittää toimeentulotuen tulorajan. Noin 75 prosenttia vain takuueläkettä saavista on naisia. Vaikka toimeentulotuen saajien määrä on suhteellisen vähäinen, hakemuksia tehdään myös tilanteissa, joissa päätöksen tiedetään olevan kielteinen. Yksi syy talouden ongelmiin on terveydenhoidosta ja lääkkeitä aiheutuvat suuret kulut. (Kuivalainen ja Ylikännö 2020.)

Ikääntyneiden asumismenojen osuus tuloista riippuu vahvasti asumismuodosta ja elämäntilanteesta. Eläkeläiset asuvat usein velattomassa asunnossa, jolloin esimerkkilaskelmien perusteella asumismenot voivat jäädä yhdessä asuessa alle viidesosaan nettotuloista. Kuitenkin yksin asuvien eläkkeellä olevien naisten asumisen osuus nettotuloista voi olla yli 40 prosenttia velattomassa omistusasunnossakin. (PTT 2019.)

Eläketurvakeskuksen tutkimuksen mukaan vuonna 2017 puolet eläkeikäisistä suomalaisista koki vaikeuksia selviytyä päivittäisistä menoista. Eläkeläisistä 53 prosenttia ilmoitti tinkiänsä kulutuksesta rahan puutteen vuoksi, ja kolmasosan mukaan välttämättömien menojen jälkeen heille ei jää rahaa käytettäväksi. Odotetusti toimeentulovaikeuksia kokivat eniten pienituloiset ja terveytensä heikoksi kokevat eläkeläiset. Toisaalta ryhmän heterogeenisyyttä kuvastaa, että noin puolet eläkeläisistä ilmoitti toimeentulonsa kohtuullisen hyväksi. Pakollisten menojen jälkeen kahdelle kolmasosalle jäi rahaa, ja 40 prosenttia kertoi säästävänsä rahaa. Koettu hyvä taloudellinen tilanne oli yhteydessä keskimääräiseen tai sitä korkeampaan tulotasoon ja hyvään terveyteen. (Ahonen ym. 2018.)

Nettovarallisuus kasvaa iän mukana, mutta kääntyy lopulta laskuun ihmisen ikääntyessä. Vuonna 2016 nettovarallisuus oli suurinta 65–74-vuotiaiden ikäryhmässä, mutta hajonta ryhmän sisällä on suurta. Alimmalla neljäsosalla varallisuus oli alle 79 000 euroa ja ylimmällä yli 370 000 euroa. (Tilastokeskus 2016.)

Kokonaisuutena iäkkäiden asema on parantunut viimeisinä vuosikymmeninä. Käytävissä olevat tulot ja kulutus ovat lähentyneet työikäisiä. Myös varallisuus on kasvanut suhteessa muuhun väestöön. (Kuivalainen ja Ylikännö 2020.) Kehitys luo edellytyksiä aiempaa parempaan ikääntyvien oman varautumisen toteuttamiseen (ks. luku 4.4). Samalla on kuitenkin syytä huomioida, että varallisuuden ja tulojen kasvu väistämättä vaikuttaa myös ikääntyvien asumisen, asuinympäristöjen tai palveluiden preferensseihin, mikä vaikuttaa myös kuntien ennakkoinnin ja varautumisen suunnitelmiin.

3 Ikääntyneiden asumisen tarpeet ja ratkaisut

Tässä luvussa käsitellään asuinoloja, asumisen tarpeita ja toiveita sekä toimintakykyä.

3.1 Toimintakyky ja elämänlaatu asumisen tarpeiden taustalla

Lähes 92 prosenttia 75-vuotta täyttäneistä asuu kotona. Tulevaisuudessa osuus kasvaa, sillä ikääntyneiden, laitoshoidon osuus pienenee edelleen ja tehostetun palveluasumisen paikkamäärä on kääntynyt laskuun (THL 2020a). Tämä vaatii kuitenkin kunnilta ikääntyneiden tarpeiden ja ikääntymisestä seuraavan toimintakyvyn heikkenemisen ymmärtämistä. Toimintakyky ja terveys vaikuttavat siihen, millaisia muutoksia ikääntymisestä seuraa. Muutokset toimintakyvyssä, eri ikäluokkien määrässä ja muutuvissa preferensseissä vaikuttavat osaltaan tulevaisuuden tarpeeseen. Keskeistä ennakoinnissa ja varautumisessa on riittävän tietopohjan varmistaminen. Elämänlaatu, johon sisältyvät niin terveys kuin toimintakykykin, on voimakkaasti valikoitunut. Hyväosaisten elämänlaatu on myös myöhemmällä iällä parempi kuin heikompiosaisten. (Vaarama ym. 2014.)

Selvityksen taustahaastatteluissa nostettiin esiin, että tulevien vuosikymmenien ikääntyneet saattavat suhtautua hyvin vaihtelevasti asumisensa järjestämiseen. Takana on pitkä työura, enemmän varallisuutta, kokemusta asuntolainoista, asuntovarallisuuden kartuttamisesta, mukavuuksista sekä mahdollisesti hyväksyvämpi suhtautuminen muuttoihin, myös omiin mieltymyksiin pohjautuen. Ennakoinnin ja varautumisen lähtökohtana toimisi se, että kaikki tavalliset asunnot olisivat esteettömiä ja ikääntyville soveltuvia. Enemmän yksilöllisiä ratkaisuja tulisi olla saatavilla yksilöllisten tarpeiden kasvaessa.

3.1.1 Toimintakyky, terveys ja elämänlaatu

Toimintakyky voidaan määritellä useilla tavoilla ja sitä mitataan erilaisilla luokituksilla. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos määrittelee toimintakyvyn tarkoittavan

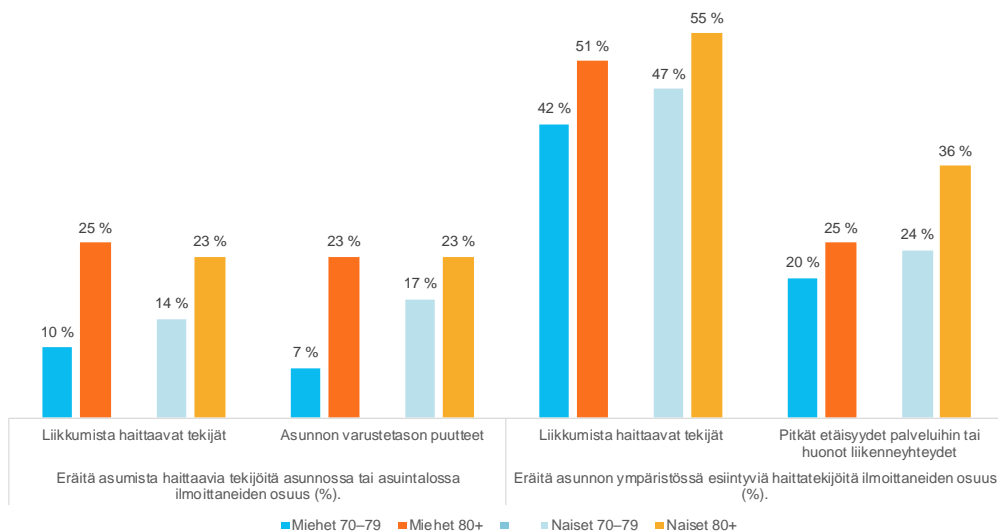
”ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista –

työstä, opiskelusta, vapaa-ajasta ja harrastuksista, itsestä ja toisista huolehtimista – siinä ympäristössä, jossa hän elää”. (THL 2020b.)

Toimintakyky on riippuvainen ympäristön myönteisistä ja kielteisistä vaikutuksista, ja sitä voidaan tukea asuin- ja elinympäristöön liittyvillä tekijöillä, muiden ihmisten tuella ja erilaisilla palveluilla. Usein toimintakyky on jaettu fyysiseen, psyykkiseen, kognitiiviseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn.

Ikääntyneiden asuinympäristöön liittyvää toimintakykyä on tarkasteltu viimeksi FinTerveys2017 –tutkimuksessa. Keskeisiä havaintoja olivat, että noin joka seitsemäs 70 vuotta täyttäneistä kokee asunnossaan olevan liikkumista haittaavia piirteitä. Asuin- ympäristön ongelmat kasvavat iän noustessa. Liukkaat kulkuväylät haittaavat lähes puolia ikäluokasta. Noin 10 prosenttia kärsii pitkistä etäisyyksistä ja noin 20 prosenttia huonosta julkisesta liikenteestä. (Koponen ym. 2018.)

Kuva 9. Asuinympäristöön liittyviä toimintakyvyn rajoitteita (Koponen ym. 2018)

Ikäihmiset eivät ole terveytensä tai toimintakykynsä suhteen yhdenmukainen ryhmä. Eliniän odote vaihtelee sukupuolen lisäksi sosioekonomisen aseman perusteella, ja tämä korostuu erityisesti miehillä. Eroja ikääntyneiden yhdenvertaisuudessa aiheuttaa myös alueiden vaihteleva kyky tarjota toimintakykyä ja palvelutarvetta vastaavaa asumista ja palveluita. (Kalliomaa-Puha & Kangas 2015.) Iän noustessa toimintakyky alkaa heikentyä eksponentiaalisesti, mikä korostaa eri ikäluokkien välisiä eroja entisestään.

Elämänlaadulle, kuten toimintakyvyllekin, on erilaisia määritelmiä. Kokonaisvaltaisemmissa elämänlaadun mittaamisen lähestymistavoissa määritelmään sisältyvät fyysinen ja psyykinen hyvinvointi, sosiaaliset suhteet, elinolot ja elinympäristö. Elämänlaatu ja koettu terveys ja toimintakyky ovat voimakkaasti yhteydessä toisiinsa. Ikääntyneiden elämänlaadun keskeiseksi ulottuvuudeksi on havaittu ympäristö. Ympäristögerontologiassa person-environment-fit-mallilla kuvataan tilannetta, jossa ikääntyneen omien voimavarojen ja ympäristön tuen, mahdollisuuksien ja vaatimusten kombinaatiolla mahdollistetaan paras mahdollinen käytännöllinen ja emotionaalinen toimintakyky. Erityisesti huonokuntoisilla ikääntyneillä ympäristön asettamat liian suuret vaatimukset, kuten fyysinen esteellisyys tai riittämättömät palvelut vaikuttavat kielteisesti elämänlaadun osa-alueisiin. Ikääntyneiden toimintakyvyn ja ympäristön välistä suhdetta ja tasapainoa voidaan mallilla tukea ja ylläpitää. Käytännössä mitä enemmän on toimintakyvyn vajeita, sitä enemmän tarvitaan esteettömyyttä. (Vaarama ym. 2014; Vaarama 2017.)

Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksen (ATH) edustavalla kyselyaineistolla⁴ on tutkittu ja seurattu ikääntyneiden toimintakykyä. Suurin osa niin maamme ikääntyneistä kuin muustakin aikuisväestöstä kokee elämänlaatunsa hyväksi. Tyytyväisyys terveyteen ja elämänlaatuun laskee iän myötä. Terveiden ja toimintakyvyn osalta elämänlaatu alkaa heiketä voimakkaammin 80-vuotiaista eteenpäin, mutta tämänkin jälkeen suurin osa kokee elämänlaatunsa hyväksi. Noin joka kymmenes yli 80-vuotias koki vuonna 2012 elämänlaatunsa heikoksi. (Vaarama ym. 2014.) Vastavia havaintoja on huomattu myös muissa tutkimuksissa.

lääkkäät ovat sopeutuneet yleisesti hyvin vanhuuteensa, mutta kokevat muita ikäryhmiä useammin ongelmia terveyden, toimintakyvyn, talouden sekä asuinympäristön osalta. Seitsemänkymmenen ikävuoden jälkeen terveys, toimintakyky sekä toimeentulon riittävyys ja tyytyväisyys asuinympäristöön korostuvat, ja 80 ikävuoden jälkeen tyytyväisyys sosiaalisessa ja ympäristöulottuvuudessa heikkenee edelleen. Merkittävimpänä riskiryhmänä esiin nousevat yli 85-vuotiaat miehet. (Vaarama ym. 2014.) Tämä sama ikäryhmä kasvaa tulevaisuudessa suhteellisesti eniten.

Kun huomio kohdistetaan erityisesti 80 vuotta täyttäneisiin, ATH-aineiston perusteella iäkkäiden elämänlaatua paransivat erityisesti psyykinen hyvinvointi, riittävä toimintakyky, riittävät tulot sekä tyytyväisyys asuinympäristöön ja terveys- ja muihin palveluihin. Heikentäviä tekijöitä puolestaan olivat heikko terveys, toimintakyky, kipu ja yksinäisyys, rahan puute sekä palveluiden saatavuuden ongelmat. Yli 80-vuotiaiden asunnoista suurin osa on jo esteettömiä, eivätkä asunnot siten nousseet esiin erityisesti

---

⁴ ATH-tutkimuksen esittely (THL)

elämänlaatua heikentävänä tekijänä. Tästä huolimatta neljäsosa naisista ja vajaa viidesosa miehistä kertoi asunnossaan olevan liikkumisesteitä, ja wc- ja pesutilojen ongelmia oli noin joka kymmenennellä. (Vaarama ym. 2014.) Erilaiset elämänlaadun ongelmat korostuvat iän kasvaessa edelleen 90 vuoteen ja siitä yli (Vaarama 2017).

Yli 80-vuotiaiden raportoitu toimintakyky ei ole merkittävästi muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana, joskin naisten osalta se on hieman parantunut. Valtaosa ikäänntyneistä on tyytyväisiä terveydentilaansa, mutta viidesosa oli siihen erittäin tyytymätön. Tämä kuvastaa osaltaan ikäänntyneiden joukon heterogeenisyyttä. (Vaarama ym. 2014.)

Mahdollisina ikäänntyneiden elämänlaatua parantavina keinoina on tunnistettu pienituloisten toimeentulon parantaminen, koti- ja terveystalouden saannin turvaaminen, vapaa-ajan toimintojen tukeminen ja yksinäisyyden vähentäminen. Yksinäisyyden vähentämisen toimia voivat olla esimerkiksi kotikäynnit, etsivän sosiaalityön palvelut ja ystäväpiiritoiminta. Palveluiden saatavuus on erityisen tärkeää yli 85-vuotiaille, joiden kohdalla lähipalveluiden puuttuminen näyttöyksi selkeänä elämänlaatua heikentävänä tekijänä. Riittävä tiedottaminen erilaisista saatavilla olevista palveluista on tärkeää. Lopulta tarpeet kohdistuvat yhdyskuntasuunnitteluun ja koko yhdyskuntarakenteen ikäystävällisyyteen. (Vaarama ym. 2014.)

Noin 70 prosenttia 80–84-vuotiaista miehistä ja 60 prosenttia vastaavan ikäisistä naisista ei ollut kokenut lainkaan yksinäisyyttä tutkimusta edeltäneiden kahden viikon aikana. Vaikka yksinäisyys ei ole niin yleistä kuin usein ajatellaan, se heikentää elämänlaatua niillä, jotka sitä joutuvat kokemaan. Erityinen riskiryhmä ovat yli 85-vuotiaat miehet. (Vaarama ym. 2014.) Yksinäisyyteen voidaan puuttua paitsi kotikäynneillä tai vastaavilla palveluilla, myös asuinympäristöjen yhteisöllisyydellä. Tähän liittyvät kiinteästi yhteenkuuluvuuden ja osallistumismahdollisuuksien lisääminen. (Tuokkola ym. 2016.)

Asuinalue- ja talokohtaisten yhteistilojen toiminnan arvioinnissa (Tuokkola ym. 2016) on nostettu kehittämisen tarpeiksi mahdollisuudet kohtaamisiin ja uudet keinot, joilla voidaan aiempaa paremmin tavoittaa ikäänntyneitä. Järjestetyn toiminnan ei itsetarkoituksellisesti tarvitse olla eri ikäisille suunnattua, mutta kaikenikäisille pitäisi löytyä jotakin. Hyviä esimerkkejä yhteisöllisyyttä tukevista tila- tai toiminta ratkaisuksista ovat alueelliset asukastilat, lähitorit ja vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden roolin kasvattaminen. Jo käytössä olevia yhteisiä toimintamuotoja ovat esimerkiksi lounasruokailut ja kahvitilaisuudet, viestinnälliset tai tiedotusluonteiset tapahtumat, liikuntaryhmät, kulttuuri- ja taideryhmät, keskustelupiirit, ja viihdetapahtumat. Elämänlaadun ja siihen sisältyvien ulottuvuuksien perusteella vaikuttaa siltä, että ikäänntyminen ei muodosta niin paljon ongelmia kuin usein kuvitellaan. (Mt.)

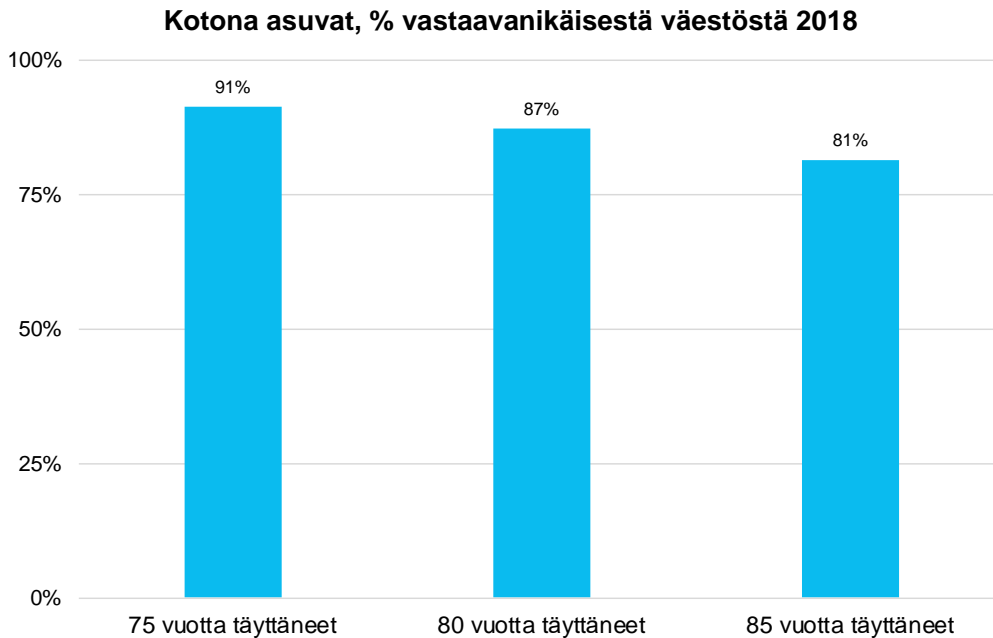
Toimintakyvyn heikkenemisen vaikutus palveluiden tarpeeseen

län myötä elämänlaadun osatekijät heikkenevät. Tämä johtaa sekä raskaiden palveluiden suurempaan kysyntään että kotona asumista tukevien palveluiden lisääntyvään tarpeeseen. Pitkäaikaishoidon tarve kasvaa iän myötä, ja siihen vaikuttaviksi riskitekijöiksi on lisäksi tunnistettu naissukupuoli, yksin asuminen ja matala sosioekonominen asema (Martikainen ym. 2009).

Valtaosa ikääntyneistä asuu itsenäisesti omassa kodissaan. Vuonna 2018 kotona asui 91,3 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä. Kotona asuvien osuus putoaa iän noustessa, ja 85 vuotta täyttäneistä kotona asuukin enää noin 80 prosenttia (kuva 10). Tehostetussa palveluasumisessa asiakkaana oli 7,6 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä. Tavallisessa palveluasumisessa oli 0,7 prosenttia saman ikäisistä ja vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa 1,1 prosenttia. Vuoden 2019 lopussa tehostetun palveluasumisen osuus on pudonnut 7,3 prosenttiin. Kotona asuvien osuus on noussut tasaisesti 2010-luvulla. Tehostettu palveluasuminen on samaan aikaan korvannut laitoshoidon, mutta nyt tehostetun palveluasumisenkin määrä on kääntynyt laskuun. Säännöllisen kotihoidon piirissä oli 75 vuotta täyttäneestä väestöstä 11 prosenttia vuonna 2018 ja omaishoidon tuella hoidettavana vuoden aikana vajaa viisi prosenttia.

Taulukko 6. Palvelurakenne 75 vuotta täyttäneen väestön osalta (%) (THL 2020a)

Palvelu / vuosi	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kotona asuvat	90,0	90,3	90,5	90,6	90,9	91,1	91,3
Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen asiakkaat	6,1	6,5	6,7	7,1	7,3	7,5	7,6
Ikääntyneiden tavallisen palveluasumisen asiakkaat	1,2	1,1	1,0	0,9	0,9	0,8	0,7
Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa	3,8	3,1	2,6	2,1	1,7	1,3	1,1
Säännöllisen kotihoidon piirissä	11,9	11,9	11,8	11,8	11,3	11,3	11,0
Omaishoidon tuen hoidettavat vuoden aikana	4,5	4,6	4,5	4,7	4,7	4,8	4,8

Kuva 10. Kotona asuvien osuus vastaavan ikäisestä väestöstä (THL, Sotkanet)

ATH-aineiston perusteella iäkkäiden kotona asuminen perustuu suurelta osin omaisten antamaan apuun. Noin viidesosa 80 vuotta täyttäneistä on kotihoidon piirissä. Viidesosa saa avun puolisoltaan, mutta useimmiten auttaja on joko oma tai puolison lapsi. Vain pieni osa saa omaishoidon tukea. (Vaarama ym. 2014) Omaisten kanssa asumisen on todettu vähentävän tarvetta kotihoidon palveluihin. 75 vuotta täyttäneiden parissa on havaittu, että kaikki tarvitsevat eivät saa riittävästi apua. Vajaa viidenes päivittäisissä perustoimissa apua tarvitsevista ja neljännes päivittäisten asioiden hoitamisessa apua tarvitsevista ei saa riittävästi apua. Kyse ei ole satunnaisista puutteista. Hoivaköyhyys ei vaikuttaisi olevan yhteydessä sukupuoleen tai koulutustasoon, mutta asuinalue ja pienituloisuus vaikuttivat tilanteeseen heikentävästi. (Kröger ym. 2019.)

Muistisairaudet ovat tärkein syy tehostetun palveluasumisen tarpeeseen, ja niiden yleistyminen on syytä huomioida kaiken ikääntyneille suunnatun asumisen suunnittelussa. Muistisairaita on noin 200 000, ja määrä voi nelinkertaistua vuoteen 2050 mennessä. Asumisen suunnittelussa huomioitavia tekijöitä ovat erityisesti aistitoimintojen ja liikkeiden hidastuminen, koordinaation ja tasapainokyvyn heikkeneminen, kehon lämmönsäätelyn heikkeneminen sekä uusiin asioihin sopeutumisen hidastuminen. Muistisairauksien osalta on lisäksi syytä huomioida ongelmat toiminnanohjauksessa, heikentyneet paikka-, aikaorientaatio sekä heikentynyt kyky yhdistää tapahtumia paikkoihin ja kontrolloida impulsseja. Kuitenkin tunnevasteet ja tutut rutiinit säilyvät. (Rappe ym. 2020.)

Kotona asumista voidaan tukea monilla tavoin sekä kotiin tuotavien hoivapalveluiden keinoin että asuntojen soveltuvuutta parantamalla. Erilaisia kotihoidon uusia toimintamalleja on kehitetty viime vuosina mm. ikääntyneiden I&O-kärkihankkeessa (ks. Noro & Karppanen 2019). Näillä voidaan vastata kasvavaan hoivatarpeeseen, mutta ennen tätä, ikääntyvät toivovat asumiseltaan esteettömyyttä sekä palveluita. Tämä laajenee myös asuinalueelle (esim. Strandell 2017). ATH-aineistossa vajaa viidesosa yli 80-vuotiaista oli kunnallisen kotipalvelun tai kotihoidon piirissä. Vain omaisten avun varassa oleminen heikensi ihmisten elämänlaatua ympäristöulottuvuudella voimakkaasti, mikä liittyy tarpeisiin nähden riittämättömiin tuloihin ja tyytymättömyyteen asuinympäristöön ja sen palveluihin. (Vaarama ym. 2014.)

Kotona asumista voidaan tukea myös erilaisilla teknologisilla ratkaisuilla. Merkittävimmät teknologian hyödyntämismahdollisuudet sijoittuvat yhteisöllisyyden ja yhteisöön kuulumisen tukemiseen. Esimerkiksi kuvapuhelut ja erilaiset alustat tukevat tätä, mutta eivät korvaa vuorovaikutusta kokonaan. Erilaiset älyteknologiset laitteet tulevat varmasti yleistymään. Niiden osalta on syytä huomioida tietoturvan varmistaminen. Teknologian tueksi tarvitaan aina ikääntyneille sopivia palveluita, jotka perustuvat aiempaa paremmin heidän tarpeisiinsa. (Saarni ym. 2017.)

Vanhuspalveluiden tila -kuntakyselyn (THL 2018) perusteella noin 85 prosenttia kunnista arvioi rahoituksen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen riittäviksi. Varsinkin puhelimitse toteutettavia neuvontapalveluita on kuitenkin laajasti saatavilla, ja hyvinvointia tukevia terveystarkastuksia ja kotikäyntejä tehdään noin neljällä alueella viidestä. Näiden tavoitteena on tukea itsenäistä suoriutumista ja siten myös mahdollistaa kotona asuminen. Kuitenkin vain viidennes kunnista on tehnyt päätöksiä uusista ikäasumisen ratkaisuista. Suunnitelmat ovat yleisempiä, mutta 22 prosentissa kunnista ikääntyneiden asumisen uusia ratkaisuja ei ole huomioitu mitenkään. Kokonaisuutena toimintakyvyn heikkenemisen vaikutuksiin tähtääviä toimia oli tehty vuonna 2018 vähemmän kuin vuonna 2016. (THL 2018.) THL:n vuoden 2020 vanhuspalveluiden kuntakyselyssä kysyttiin, onko alueella tehty ikäasumisen ennakointisuunnitelma. Kuntien vastaajista 73 prosenttia vastasi, että näin ei ole (julkaisematon ennakotieto 2020). Suunnitelma ei ole noussut esiin merkittävänä ikääntyneiden asumista ohjaavana asiakirjana kuntiin kohdistuneissa haastatteluissa.

3.1.2 Ikääntyneiden asumisen ratkaisut

Ikääntyneillä tulisi olla saatavilla yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaa asumista. 2010-luvulla erilaiset asumisen ratkaisut ovat monipuolistuneet. Asuntotarjonnan tulee pystyä vastaamaan monenlaisiin tilanteisiin ja huomioida samalla alueelliset erot. (Oosi ym. 2020; Jalava ym. 2017.) Vielä yli 75-vuotiaistakin suurin osa asuu kotona, joten ikääntyneiden asumisen ennakointi ja asumistarpeisiin varautuminen onkin syytä ymmärtää kotona asumisen tukemisena.

Ikääntyneiden erilaiset asumisratkaisut voidaan ymmärtää asumisratkaisujen kehittämisen näkökulmasta käsitteellisenä jatkumona lähtien itsenäisestä tavallisesta asumisesta (asunnossa kaikenikäisten joukossa) ja päättyen tehostettuun palveluasumiseen. Näiden väliin sijoittuu erilaisia asumisratkaisuja, jotka voi luokitella toimintakyvyn heikkenemisestä aiheutuvan hoivan tarpeen perusteella. Asumisratkaisusta tehostettu palveluasuminen jatkumon lopussa sopii asukkaille, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista hoivaa. Tähän väliin jääviä asumisen ratkaisuja on nimitetty ”välimuotoiseksi asumiseksi”. (Ks. esim. Oosi ym. 2019; Oosi ym. 2020.)

Ikääntyneiden asumisen kehittämistä on tuettu erityisesti ARAn avustuksilla ns. ikäspesifien ratkaisujen osalta, kuten palvelutalot ja seniorivuokratalot. Ennen vuotta 2005 on rakennettu yli 30 000 ikääntyneiden asuntoa aravalainalla (ns. vanhusten vuokrataloja), jotka edelleen ovat hyödynnettävissä ikääntyneiden asumisessa. Vuodesta 2005 lähtien ikääntyneiden erilaisia asuntokohteita on tuettu ARAn erityisryhmien investointiavustuksella. 2000-luvulla muistisairaiden tehostettu palveluasuminen on ollut osittainen painopiste, mutta varsinkin viimeisinä vuosina tuetut kohteet ovat olleet monipuolisempia, hybridikohteita, yhteisöllisiä ratkaisuja, palvelukortteleita tai tuettua asumista. 2000-luvulla varsinkin suurimpiin kaupunkeihin on rakennettu myös vapaarahoitteisia ikääntyneiden asuntoja, ns. senioritaloja. Tehostettuun palveluasumiseen kohdistuu tällä hetkellä vajaakäyttöä. Paikoista on ylitarjontaa mm. palveluntuottajien kilpailusta johtuen. Samalla kunnat ovat alkaneet toteuttaa kevyempiä asumisratkaisuja, sillä monet ikääntyneistä pärjäävät niissä. (esim. Oosi ym. 2020).

Kotona asumisen mahdollistaminen esteettömyyttä ja asuinympäristöjä kehittämällä sekä kotona asumista tukevilla palveluilla on kevyin kunnan ikääntyneiden asumiseen varautumisen keinoista. Erilaisilla asunnon korjauksilla ja ARAn korjausavustusten hyödyntämisellä niissä (hissit, esteettömyyskorjaukset) voidaan lykätä ikääntyneiden muuttotarvetta ja mahdollistaa pidempi asuminen nykyisessä asunnossa. (Oosi ym. 2017.) Omassa kodissa asumista tukevat erilaiset kotiin tuotavat koti- ja hoivapalvelut.

Kunnan olemassa oleva asuntokanta muodostaa pohjan ikääntyneidenkin asumiselle. Varsinkin väestöltään vähenevissä kunnissa on runsaasti tyhjillään olevia ARA-vuokra-asuntoja. Korjaamalla tätä asuntokantaa ikääntyneille sopivaksi, kunnilla olisi mahdollisuus saada ikääntyneitä asukkaitaan siirtymään haja-asutusalueelta paremman palvelutarjonnan ja asuinolojen piiriin. Kuntien ARA-vuokra-asunnot ovat keskeinen keino ikääntyneiden asumisen kehittämiseen etenkin pienissä kunnissa, joissa uustuotanto on vähäistä ja soveltuvaa esteetöntä asuntotarjontaa on vain vähän. (Riihimäki ym. 2019.) ARA myöntää vuosina 2020–2022 avustuksia ARA-vuokra-asuntojen korjaamiseen esteettömiksi ja paremmin ikääntyneille soveltuviksi. Edellytyksenä

avustuksen saamiselle ovat mm. asuntojen sopiva sijainti sekä kunnan ikääntyvä väestörakenne⁵.

Ns. välimuotoiset⁶ asumiskohteet (ikäspesifit) voivat olla omistus-, vuokra- tai asumisoikeuspohjaisia. Ne sijoittuvat tavallisessa asunnossa asumisen ja tehostetun palveluasumisen väliin, ja sisältävät usein jonkinlaisia yhteisöllisiä elementtejä. Asuminen täyttää tavanomaisen asumisen tunnuspiirteet. Palveluita voi olla saatavilla siivous- tai ruokapalveluista tavalliseen palveluasumiseen ja hoivapalveluihin asti oman tarpeen mukaan. Kategoriaan kuuluvat esimerkiksi ”yhteisöllinen asuminen”, ”senioriasuminen”, ”palvelukorttelit”, ”seniorikeskukset” ja ”palveluasuminen. Ympäri vuorokautisen hoivan tarpeeseen soveltuu tehostettu palveluasuminen, joka kuitenkin voi uusissa hybridikohteissa olla järjestetty siten, ettei asukkaakaan tarvitse muuttaa palvelutarpeen kasvaessa, vaan kohteen tilat soveltuvat erilaisia palveluita tarvitseville asukkaille. (Oosi ym. 2020.)

Erilaiset yhteisölliset asumismuodot ovat korostuneet viimeisen vuosikymmenen aikana (esim. Jolanki ym. 2017). Ikääntyneille yhteisöllisyys tarkoittaa saman henkisten ihmisten seuraa, asioiden jakamista, vastavuoroisuutta sekä uuden oppimista erilaisten ihmisten tapaamisen kautta. Perustana toimivat erilaiset aktiviteetit ja yhteinen toiminta, jotka luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Kröger & Juhila 2015.) Yhteisöllisten kohteiden perusteella on havaittu, että yhteisöllisyys vaatii syntyäkseen panostuksia ja ohjaamista. Pelkkä ihmisten yhteen laittaminen ei riitä. (Oosi ym. 2020.) Yhteisöllisyys jakaa jossain määrin näkemyksiä, mikä selittyy varmasti osaksi erilaisilla tavoilla ymmärtää sen sisältö. Valtakunnallisen asukasbarometrin vastaajista 8 prosenttia vastaajista voisi asua yhteisöllisessä asumismuodossa, jossa tinkisi asunnon koosta, mutta saisi käyttöönsä yhteistiloja, 19 prosenttia voisi ehkä asua, ja 68 prosenttia vastustaa. Ikääntyneiden vastaukset eivät eroa muista ikäluokista. (Strandell 2017.)

Palvelukorttelit ovat palvelukeskittyviä, joissa yhdistyvät erilaiset asumismuodot lähelle toisiaan sijoitettuina. Asukkaat saavat tarvitsemansa palvelut lähiympäristöstä, ja palveluntuottajat puolestaan pystyvät tuottamaan palveluita suuremmalle joukolle asiakkaita. Palvelukortteleihin sijoittuvilla asumismuodoilla ja toiminnoilla on siis synergiaetuja niin asukkaille kuin palveluntuottajillekin, ja parhaimmillaan niiden kautta voi-

---

5 ARA, avustus vuokra-asuntojen korjaamiseksi ikääntyneille soveltuviksi

6 ”Välimuotoinen asuminen tarkoittaa asumisratkaisuja, jotka ovat ikääntyneille tarkoitettuja, ikäspesifejä asumisratkaisuja. Näissä asumisratkaisuissa asuminen ja palvelut ovat erillään; asumista kuvaa huoneenvuokralain mukainen vuokrasuhde tai asunto on omistusasunto. Lisäksi ikääntynyt määrittää itse, mitä palveluja hän haluaa vastaanottaa.” (Välikangas 2009, 10–11.)

daan lisäksi saavuttaa huomattavia säästöjä. (Verma ym.2017). Erilaisia palvelukorttelikohteiden toteutusmalleja on kuvattu yksityiskohtaisesti useissa selvityksissä (esim. Oosi ym. 2019; Verma ym. 2017, Tuokkola ym. 2016).

lääkäiden asumisen tarpeet laajenevat myös asuinympäristöön. Asuinympäristö voi kehitysvaiheessa tarkoittaa koko kaupunkia tai yksittäisiä alueita. Asuinympäristöllä on suuri merkitys iäkkäiden hyvinvoinnille ja toimintakyvylle, mutta se on jäänyt kehittämisessä eri asumismuotojen varjoon. Asuinympäristön ikäystävällisyys on erityisen tärkeää muistisairaiden toimintakyvylle. Toimiva ympäristö tukee iäkkäiden hyvinvointia sekä huomio heidän tarpeensa ja voimavaransa. Se on viihtyisä, helposti hahmotettava ja esteetön sekä tarjoaa sopivia palveluita ja asumisratkaisuja. (Rajaniemi & Rappe 2020.) Rakennusten ja taajamien ikäystävällisyyden kehittämistyötä on tehty esimerkiksi Aalto-yliopiston Sotera-instituutin TÄYTY - Täydentäen toimivaa hankkeessa osana ikääntyneiden I&O-kärkihanketta (ks. Klemetz & Vauramo 2019).

Kuntien asumisen kehittämisessä tutkimuskentän huomio on kiinnittynyt yhteistyöhön. Ikääntyneiden asuminen sijoittuu vanhustaluiden sekä asumisen ja maankäytön rajapintaan, ja tällöin kehittämiseen tarvitaan molempia osapuolia. Yhteistyön puute on konkretisoitunut suunnitteluun, jonka osalta tilanne kunnissa voi olla, että asumisen tai vanhustaluiden viranhaltijat eivät tunne toistensa suunnitelmia riittävästi. Kehittämisalueiksi onkin mainittu strategisen suunnittelun mahdollistavien yhteistyöverkostojen luominen ja ylläpitäminen. Jos sosiaali- ja terveystalut on sijoitettu kuntaa suurempaa kokonaisuuteen (kuntayhtymä, maakunta jne.), yhteistyön merkitys korostuu erityisesti. (Ks. Tupala ym. 2018; Tuokkola ym. 2016.)

Ikääntyville soveltuvat erilaiset asumisratkaisut yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Määrittäviä tekijöitä voivat olla toimintakyky, nykyiset asuinolot ja varallisuus. Ikääntyneet tarvitsevat nykyistä monimuotoisempia asumisen vaihtoehtoja. Toiveissa kuitenkin korostuvat toistuvasti esteettömyys ja palveluiden läheisyys. Kun huomioidaan vielä yksinäisyyden haaste, erilaiset palvelukorttelit vastaavat hyvin moneen tarpeeseen. (Jalava ym. 2017.)

3.2 Ikääntyneiden omat toiveet ja tarpeet asumiselle

Ikääntyneet ovat hyvin monimuotoinen ryhmä, myöskin asumismielitystensä suhteen. Ikääntyneiden keskuudessa asumiseen liittyvät tarpeet ja toiveet vaihtelevat monen tekijän, kuten varallisuuden, olemassa olevan turvaverkon ja toimintakyvyn mu-

kaan. Tästä johtuen kaikki toimijat jakavat näkemyksen siitä, että ikääntyneille tarvitaan monenlaisia ja -tyyppisiä asumisen mahdollisuuksia. Vaikka ikääntyneiden toiveet poikkeavat toisistaan, tyypillinen ikääntyneiden asumisen toive ovat kohtuuhintaiset esteettömät asunnot, jotka sijaitsevat palveluiden lähellä (Jalava ym. 2017). Moni ikääntynyt korostaa asumisessa myös yhteisöllisyyttä. Asumisen yhteisöllisyys voi olla merkityksellistä niin sosiaalisuuden, viihtyvyyden kuin turvallisuuden kokemisessa (ks. Jolanki ym. 2017). Lisäksi enemmistä ikääntyneistä toivoo voivansa asua kotonaan mahdollisimman pitkään (Jalava ym. 2017).

Suomen ympäristökeskus toteuttaa kuuden vuoden välein asukasbarometria, ja viimeisin barometri toteutettiin vuonna 2016. Barometrin avulla voidaan tunnistaa mm. ikääntyneiden asumiseen liittyviä erityispiirteitä ja sitä, missä määrin ikääntyneiden asumismielitykset poikkeavat muista ikäryhmistä. Barometrissa asumisen mieltymyksiä ja viihtyvyyttä tarkastellaan suhteessa eri taustamuuttujiin, kuten ikään, asuinalueeseen tai sosioekonomiseen asemaan. Yksi keskeisimpiä ikääntyneisiin liittyneitä huomioita on se, että ikääntyneet ovat usein ehtineet asua samalla asuinalueella ja mahdollisesti samassa asunnossa jo vuosikymmeniä. Keskimäärin ikääntyneet ovat asuneet samassa asunnossa noin 23 vuotta. (Strandell 2017.) Ikääntyneille asunnon ja asuinalueen tuttuus ovat keskeisiä arvoja ja osittain siksi he suhtautuvat muita ikäryhmiä kielteisemmin alueen täydennysrakentamiseen. Muutokseen on vaikeampi sopeutua. Ikääntyneet ovat asuneet asuinalueella keskimäärin yli 25 vuotta.

Ikääntyneiden asumismielitykset poikkeavat jossain määrin esimerkiksi nuorten asumismielityksistä. Ikääntyneille tyypillisimpiä viihtyvyystekijöitä ovat esimerkiksi sosiaaliset kontaktit ja luonnon ympäristö sekä ulkoilumahdollisuudet, kun nuorille vastaavasti tärkeitä tekijöitä ovat esimerkiksi harrastusmahdollisuudet ja kahvilat sekä ravintolat. Elämänvaihe ei kuitenkaan yksi ole riittävä tekijä selittämään yksilöllisiä asumismielityksiä, vaan myös se millaisella alueella ikääntynyt asuu vaikuttaa siihen, minkä tekijöiden koetaan lisäävän asumismukavuutta. Keskustoissa asuville keskeisinä viihtyvyystekijöinä nousevat hyvä julkinen liikenne ja palveluiden saatavuus. Autovyöhykkeellä asuvat puolestaan tunnistavat luonnonympäristön, rauhallisuuden sekä sijainnin keskeisiksi asumisviihtyvyyttä lisääviksi tekijöiksi. Kääntäen epäviihtyvyytekijät noudattelevat vielä vahvemmin asuinalueita kuin esimerkiksi elämänvaiheita. (Strandell 2017.)

Erot erilaisissa asumistoiveissa riippuvat iästä, sukupuolesta ja asuinalueesta. Esimerkiksi rauhallisuus, terveys ja turvallisuus korostuvat asumisen arvoina erityisesti 50–74-vuotailta naisilla, joilla yksin asuminen on suhteellisen yleistä. Yksin asuminen puolestaan tiedetään heikentävän turvallisuuden tunnetta ja asuinalueen yhteisöllisyys puolestaan lisäävän sitä. Esimerkiksi tämän selvityksen aineistoissa moni vastaaja nostaa yhteisöllisyyden yhdeksi keskeiseksi ikääntyneiden asumistoiveeksi. 2016 asukasbarometrin mukaan iän karttuessa juttelu naapureiden kanssa lisääntyy.

Tämä viestii toisaalta iän myötä lisääntyvästä vapaa-ajasta ja voi toisaalta viestiä asumisen kautta rakentuvan yhteisöllisyyden merkityksen kasvusta. Iän karttuessa ja erityisesti 75 ikävuoden jälkeen oman asunnon tai asuinalueen turvattomuuden tunne lisääntyy. Erityisesti yli 75-vuotiaat kokevat sosiaalisten kontaktien mahdollisuuden olevan heille keskeinen viihtyvyytekijä. (Strandell 2017.)

On kuitenkin syytä erottaa asumisen mahdollistama yhteisöllisyys ja yhteisöllinen asuminen toisistaan. Ikääntyneet – erityisesti yksin asuvat – toivovat asuinalueilleen yhteisiä tiloja, joissa tavata ihmisiä. Yhteisöllisen asumisen osalta ikääntyneet eivät merkittävästi poikkea muusta väestöstä sen suhteen haluaisivatko he tai voisivatko kuvitella asuvansa yhteisöllisessä asumismuodossa. Asukasbarometrin 2016 (Strandell 2017) mukaan vain 8 prosenttia ikääntyneistä vastasi, että voisi asua ja 19 prosenttia harkita asuvansa yhteisöllisessä asumismuodossa.

Asumisen vaivattomuus, esteettömyys ja asunnon varustelu puolestaan alkavat korostua 60 vuoden iässä. Tästä syystä eläkeikään tultaessa moni harkitsee muuttoa kerrostaloon kaupungin keskustaan. Se, että palvelut, löytyvät läheltä koetaan, erityisen tärkeäksi yli 60-vuotiaiden naisten parissa. Kauppa on yksi keskeisimmistä ikääntyneen palveluista ja kauppamatkan lyhyys on suuri arvo. Ikääntyneet asioivat yleensä mieluummin lähikaupassa kuin suurissa automarketeissa. Eri ikäryhmien välisissä tarkasteluissa on havaittu, että yli 65-vuotiaat asuvat lähempänä kaupaa kuin nuoremmat, pois lukien nuoret tai nuoret aikuiset, jotka tyypillisesti asuvat taajamien keskustoissa, joissa kauppojen tiheys on suurta. Palvelutoiveiden perusteella ikääntyneet poikkeavat jossain määrin muista ikäryhmistä. Ikääntyneet toivovat asuinalueellaan tai sen läheisyydessä olevan pankki- ja postipalveluita, vanhusten palveluita sekä terveydenhoitopalveluita. Esimerkiksi nuoret toivovat asuinalueelta kahviloita ja ravintoloita. Yksin asuvat toivovat useimmiten yhteisiä kokoontumistiloja. Tällä hetkellä edelleen lähes kolmannes 75–84-vuotiaista asuu yli 500 metrin päässä lähimmästä kaupasta. Palveluiden merkitys kasvaa iän karttuessa. (Strandell 2017.)

Julkinen liikenne ja sen toimivuus voivat olla oleellisesti ikääntyneen asumismukavuutta parantavia tekijöitä. Asukasbarometrin 2016 mukaan ikääntyneet kokevat hieinan muita useammin sopivien pysäkkien puutetta. Ikääntyneiden julkisen liikenteen satunnainen käyttö on yleisempää kuin muilla. Tyytyväisyys joukkoliikenteeseen ei niin ikään ole riippuvainen iän suhteen vaan tyytyväisyyteen vaikuttaa myös kunnan koko ja sitä kautta julkisen liikenteen tarjonta. Autottomuus yleistyy merkittävästi yli 75-vuotiailla. (Strandell 2017.)

Asuinalueen esteettömyys on tärkeä arvo ja edellytys monelle ikääntyneelle. Asukasbarometrissä kuitenkin havaittiin, ettei esteettömän asumisen tärkeänä pitäminen kasva väestötasolla iän myötä, vaan esteettömän asuinalueen arvostus riippuu muista

yksilöllisistä tekijöistä. Huomioitavaa on, että Asukasbarometrissa asuinalueiden esteettömyyteen kaikkein tyytymättömmimpiä olivat alimmista tuloluokista olevat vastaajat. (Strandell 2017, 36.)

Tämän selvityksen vanhusneuvostokyselyn vastaukset (ks. luku 4.4) tukevat aiempia havaintoja asumisen preferensseistä. Keskeisiä teemoja vanhuksille olivat kohtuuhintainen asuminen mahdollisimman lähellä palveluita. Myös välimuotoisen asumisen ratkaisuja (ks. Oosi ym. 2020) toivottiin lisää, joissa ikääntyneet voivat saada tarvittaensa kevyempiä palveluita. Yhteisöllisyys nousi esille useissa kyselyn vastauksissa ja ikääntyneet toivovat yhteisöllisyyttä tukevia ja yksinäisyyttä ehkäiseviä asumisratkaisuja, kuten yhteisiä kerhotiloja tai mahdollisuuksia yhteisölliselle asumiselle. Yksinäisyyden ohelle turvallisuudesta kannettiin usein huolta. Vastauksissa kuvattiin, että turvallisuutta lisää, mikäli myös yöllä on joku taho, jonka voi tavoittaa hätätilanteessa.

Kotona asumisen merkitystä korostettiin vanhusneuvostokyselyn vastauksissa. Monissa vastauksissa haasteiksi kuvattiin, ettei hissillisiä taloja ei ole tällä hetkellä riittävästi kunnassa. Lisäksi haja-asutusalueilla kuvattiin, ettei ikääntyneille löydy riittävästi tukea kodin töiden, kuten esimerkiksi lumitöiden tai ruohonleikkuun tekemiseen. Yleisesti tavoitteena tunnistettiin riittävien asumista tukevien palveluiden saaminen kotiin mahdollisimman pitkään. Haja-asutusalueiden vastauksissa korostuvat lisäksi julkisen liikenteen toimivuus ja merkitys mielekkään arjen sujuvuuden tekijänä. Monet toivovat, että haja-asutusalueilta järjestettäisiin paremmin liikennöintiä palveluiden äärelle ja asiointia varten.

Asumistoiveet tulevaisuudessa

On oletettavaa, etteivät tämän hetken ikääntyneiden asumistoiveet ja tarpeet ole samanlaisia kuin ne ovat tulevaisuuden ikääntyneille eli nykyisille keski-ikäisille. Esimerkiksi asukasbarometrissa (Strandell 2017) huomataan, että moni asumismielitykseen vaikuttava tekijä ei ole riippuvainen pelkästään iästä. Osa asumismielityksistä on puolestaan havaittu muuttuvan iän myötä.

Väestörakenteen muuttuminen on muokannut asuntokysyntää ja asumisen tarpeita aiempaa monimuotoisemmaksi. Erilaistumisen seurauksena asumiseen on vastattava asukkaan elämäntapojen vaatimukset huomioiden sen sijaan, että asunto suunniteltaisiin elämänvaihemallin mukaan. (Pirhonen 2016.) Tulevaisuuden ikääntyneiden asumistoiveiden ennustaminen on haasteellista, sillä vain harva on tullut ajatelleeksi omaa ikääntymistään tai sen asumiselle tuomia muutoksia ja toiveita. Kirjallisuuden perusteella voidaan silti tehdä joitain oletuksia tulevaisuuden ikääntyneiden asumisen toiveista. Esimerkiksi yhteisöllisyys vaikuttaisi olevan yksi asumisen teema, jolla tulee olemaan merkitystä myös tulevaisuuden ikääntyneille. Yhteisöllisyyden liittyminen

asumiseen vahvistuu iän myötä ja esimerkiksi yli 40-vuotiaat ovat halukkaampia mak samaan asunnon yhteiskäyttötiloista kuin alle 40-vuotiaat. (Haltia ym. 2019.)

SEVERI – ”Suomalaiset muuttavat, mutta minne ja miksi?” -tutkimushankkeessa on puolestaan tarkasteltu vuosina 2011–2013 keski-ikäisten ja iäkkäiden tulevaisuuden asuntotoiveita Helsingin, Tampereen, Jyväskylän ja Oulun osalta. Tutkimushankkeen raportissa todetaan, että julkinen liikenne on kaikkein tärkein asuinalueen palvelu. Seuraavaksi tärkeimpiä palveluita ovat puisto ja päivittäistavarakauppa. Raportista käy ilmi, että asuinalueen tärkeimmäksi ominaisuudeksi valikoitui vastaajien mukaan alueen turvallisuus. Lähes yhtä tärkeitä ominaisuuksia ovat hyvät liikenneyhteydet kevyelle liikenteelle ja pääkulkuväylille sekä asuinalueen hyvä maine. Raportti osoittaa asunnon ominaisuuksia tarkasteltaessa, että 50–59-vuotiaista vastaajista 43 prosenttia haluaa ehdottomasti oman saunan ihanneasuntoonsa. (Viita ym. 2013; 15–17, 32.)

Ikääntyneiden asumistarpeita tarkastelevasta tutkimuksesta (Oosi ym. 2018) käy ilmi, että alle 60-vuotiaista vastaajista lähes 40 prosenttia muuttaisi todennäköisimmin 51–70 m² asuntoon. Vastaajista noin 30 prosenttia muuttaisi suurempaan asuntoon. 60–65-vuotiaiden ikäluokassa erot mieltymyksissä ovat merkittävämmät. Lähes 45 prosenttia muuttaisi todennäköisemmin 51–70 m² asuntoon, kun suurempaan asuntoon muuttaisi vain noin 22 prosenttia vastaajista.

Alle 60-vuotiaista vastaajista yli 40 prosenttia piti erittäin tärkeänä, että asunnon lähellä on tarjolla terveystalvia, kuten sairaala tai terveyskeskus. 60–65-vuotiaista samaa mieltä terveystalviiden läheisestä sijainnista oli yli 50 prosenttia. Tulokset osoittavat myös, että asunnon sijaitseminen luonnon äärellä on keski-ikäiselle väestölle tärkeämpää, sillä alle 60-vuotiaista vastaajista noin 67 prosenttia ja 60–65-vuotiaista lähes 60 prosenttia pitää luonnon läheistä sijaintia asuntoon nähden erittäin tärkeänä. Myös julkisten liikenneyhteyksien kattavuudella on tärkeä rooli asunnon sijaintia tarkasteltaessa. Alle 60-vuotiaista vastaajista lähes 60 prosenttia pitää julkisia liikenneyhteyksiä erittäin tärkeänä. 60–65-vuotiaiden keskuudessa julkisten liikenneyhteyksien merkitys korostuu entisestään, sillä vastaajista yli 70 prosenttia piti julkista liikenneyhteyttä erittäin tärkeänä. (Oosi ym. 2018.)

3.3 Asuntokannan korjaaminen ikääntyneiden asumisen ennakoinnissa

Asuntojen korjausten ja esteettömyysparannusten on todettu mahdollistavan ikääntyneiden asumista omissa kodeissaan pidempään (ks. Kaasalainen 2015, Hiilesvuo

2013). Vastaavasti korjausrakentaminen on niin Suomessa kuin laajemminkin tunnistettu keskeiseksi keinoksi ikääntyvän väestön asumistarpeisiin vastaamiseen, erityisesti väestöltään taantuvilla alueilla (esim. Jalava ym. 2017; Slaug ym. 2020; Verma 2019). Esteettömyyteen on myös uudisrakentamisessa alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota ja suunnittelussa noudetaan aiempaa laajemmin ns. design for all -periaatetta, jonka mukaan hyvin suunniteltu soveltuu kaikille, eikä riipu ihmisen toimintakyvystä.

Esteettömyyteen kuuluvat mm. asunnon eri tilojen tai toimintojen mitoitus ja varustelu. Ympäristöministeriö julkaisi vuonna 2019 esteettömälle rakentamiselle ja ympäristölle ohjeet, joissa aihepiirin tietoutta on koottu kattavasti yhteen. (Kilpelä 2019.) Koska väestön ikääntyminen on huomattavasti rakennuskannan uudistumista nopeampaa (Eurostat 2020; Meijer ym. 2019), uudisrakentaminen yksin ei ole edes määrällisesti riittävä ratkaisu. Maanlaajuisesti asuntoja on jo valmiiksi pitkäaikaisesti tyhjiillään noin nelinkertaisesti vuosittaiseen uudisrakentamisen määrään nähden. Tällöin korjausrakentamista puoltavat niin taloudelliset kuin ekologisetkin syyt. (Huuhka 2016.)

Esimerkiksi ARA-asuntojen korjaamisen on esitetty olevan edullinen tapa vastata ikääntyneiden määrän kasvuun tai kunnan asukkaiden muutoin muuttuneisiin asumistarpeisiin (Kehusmaa ym. 2018; Riihimäki ym. 2019). Ainakin senioritalojen toteuttamisesta korjausrakentamisella tosin on esitetty päinvastaisiakin näkemyksiä taloudellisten näkökulmien suhteen (Mäki-Fränti & Laukkanen 2010, 58), joten tapauskohtainen harkinta on tarpeen.

Talotyypeittäin jaoteltuna suurin osa maamme asuntokannasta sijaitsee kerrostaloissa (YM 2020c) ja tulevana vuosina merkittävin kasvu korjausrakentamisen määrässä muodostuu kerrostalojen korjaustarpeen lisääntymisestä (Hietala ym. 2015). Tätä ilmiötä voimistaa osaltaan maan yleinen kaupungistuminen. Nykyisin ikääntyneet asuvat useimmiten juuri niissä kerrostaloissa, jotka muutoinkin ovat eniten korjauksen tarpeessa (Stjernberg 2019). Asuntojen korjaamisella voidaan lisäksi välttää muuttamisesta aiheutuvia haittoja ja hyödyntää tutussa ympäristössä asumisen etuja (esim. Afshar ym. 2017; Lui ym., 2009; Özer-Kemppainen 2006).

Kaupungeissa korjaustarpeen määrä on pääosin linjassa suhteessa väestön määrään, kun taas maaseutumaisissa kunnissa tilanne on päinvastainen. Vastaavasti taloudelliset edellytykset korjaamiselle ovat korkeamman kysynnän myötä kaupungeissa paremmat. (Hietala ym. 2015.) Kokonaisuutena väestökehitys muuttaa paitsi asuntojen kysynnän määrää, myös sen laatua: vaikka asuntoja olisi määrällisesti tarpeeksi, usein ne eivät vastaa paikalliseen tarpeeseen (esim. Hynynen 2018).

Erityisesti muuttotappioalueilla on syytä arvioida rakennuksen potentiaalinen käyttöaika korjaamisen jälkeen, jottei taloa korjata seisomaan tyhjiillään (Ympäristöministeriö

2020). Vaikka talo saataisiin korjaamalla teknisesti kestäväksi, ei potentiaalinen käyttöaika automaattisesti pitene, jos toiminnallisiin ongelmiin ei puututa, kuten alkuperäiseen asuntojakaumaan (asuntokoot, tilarakenne yms.), erityisesti valtion tukemissa vuokrataloissa (esim. Lyytikä & Kukkonen, 2006; Riihimäki ym. 2019; YM 2017c). Alueellisten väestöennusteiden pohjalta vajaakäyttöisyyden on ennustettu taantuvilla seuduilla lisääntyvän entisestään (YM 2020c).

Asuntokannan tehokkaampi hyödyntäminen

Kaasalainen & Huuhka (2020) ovat tutkineet 1960-luvun lopun ja 1980-luvun välissä rakennettujen kerrostalojen tilallista muunnettavuutta ikääntyneiden tehostettuun palveluasumiseen. Tyypillisten rakennusten kerrospohjien havaittiin taipuvan kohtuullisiin muutostoinin ryhmäkodeiksi, joskin tavanomaisia uudiskohteita huomattavasti väljemmällä mitoituksella. Suurimmat olemassa olevat tilat sijoittuvat julkisivuille ja mahdollistavat mitoitukseltaan monenlaisia käyttöjä etenkin väliseiniä purkamalla tai aukottamalla. Rakennusrungon keskelle sijoittuvat, rungon suuntaiset porrastasanteet ja eteiset mahdollistavat tarvittaessa keskikäytävän toteuttamisen verraten vähäisin rakenteellisin muutoksien. Vaikka kirjahyllyrungon, jossa ainoastaan poikittaiset väliseinät ja porrashuoneen seinät ovat kantavia, myötä alkuperäisten asuinhuoneiden välillä on usein kantava seinä, on huoneiden mitoitus näissä taloissa useimmiten varsin väljää. Julkisivulle asettuvista asuinhuoneista noin puolet on kapeimmalta mitaltaan vähintään 3600 mm ja yli 90 prosenttia vähintään 2800 mm pinta-alan tavallisesti asetuessa 12–19 m² välille (Kaasalainen & Huuhka 2020). 1970-luvun alusta eteenpäin yleistynyt ontelolaattojen käyttö on lisännyt muokattavuutta entisestään, koska huoneistojen sisällä ei enää ole pääosin lainkaan rakenteellista tarvetta kantaville väliseinille (Hytönen & Seppänen 2009). Näin ollen vierekkäiset tilat ovat usein verraten helposti yhdistettävissä.

Asuinkerrostaloissa on nykyisellään paljon hyödyntämätöntä tilaa. Yhteistilat ovat monesti vajaakäyttöisiä, minkä lisäksi erityisesti ARA-vuokrataloissa on runsaasti asuntoja tyhjillään (Riihimäki ym. 2019). Näitä tiloja voitaisiin hyödyntää paikallisessa ikääntyneiden palvelutarjonnassa, joko lähes sinällään järjestämällä niissä erilaisia toimintoja ja palveluja tai muokkaamalla tiloja lähialueen palvelukeskuksiksi. Monet ikääntyneet voisivat hyötyä alueelle sijoitettavan ikääntyneiden palvelukeskuksen tarjoamista palveluista, kuten esimerkiksi kodinhoito-, ateriat- ja kuntoutuspalveluista, vaikka pystyisivät muutoin asumaan yhä kotonaan. Samalla palvelutarjonnalla olisi paremmat toimintaedellytykset. Uudisrakentamistarpeen vähentämisen lisäksi kohoavan käyttöasteen myötä voitaisiin mahdollistaa korjaustoimia sellaisissa kohteissa, joissa ne eivät muutoin olisi realistisia. Tämän ohessa parannettaisiin olemassa olevan rakennuskannan käyttötehokkuutta.

Käyttötehokkuuden parantaminen on nostettu yhdeksi keskeistä keinoista rakennusten energiatehokkuuden parantamiseksi (Vinha ym. 2019). Koska väestön ikääntyminen, rakenteelliset korjaustarpeet ja vajaakäyttöisyys keskittyvät paljolti samoihin rakennuskannan osiin, vastaa vajaakäyttöisyyden torjumisen ikääntyneiden kotona asuminen tukevilla ratkaisuilla samanaikaisesti useisiin ajankohtaisiin ongelmiin. Palvelukeskuksen toimintojen ei myöskään ole välttämätöntä rajoittaa ainoastaan ikääntyneiden tarpeisiin – mikäli samaan kokonaisuuteen on mahdollista sijoittaa, vaikka lapsiperheitä hyödyttäviä toimintoja (esim. päiväkotia), voi alueen elinvoimaisuutta kasvattava vaikutus voimistua entisestään. Tällaisten hankkeiden suunnittelussa on kartoitettava paikallinen kysyntä ja huolehdittava tarkoituksenmukaisista liikenneyhteyksistä, kulkuyhteyksistä.

Asuinympäristön kehittäminen

Jotta ikääntyneiden palvelutarjonta hyödyttäisi yksittäistä kohdetta (uudis- tai korjauskohdetta) tai laajempaa ympäristöä, on sen oltava sujuvasti saavutettavissa. Tämän lisäksi ikääntyneiden kotona asuminen yleisestikin edellyttää heille soveltuvaa toimintaympäristöä, joka ei rajoitu omaan asuntoon tai asuinrakennukseen (Verma, 2020). Näin ollen osana kohteen suunnitteluprosessia on aiheellista selvittää erityisesti ikääntyneiden näkökulmasta lähiympäristön keskeiset kulkureitit ja niiden esteettömyyden tila. Esimerkiksi Ikäystävällisen Hervannan kehittämishankkeessa nostettiin esiin esteettömien asiointireittien merkitys erityisesti alueellisten hyvinvointikeskusten ja lähitorien ympäristöissä (Moisio & Savolainen-Korjus 2018, 75). Viihtyisät ja monipuoliset esteettömät reitit ulkona myös houkuttelevat liikkumaan ja ylläpitävät fyysistä ja henkistä toimintakykyä (Ahrentzen & Tural, 2015, 596).

Laajan tarkastelun merkitystä korostaa myös se, että maamme suurimmassa korjausväesssä oleva kerrostalokanta on toteutettu paljolti aluerakentamisena. Näin ollen, jos yksi talo on vajaakäyttöinen, on vieressä usein yksi tai useampi samassa tilanteessa (YM 2020c). Tällöin kaikkien ylläpitäminen tai korjaaminen ei ole mielekäästä tai edes mahdollista, ellei tiedossa ole lisääntyvää käyttöä. Mikäli asia on hallinnollisesti järjestettävissä (esim. kaikilla taloilla sama omistaja), on järkevää pohtia, korjataanko vain osa tai yksi rakennuksista. Sama kokonaisvolyymien vähentämisen periaate luonnollisesti pätee myös uudisrakennuksella korvattaessa, mutta korjaamisen mahdollisuudet tulee jo materiaalitehokkuudenkin näkökulmasta selvittää ensin. Esteettömyydestä tai muista käytettävyyssyistä tehtävien parannusten yhteyteen on luontevaa sijoittaa energiatehokkuutta ja rakenteiden kestävyyttä ym. parantavia toimenpiteitä ja päinvastoin. Tällöin turvataan rakennuksen maksimaalinen käyttöikä, kun sekä toiminnallisista että teknisistä edellytyksistä on huolehdittu.

Muistisairauksien yleistymisen takia on tärkeää, että korjausrakentamisessa, kuten muussakin rakentamisessa, kiinnitetään kauttaaltaan huomiota ympäristöjen hahmotettavuuteen ja itsenäisen ”suunnistamisen” tukemiseen. Etenkin vanhat aluerakentamisena toteutetut kerrostaloalueet ovat monesti sekä materiaalien että massoitellun suhteen hyvin yksitoikkoisia. Tällöin muistisairaana asukkaan voi olla hyvin hankala esimerkiksi tunnistaa omaa asuinrappuaan pitkästä lamellitalosta, jonka rinnalla saatetaan lisäksi olla useita samanlaisia taloja. Keskeisessä roolissa suunnistamisen kannalta ovat erilaiset visuaalisesti erottuvat kiintopisteet, jotka luovat paikoille selkeää omaleimaista identiteettiä. Näiden avulla ihminen paitsi hahmottaa missä on, osaa myös valita seuraavan määränpään ja suunnata sitä kohti. Käytännössä tämä tarkoittaa mm. rakennusten sisäänkäyntien ja ympäristön tapahtuma- ja risteyspaikkojen selkeää visuaalista ja massallista erottumista.

Asuinalueiden ikäystävällisessä suunnittelussa ja kehittämisessä on otettava huomioon myös turvallisuuden tunne. Ikääntyneet asuvat muuta väestöä useammin yksin ja erityisen yleistä yksin asuminen on naisten keskuudessa (Tilastokeskus 2020c). Tästä mahdollisesti seuraavalla fyysisen ja sosiaalisen aktiivisuuden vähenemisellä puolestaan on suora vaikutus niin fyysiseen kuin henkiseenkin hyvinvointiin ja itsenäiseen toimintakykyyn. Keinoja turvallisuuden tunteen parantamiseksi ovat mm. riittävä valaistus ja näkölinjat, jotka mahdollistavat ympäristönsä tarkkailun. Lisäksi kulkemisen koetussa ja käytännön turvallisuudessa on syytä huomioida eri kulkutapojen (kävely, pyöräily, autoilu) erottaminen omille väylilleen (Verma 2019, 182).

Toimintakyvyn tukeminen

Rakennetun ympäristön muutostarpeet eivät ole vain seurausta yksilön toimintakyvyn alenemisesta, vaan myös vaikuttava tekijä toimintakyvyn alenemisessä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tarkoituksenmukaisella, ennakoivalla korjausrakentamisella voidaan suoraan myöhentää fyysisen toimintakyvyn heikkenemistä. Tämän suoran vaikutuksen lisäksi toimilla on kerrannaisvaikutuksia, koska korkeammalla tasolla säilyvä aktiivisuus edelleen ylläpitää fyysistä kuntoa.

Ikääntyneille suunnattua asumista suunniteltaessa on tärkeää huomioida mahdollisuus tavata muitakin kuin ikääntyneitä (esim. Verma 2020, 41–42; Özer-Kempainen, 2005, 51). Tulee siis olla mahdollisuuksia kohtaamisiin myös muiden ikäryhmien kanssa – tai ainakin heidän näkemiseensä päivittäisessä elinympäristössä.

Ikääntyneiden asumisen toteuttaminen suurina seniori-/palveluasumiskeskittyminä ja muusta kaupunkirakenteesta syrjään estää mahdollisuuksia tavata muita ikäryhmiä.

Tällainen ikäsegregaatio on haitaksi henkisellemme hyvinvoinnille. Vaikka rauhallisuudessa on etunsa, on eloisalla asuinympäristöllä piristävä vaikutus, etenkin jos oma liikkuminen on rajallista. (Özer-Kemppainen 2006.)

Tietopohjan merkitys

Korjausrakentamisen tehokkaan hyödyntämisen edellytyksenä on olemassa olevan asuntokannan potentiaalinen tunteminen. Suomen asuntokannasta merkittävä osa sijaitsee 1970-luvun ympäristön kerrostaloissa. Tämä asuntotuotannon huippuvuosien aikainen rakennuskanta on hyvin homogeenista niin rakennus- kuin asuntotasollakin. Kymmenen tilallisesti toistuvaa perusmallia kattaa runsaat 80 prosenttia koko kyseisen aikakauden kerrostaloasuntotuotannosta, vastaten lähes puolta miljoonaa asuntoa. (Kaasalainen & Huuhka 2016b.)

Valtaosa tyypillisistä kerrostaloasunnoista on myös varsin sujuvasti muokattavissa ikääntyneiden tarpeita vastaaviksi. Useimmat tarvittavat toimenpiteet voidaan suorittaa kohtuullisen edullisesti, yksittäisen asunnon mittakaavassa, kantaviin rakenteisiin kajoamatta. Rakennuskannan homogeenisyys voi olla kunnille voimavara olemassa olevien asuinrakennusten potentiaalia arvioitaessa. Jos rakennuksista tiedetään rakennustyyppi, rakentamisvuosi ja asuntojakauma, voidaan ilman piirustusten tarkasteleminen tietää kohtalaisella varmuudella, millaisia asuntoja niissä tilallisesti on ja millaiset tilamuutokset ovat mahdollisia. Itseään toistavassa rakennuskannassa on myös mahdollista helpottaa asunnonmuutostöitä yleistettävillä malliratkaisuilla. (Kaasalainen 2015; Kaasalainen & Huuhka 2016.) Tällaiset malliratkaisut voivat paitsi toimia lähtökohdaksi suunnittelijoille, myös havainnollistaa mahdollisuuksia asukkaille itselleen.

Jotta korjausrakentamista voitaisiin parhaalla tavalla hyödyntää väestön ikääntymiseen varautumisessa, tulee niin kunnilla kuin asumisen toimijoilla yleisestikin olla riittävä tieto sekä rakennetun ympäristön ominaisuuksista että ikääntyvän väestön tarpeista ja toiveista suhteessa siihen. Rakennuskannan osalta on tiedettävä, millaista rakennuskantaa on jo olemassa, millaisessa käytössä rakennukset ovat ja mihin niitä olisi mahdollista käyttää. Rakennettu ympäristö on nähtävä yksittäisiä kohteita laajempaan, johon kuuluvat mm. tilojen ja toimintojen keskinäiset sijainnit sekä niiden väliset erilaiset kulkuyhteydet ja -tavat.

3.4 Liikenneratkaisut: Case Palveluliikenne Oulussa

Autoilu vähenee merkittävästi yli 75 vuoden iässä, ja julkinen liikenne on tunnistettu tärkeäksi asumisen toiveeksi (Strandell 2017; Viita ym. 2013; Oosi ym. 2018). Ikään-tyneiden tarpeisiin soveltuvat liikenneratkaisut ovat osa ikäystävällistä asuinympäristöä, ja niillä voidaan tukea omassa kodissa asumista. Palveluliikenne on perinteisen linja-autoliikenteen ja taksiliikenteen välimuoto: palveluliikenne kulkee aikataulujen mukaisesti, mutta asiakas kuljetetaan tarvittaessa ovelta ovelle, jos tämä asuu koh- tuullisen etäisyyden päässä palveluntuottajan reitiltä.⁷ Palveluliikenteellä voidaan siis mahdollistaa liikkuminen niille, joille tavallinen joukkoliikenne ei syystä tai toisesta riitä tai sovellu.

Osana selvitystä toteutettiin Oulussa tapaustutkimus, jonka tavoitteena oli kartoittaa ikäihmisille suunnatun palveluliikenteen saatavuus alueilla, joissa ikäihmisten asuinti- heys on suhteellisen suurta ja palveluiden saavutettavuus vaatii ajoneuvoilla suoritet- tavia henkilökuljetuksia. Tutkimuksessa hyödynnettiin oikeassa toimintaympäristössä tapahtuneita liikennöintisuoritteita ja tuotettiin palveluliikenteen nykytilanneanalyysi sekä hankkeessa käytetyn ikäjakaumadatan pohjalta muodostettu trendianalyysi lii- kennöinnin kehityksestä. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin palveluliikenteen alueelli- sia kehittämistarpeita. Käytetty aineisto koostui vuosina 2017–2019 suoritetuista Ou- lun kaupungin palveluliikenteen kuljetuksista ja vuoden 2019 lopun eri ikäryhmien asumistilastoista. Tarkasteluissa huomioitiin avoimen joukkoliikenteen ja yli 65-vuoti- aille sosiaalihoitolain perusteella myönnettyjen matkojen käyttäjäryhmät. Yhteensä aineistossa oli hieman alle 150 000 yksittäistä matkatapahtumaa. Tarkastelu suoriteti- tiin 65-vuotta täyttäneiden tai vanhempien oululaisten matkoista.

Kotona asumista tukevan joukkoliikenteen saatavuutta ja palveluiden saatavuutta oh- jaavat laki liikenteen palveluista (320/2017) ja sosiaalihoitolaki (1301/2014). Lailla lii- kenteen palveluista pyritään vähentämään kulkumuotojen välisiä raja-aitoja ja edistä- mään markkinaehtoisten liikkumispalvelujen syntyä. Keskeisenä tavoitteena on lisätä liikennejärjestelmän kokonaistehokkuutta. Kulkumuotojen välisiä raja-aitoja madalta- malla pyritään julkisesti rahoitettujen henkilökuljetusten tehokkaampaan yhdistelyyn, mikä luo jatkossa maakunnille edullisemmän toimintakentän henkilökuljetusten järjes- telyyn.

Sosiaalihoitolain 23 §:n mukaan liikkumista tukevia palveluja järjestetään henkilöille, jotka eivät kykene itsenäisesti käyttämään julkisia liikennevälineitä sairauden, vam- man tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn takia ja jotka tarvitsevat

⁷ Oulun kaupunki, kuljetuspalvelut

palvelua asioiden tai muun jokapäiväiseen elämään kuuluvan tarpeen vuoksi. Sosiaalihuoltolain 23 §:n mukaan liikkumisen tukea voidaan järjestää seuraavilla toteuttamistavoilla tai niiden yhdistelmillä: 1. julkisten liikennevälineiden käytön ohjauksella ja ohjatulla harjoittelulla; 2. saattajapalveluna; 3. ryhmäkuljetuksina; 4. korvaamalla tak-silla, invataksilla tai muulla vastaavalla ajoneuvolla tapahtuvasta kuljetuksesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset; 5. muulla soveltuvalla tavalla.

Tutkimuksessa huomattiin, että Oulun kaupungin liikennöntialueet keskittyvät vanhoihin asuinalueisiin. Liikennöntialueiden ulkopuolelle jäävät sen sijaan uudet asuinalueet, jotka eivät suosi ajallisesti tehokasta siirtymistä kaupunginosasta toiseen. Maantieteellisen tarkastelun perusteella palveluliikenteen saatavuus kattaa noin 54 prosenttia kaupunkialueesta. Yli 65-vuotiaista oululaisista puolen todettiin asuvan liikennöntialueella.

Palveluliikennettä käyttävien asiakasryhmien osalta matkojen jakautuminen seuraa kuljetustoteumia siten, että sosiaalihuoltolain perusteella myönnettyjä matkakoikeuksia käytetään eniten keskustan ja sen ympärillä sijaitsevien kaupunginosien alueilla tai ympäröiviltä alueilta keskustaan suuntautuvilla matkoilla.

Tutkimuksella pystyttiin tunnistamaan, millä tavoin kaupungin palveluliikenne kohdistuu niille alueille, jossa ikääntyvät asuvat ja minkä alueiden ikääntyneet käyttävät julkista liikennettä. Tuloksista nähtiin palveluliikenteen matkustajamäärien nousseen 13 prosenttia ja sosiaalihuoltolain perusteella myönnettyjen matkojen osalta 35 prosenttia vuodesta 2017 vuoteen 2019. Sen lisäksi, että asiakasmäärät ovat olleet kasvussa, huomattiin ikäihmisten asumisen keskittymisen tiettyihin kaupunginosaan näkyvän matkatilauksien kasvuna kyseisillä alueilla.

Palveluliikenteen lisääminen alueilla, joilla siirtymäliikenne on vähäistä tai sitä ei ole lainkaan, toteuttaa tehokkaasti kotona asumista tukevaa palvelua ja mahdollistaa henkilökuljetusten siirtoa pois raskaammista kuljetuspalvelumuodoista. Yleisesti tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan todeta, että liikenteen kehittäminen keskustassa ja keskustan ympärillä sijaitsevilla kaupunginosissa mahdollistaisi liikennekapasiteetin tehokkaamman käytön.

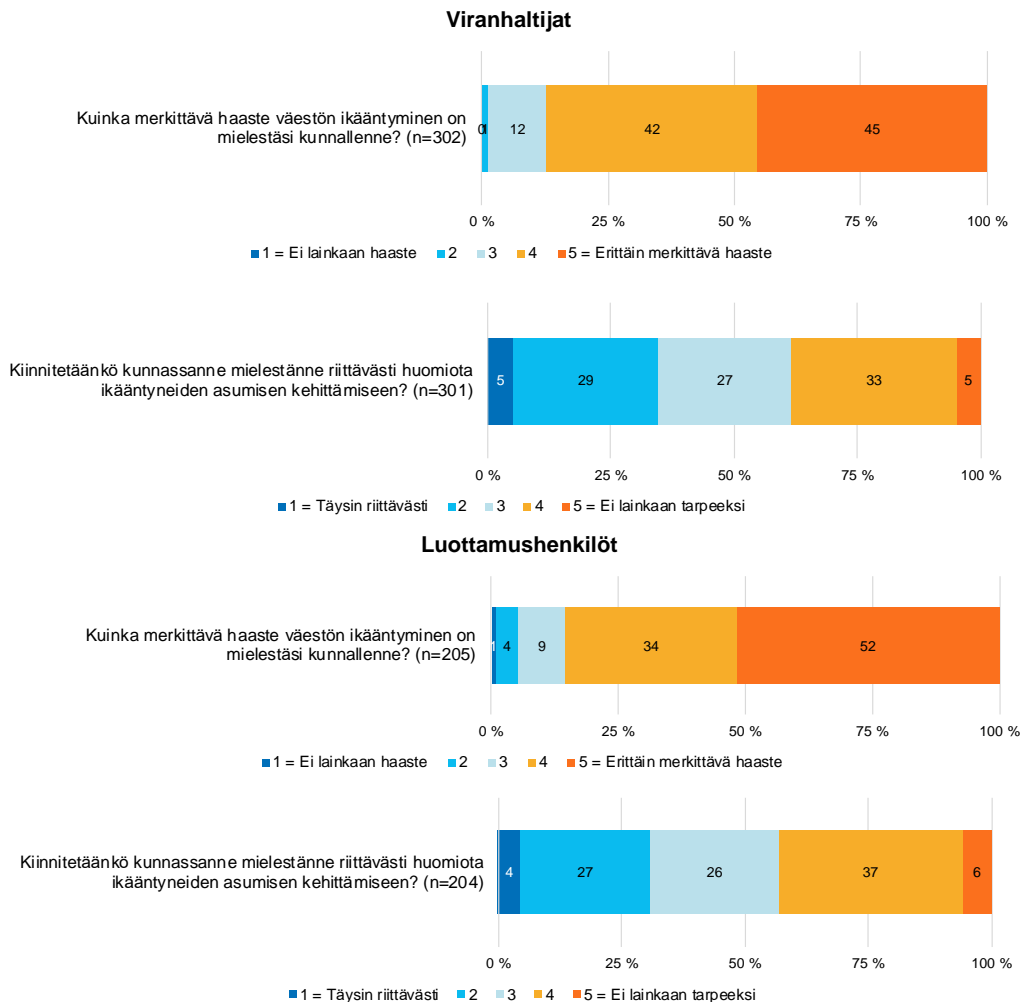
4 Ennakoinnin ja varautumisen nykytila kunnissa

Tässä luvussa käsitellään ikääntyneiden asumisen ennakkointia ja varautumista kunnissa nykytilan ja käytössä olevien keinojen ja työkalujen sekä kehittämistarpeiden kautta. Lisäksi luodaan katsaus ikääntyneiden omaan rooliin varautumisessa.

4.1 Ennakoinnin ja varautumisen haasteet

Ikääntyminen näkyy kunnissa muuttuvina asumisen ja palveluiden tarpeina. Jos näitä ei pystytä ennakoimaan eikä näihin tarpeisiin syystä tai toisesta varauduta riittävästi, lopputulos voi näyttäytyä haasteellisenä. Haaste liittyy siis ennakoinnin ja varautumisen toteuttamiseen, ei ikääntymiseen itsessään.

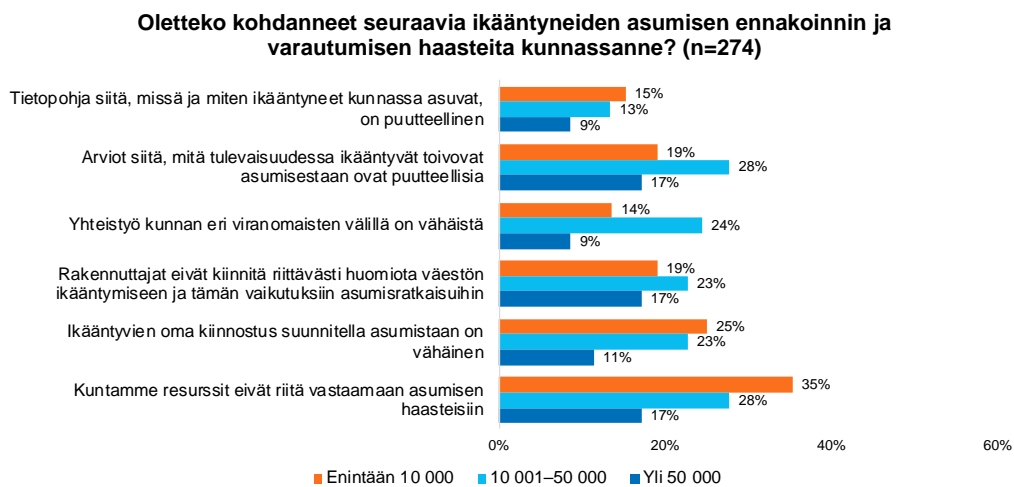
Kaikille kunnille suunnattujen viranhaltija- ja luottamushenkilökyselyiden vastaajat (ks. luku 1.3 ja liitetaulukot) tunnistavat kyselyvastausten perusteella ikääntymisen olevan merkittävä haaste kunnalleen. Viranhaltijoista 87 prosenttia piti ikääntymistä melko tai erittäin merkittävänä haasteena. Luottamushenkilöistä vastaava osuus oli 86 prosenttia. Näkemykset jakoutuivat siitä, kiinnitetäänkö ikääntyneiden asumiseen kunnassa riittävästi huomiota. Noin kolmasosa niin viranhaltijoista kuin luottamushenkilöistäkin katsoi, että asiaan kiinnitetään riittävästi huomiota, ja reilu kolmasosa oli vastakkaista mieltä. Vastausten perusteella voi havaita viitteitä siitä, että muutoksen suuruus tunnistetaan paremmin suuremmissa kuin pienissä, maaseutumaisissa kunnissa. Samoin suuremmissa kunnissa katsotaan, ettei aiheeseen ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Havainto on ristiriitainen suhteessa pienempien kuntien voimakkaammin ikääntyvään väestörakenteeseen, ja voikin olla, että ikääntymisen haastetta ei osata pitää ongelmana, koska tilannekuva niissä jää puutteelliseksi. Avovastauksissa näkökulmat korostivat erityisesti huoltosuhdetta ja palveluiden riittävyttä. Väestön ikääntymistä korostavat muuttoliike ja alhainen syntyvyys. Joka tapauksessa positiivinen signaali on, että monissa kunnissa muutostarpeisiin on havahduttu kiinnittämään aiempaa enemmän huomiota.

Kuva 11. Ikääntymisen haaste ja huomion kiinnittäminen.

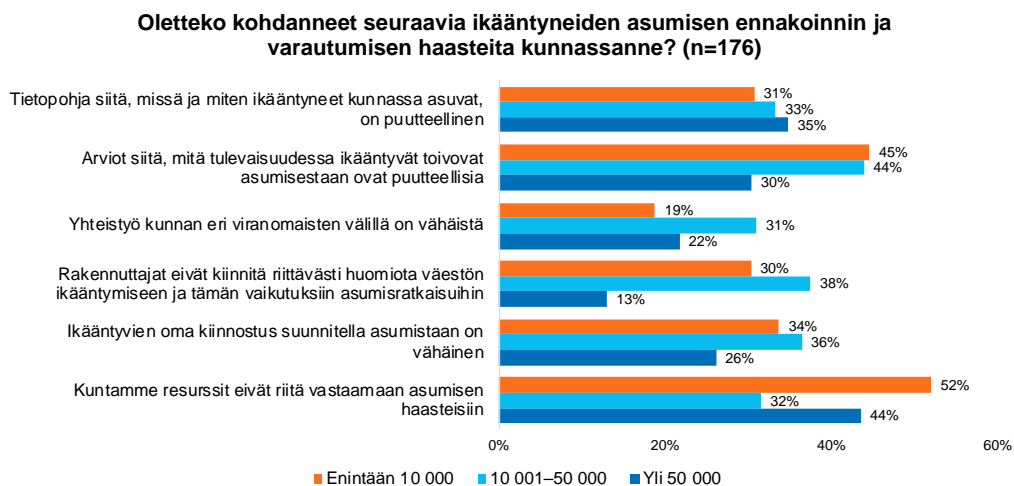
Ikääntyneiden asumisen ennakkoinnin ja varautumisen haasteet vaihtelevat kunnan koon perusteella. Alle 10 000 asukkaan kuntien vastaajista 35 prosenttia arvioi, että kunnan resurssit eivät riitä vastaamaan ikääntyneiden asumisen haasteisiin. Keski-suurista kunnista vastaava osuus oli 28 prosenttia, ja suurimmissa kaupungeissa vain 17 prosenttia piti resurssien riittämistä haasteena. Resurssien osalta vastaajat keski-suurista kaupungeista näkivät tilanteen hieman positiivisempänä kuin vastaajat pienemmistä kunnista, mutta he tunnistivat kokonaisuutena eniten kohdattuja haasteita. Keski-suurissa kaupungeissa haasteina korostuivat muita enemmän puutteellinen ikääntyneiden asumistavoitteen tunteminen (28 %) sekä kunnan eri viranomaisten vähäinen yhteistyö (24 %). Nämä ovat asioita, jotka pienempien kuntien pienemmissä organisaatioissa saattavat hoitua omalla painollaan, mutta jotka muodostuvat ongelmaksi organisaation ja väestön kasvaessa. Suuremmissa kaupungeissa näihinkin

haasteisiin on haettu ratkaisuja erilaisilla toimenpiteillä. Yli 50 000 asukkaan kaupunkien viranhaltijat kertoivat kohdanneensa vähiten kaikkia haasteita. Luottamushenkilöt pitivät kaikkia mainittuja haasteita kauttalinjan suurempana ongelmana. Erityisen suuri ero viranhaltijoiden vastauksiin oli tietopohjaan ja ikääntyneiden asumistoiivisiin liittyvissä haasteissa, mutta myös pienimpien ja suurimpien kaupunkien luottamushenkilöt näkivät kuntien resurssien riittämisen huomattavasti negatiivisemmin.

Kuva 12. Ennakoinnin ja varautumisen haasteet (viranhaltijat)

Kuva 13. Ennakoinnin ja varautumisen haasteet (luottamushenkilöt)

4.2 Ennakoinnin ja varautumisen keinot ja työkalut

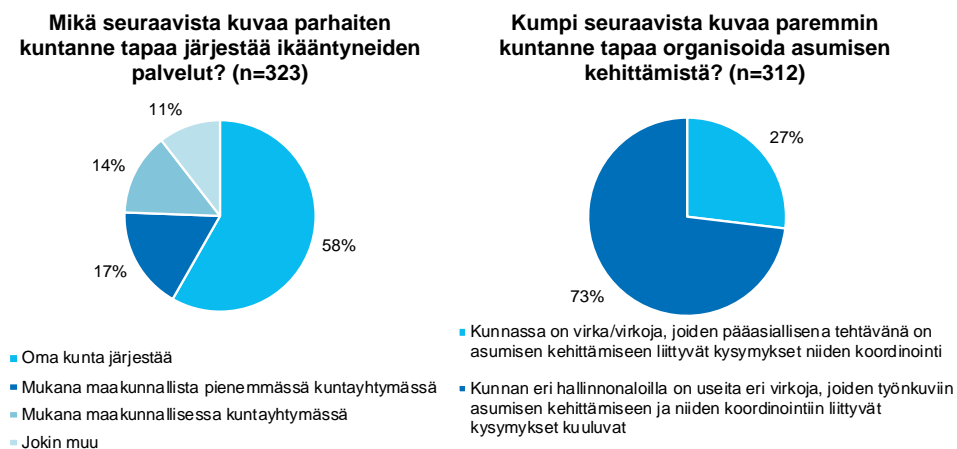
Ikääntyneiden asumisen kehittämisen organisointi

Ikääntyneiden palveluiden sekä ylipäätään asumisen kehittämisen organisoinnin tavat ovat vaihtelevia. Viranhaltijavastaajien kunnista 58 prosenttia järjestää itse ikääntyneiden palvelut ja noin kolmasosa osana kuntayhtymää. Vain noin neljäsosassa vastaajien kunnista on pelkästään ja pääasiallisesti asumisen kehittämiseen liittyviä virkoja, ja lopuissa kehittäminen sisältyy eri hallinnonalojen virkojen työkuviin. Käytännössä jako ei ole näin yksioikoinen. Asumisen kehittäminen voi jakautua pienessä kunnassa luonnostaan eri viranhaltijoille, mutta suuremmissakin kunnissa kehittämistä voidaan tehdä kuntaorganisaation ja esimerkiksi liikelaitosten, kuntayhtymien ja muiden toimijoiden yhteistyönä. Kehittämisvastuun jakautumisen moninaisuutta kuvastaa keski-suuren kaupungin viranhaltijan luonnehdinta:

”Perusturva vastaa järjestämisestä. Rakennuttaminen, uudisrakentaminen tai rakennushankkeet ovat teknisen toimialan vastuulla. Kilpailuttamisesta palvelutuotannon osalta vastaa perusturva. Vapailla markkinoilla oleva asuntokanta, huolto- ja isännöinti on erillisen yhtiön vastuulla. Asumiseen liittyvä infra on kaupungin elinkeinotoimen, teknisen toimen jne. yhteisvastuulla.”

Eri toimijoiden yhteistyö nähdäänkin tärkeämpänä kuin yksittäiset kehittäjät, mutta verkostoyhteistyön onnistuminen vaatii myös panostuksia ylläpitoon.

Kuva 14. Ikääntyneiden palveluiden järjestäminen kunnissa (viranhaltijat).

Ennakointi ja varautuminen strategioissa ja toiminnassa

Vanhuspalvelulain 5§:n mukaisesti kunnan on laadittava suunnitelma toimenpiteistään:

”ikäntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnittelussa on painotettava kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä. Suunnitelma on laadittava osana kunnan strategista suunnittelua. Suunnitelman hyväksyy kunnanvaltuusto ja se on tarkistettava valtuustokausittain.”⁸

THL:n vanhuspalvelujen tila -kuntakyselyn (THL 2018) perusteella vuonna 2018 tällaisia suunnitelmia iäkkään väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tehtiin 86 prosentissa kunnista. Asumisen kysymyksiä tulisi sisältyä kyseiseen suunnitelmaan. Suuri osa kunnista on tehnyt suunnitelmia ikäasumisen ratkaisusta, mutta päätöksenteossa niiden huomiointi on vielä vähäistä. Vastaavasti toimenpiteitä ympäristön ikäystävällisyydestä on suunniteltu, mutta päätöksiä on vain vähän. Kokonaisuutena varautuminen ikääntyneiden asumiseen on vielä vähäistä. (Kehusmaa ym. 2018.) Kevään 2020 kyselyaineiston⁹ perusteella 27 prosenttia kunnista on tehty ikäasumisen ennakointisuunnitelman. Suunnitelma ei nouse tässä selvityksessä toteutetuissa haastatteluissa esiin keskeisenä keinona ikääntyneiden asumiseen varautumisessa. THL:n aiemmin toteuttamissa kyselyissä tilanne suunnitelmien yleisyyden osalta on ollut samansuuntainen (Kehusmaa ym. 2018).

Viranhaltijakyselyn perusteella selvällä enemmistöllä kunnista on jonkinlainen strategia ikääntymiseen liittyvistä kysymyksistä (71 %), jossa on huomioitu ikääntyneiden asumisen kehittäminen (65 %). Yli puolet vastaajista kertoi, että ikääntyneet osallistuvat itse strategian valmisteluun. Ylipäättään valtaosassa (59 %) viranhaltijoiden kunnista asuinympäristöjä kehitetään ikääntyneiden näkökulmasta (kuva 15).

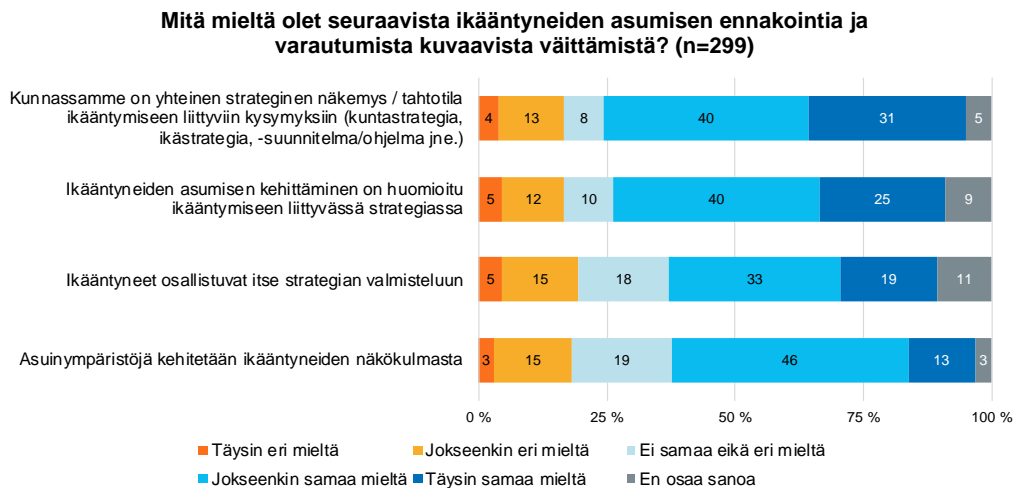
Ennakoinnin ja varautumisen yhteys strategiseen kehittämiseen on vaihtelevampi, mutta silti useimmissa vastaajien kunnista ikääntyneiden asumisen ennakointiin ja varautumiseen liittyvät asiat on huomioitu kunnan strategiassa. Lähes puolet vastaajista katsoi, että ennakoinnin yhteydessä esiin nousseet tarpeet on huomioitu riittävästi maankäytön ja sosiaali- ja terveystalouden välisessä yhteistyössä. Vastaavat tarpeet on huomioitu pääosin hyvin maakunnallisen tason tai kuntayhtymän sosiaali- ja

⁸ Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystaloudesta

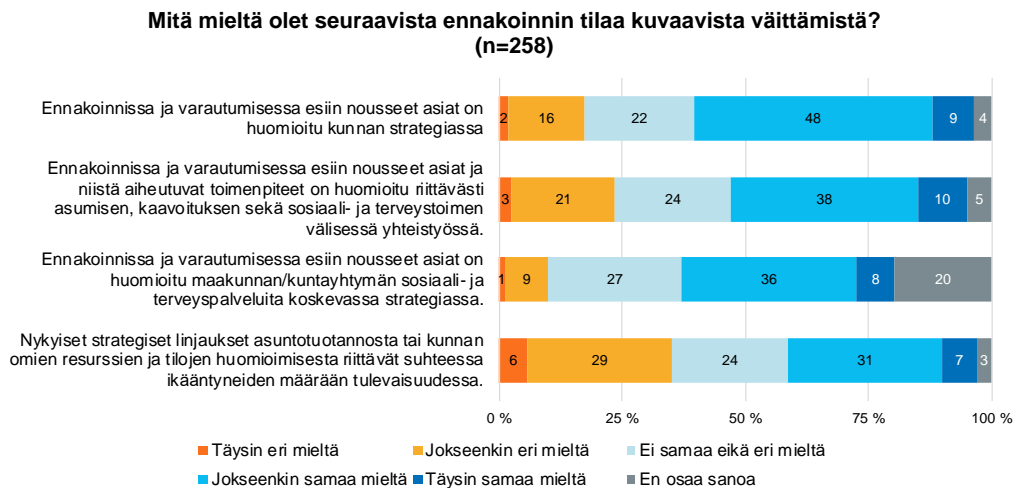
⁹ Vielä julkaisematon, THL

terveyspalveluiden strategioissa. Näkemykset jakautuvat siitä, ovatko asuntotuotantoon tai kunnan tilojen hyödyntämiseen liittyvät strategiset linjaukset riittäviä suhteessa ikääntyvien määrään tulevaisuudessa (kuva 16).

Kuva 15. Ennakointi strategiassa (viranhaltijat)

Kuva 16. Ennakoinnin ja varautumisen tila (viranhaltijat)

Ikääntyneiden asumistarpeisiin liittyviä sisältöjä on viety useimmissa kunnissa kunnan strategiaan, mutta niiden käytännön toteutus on hyvin vaihtelevaa (kuva 17). Viranhaltijakyselyn vastaajista useimpien toimintaa kuvaa ainakin jossain määrin se, että vanhusneuvostoja kuullaan aktiivisesti (67 %), että ikääntyneiden asumisen kehittämiseen osallistuvat yhdessä vanhuspalvelut ja maankäyttö (65 %) ja että eri hallinnonalojen yhteistyötä toteutetaan työryhmissä (60 %), strategisena yhteissuunnitteluna

(53 %) tai hankepohjaisesti (57 %). Alle puolet vastaajista katsoi, että ikääntyneiden asumisen kehittämistoimenpiteille olisi osoitettu vastuuhenkilöitä tai -organisaatioita. Kuntalaisten suunnitelmallinen osallistaminen ei ole yleistä, ja systemaattisen kehittämisen kannalta tärkeää seurantaa määritellyillä mittareilla osasi kertoa tekevänsä vain kolmasosa vastaajista.

Kuva 17. Ennakointi ja varautuminen kunnan toiminnassa (viranhaltijat)

Erilaisten tietolähteiden ja työkalujen hyödyntäminen

Toimintaympäristön ja sen kehityksen tunteminen muodostavat pohjan ikääntyneiden asumisen ennakkoinnin ja varautumisen toteuttamiselle. Keinot tietopohjan muodostamiseen vaihtelevat erilaisten tutkimus- tai tilastoaineistojen hyödyntämisestä itse toteutettuun tiedonkeruuseen alueen iäkkäiltä tai esimerkiksi rakennusyrityksiltä.

Valtaosa kyselyyn vastanneista viranhaltijoista hyödyntää ikääntyneiden asumistarpeiden ennakkoinnissa kunnan omia väestöennusteita (79 %) ja Tilastokeskuksen alueittaisia väestöennusteita (76 %). Lisäksi lähes kolme neljäsosaa vastaajista kertoi tekevänsä yhteistyötä vanhusneuvostojen kanssa. Vanhusneuvostojen rooli siis näkyy sekä osallistumisena että tiedontuottamisena ennakkoinnin tueksi. Palvelutarpeen arviointiin liittyvien tietolähteiden sekä ikääntyneiden asumistoiveita koskevien kyselyjen ja tutkimusten hyödyntäminen jakoi vastaajia, eikä näitä tietolähteitä useimmiten hyö-

dynnetä ennakoinnissa. Spesifimpiä tietolähteitä kertoi käyttävänsä vain harva vastaajista, vaikka esimerkiksi rakennus- ja huoneistorekisterin tiedot olisivat kunnille maksutta saatavilla kahdesti vuodessa.

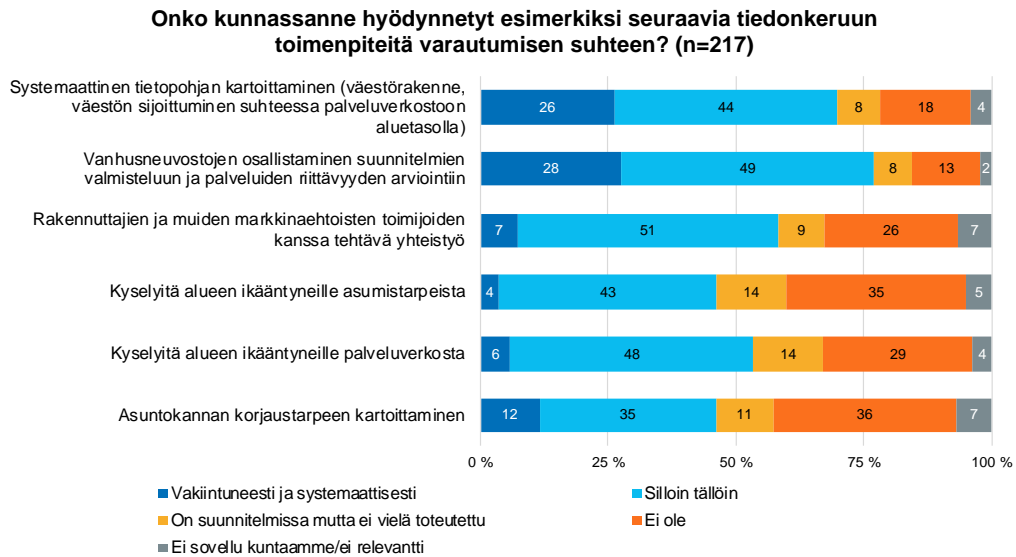
Kuva 18. Ennakoinnin tietolähteet (viranhaltijat)

Ikääntyneiden asumistarpeiden ennakoinnin ja varautumisen toimenpiteet voi karkeasti jakaa 1) tiedonkeruun toimenpiteisiin, 2) maankäyttöön liittyviin toimenpiteisiin, 3) hallinnon toimenpiteisiin ja 4) kotona asumisen tukemiseen liittyviin toimenpiteisiin. Näitä on tarkasteltu sekä erikseen että yhdessä seuraavilla sivuilla. Vastaavat kysymykset on esitetty myös luottamushenkilöille. Erot luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden vastauksissa olivat kuitenkin vähäisiä. Nämä tulokset ovat selvityksen liitteenä.

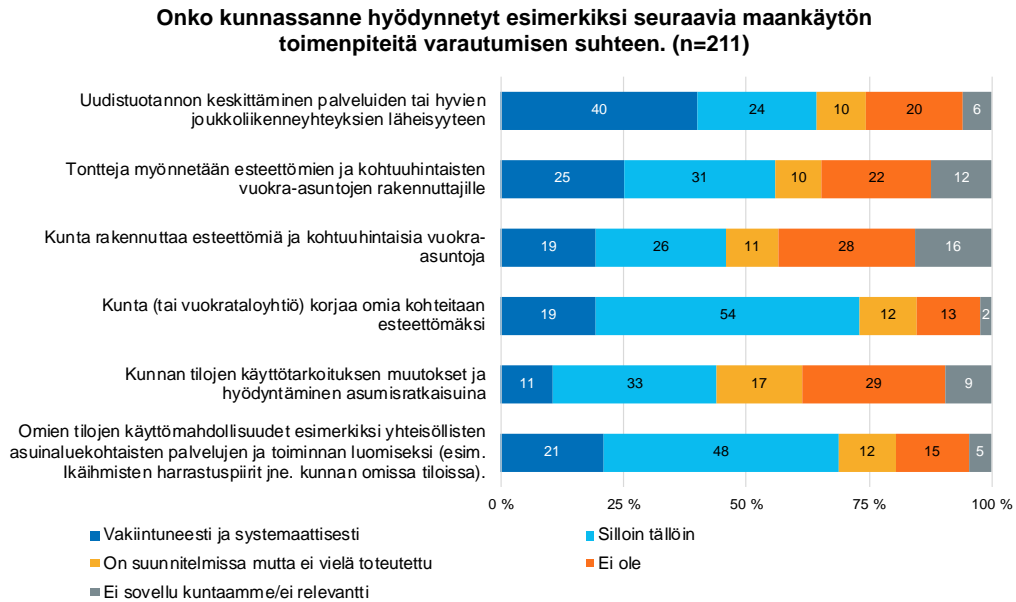
Eri tiedonkeruun toimenpiteistä yleisimmin ovat käytössä systemaattinen tietopohjan kartoittaminen (70 %) sekä vanhusneuvostojen osallistaminen suunnitelmien valmisteluun ja palveluiden riittävyden arviointiin (77 %). Nämäkin ovat käytössä vakiintuneesti vain neljäsosan vastaajien osalta. Yhteistyö markkinaehtoisten toimijoiden kanssa on silloin tällöin käytössä yli puolella vastaajista. Kyselyt alueen ikääntyneille asumistarpeista tai palveluverkosta ovat niin ikään vain silloin tällöin toteuttavia toimenpiteitä. Asuntokannan korjaustarvetta kartoittavat vakiintuneesti ja systemaattisesti 12 prosenttia vastaajien kunnista ja silloin tällöin noin kolmasosa.

Kuva 19. Ennakoinnin työkalut: tiedonkeruu (viranhaltijat)

Maankäytön ja maapolitiikan harjoittaminen on erilaista ja saa eri merkityksiä eri kunnissa riippuen siitä, onko kunnan maapolitiikan tavoitteena vastata kasvavaan kysyntään vai sopeutua väestön vähenemiseen. Vastauksia esimerkiksi asunto- ja palvelutuotannon osalta tuleekin tulkita huomioiden kuntien vaihtelevat tarpeet ja tilanteet, eikä niiden perusteella ole mielekästä arvioida yksin ennakoinnin ja varautumisen tilaa.

Useimmissa vastaajien kunnista uudistustoiminta keskitetään palveluiden tai hyvien joukkoliikennedyhteisyyksien läheisyyteen (64 %), mikä vastaa hyvin ikääntyvien preferenssejä asumiselle. Selvästi suurin osa myös korjaa omia kohteitaan esteettömiksi vähintäänkin silloin tällöin (73 %). Lisäksi omien tilojen käyttämättömyyden vähentäminen on yleistä useimmissa kunnissa (69 %).

Kuva 20. Ennakoinnin työkalut: maankäyttö (viranhaltijat)

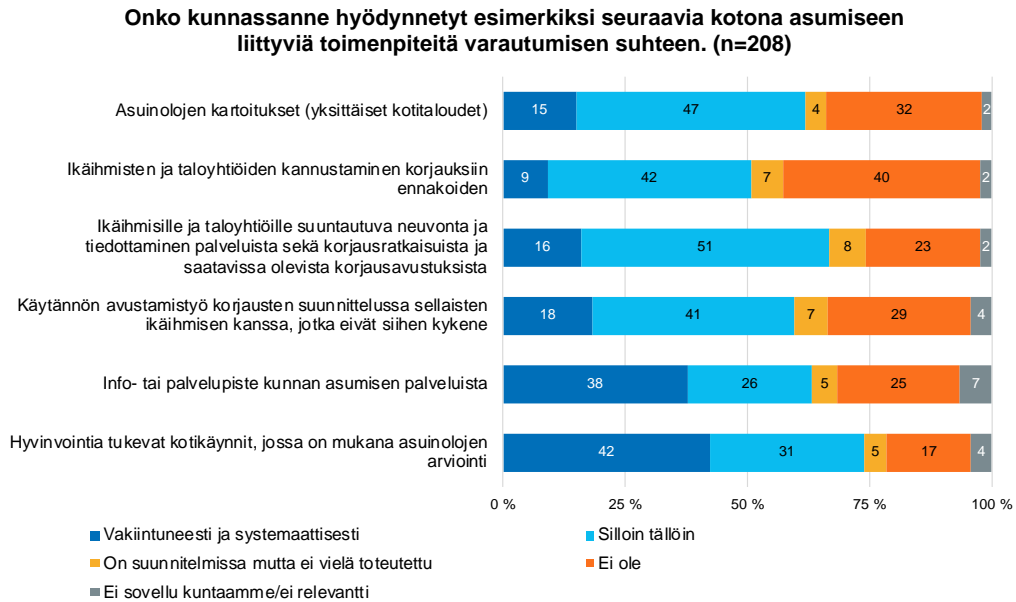
Hallinnolliseksi toiminnaksi tässä selvityksessä katsotuista toimenpiteistä tyypillisimmiksi nousivat vastausten perusteella kotona asumista tukevien palveluiden kehittäminen (84 %), ikäihmisten tarpeiden huomioiminen kunnan muussa kuin asumiseen liittyvässä toiminnassa (86 %) ja eri toimijoiden verkostoyhteistyön koordinointi (80 %). Pitkäjänteinen poikkihallinnollinen yhteistyö ikääntyneiden asumisen kysymyksissä toteutuu vähintään silloin tällöin 58 prosentissa vastaajien kunnista. Tähän sekä eri tietolähteiden hyödyntämiseen kytkeytyvä eri ratkaisujen vaikuttavuus-/kustannusvertailu toteutuu vakiintuneesti vain 14 prosentissa ja silloin tällöin 38 prosentissa kunnista. Yli puolet vastaajien kunnista toteuttaa erilaisia ikääntyneiden asumisen tai ikäystävälliseen asuinympäristön kehittämishankkeita. Alle puolet vastaajista kertoi palvelu- tai yhteisökorttelien tai vastaavien kehittämisestä.

Kuva 21. Ennakoinnin työkalut: hallinto (viranhaltijat)

Kotona asumisen tukemiseen liittyvät käytännöt ovat olleet vahvasti esillä keskustelussa ikääntymisen haasteisiin vastaamisesta, ja uusia toimintamalleja on kehitetty esimerkiksi Sipilän hallituksen I&O-kärkihankkeen¹⁰ osana. Yksittäisiä toimenpiteitä toteutettiin myös Ikääntyneiden asumisen kehittämissuunnitelmassa 2013-2017. Yleisimmin käytössä vastaajien kunnissa ovat hyvinvointia tukevat kotikäynnit (73 %) sekä info- tai palvelupiste asumisen palveluista (64 %). Muut pidempää kotona asumista mahdollistavat kartoitus- ja neuvontapalvelut ovat käytössä vaihtelevammin, mutta kuitenkin vähintään silloin tällöin yli puolella vastaajien kunnista.

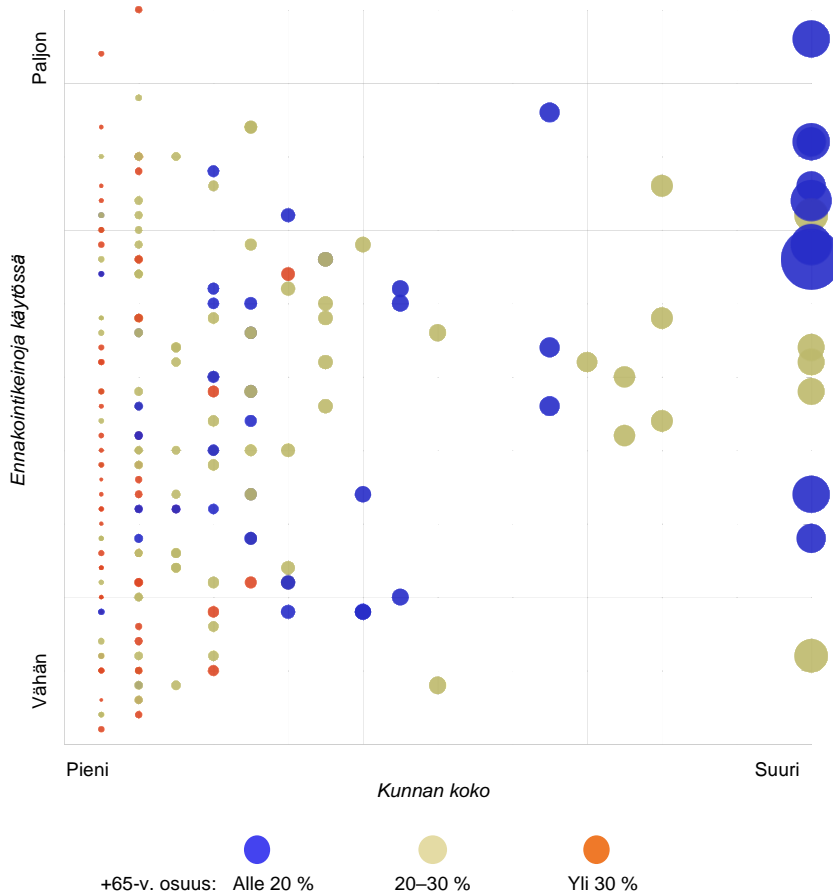
¹⁰ Kehitetään ikäihmisten kotihoitoa ja vahvistetaan kaikenikäisten omaishoitoa -kärkihankke.

Kuva 22. Ennakoinnin työkalut: kotona asumisen tukeminen (viranhaltijat)

Kun erilaisten ennakointikeinojen käyttöä tarkastellaan kokonaisuutena, merkittävimmäksi kuntien toimintatapoja erottavaksi tekijäksi nousee koko. Suurissa kaupungeissa, joissa resurssit ovat kattavammat, käytetään ennakointikeinoja kattavammin. Yhtä lailla yhdistävä tekijä suuremmille kaupungeille on se, että niiden väestörakenne on nuorempi kuin pienemmissä, maaseutumaisissa kunnissa. Pienimpiä kuntia yhdistää puolestaan haastavampi ikärakenne, mutta ennakointikeinojen käytön laajuuden osalta hajonta on niissä suurta. Joukossa on kuntia, joiden ennakointikeinojen kirjo on hyvinkin laaja, mutta myös niitä, joissa systemaattinen ennakointi on hyvin vähäistä. Yhteenlaskettujen ennakointikeinojen määrällä korreloi odotetusti sen kanssa, kuinka paljon vastaaja katsoi ikääntyneiden asumisen ennakointiin ja varautumiseen kiinnitetävän huomiota kunnassaan. Vähän ennakointikeinoja hyödyntäneitä vastaajia yhdisti lisäksi se, että he pitivät erityisesti tietopohjan puutteellisuutta sekä yhteistyötä eri viranhaltijoiden kesken merkittävämpänä haasteena kunnassaan kuin vastaajat, joiden kunnassa eri keinoja on käytössä paljon.

Ennakointikeinojen käytön laajuutta erilaisissa kunnissa on esitelty kuvassa 23. Pysty-akseli kuvaa edellä esitettyjen erilaisten toimenpiteiden yhteenlaskettua määrää, vaakaa-akseli sekä pallon koko kunnan väestöä ja pallon väri yli 65-vuotiaiden osuutta kunnassa.

Kuva 23. Ennakointikeinojen käyttö erilaisissa kunnissa (viranhaltijat)

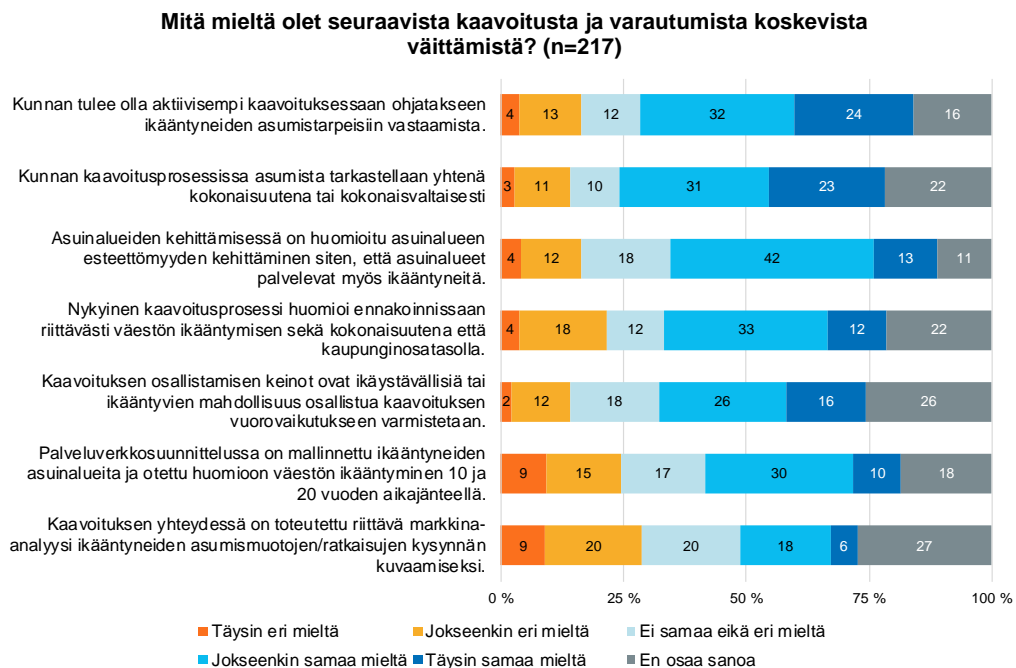

Selvityksen tiedonkeruun ja aikaisempien tutkimusten perusteella ikääntyneiden asumisen kehittäminen sijoittuu useimmiten sosiaalitoimen ja vanhuspalveluiden yhteyteen. Kokonaisvaltaisen kehittämisen toteutumiseen tarvitaan myös maankäytön ja kaavoituksen panosta.

Yli puolet vastaajista katsoi, että kunnan tulisi olla aktiivisempi kaavoituksessaan ohjatakseen ikääntyneiden asumistarpeisiin vastaamista. Valtaosa kyselyn vastaajista työskentelee kaukana kaavoituksesta, mikä selittää suurempia en osaa sanoa -vastauksia. Kun tarkastellaan kaavoitusprosessia, asumisen kokonaisvaltainen tarkastelu sekä esteettömyyden kehittyminen siten, että asuinalueet palvelevat myös ikääntyneitä, saivat useimmilta positiivisia arvioita. Useimmissa vastaajien kunnista kaavoitusprosessin katsotaan myös huomioivan riittävästi ennakkoinnissaan väestön ikääntymisen. Osallistamiskeinoja pidettiin pääosin ikäystävällisinä ja myös palvelu-

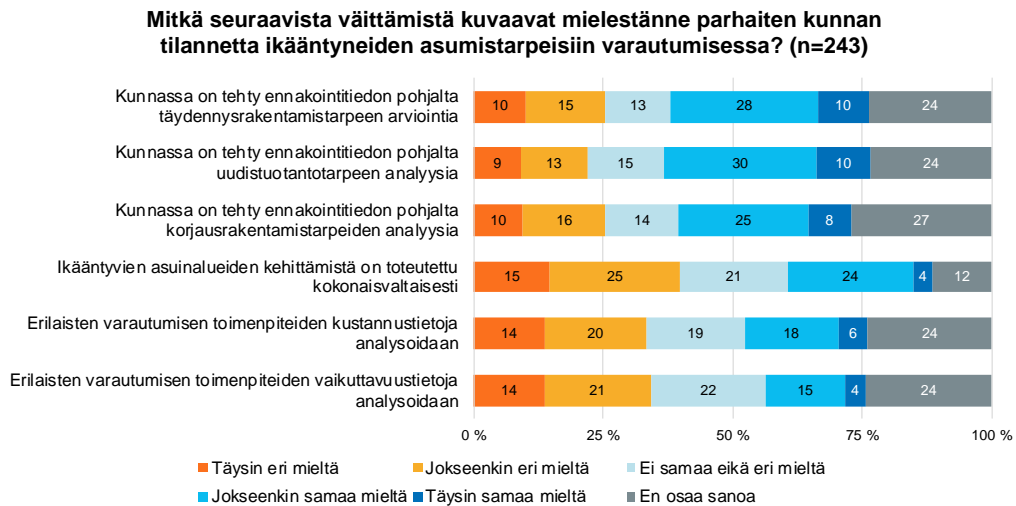
verkkosuunnittelua on toteutettu pidemmällä aikajänteellä. Ikääntyneiden eri asumismuotojen markkina-analyysi kysynnän kuvaamiseksi kuitenkin on vastausten perusteella harvinaisempaa.

Kuva 24. Kaavoitus ja varautuminen (viranhaltijat)

Erilaisia ennakkoinnin ja varautumisen keinoja ja toimenpiteitä käytetään suhteellisen laajasti. Niiden hyödyntäminen ikääntyneiden asumisen päätöksentekoa ja kokonaisvaltaista varautumista palvellen jakaa kuitenkin kuntia. Noin kolmasosa vastaajien kunnista on tehnyt ennakointi tiedon pohjalta täydennysrakentamisen tai korjausrakentamisen tarpeen arviointia ja hieman useampi (40 %) uudistuotantarpeen analyysia. Ikääntyvien asuinalueiden kokonaisvaltaista kehittämistä sekä kustannus- tai vaikuttavuustietojen analyysia toteutetaan vain vähemmistössä vastaajien kunnista. Ennakointitietoihin pohjautuvia toimenpiteitä, kokonaisvaltaista kehittämistä sekä varautumisen toimenpiteiden analyysia on toteutettu selvästi vähemmän alle 10 000 asukkaan kunnissa kuin suuremmissa. Kaikkien väittämien eri mieltä olevien osuus on noin kaksinkertainen pienimmissä kunnissa suurempiin verrattuna.

Kuva 25. Kunnan tilanne asumistarpeisiin varautumisessa (viranhaltijat)

Kuntien viranhaltijavastaajien näkemysten perusteella yksityisillä palveluntuottajilla on rooli ikääntyneiden asumisen toteuttamisessa, mutta panos ennakkoinnin ja varautumisen näkökulmasta jää kapeaksi. Yksityisen sektorin rooli on tärkeä palveluiden tuottamisessa, mutta palveluiden todetaan kohdistuvan tarvetta enemmän tehostettuun palveluasumiseen, vaikka tarvetta olisi myös kevyemmille palveluille ja asumiselle – tavalliselle palveluasumiselle ja esteettömille ikääntyneiden asunnoille. Yksityinen sektori seuraa palvelutarpeen kehitystä, mutta ei ole etulinjassa edistämässä ennakoitua ja uudenlaisia ratkaisuja.

Hyvät käytännöt asumistarpeiden ennakoinnissa

Kuntien viranhaltijat ovat tunnistaneet useita hyviä käytäntöjä, joilla ikääntyneiden asumistarpeita voi ennakoida. Tietopohjan vahvistamisen näkökulmasta kuntalaiskyselyt, vanhus- ja vammaisneuvoston kanssa tehtävä yhteistyö sekä tarkka tilastollisten tunnuslukujen seuraaminen mainitaan useasti. Kuntalaiskyselyiden osalta on syytä huomioida, että erilaisia kyselyjä kunnissa ja valtakunnallisestikin on toteutettu runsaasti, ja niiden tulokset ovat olleet yhdenmukaisia. Tästä huolimatta paikallisesti toteutettu tiedonkeruu saattaa edistää päätöksentekoa ja kaventaa viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden vastauksissa näkyvää eroa näkemyksissä tietopohjan riittävydestä. Kyselyt ikääntyneille myös tuottavat hyviä vastausmääriä ja ovat saavutettavia liikkumisesteisille. Tähän liittyen myös vertaisarvioinnit samankaltaisten kuntien välillä on huomattu toimivaksi käytännöksi.

Tietopohjan vahvistamiseen liittyvien käytäntöjen lisäksi keskeisenä esiin nousee varsinkin keskisuurten ja suurten kaupunkien osalta eri toimijoiden välinen yhteistyö verkostomaisesti, erilaisina yhteistyöryhminä ja varsinkin poikkihallinnollisesti sektoreiden

välillä. Oheisessa taulukossa on koottuna esimerkinomaisesti viranhaltijavastaajien mainitsemat kuntiensä hyvät käytännöt. Vaikka hyviä käytäntöjä on runsaasti, on syytä huomata, että kokonaisvaltaiseen aluetason kehittämiseen liittyviä käytäntöjä mainitaan hyvin vähän.

Taulukko 7. Kuntien hyviä ennakointikäytäntöjä viranhaltijakyselystä.

Kunnan koko	Esimerkkejä hyvistä käytännöistä
Pienet	<ul style="list-style-type: none"> – Laaja-alainen kumppanuuspöytä. – Hyvä ja moniammatillinen yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon, kotihoidon sekä virkamiesten ja poliittisten toimijoiden kanssa – Verkostoituminen lähikuntien kanssa – Tiivis osallistuminen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän toimintaan – Asioiden puheeksi ottaminen usein eri yhteyksissä – Yhteistyö vanhusneuvoston kanssa, vanhus- ja vammaisneuvostojen aktiivinen toiminta. – Informaatio ja vuoropuhelu kuntalaisten kanssa. Esim. valtuustoseminaari keskustelun avaamiseksi. Ikäryhmätapaamiset. – Tunnuslukujen ja tilastojen seuraaminen. Esim. vapautuvat asunnot, hakemukset asuntoihin, kotihoidon asiakkaiden asumisolot ja palveluasuntojen kysyntä. – Ennaltaehkäisevä vanhustyö, ennaltaehkäisevät käynnit, palvelutarpeen arvioinnit
Keskisuuret ja suuret	<ul style="list-style-type: none"> – Yhteys sosiaali- ja terveystoimen, kaavoituksen ja asuntotoimen välillä. Yhteydenpidon intensiivisyys (säännölliset työryhmät tms.) ei ole olennaisinta, vaan yhteistyömuodot voivat olla myös tilannekohtaisia suunnittelujaksoja. – Kaikilla osapuolilla on mahdollisuus arvioida yhdessä asumistarpeiden muutoksia sekä asuntorakentamisen tavoitteita ja toimivuutta eri väestöryhmien kohdalla. – Itsenäisen asumisen työryhmä, joka koordinoi asumisen kysymyksiä alueella. Vanhusneuvosto on mukana. – Vertaisarviointi muiden kuntien kanssa. Alueelliset kokoukset, koska eri alueilla asuvien ikääntyneiden tarpeet ovat erilaisia, esim. palvelujen saatavuus. – Yhteistyö yksityisten rakennuttajien (ml. hoiva-alan toimijat) kanssa – Erityisryhmien asumispalveluverkon suunnitelma, jonka toteuttamista koordinoi erityisryhmien asumisen yhteistyöryhmä (poikkihallinnollinen + vanhusneuvostosta edustaja) – Maankäytön ja palvelujen suunnittelu- ja toteutusohjelma – Keskustelu vanhusneuvoston kanssa, ikääntyneen väestönosan kuuleminen, asiakasraadit – Seniorikodit erilaisilla palveluilla – Monipuolisia selvityksiä ja osallistavia prosesseja, jotka tuovat esille tarpeiden moninaisuuden – Eri osapuolilta ajoissa saadut kannanotot, kun ulkoiset toimijat/rakentajat ovat tuomassa alueelle uutta palveluasumistuotantoa. – Yhteydenpito rakennuttajiin ja ARAan – Hanketyöskentely Aalto-yliopiston hankkeessa. Hankeperustainen poikkihallinnollinen työ. – Perehtyminen erilaisiin ikäihmisten asumiseen liittyviin tutkimusraportteihin, kuntalaiskyselyt – Alueellinen erilaistuminen -seurantatyökalu (kaupungin kehittämä paikkatietopohjainen) – Ikääntyneiden asumisen seminaarisarjan järjestämisen asumisen parissa toimiville – Panostaminen ennaltaehkäisyyn ja kotihoitoon. Palvelutarpeen aktiivinen arviointi/ennakointi. Henkilökohtaiset palvelutarvearvioinnit osana asunnonhakuprosessia

4.3 Ennakoinnin ja varautumisen tarpeet

Eri toimijoiden toimenpiteet

Ikääntyneiden asumistarpeiden ennakkoinnin ja varautumisen tarvitaan toimenpiteitä niin kansalaisilta itseltään kuin kolmannelta sektorilta ja viranomaisiltakin. Viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden kyselyissä kaikkien eri toimijoiden osalta korostettiin yhteistyön lisäämistä.

Kyselyvastausten perusteella *asukkailta itseltään* tarvitaan aktiivisuutta. Tämä voi olla osallistumista suunnitteluun tai ideointiin, toiveiden esittämistä, palautteen antamista kunnalle ja kyselyihin vastaamista mutta myös järjestöaktiivisuutta. Oman palvelutarpeen muuttuessa ikääntyneiden tulisi olla aktiivisesti yhteydessä kuntaan palvelunjärjestäjänä, ja näin varmistaa, että kysyntään pystytään vastaamaan oikein mitoitetuilla palveluilla. Omaehtoinen varautuminen sekä valmistautuminen asumistarpeiden muuttumiseen nousi esiin niin viranhaltijoiden kuin luottamushenkilöidenkin vastauksissa. Huomioon on syytä ottaa myös omaisten hoitovastuun (omaishoito) tarve ja mahdollinen lisääminen. Luottamushenkilöiden osalta muistutettiin myös kuntalaisten roolista tarvittavien investointien rahoittajana veronmaksajana.

Kunnan tulisi kansalaisten suuntaan luoda edellytykset oman aktiivisuuden toteuttamiselle. Mahdollisuus osallistua esimerkiksi kaavoitukseen ja erilaiset kyselyt tai kartoitukset mielipiteiden esiin tuomiseen luovat edellytykset tietopohjan muodostamiselle. Myös vanhusneuvostojen asiantuntemusta voitaisiin kunnissa hyödyntää laajemmin. Kansalaisten oman varautumisen tueksi tarvittaisiin aktiivista ohjausta ja neuvontaa, ja erilaisilla korjausrakentamisen toimenpiteillä sekä kotiin vietävillä palveluilla pystyttäisiin tukemaan kotona asumista nykyistä pidempään.

Yhteistyön ja vuorovaikutuksen hallinnonalojen välillä tulisi olla nykyistä laajempaa, ja työskentelyä pitäisi kehittää strategisempaan suuntaan. Tämä auttaisi myös palvelutarpeen arvioinnissa, joka tulee ymmärtää laaja-alaisesti käsittäen niin asuntotarpeen, palveluiden tarpeen ja eri osa-alueiden vaikutuksen kokonaisuuteen myös taloudellisesta näkökulmasta. Viime kädessä vastaajat pitivät tavoiteltavana, että kunnassa olisi tarjolla kaikille asukkailleen palvelutarpeen näkökulmasta sopivia esteettömiä asuntoja. Vastuu ei jää viranhaltijoihin, vaan myös luottamushenkilöt voivat olla aktiivisia toimijoita asumisratkaisujen ja asuinympäristöjen kehittämisessä.

*Valtiolta*¹¹ toivotaan taloudellista tukea hankkeille ja joustavuutta asumisen rahoitustukien kriteereille, sillä kuntien tilanteen ovat vaihtelevia. Erilaisia tuki- ja rahoitusmahdollisuuksia toivotaan niin asumisen kehittämiseen, asumispalveluihin ja korjausavustuksiin. Korjausavustuksien omavastuuosuuksia pidetään liian suurina ja niihin toivotaan harkinnanvaraisuutta. Luottamushenkilöiden vastauksissa taloudellisen tuen tarve ulotettiin rakennus- ja suunnittelukustannuksiin, kiinteistö- tai sähköveron huojennuksiin, asumistukeen sekä omaishoitajien palkkion korottamiseen ja verovapautteen. Rahoituksen lisäksi kuntia hyödyttäisivät neuvonta ja ohjeistus hyväksi todetuista asumisen ratkaisuista tai asuinympäristöistä.

Järjestöjen ja yhteisöjen tulisi tukea asukkaita ja kuntia tietopohjan vahvistamisessa tiedonhankinnan ja käsittelyn keinoin. Niillä nähtiin olevan mahdollisuus tuoda kuntalaisten tarpeita esiin jalostetummassa muodossa. Lisäksi järjestöillä nähtiin rooli asukkaiden yhteisöllisyyden ja viihtyvyyden vahvistamisessa. Varsinkin pienissä kunnissa järjestöt voisivat olla kuntalaisten ja kunnan yhteistyön mahdollistaja ja soveltuvien asumisratkaisujen toteuttajakin.

Rakennuttajilta toivottiin aktiivisuutta palvelutarpeen seuraamisessa ja avointa vuoropuhelua kuntatoimijoiden kanssa. Yhteistyötä tulee vahvistaa erityisesti vanhuspalveluiden ja sosiaali- ja terveyspalveluiden suuntaan. Kaikessa ikääntyvän kunnan rakentamisessa pitäisi huomioida esteettömyyskysymykset ja muunneltavuus ikäihmisten tarpeisiin. Palveluasumisen osalta toivottiin erilaisten konseptien toteuttamista laajasti.

Kehittämissuunnitelmat

Kuntien viranhaltijoiden vastausten perusteella kehittämissuunnitelmat liittyvät pääasiassa strategian tai vastaavan suunnitelman muodostamiseen ja päivittämiseen tarpeen mukaan. Näihin liittyy toimenpideohjelmia ja toimenpiteitä, joilla esimerkiksi kehitetään palveluasumista kevyemmäksi, selvitetään palveluasumisen tarpeita tai palveluverkon uudistamista. Uusi, vakiintuneesta toiminnasta eroava kehittäminen toteutuu usein hankemuotoisesti. Yhteenveto kuntien kehittämissuunnitelmista on, että ne viittaavat käytännössä useimmiten yksittäisten uusien kohteiden toteuttamiseen. Näin on varsinkin pienimmissä kunnissa. Suurimmissa kaupungeissa näkökulma kehittämiseen on strategisempi.

---

¹¹ Kysymyksessä viitattiin ympäristöministeriöön ja ARAan, mutta myös sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla on rooli ikääntyneiden asumisen kehittämisessä.

Taulukko 8. Kehittämissuunnitelmia (viranhaltijoiden vastaukset ryhmiteltynä)

Kunnan koko	Millaisia kehittämissuunnitelmia kunnassanne on?
<p>Pieni</p>	<p><i>Suunnitelmat ja strategiat</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Hyvinvointisuunnitelma - Talousarvion investointisuunnitelmassa varauduttu korjausrakentamisessa esteettömyyden varmistamiseen korjausinvestoinneissa - Ikäihmisten palvelustrategian päivittäminen - Päivitetään ikäihmisten palvelusuunnitelma (5-vuotissuunnitelma), jossa paneudutaan myös näihin asuinolojen parantamiseen ja asumiseen ennakoivasti. - Vanhuspoliittinen ohjelma ottaa kantaa mm. asumismuotojen monipuolistamiseen kunnassa. - Monialainen asumishojelman valmistelu käynnistymässä. - Palveluverkkosuunnitelma <p><i>Yksittäiset kohteet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Tuetun palveluasumisen asuntoja, joissa mahdollisuus monenlaiseen toimintaan - Vireillä kerrostalon muutostyöt kahden rappukäytävän (hissit) ja asuntojen osalta esteettömäksi. - Uutta palveluasumista Palvelu- ja senioritalohankkeita - Kunnan keskustaajamaan uusi hoivatalo ja terveysasema - Vanhustenkotiyhdistyksellä suunnitelmia rakentaa uusia rivitaloja vanhojen rakennusten yhteyteen ikäihmisille lähivuosina. Palvelut tuottaisi kotihoito. - Palvelutalon ja palvelukodin korjauksia suunnitellaan, sisäilmaongelmia - Taloyhtiöiden esteettömyyskorjauksia tuetaan (kohdeavustukset). - Tavallisia kohteita seniorikohteiksi, kun signaalia tarpeesta maakunnalliselta sote-piiriltä <p><i>Ikääntyneiden asumisratkaisujen kehittäminen ja tukeminen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Kevyttä palveluasumista kehitetään. Kotiin viedään tehokkaammin palveluja ja kehitetään niitä, jotta ikäihmiset pystyisivät pidempään asumaan kodeissaan. - Palveluasumisen kehittäminen, kotihoidon tehostaminen, seniorikeskus suunnitteilla kokoamaan hajallaan olevat palvelut, esteettömyys ja kuljetuspalvelut myös huomioitu. - Palveluasumista kehitetty, mutta ei sellaista asumismuotoa, joka tukisi itsenäistä asumista omassa asunnossa. - Yhteisöllisen palveluasumisen kokeilu aloitetaan tänä vuonna. Kunnostetaan piha-alueita. Suunnitelmissa on myös ikäihmisille ja lapsiperheille tarkoitettu puistoalue. - Suunnitelmia on palvelujen läheisyyteen, esteettömien, eri elämäntilanteisiin muuntuvien, yhteisöllisyyttä edistävien asuntojen määrän lisäämiselle. - Tehostetun palveluasumisen/ välimuotoisen asumisen tulevaisuuden tarpeista ja vaihtoehtoista on tehty selvitys - Seniorimessut teemalla ikäasumine
<p>Keskisuuri</p>	<p><i>Suunnitelmat ja strategiat</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Itsenäisen asumisen toimenpideohjelma, jonka laatii itsenäisen asumisen työryhmä. Työryhmään kuuluvat SOTE, kunta ja ikäihmisten neuvosto sekä ajankohtaiset asumisen hankkeet. - Ikäihmisten strategia - Vanhuspalvelujen tehtävänä olla mukana kehittämässä ikäihmisten asumista alueellaan. Yhteistyö maakunnan sote-uudistuksen valmistelussa ml. ikäihmisten asumisen ratkaisujen ja palveluverkkojen hahmottamisessa on myös tärkeää. - Palvelusektorilla kootaan kunnan ikäihmisiä koskevia asumis-, elinympäristö- ja muita tilastoja skenaarioiden tekemiseksi. - Mukana maakunnallisissa hankkeissa, joissa etsitään ikääntyville sopiva asumismalli palveluineen ja ympäristöineen.

Kunnan koko	Millaisia kehittämissuunnitelmia kunnassanne on?
	<p><i>Yhteistyö</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Asumiseen liittyviä yhteistyömalleja kunnan eri sektoreiden, vanhusneuvoston ja muiden verkostotoimijoiden kanssa vahvistetaan. - Tehty selvitys ikäihmisten ja erityisryhmien asumisen tarpeista vuosina 2021-2025. <p><i>Yksittäiset kohteet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Palveluasumista lisätään yksityisen toimesta. Tuettua palveluasumista. - Vuokra-asuntoja lisää, palveluiden viereen. - Keskustan tuntumaan on suunniteltu juuri ikäihmisille sopivaa asumista. Palvelujen saatavuus on siinä tärkeää, samoin esim. kulttuurikeskuksen tarjoamat mahdollisuudet osallistua erilaiseen toimintaan. - Palveluasumista kehitetään monimuotoisemmaksi, kerrostaloasumiseen on kaavoitettu tai suunnitellaan kaavoitusta joka taajamaan. Kokonaistilanne on kohtuullisen hyvä. - Esteettömiä vuokra- ja omistusasuntoja, jotka sopivat hyvin mm. ikääntyneiden tarpeisiin, suunnitellaan lisää. Muutamia hyviä tontteja näitä tarkoituksia varten. Keskustaa halutaan tiivistää ja siellä palvelut ovat lähellä. - Vuokrataloyhtiö korjaa 1980- luvulla rakennettua rivitaloaluetta ikä- ja muistiystävälliseksi esteettömäksi ympäristöksi. - Budjetoitu uuden palvelukorttelin rakentaminen, jossa erilaisia asuntoja - Vuokrataloyhtiöllä on lähinnä määräin liittyviä suunnitelmia. Samalla kerätään ylläpidon ja käytönaikaista tietoa jatkossa hyödynnettäväksi. - Suunnitellaan omana tuotantona uutta tehostetun palveluasumisen yksikköä. - Useiden yksityisten palveluntuottajien hankkeet <p><i>Ikääntyneiden asumisratkaisujen kehittäminen ja tukeminen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Välimuotoisen asumisen kehittäminen yhteistyössä paikallisen säätiön kanssa - Kehittää palvelukeskumallin mukaista toimintaa, jolloin eri puolella kuntaa asuvilla ikääntyneillä olisi mahdollisuus hyödyntää lähintä palvelukeskusta.
Suuri	<p><i>Suunnitelmat ja strategiat</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Asuntopoliittiset ohjelmat - Kaupungin suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi. Erityisryhmien asumispalveluverkon suunnitelma on juuri valmistunut ja hyväksytty. Erityisryhmien asumisen järjestämisen linjaukset tullaan päivittämään syksyllä 2020. - Ikäystävällisyyden toimenpideohjelma vuosille 2020-2025. Vuosittain tehdään/päivitetään toimenpideohjelma kolmelle vuodelle ja hahmotetaan pitempi kehitys samalla. - Ikäohjelmaa valmistellaan yli toimialojen, jossa mukana asumisen ja asuinolojen kokonaisuus. - Ikäystävällinen ohjelma ja ikäihmisten asumisen ohjelmointi, uusien hankkeiden suunnittelu <p><i>Ikääntyneiden asumisratkaisujen kehittäminen ja tukeminen</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ns. senioriasumisen, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta tukevan asumisen lisääminen. - Hanke vanhusten välimuotoisen asumisen kehittämiseksi

Kuntien luottamushenkilöiltä kysyttäessä parhaaksi ikääntyneiden asumistarpeisiin varautumisessa tarvittavaksi keinoksi nousi päivittäispalveluiden saatavuuden varmistaminen (64 %). Tärkeänä nähtiin myös poikkihallinnollisen yhteistyön kehittäminen (54 %). Vähemmän mainintoja keräsivät ikääntyneiden tarpeisiin vastaamiseen liittyvät soveltuvan asuntokannan tuottaminen (53 %), asuinympäristön esteettömyyden kehittäminen (50 %) ja asuinympäristön kehittäminen ikäystävälliseksi (45 %). Luottamushenkilöistä lähes puolet tunnisti myös tarpeen vaikuttaa väestön kykyyn enna-

koida omaa elämäänsä, millä viitataan informaatio-ohjauksen keinojen hyödyntämiseen omassa varautumisessa. Muina keinoina mainittiin esimerkiksi yhteisöllinen asuminen kodin ja tehostetun palveluasumisen väliin, asuntojen toimivuuden turvaaminen, ikäihmisten opastava koordinaattori, yksilöllinen palveluohjaus ja avustaminen hakemuksissa, julkisen liikenteen toimivuuden varmistaminen, taksipalveluiden kohdentaminen sekä ennaltaehkäisevä terveydenhuolto ja sote-palvelujen saatavuuden parantaminen.

Vanhan asuntokannan korjaaminen ikääntyneille sopivaksi oli vain noin kolmasosan mielestä parhaita keinoja asumistarpeisiin varautumisessa. Käytännössä vanhan asuntokannan korjaamista tarvitaan riittävän esteettömän ja soveltuvan asuntokannan muodostamiseen. Vanhan asuntokannan korjaamiseen on myös osoitettu erilaisia avustuksia sekä kunnan että valtion tasolta.

Kuva 26. Parhaat keinot ikääntyneiden asumistarpeisiin varautumisessa (luottamushenkilöt)

Kehittämisen tuki valtiolta

Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmaan 2020–2022 sisältyy kehittämisrahoitus kunnille. Valtionavustuksella tuetaan ikääntyneiden kansalaisten ja kuntien varautumista tuleviin asumisen tarpeisiin, edistetään asuntokannan korjaamista ja luodaan ikääntyneille sopivia asumisratkaisuja sekä kehitetään asuinalueita ikäystävällisemmiksi sekä lisätään asumisen yhteisöllisyyttä. Avustusta myönnettiin vuoden 2020 haussa enintään 60 prosenttia tai 70 000 euroa hankkeen kustannuksista, ja hakukriteereinä arvioitiin innovatiivisuutta, toteuttamiskelpoisuutta, yhteistyötä eri toimijoiden kesken sekä hyödynnettävyyttä ja vaikuttavuutta. (YM 2020b.)

Valtionavustuksen ensimmäisellä hakukierroksella avustuksia myönnettiin 16 kunnalle tai kuntayhtymälle yhteensä 767 000 euroa¹². Hakemusten teemoissa korostui erityisesti varautuminen. Erityisen myönteistä oli, että mukana oli myös pieniä kuntia, joissa kehittämistyö ei toistaiseksi ole ollut niin suunnitelmallista. Ennakointiin ja varautumiseen kannustavaa ajattelua onnistuttiin edistämään ensimmäisellä kierroksella. Tästä huolimatta osa hakemuksista oli kuitenkin vielä tasoltaan rajattuun teemaan liittyviä ja harvemmin aluetasoisia, mikä vastaa kyselyjen havaintoja kehittämissuunnitelmista. Myöskään viestintään tai neuvontaan liittyviä hakemuksia ei ensimmäisellä kierroksella juurikaan saatu.

Tulevien hakujen haasteena on, että tähän mennessä varmistunut rahoituksen taso ei vielä vastaa ensimmäistä kierrosta. Tämä voi vähentää mielenkiintoa kehittämistyötä kohtaan ja hakemista kohtaan. Kiinnostus kunnissa on nyt saatu heräämään, mutta kehityksen jatkumiseksi laaja ja pitkäjänteinen rahoitus tukisi toimintaa.

4.4 Ikääntyneiden näkökulma asumisen ennakointiin ja varautumiseen

4.4.1 Ikääntyneiden osallistuminen

Vanhusneuvostot ovat kaikkien ikäihmisten edustajia kunnassa tai usean kunnan alueella. Kuntalain 27 §:n mukaan ikääntyneen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava vanhusneuvosto ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä. Vanhusneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen¹³. Kuntien velvollisuutena on ottaa vanhusneuvosto mukaan ikääntyvän väestön hyvinvointia koskevaan suunnitteluun sekä palveluiden riittävyttä ja laatua koskevaan arviointiin. Vanhusneuvosto voi toimia kunnassa ikääntyneiden edunvalvojana.

Yksi selvityksen sähköisistä kyselyistä kohdistettiin kuntien vanhusneuvostoille. Noin puolet vastaajista asui alle 10 000 asukkaan kunnissa. Lähes kaksi kolmasosaa vastaajista oli naisia. Vastaajien keski-ikä oli 71 vuotta ja noin puolet vastaajista oli 65–74-vuotiaita. 91 prosenttia vastaajista asui omistusasunnossa ja 63 prosenttia omakotitalossa. Yli puolet vastaajista oli asunut nykyisessä asunnossaan yli 20 vuotta ja

---

¹² YM:n tiedote avustuksesta

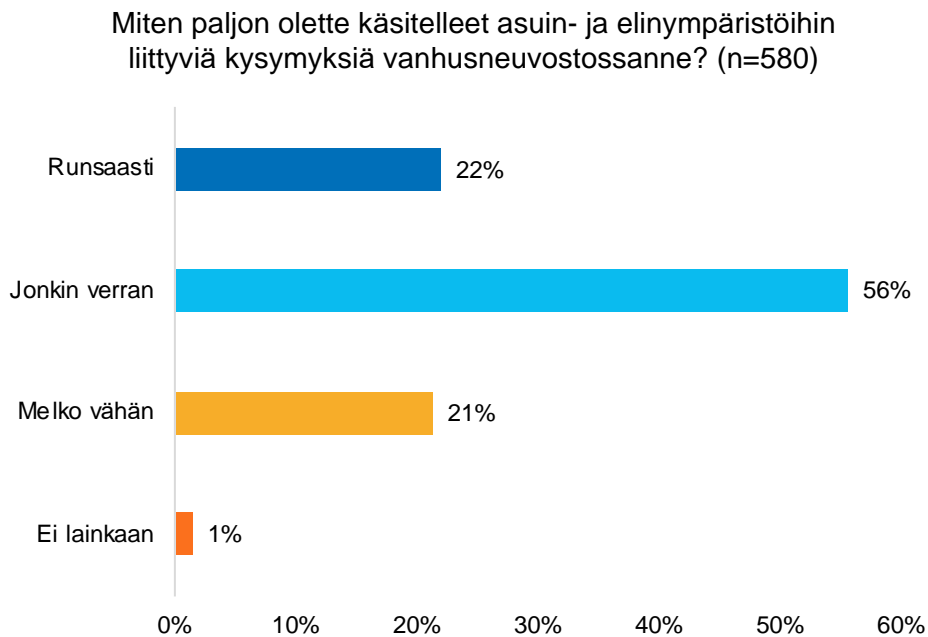
¹³ Kuntaliitto, vanhusneuvostot

kolme neljästä vastaajasta oli asunut nykyisellä asuinalueellaan enemmän kuin 20 vuotta. Yksin asuvia vastaajista oli 27 prosenttia.¹⁴

Kyselyyn vastanneista vanhusneuvoston edustajista 22 prosenttia koki, että asuin- ja elinympäristöihin liittyviä kysymyksiä on käsitelty vanhusneuvostossa runsaasti, ja 56 prosenttia että näitä asioita on käsitelty jonkin verran. Vuoden 2017 selvityksessä vanhusneuvostojen roolista ja vaikutusmahdollisuuksista (Miettinen & Parviainen 2017) tarkasteltiin vanhusneuvostojen osalta samoja teemoja kuin tässä selvityksessä. Vuoden 2017 kyselyn (n=174) tulokset ovat samankaltaisia tämän selvityksen kyselyiden kanssa, ja voidaan perustellusti olettaa, ettei asuin- ja elinympäristöihin liittyvien asioiden käsittely vanhusneuvostoissa ole merkittävästi muuttunut vuodesta 2017. Tuolloin kyselyssä 24 prosenttia vastasi, että asioita on käsitelty runsaasti ja 63 prosenttia, että aiheita on käsitelty jonkin verran. Kysymysmuotoilu ei kuitenkaan vastaa siihen, mitä pidetään riittävänä.

Kuva 27. Vanhusneuvoston toiminta.

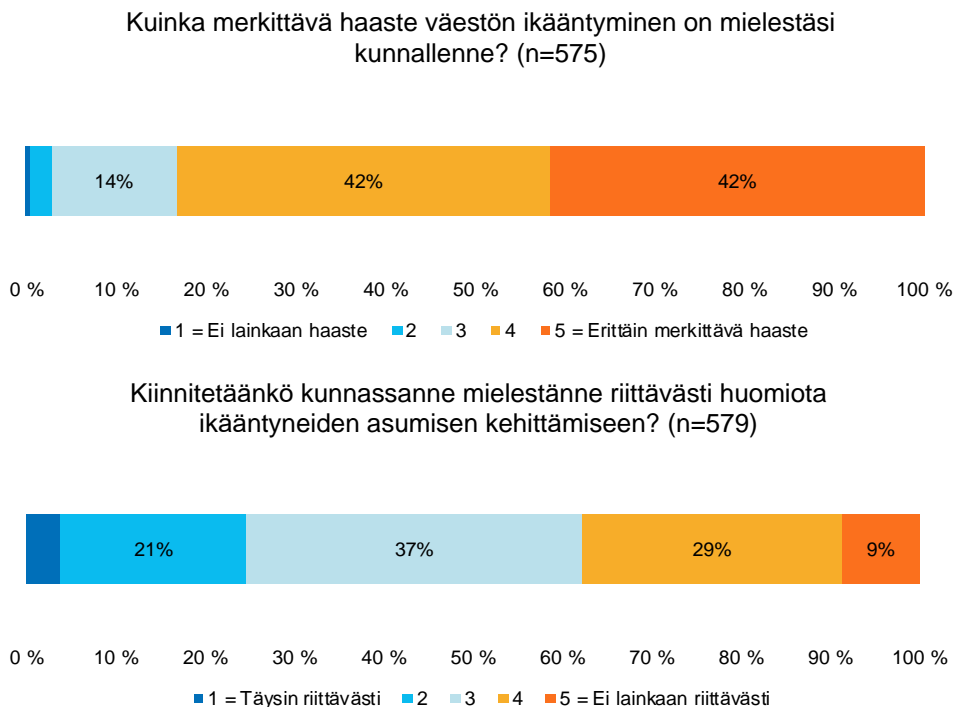

Tämän selvityksen kyselyssä vanhusneuvoston edustajista 84 prosenttia tunnisti väestön ikääntymisen olevan vähintään jossain määrin merkittävä haaste kunnalle. Vastaajista 38 prosenttia näki, ettei omassa kunnassa kiinnitetä riittävästi huomioita ikääntyneiden asumisen kehittämiseen. Tulokset ovat vastaavia viranhaltijoiden ja

¹⁴ Vanhusneuvostokyselyyn vastanneet eivät tilastollisesti edusta ikääntyntä väestöä. Pienten kuntien osuus korostuu.

luottamushenkilöiden kyselyihin verrattuna. Väestön ikääntyminen nähtiin useammin haasteeksi yli 50 000 asukkaan kaupunkimaisissa kunnissa ja niissä kunnissa, joissa yli 65-vuotiaiden osuus on yli 30 prosenttia kunnan väestöstä. Niin ikään yli 50 000 asukkaan kaupunkimaisissa kunnissa asuvat näkivät muita useammin, ettei ikääntyneiden asumiseen kiinnitetä riittävästi huomiota. Samoin niiden kuntien, joissa yli 65-vuotiaiden osuus oli enintään 20 prosenttia, vastaajat näkivät muita useammin, ettei ikääntyneiden asumiseen kiinnitetä riittävästi huomioita.

Kuva 28. Ikääntymisen haaste ja huomion kiinnittäminen (vanhusneuvostot).

Vanhusneuvostoilta tiedusteltiin, missä määrin he osallistuvat eri ikääntyvien asumiseen ja hyvinvointiin liittyviin toimiin kunnan eri hallintokuntien tai muiden tahojen kanssa. Vanhusneuvostot osallistuvat useimmiten yhteistyöhön hyvinvoinnin ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi, iäkkäiden palveluiden riittävyyden ja laadun arviointeihin sekä kunnan suunnitelman ikääntyneiden väestön tukemiseksi laadintaan. Näihin ilmoitti osallistuvansa kolme neljästä vastaajasta. Vähiten vanhusneuvostot osallistuvat hissirakentamisen edistämiseen, lähipalveluiden (kauppa ja apteekki) suunnitteluun sekä asuntojen korjaamisen edistämiseen. Näihin ilmoitti osallistuvansa noin yksi kolmasosa vastaajista. Kunnan koon perusteella eroja oli esimerkiksi yhdyskuntasuunnitteluun ja kaavoitukseen osallistumisessa, jossa korkeintaan 10 000 asukkaan kunnat osallistuvat tähän harvemmin kuin suurempien kuntien vastaajat. Osallitaan tämä voi selittyä sillä, että kerrostaloasuminen on yleisempää suuremmissa kuin

pienemmissä kunnissa. Tämä myös näkyi siinä, että suuremmissa kunnissa vanhusneuvostot osallistuvat pienempiä useammin hissirakentamisen suunnitteluun. Samanlaiset erot näkyivät myös julkisen liikenteen suunnittelussa.

Vuoden 2017 kyselyssä (ks. Miettinen & Parviainen 2017) vanhusneuvostot kuvasivat yleisesti vaikuttamismahdollisuuksien erityisesti kaavoitukseen ja hissirakentamiseen olevan heikot. Selvityksessä myös todettiin, että kuntien välillä on niin ikään eroja siinä, mihin asioihin voidaan vaikuttaa. Myös vaikuttamismahdollisuudet joukkoliikenteeseen nähtiin heikoiksi vanhusneuvostojen toimesta. Vuoden 2017 kyselyn tulokset ja havainnot ovat hyvin samankaltaisia tämän selvityksen vanhusneuvostokyselyn tulosten kanssa. Lisäksi vuoden 2017 selvityksessä havaittiin, etteivät vanhusneuvostot juurikaan voi vaikuttaa asumisen kustannuksiin.

Vastaajia myös pyydettiin arvioimaan osallistumisen laatua ja vaikuttamismahdollisuuksia sen perusteella, missä vaiheessa vanhusneuvosto otetaan mukaan suunnittelu- tai kehittämistyöhön. Vanhusneuvostot olivat suunnittelussa ja kehittämisessä mukana alusta lähtien parhaiten esteettömyys- ja turvallisuuskartoituksissa, jossa 29 prosenttia vastaajista ilmoitti vanhusneuvoston osallistuvan alusta alkaen. Yleisesti vanhusneuvostot osallistuvat suunnitteluun ja kehittämiseen vasta prosessin keskellä, mutta kuitenkin siten, että suunnitelmiin voidaan vanhusneuvoston toimesta vielä vaikuttaa.

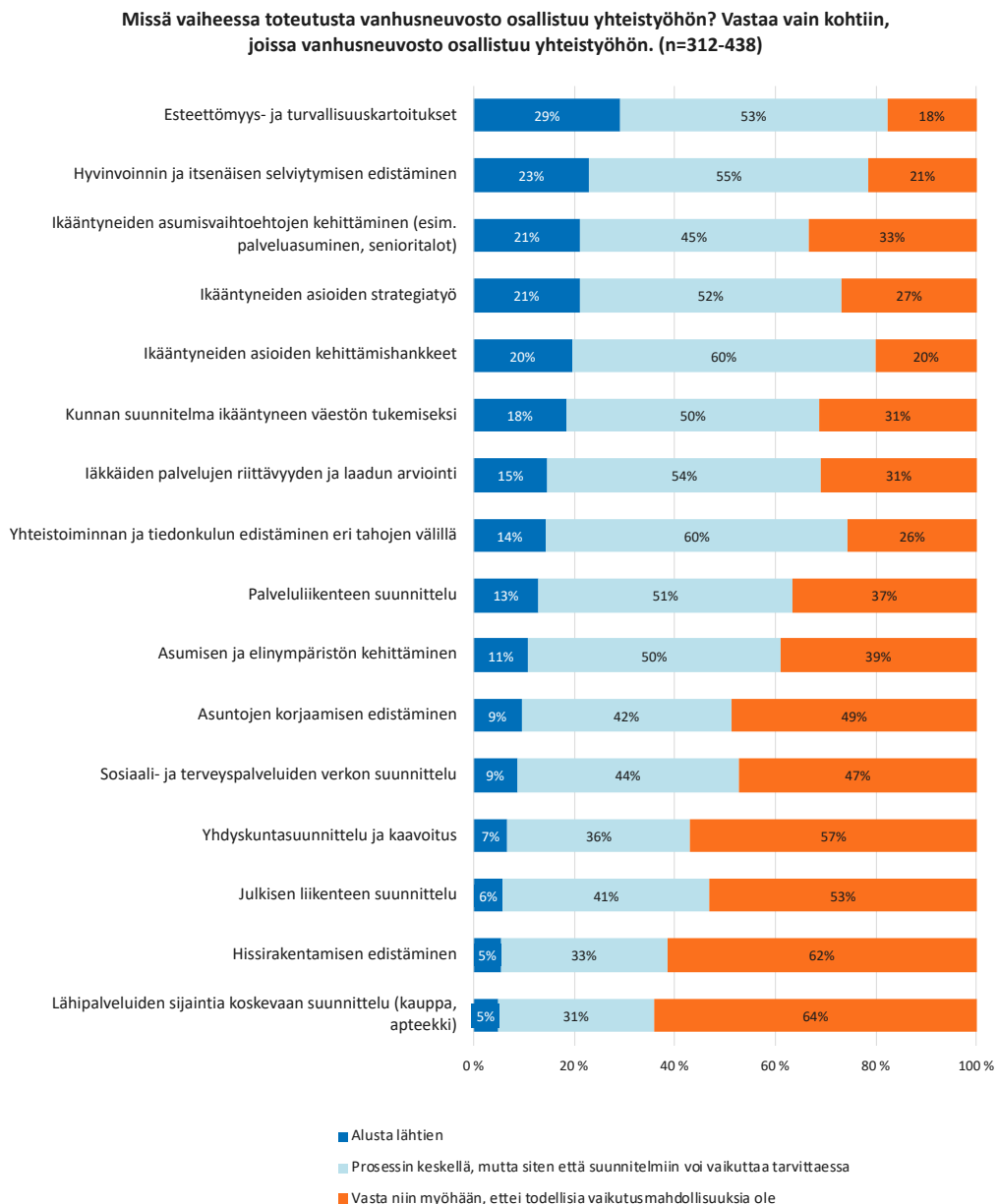
Vuoden 2017 selvityksessä (ks. Miettinen & Parviainen 2017) asiaa tiedusteltiin sen kautta, miten vastaajat (vanhusneuvostojen edustajina) kokivat vanhusneuvostojen ja kuntien yhteistyön toimineen eri teemoissa. Erityisen hyvin yhteistyön koettiin tuolloin onnistuneen esteettömyys- ja turvallisuuskartoituksissa. Erityisen huonosti yhteistyö puolestaan oli toiminut mm. asuntojen korjaamisen edistämässä, yhdyskuntasuunnittelussa ja kaavoituksessa.

Tämän selvityksen kyselyn avovastauksissa vanhusneuvostoille toivotaan vahvempaa roolia ja ”todellisia” mahdollisuuksia vaikuttaa ikääntyneiden asioihin kunnan päätöksenteossa, palveluiden suunnittelussa ja kaavoituksessa. Myös yhteistyön vanhusneuvostojen ja kuntien viranomaisten välillä toivotaan tiivistyvän. Vanhusneuvostoille tai niiden edustajille toivotaan pääsyä esimerkiksi lautakuntiin. Vanhusneuvostot toivovat, että heitä otetaan aidosti mukaan suunnittelun alkuvaiheessa.

”Ensimmäinen tehtävä on luoda toimivat yhteydet kunnan johtaviin viranhaltijoihin, jotta vanhusneuvosto saa ajoissa tietoa ikääntyneitä koskevista asioista, jotka ovat tulossa päätöksentekoaikoihin. Toiseksi on saatava valmiiksi parhailaan työn alla kunnassamme oleva ikästrategian teko. Kun nämä perusasiat

ovat kunnossa, on mahdollista vanhusneuvoston taholta viestiä päättäjien suuntaan ikääntyneiden tulevista asumistarpeista, koska vanhusneuvostolla on yhteydet ikääntyneisiin esim. eläkeläisjärjestöjen kautta.”

Kuva 29. Vanhusneuvoston osallistuminen

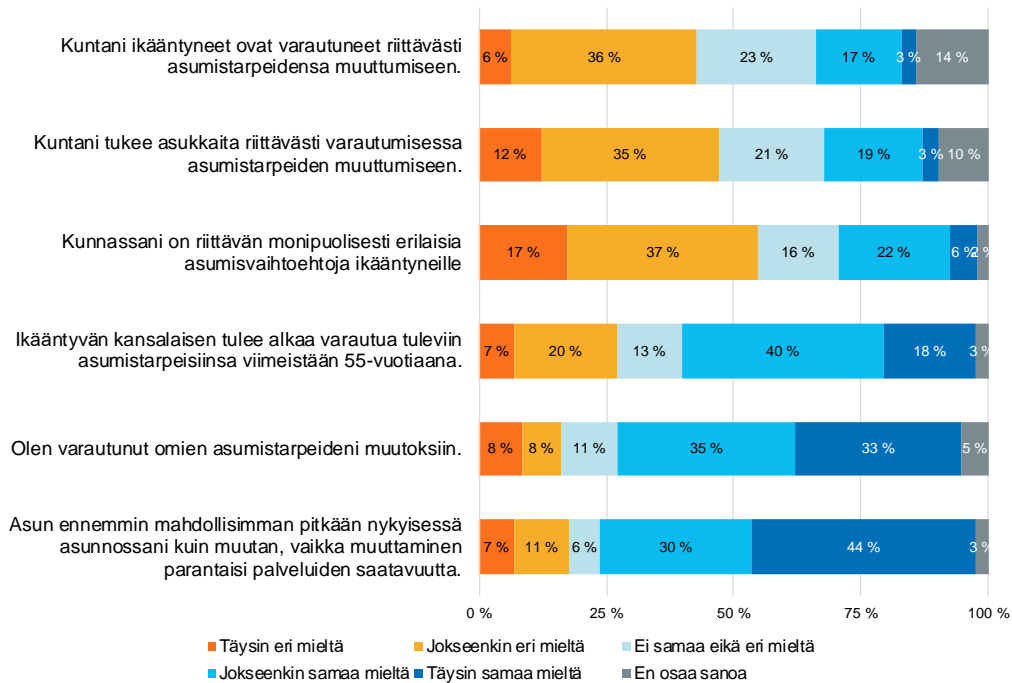

Keskeisimmiksi ikääntyvän väestön asumisen kehittämistarpeiksi vanhusneuvostot tunnistivat avovastauksissa mm. välimuotoiset asumisen ratkaisut (ks. Oosi ym. 2020) ja edulliset vuokra-asunnot. Tärkeä kehittämisen tarve vaikuttaisi olevan erilaisten

asumisratkaisuiden monipuolistaminen. Keskeisiksi tekijöiksi laadukkaalle ikääntyneiden asumiselle vastauksissa nimetään turvallisuus, esteettömyys, yhteisöllisyys ja palveluiden saatavuus. Myös kotiin tuotavien palveluiden määrää tai saatavuutta kuvataan liian pieneksi. Erityisesti hissit ja esteettömyys nousevat esille useissa avovastauksissa. Monessa vanhusneuvoston vastauksessa nähdään, ettei kunnassa ole tällä hetkellä olemassa riittävästi hissillisiä asuntoja palveluiden lähistöllä. Vuoden 2017 selvityksessä (ks. Miettinen & Parviainen 2017) tuotiin esille, että yhteys kuntien tekniseen toimeen on parantunut, mutta viranomaisilla on edelleen heikko käsitys siitä, mikä vanhusneuvostojen rooli ja vaikuttamismahdollisuudet ovat.

Vastauksissa myös korostetaan tarvetta asuntotarjonnalle kunnissa siten, että asunnot sijaitsevat keskeisten palveluiden lähellä. Näiksi palveluiksi nimettiin esimerkiksi apteekki, terveyskeskus ja kauppa. Vastauksissa myös nähdään, että asunnon ei ole välttämätöntä sijaita kunnan tai kaupungin keskustassa, mikäli julkinen liikenne toimii ja on suunniteltu ikääntyneet huomioiden. Vastaajia pyydettiin valitsemaan, millaisia asuntoja heidän mielestään kuntaan tarvitaan lisää ikääntyneelle väestölle. Vastaajista 77 prosenttia kuvasi kuntaan tarvittavan asuntoja, joihin saa mahdollisimman paljon kotona asumista tukevia palveluita. Tällaisia asuntoja voivat olla mm. senioritalot. Kohtuuhintaisille vuokra-asunnoille näki tarpeen 57 prosenttia kyselyyn vastanneista ja palveluasumiselle 49 prosenttia vastaajista. Yhteisöllisille asumisratkaisuille näki tarpeen 44 prosenttia vastaajista ja palvelukortteleita 19 prosenttia. Omistusasunnoille oli tarvetta vain 9 prosentilla vastaajista. Kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen osalta tarve nähtiin suuremmaksi suuremmissa kaupungeissa kuin pienemmissä kunnissa. Myös omistusasunnoille tunnistettiin sitä suurempi tarve, mitä väestöltään suuremmasta kunnasta vastaaja tuli.

Oman varautumisen tason nähdään vastausten perusteella olevan kohtalaisen matala. Vastausten perusteella alle 65-vuotiaat vastaajat ovat kaikkein valmiimpia muuttamaan, jos se parantaisi asumisen tasoa. 65–74-vuotiaat ovat puolestaan vähiten valmiita em. toimenpiteisiin. Kerrostaloissa asuvat ovat puolestaan varautuneet ikääntymisen tuomiin asumisen haasteisiin parhaiten ja kertovat todennäköisimmin asuvan asunnossaan loppuun asti, vaikka muuttaminen toisi palveluita lähemmäksi. Omakotitalossa asuvat ovat varautuneet ikääntymisen tuomiin haasteisiin vähiten, mutta ovat kaikkein valmiimpia muuttamaan. Mitä lyhyemmän aikaa vastaaja oli ehtinyt asua nykyisessä asunnossa, sitä todennäköisemmin vastaaja oli varautunut ikääntymisen mukana tuleviin asumisen haasteisiin. Lisäksi yksin asuvat ovat vähiten valmiita muuttamaan, vaikka se parantaisi palveluiden saatavuutta tai rahoittamaan palveluita tai asumista esimerkiksi käänteisellä asuntolainalla tai sairaskuluvakuutuksella. Kun tarkastellaan koko väestöä, yli kaksi kolmasosaa yli 70-vuotiasita ei ole suunnitellut vaihtavansa asuntoa (Koponen ym. 2018).

Kuva 30. Vanhusneuvostojen näkemyksiä ennakoinnista ja varautumisesta

4.4.2 Ikääntyneiden oma varautuminen

Vanhustyön keskusliiton Varautuminen.fi-hankkeessa¹⁵ on kehitetty työkaluja vanhuuteen varautumisen tueksi. Hankkeen määritelmän mukaan vanhuuteen varautuminen on tietoista ennakointia ja oman elämän suunnittelua hyvän vanhuusiän mahdollistamiseksi. Näkökulmina varautumisessa tulee huomioida taloudellinen toimeentulo, asuminen, elämän mielekkyys, oikeudellinen ennakointi ja terveyteen liittyvät kysymykset. Vanheneminen.fi-verkkosivusto toimii tietopankkina varautumiseen liittyvissä asioissa. Sivustolla voi esimerkiksi ilmoittautua vanhuuteen varautumisen sähköpostikurssille ja testata millainen varautuja itse on. Hankkeessa toteutetun haastattelututkimuksen¹⁶ (Rantanen 2020) perusteella ikääntyneet tunnistavat varautumisen tarpeen, mutta siihen havahdutaan usein vasta silloin, kun jotain on jo sattunut. Esimerkiksi asumisen suunnittelussa valintoja saatettiin myös tehdä positiivisia asioita korostaen ja valita tietoisesti maalla asuminen, vaikka sen riskit tunnistettiin.

¹⁵ Hankkeen verkkosivut

¹⁶ Tiedote tutkimuksesta

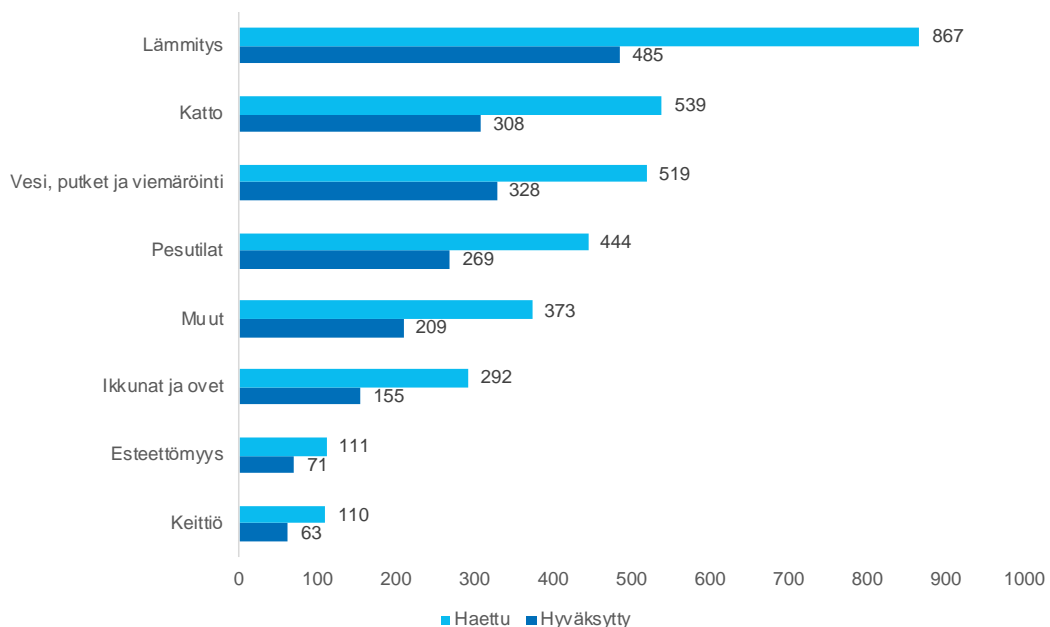
Asuntojen korjaaminen omassa varautumisessa

Asuntojen korjaaminen on kansalaisten oman varautumisen keino, jota tuetaan kunnan ja ARAn avustuksilla. Asuntojen korjaamisella voidaan edistää ikääntyvän asuminen kotona mahdollisimman pitkään, ja korjaaminen on siten kunnan intressien mukaista.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA myöntää avustusta iäkkäille (yli 65-vuotiaille) ja vammaisille henkilöille heidän omistamansa asunnon, omakotitalon tai asunto-osakeyhtiötalon asunnon, korjaamiseen. Avustus on tarkoitettu parantamaan iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia kotona asumiseen.

Vuodesta 2017 kesäkuun 2020 alkuun mennessä ARA myönsi korjausavustusta yhteensä noin 12,3 miljoonaa euroa. Avustuksia myönnettiin yhteensä 1 888 kohteeseen. Sekä lukumäärällisesti että euroina eniten avustuksia myönnettiin asuntojen lämmityksen parantamiseen, vesi-, putki- ja viemäröintijärjestelmien korjaamiseen sekä kattoihin tehtäviin parannuksiin. Korjaukset, joissa asunnon esteettömyyttä parannettiin, olivat lukumäärältään ja myönnettyjen avustummäärien perusteella toiseksi pienin kategoria.

Kuva 31. Ikääntyneiden ja vammaisten korjausavustukset 2017–kesäkuu/2020 (ARA)

Korjausavustuksen myöntäminen siirtyi vuonna 2017 kunnilta ARAlle. Siirron yhteydessä haettujen avustusten määrä putosi, mutta on lähestynyt aiempaa tasoa noussut

vähitellen. Siirrolla vähennettiin ensijaisesti kuntien tehtäviä ja toiseksi tavoiteltiin koko maan laajuista hakujärjestelmää verrattuna aiempaan. Kunnat kuitenkin ovat tuoneet esille, että tuen myöntämisen yhteydessä samalla saatiin kerättyä tietoa paikallisista ikääntyneiden asumisen tarpeista. Sama viranhaltija, joka päätti avustuksista, osasi myös kunnassa neuvoa parhaiten korjaustarpeisiin liittyen. Sen jälkeen tämä tietopohja ja resurssi on jäänyt vajavaiseksi työntekijöiden siirryttyä muihin tehtäviin. Kunnilla on edelleen velvollisuus varautumiseen ja ennakoimiseen, mutta työkalut näiden toteuttamiseen ovat siirtyneet valtakunnalliselle tasolle. Siirron jälkeen myönnettyjen tukien määrä vaihtelee suuresti kunnittain, ja vaikuttaakin siltä, että toistaiseksi kunnan oma neuvonta on ratkaisevaa siinä, tuntevatko asukkaat tukimuodon.

Korjausavustukseen liittyvä korjausneuvonta on Vanhustyön keskusliiton tehtävänä tällä hetkellä. Liitolla on eri maakunnissa 14 korjausneuvojaa, jotka saavat noin 13 000 yhteydenottoa vuosittain. Suunniteltujen korjausten kustannusarvio on noin 13 miljoonaa euroa vuosittain. Kokemusten perusteella korjaustarve kohdistuu useimmiten pesutiloihin, portaiden esteettömyyteen pientaloissa, muihin pienempiin esteettömyyskorjauksiin, kuten tasoeroihin ja ylipäättään helppokäyttöisyyden lisäämiseen.

Muut oman varautumisen työkalut

Ikääntyneillä on mahdollisuus omalla toiminnallaan varautua ja vaikuttaa iän mukanaan tuomiin asumisen haasteisiin. Ihmiset voivat varautua esimerkiksi suunnittelemalla ja ennakoimalla muuttuvia asumisen tarpeita, säästämällä varallisuutta tai muuttamalla ikäystävällisempään asuntoon. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos toteaa selvityksessään (Määttänen & Valkonen 2020) yksityisen varautumisen vanhuuden ajan lisääntyviin hoiva- ja hoitomeneihin olevan Suomessa vielä monella tapaa kehittämätöntä ja kansalaisten varallisuuden olevan merkittävässä määrin asuntovarallisuutta. Tämän tyyppiset varautumisen keinot soveltuvat kuitenkin vain niille, joille varallisuutta on kertynyt elämänsä aikana (Vaarama ym. 2014).

Asunnon myyminen ja muuttaminen on tällä hetkellä yleisimmin käytössä oleva oman varautumisen keino. Monet ikääntyneistä asuvat heille tarpeettoman suurissa asunnoissa, joiden ylläpito voi olla työlästä. Ihannetilanteessa, suuremmasta asunnosta pienempään muuttaessa, varallisuutta jää uuden asunnon hinnan jälkeen myös hoivapalveluiden rahoittamiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen. Ongelmana omistusasunnon myynnissä voi olla se, että omistusasunnosta saatava varallisuus ei riitä hoivapalveluiden järjestämiseen elinkaaren loppuun asti. (Jauhiainen ym. 2016.) Etenkin maaseutumaisissa kunnissa maaseudulta myytävästä asunnosta saatava varallisuus riittää kerrostaloasunnon hankkimiseen taajamasta. Tällöin asunnon saaminen ARA-vuokratilasta on tärkeää.

Käänteinen asuntolaina on toinen mahdollinen yksityisen varautumisen keino. Suomessa ikääntyneiden varallisuus keskittyy muuta Eurooppaa enemmän asuntoihin, mikä tekee asunnosta luontevan varautumisen työkalun (Kalliomaa-Puha & Kangas 2015). Käänteisessä asuntolainassa ikääntynyt ottaa omistusasunnon arvoa vastaan lainan, jolla rahoitetaan ikääntymisen mukanaan tuomia asumisen tai asumista tukevia kuluja. Käänteinen asuntolaina maksetaan yleensä takaisin henkilön kuoltua tai muutettua esimerkiksi palvelutaloon. Asunnon omistajuus pysyy kuitenkin koko ajan lainanottajalla. (Määttänen & Valkonen 2008). Haasteena käänteisessä asuntolainassa ja sen houkuttelevuudessa on, ettei hoivan tarpeen määrää tai ajoittumista juurikaan voida ennakoita. Näin ollen on mahdollista, että käänteisestä asuntolainasta saatavat varat eivät riitä hoivan kustannuksiin elinkaaren loppuun asti. (Jauhiainen ym. 2016).

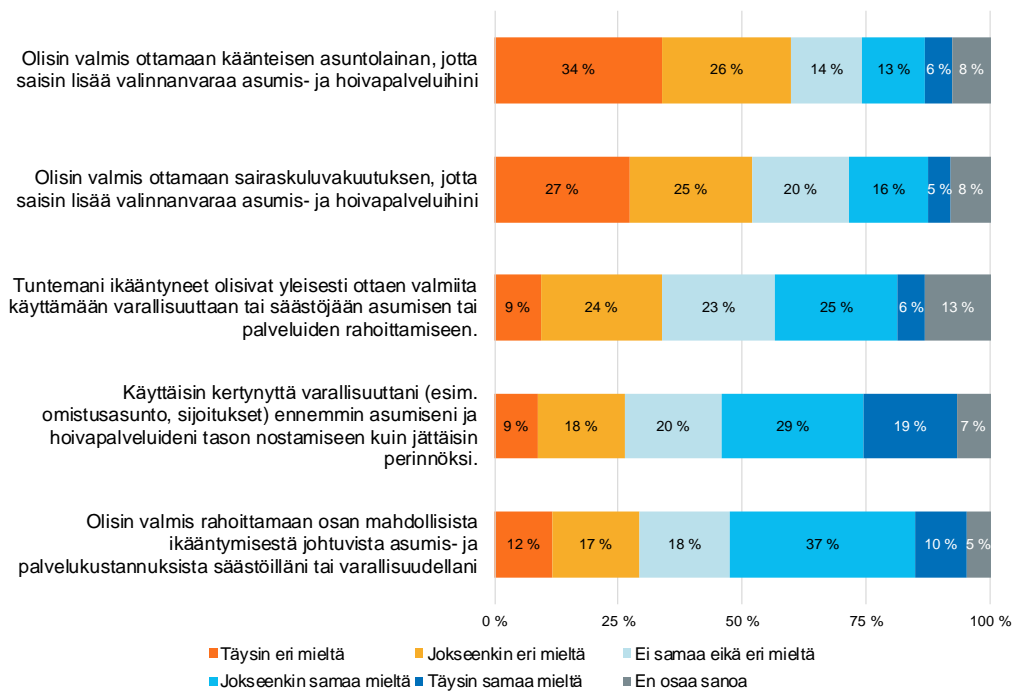
Määttänen ja Valkonen (2020) toteavat yksityisen varautumisen toteutuvan tehokkaimmin vakuutusten avulla. Heidän mukaansa vanhuuden ajan tulojen ja julkisen hoivan täydentäminen vakuutuksilla antaisi monille mahdollisuuden kasvattaa eläkeajan kulutusta ja saada valinnanvaraa hoivaan ilman pelkoa säästöjen loppumisesta ennen aikaisesti. Yksi tapa vakuutusten hankkimiseen voisi heidän mukaansa olla asuntovarallisuuden purkaminen. Tällä hetkellä elinikäisiä eläke- ja hoivavakuutuksia ole tarjolla maassamme.

Se missä määrin kansalaiset ovat valmiita varautumaan on isoilta osin kiinni arvokysymyksistä, mielikuvista ja henkilökohtaisesta tilanteesta. Tämän selvityksen vanhusneuvostolle suunnatussa kyselyssä kysyttiin vastaajien omasta tai heidän käsityksistään oman varautumisen tilasta. Noin kolmannes vastaajista näki, että heidän tuntemansa ikääntyneet olisivat valmiita yleisesti ottaen käyttämään kertynyttä varallisuuttaan asuntojen tai palveluiden rahoittamiseen. Vanhusneuvoston jäsenet itse olivat kohtalaisen myönteisiä kertyneen varallisuuden käyttämiseen. 48 prosenttia vastaajista näki, että mieluummin käyttäisivät varallisuuttaan asumisen ja hoivapalveluiden tasoon kuin jättäisivät sen perinnöksi. 47 prosenttia puolestaan näki, että olisi valmis rahoittamaan ikääntymisestä aiheutuvia asumis- tai hoivakustannuksia säästöistään.

Käänteinen asuntolaina ja sairaskuluvakuutus saivat huomattavasti pienemmän kannatuksen vanhusneuvostovastaajien piirissä. 22 prosenttia vastaajista oli valmis ottamaan sairaskuluvakuutuksen, jotta saisi lisää valinnanvaraa asumis- tai hoivapalveluihin. 20 prosenttia vastaajista oli niin ikään valmis ottamaan käänteisen asuntolainan valinnanvaran lisäämiseksi. Vastausten perusteella alle 65-vuotiaat vastaajat ovat kaikkein valmiimpia muuttamaan, ottamaan käänteisen asuntolainan ja ottamaan sairaskuluvakuutuksen, saadakseen parempia palveluita. 65–74-vuotiaat ovat puoles-

taan vähiten valmiita em. toimenpiteisiin. Lisäksi yksin asuvat ovat vähiten valmiita rahoittamaan palveluita tai asumista esimerkiksi käänteisellä asuntolainalla tai sairaskuluvakuutuksella.

Kuva 32. Vanhusneuvostojen näkemyksiä yksityisestä varautumisesta

Omaa varautumista voidaan tukea tai siihen voidaan kannustaa. Esimerkiksi eri ikääntyneiden asumis- ja palveluvaihtoehtoista tai niiden kustannuksista on tietoa niukasti (Jauhiainen ym. 2016) ja yksittäisen ikääntymiseensä varautuvan voi olla vaikea kerätä tätä tietoa. Lahdessa ikääntyneiden omaa varautumista on pyritty tukemaan etsivällä vanhustyöllä, jossa ikääntyneiden koteihin toteutettiin yhteistyössä korjausneuvonnan kanssa arviointikäyntejä, joissa pyrittiin tunnistamaan ja edistämään asumista helpottavia korjausratkaisuja. Hankkeen erityinen onnistuminen tapahtui ikääntyneiden ohjauksessa ja neuvonnassa, jonka nähtiin mahdollistaneen korjaus- ja muutostyöt. (Hakala & Id-Korhonen 2016). Vaikeutena yksityiselle varautumiselle tunnistetaan se, ettei hoivan tarpeen ilmenemistä ja tarvetta voida tarkasti ennakoida ja näin ollen varautuminen voi olla ali- tai ylimitoitettua (Määttänen & Valkonen 2020).

5 Ennakointi ja varautuminen case-kunnissa

Tässä luvussa käsitellään kuuden esimerkkialueen ikääntyneiden asumisen ennakoinnin ja varautumisen tilaa.

5.1 Hyvinkää

Väestön ikääntyminen ja asuminen

Väestö ikääntyy Hyvinkäällä vuoteen 2030 mennessä merkittävästi. 75–84 vuotiaiden määrä kasvaa yli 45 prosenttia, mutta kasvu pienenee 2030-luvun aikana vuoteen 2040 tultaessa. Hyvinkään väestön ikääntymisen ja asumisen tilannetta on luonnehdittu taulukossa 9.

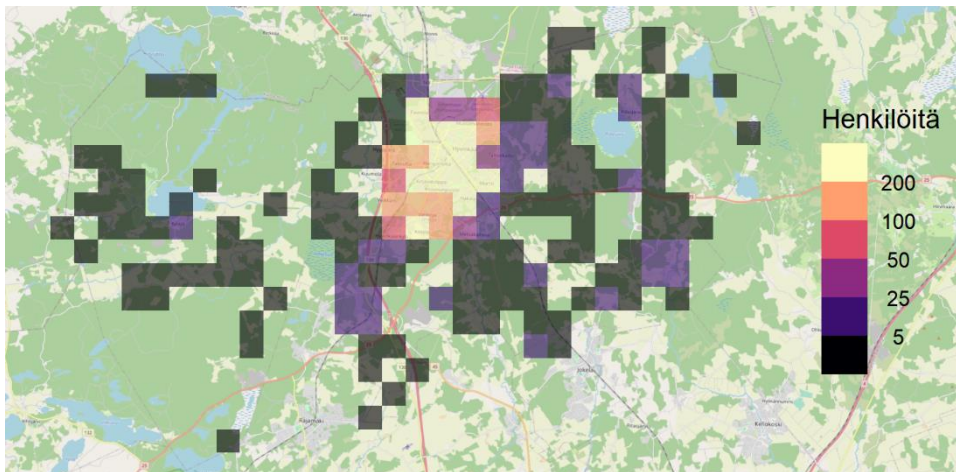
Taulukko 9. Väestön ikääntyminen ja asumiseen liittyviä tunnuslukuja Hyvinkäällä

Ikäryhmien kehitys	2019	2030	muutos %	2040	muutos %
65–74	5 971	7 735	9,1 %	5 910	-23,6 %
75–84	2 660	3 873	45,6 %	5 208	34,5 %
> 84	2 514	4 055	61,3 %	4 676	15,3 %

Asumisen tilanne	
Yksinasuvat, 65-vuotiaat ja vanhemmat (2019)	52 %
Keskimääräinen vanhuuseläke (2019)	1900 €/kk
75–84-vuotiaiden määrä kerrostalossa, jossa ei ole hissiä (2019)	601
Yli 64-vuotiaiden kumppanin kanssa asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	81,3 m ²
Yli 64-vuotiaiden yksin asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	57 m ²
Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (31.12.2018)	92,5 %
Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat väestöstä (2018)	6,6 %
Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisesti terveyskeskuksissa (laitoshoito) olevat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (2018)	0,7 %

Yhdyskuntarakenteeltaan Hyvinkää on tiivis kasvukunta, jossa kaavoitetaan uusia asuinalueita. Ikääntyneestä väestöstä suurin osa keskittyy Hyvinkään keskustaan ja sen lähialueille, mutta jonkin verran ikääntyneitä asuu myös Hyvinkään reuna-alueilla. Asunnot on rakennettu reuna-alueilla usein 1970–1980-luvuilla, ja ne ovat omakoti- tai rivitaloja. Kuva 33 kuvaa tällä hetkellä 65–74-vuotiaiden asumista Hyvinkään alueella. Haastattelujen perusteella asuinalueet ja asuinalueiden ikärakenteet jakaantuvat Hyvinkään historiallisen kehityksen osalta. Vuosikymmenet on harjoitettu kaupunkiveitoista maankäyttöpolitiikkaa, jossa kuntaa on kehitetty ”alue kerrallaan” ja alueiden ikärakenne on tämän vuoksi eriytynyt. Suuri määrä 65–74-vuotiaista asuu tällä hetkellä kerrostaloissa, joissa ei ole hissiä (yli 1000 henkilöä).

Kuva 33. 65-74-vuotiaiden asuminen Hyvinkäällä (RHR, kilometrin ruutu)

Kunnan käytössä olevat varautumisen keinot ja tilanne

Hyvinkään kunnassa asumisen kehittämisen asiat jakautuvat eri viranhaltijoiden välille. Sosiaali- ja terveystalvelujen osalta Keski-Uudenmaan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä (KEUSOTE) vastaa sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisestä ja toimii yhteistyökumppanina.

Hyvinkään kaupungilla on voimassa olevat asumisen strategiset linjaukset. Lisäksi kunnalla on ollut pitkäjärnteinen maankäyttöpolitiikka, jolla kuntaa on kehitetty. Kunnassa tehdään omaa väestöennustetta ja osa-alueittaista väestöennustetta, jota käytetään tarpeen arvioinnissa. Yhteistyö Keusoten kanssa hakee haastattelujen perusteella vielä muotoaan.

Hyvinkää on esimerkki kaupungista, jossa ikääntyneiden asuminen on otettu osaksi strategista ajattelua. Ennakointia ja varautumista on kunnassa tehty, vaikka asumisen kehittämiseen liittyvä resursointi koetaan varsin ohueksi.

Asumisen linjauksiin liittyviä muita keskeisiä asiakirjoja ovat Hyvinkään Pelikirja (eli kaupungin strategista tahtotilaa kuvaava asiakirja), Väestösuunnitelma 2017–2040, Maankäytön toteuttamisohjelma sekä MAL-sopimus 2016 – 2019 sekä MAL 2019 -suunnitelma. Kaupunki vaikuttaa omilla toimenpiteillään asuntorakentamisen määrään, asuntokannan rakenteeseen ja monipuolisuuteen, asumisen laatuun, asuinympäristön viihtyisyyteen ja turvallisuuteen sekä kestäväan rakentamiseen.

Linjausten laadinnan yhteydessä ikääntyneiden toiveita on kartoitettu Hyvinkään vanhoilla omakotitaloalueilla, minkä tuottamaa tietoa on voitu hyödyntää asumisen suunnittelussa.

Yksi linjausten painopisteistä on ”ikäntyvän väestön asumisen edistäminen ja tukeminen”. Keskeinen kunnan tavoite tähän liittyen on ”monipuolinen asuntotarjonta tuloista ja varallisuudesta riippumatta”. Toimenpiteet, joita Hyvinkäällä on toteutettu ovat:

- Esteettömyyden edistäminen uudisrakentamisessa ja vanhassa asuntokannassa sekä selvitystyö hissien lisäämisestä vanhoihin kerrostaloihin
- Asuntotarjonnan vaihtoehtojen parantaminen kaavoituksen keinoin
- Yksikerroksisten rivitalojen rakentamisen edistäminen kaavoituksen keinoin
- Tarpeita vastaavien asumismuotojen edistäminen (osaomistus, omistus, vuokra, asumisoikeus ja palveluasuminen)
- Yhteisöllisten asumismuotojen ja niitä tukevien palvelujen edistäminen

Hyvinvointikertomus toimii Hyvinkäällä vanhuspalvelulain mukaisena suunnitelmana ikääntyneen väestön tukemiseksi yhdessä Hyvinkään kaupungin ikääntymis- ja vammaispoliittisen ohjelman kanssa. (Hyvinkään kaupunki 2019). Asumiseen liittyvät linjaukset ovat kuitenkin pääasiassa osana asuntopoliittisia linjauksia.

Tällä hetkellä meneillään olevat hankkeet ovat toimijoiden hybridikonsepteja sekä ikääntyneiden kortteliratkaisuja. Selvityshetkellä Keusote on toteuttanut palveluverkkoanalyysiä palvelujen näkökulmasta. Lisäksi ikääntyneiden liikkumista on selvitetty kunnassa. Taulukkoon 10 on tiivistetty työpajan ja haastattelujen perusteella tunnistettuja keskeisiä haasteita.

Taulukko 10. Tunnistetut haasteet ja toimenpiteet Hyvinkäällä

Ikääntyneiden asumiseen ennakoinnin ja varautumisen keskeiset haasteet	Keskeiset työpajassa tunnistetut toimenpiteet
Ikääntyneiden asuinoloissa on kehittämisen varaa. Asunnot ovat osittain liian pieniä ja ikääntyneille tulisi tarjota valinnanmahdollisuuksia peilaten heidän omiin näkemyksiinsä.	Parannetaan vaihtoehtoja asuntotarjonnassa ja esitellään asumisen niitä ikääntyville. Ikääntyvien tarpeita vastaavia asumismuotoja (osaomistus, omistus, vuokra, asumisoikeus, palveluasuminen) edistetään. Myös yhteisölliset asumismuodot ja niitä tukevat palvelut tulisi huomioida.
Hyvä palvelutaso on ainoastaan ydinkeskustassa.	Keusoten ja kaupungin yhteistyötä tulisi kehittää ikääntyneet huomioiden. Hyte-toiminnan linkittäminen asumiseen, aluekeskusten palvelutason parantaminen ja kotona asumista tukevien teknologioiden ja kotiin vietävien etäpalvelujen lisääminen (esim. hoitopalvelut).
Kuntalaisten ennakoinnissa on puutteita: ennakointia ei tehdä, kun kaikki on ns. hyvin.	Tiedottaminen ja yleinen keskustelu kuntalaisten kanssa, esimerkiksi erilaisten esittelytilaisuuksien tai yhteistyökumppaneiden kautta, joissa esitellään asumisen vaihtoehtoja.

Haastatteluissa nostettiin esiin, että muita keskeisiä varautumisen teemoja Hyvinkäällä ovat ympäristön esteettömyyden kehittäminen, hissiprojektien käynnistäminen ja ARAn hissisparraajan hyödyntäminen. Muita teemoja ovat ikääntyneiden huomiointi täydennysrakentamisessa sekä poikkihallinnollisten yhteistyöryhmien aikaan saaminen yhdessä Keusoten kanssa ja vanhusneuvostojen kytkeminen tähän rakenteeseen.

5.2 Lahti ja Päijät-Häme

Väestön ikääntyminen ja asuminen

Lahtea ja Päijät-Hämettä tarkasteltiin selvityksessä kokonaisuutena. Ensimmäisenä tarkastelukohteena on Lahti. Tämän lisäksi Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä on tarkastelussa mukana. Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymään kuuluu myös kuntia, jotka eivät kuulu Päijät-Hämeen maakuntaan. Tässä selvityksessä DVV:n poiminta on tehty kuitenkin Päijät-Hämeen maakunnan osalta.

Päijät-Hämeen väestö ikääntyy vuoteen 2030 tultaessa merkittävästi. 75–84-vuotiaiden osuus maakunnassa kasvaa yli 67 prosenttia. Yli 84-vuotiaiden osuus kasvaa 38 prosenttia. Taulukossa 11 on kuvattu avainlukuja koko maakunnan tasolla ikääntyneiden asumista koskien.

Taulukko 11. Väestön ikääntymisen ja asumisen tunnuslukuja Lahdessa ja Päijät-Hämeessä

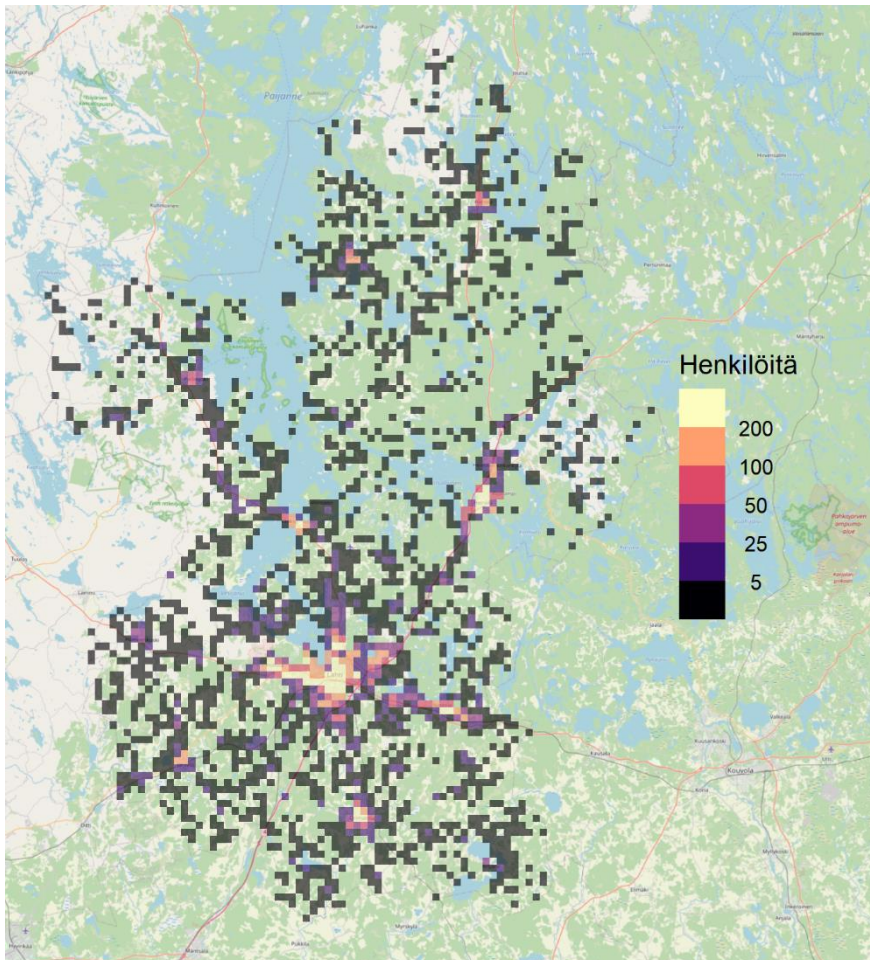
Ikäryhmien kehitys	2019	2030	muutos %	2040	muutos %
65–74	30 593	26 551	-13,2 %	23 878	-10,1 %
75–84	10 859	18 191	67,5 %	18 980	4,3 %
> 84	11 522	15 909	38,1 %	18 247	14,7 %

Asumisen tilanne		
	Lahti	Päijät-Häme
Yksinasuvat, 65-vuotiaat ja vanhemmat (2019)	57 %	54 %
Keskimääräinen vanhuuseläke (2019)	1744 €/kk	1695 €/kk
75–84-vuotiaiden määrä kerrostalossa, jossa ei ole hissiä (2019)	987	1726
Yli 64-vuotiaiden kumppanin kanssa asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	79,6 m ²	83,3 m ²
Yli 64-vuotiaiden yksin asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	55 m ²	56,7 m ²
Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (31.12.2018)	91,9 %	91,7 %
Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat väestöstä (2018)	7,7 %	8,1 %
Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisesti terveyskeskuksissa (laitoshoito) olevat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (2018)	0,2 %	0,1 %

Ikääntyneet keskittyvät maakunnassa jokaisen kunnan kuntakeskuksiin. Maakunta on laaja ja ikääntyneet asuvat maantieteellisesti laajalle hajaantuneena, vaikka *65-vuotta täyttäneistä iäkkäimmät* asuvat pääasiassa kaupunkialueilla ja taajamissa. Ikääntyneet asuvat maakunnassa ja Lahdessa tyypillisimmin 1970, -80- ja -90-luvuilla rakennetuissa asunnoissa. Asuntojen koot ovat Lahdessa ja maakunnassa hieman muita case-kuntia pienempiä. Kuvassa 34 on kuvattu tällä hetkellä 65–74-vuotiaiden sijoittuminen maakunnan alueella.

Kuva 34. 65-74-vuotaiden sijoittuminen Päijät-Hämeen alueella (RHR, kilometrin ruutukoko)

Kunnan käytössä olevat varautumisen keinot ja tilanne sekä maakunnan tilanne

Lahdessa on pitkät perinteet ikääntyneiden asumisen ennakoinnista ja siihen varautumisesta. Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä osallistuu ennakointiin ja varautumiseen sekä ylläpitää keskustelua myös maakunnan pienempien kuntien kanssa. Seuraavaksi käsitellään erityisesti Lahtea, ja tämän jälkeen muutamia keskeisiä havaintoja maakunnan tasolla.

Lahdessa ei ole tällä hetkellä voimassa olevaa asuntopoliittista ohjelmaa. Asumisen kehittäminen kytkeytyy yleiskaavatyöhön. Tulevaisuudessa asuntopoliittinen ohjelma on tarkoitus päivittää. Haastattelujen perusteella kehittämisen koetaan olleen aikaisemmin selkeämpää ja suunnitelmallisempaa. Tällä hetkellä vastuut jakautuvat kaupungin sisällä.

Ennakoinnin näkökulmasta Lahdessa toteutetaan varsin tarkkoja omia väestöennusteita, jotka voidaan nostaa esiin hyvänä käytäntönä. Lahdessa ei selvityshetkellä ole käytössä asuntopoliittista ohjelmaa, vaan teema on kytketty yleiskaavaan. Poikkihallinnollinen yhteistyö on kunnassa vahvaa. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä perustettiin kolme vuotta sitten ja hyvinvointikuntayhtymä on tarvittaessa mukana tässä työssä.

Ikääntyneiden asumisen kehittäminen kytkeytyy Ennakoiva hyvinvointikäynti ja digitaalisuuden hyödyntäminen -suuntatyöhön, jota tehdään nelivuotiskausittain. Varautumisessa otetaan huomioon hyvinvointikuntayhtymän arviot hoivan tarpeesta, ja tämä yhdistetään kunnan väestöennusteisiin. Varautumisen keskusteluissa on havaittavissa, että maakunnan tasolla on tavoitteita keskittää ikääntyneiden asumista (ainakin palveluiden näkökulmasta) Lahteen entistä enemmän. Meneillään on useita ikääntyvälle väestölle tarkoitettujen esteettömien asuntojen hankkeita Lahden keskustaan. ARA-tuotannon osuus on noin puolet suunnitella olevista kohteista, ja puolet on vaaraohjelmista tuotantoa. Lahdella on myös perinteitä hissivastuksien, myös kaupungin oman, myöntämisestä ja hissihankkeiden edistämisestä.

Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä ylläpitää ennakointia ja varautumista koskevaa keskustelua ajoittain erilaisten työkokousten ja työpajojen keinoin myös Lahtea laajemmalla toiminta-alueellaan. Haastatteluissa nostetaan esiin, että rajanvetoa käydään jatkuvasti siitä, millaisia tavoitteita ikääntyneiden asumisen kehittämisessä tulisi asettaa tai missä määrin ikääntyneiden asumista tulisi keskittää hyvinvointikuntayhtymän toiminta-alueella. Työpajan keskusteluissa sivuttiin myös kysymystä, että maakunnan muut kunnat ovat hyvin erilaisessa tilanteessa kuin Lahti.

Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän toimesta on laadittu maakunnallinen suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi. Asuminen on tässä suunnitelmassa selvästi omana teemanaan. Suunnitelmassa todetaan asumisesta tiivistäen, että erilaisten asumismuotojen kehittäminen haastaa Päijät-Hämeen kuntia, ikääntyneiden asumisen ja asuinalueiden kehittäminen koskettaa suurta väestöryhmää ja sen erilaisia tarpeita sekä että palvelurakenteen kehittämisessä painopiste siirtyy ympärivuorokautisesta palveluasumisesta yhteisöllisen asumisen suuntaan. (Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2018).

Taulukkoon 12 on koottu työpajan ja haastattelujen näkökulmasta maakunnan tason keskeisiä haasteita ja tunnistettuja toimenpiteitä.

Taulukko 12. Tunnistetut haasteet ja toimenpiteet Lahdessa.

Ikääntyneiden asumiseen ennakkoinnin ja varautumisen keskeiset haasteet	Keskeiset työpajassa tunnistetut toimenpiteet
Asuntojen ja tilojen haasteet: useat kiinteistöt ovat 70-luvulta, jotka muuttuvat pitkällä tähtäimellä arvoltaan vähäisiksi	Maankäytön suunnittelussa ja kaavoituksessa huomioitava muuttuvat tarpeet ja toiveet: tietoa asumistarpeista on oltava riittävästi, jotta toimenpiteet suunnataan oikein. Lainsäädäntö määrittelee asumista tiukasti (esim. sosiaalihuollon lainsäädäntö) ja-ARAn kiriteereissä rajoituksia esimerkiksi hinnan suhteen. Nämä voivat vaikeuttaa monipuolisten asukaslähtöisten asumisratkaisujen syntymistä. Normeja ja säädöksiä tarkasteltava. Erityisesti sosiaalihuoltolain tulkinta ns. seinien eikä ikäihmisten toimintakyvyn kautta.
Esteettömien tilojen puute: Jälkiasennushissien rakentamiseen vaikea saada kannatusta, uudisrakentamishankkeiden käynnistyminen on epävarmaa.	Kuntien omat hissiavustukset Kylätaloajattelun tai kylien kehittämisen nostaminen esiin toimintamuotona ARA mahdollistajana avustuksilla (hissiavustukset, esteettömyysavustukset, avustukset rakentamiseen jne.)
Asukkaiden oma varautuminen ja ennakointi asumisen ratkaisuissa osoittautunut haasteeksi	Ennakoiva hyvinvointikäynti -toimintamallin laajentaminen sekä kehittäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Lisäksi yksinäisyyden ja turvattomuuden tunteeseen reagointi ja kolmannen sektorin hyödyntäminen tähän liittyen sekä joukkoliikenteen saavutettavuuden varmistaminen ovat olleet haastatteluissa ja työpajoissa mainittuja keskeisiä teemoja.

5.3 Oulu

Väestön ikääntyminen ja asuminen

Väestö ikääntyy Oulussa merkittävästi vuoteen 2030 tultaessa. Kasvu vuodesta 2019 75–84-vuotiaiden ikäluokassa on 78 prosenttia ja yli 84-vuotaiden kohdalla 71 prosenttia. Kasvu kääntyy laskuun 2030-luvun jälkeen. Taulukkoon 13 on koottu muutamia avainlukuja Oulusta.

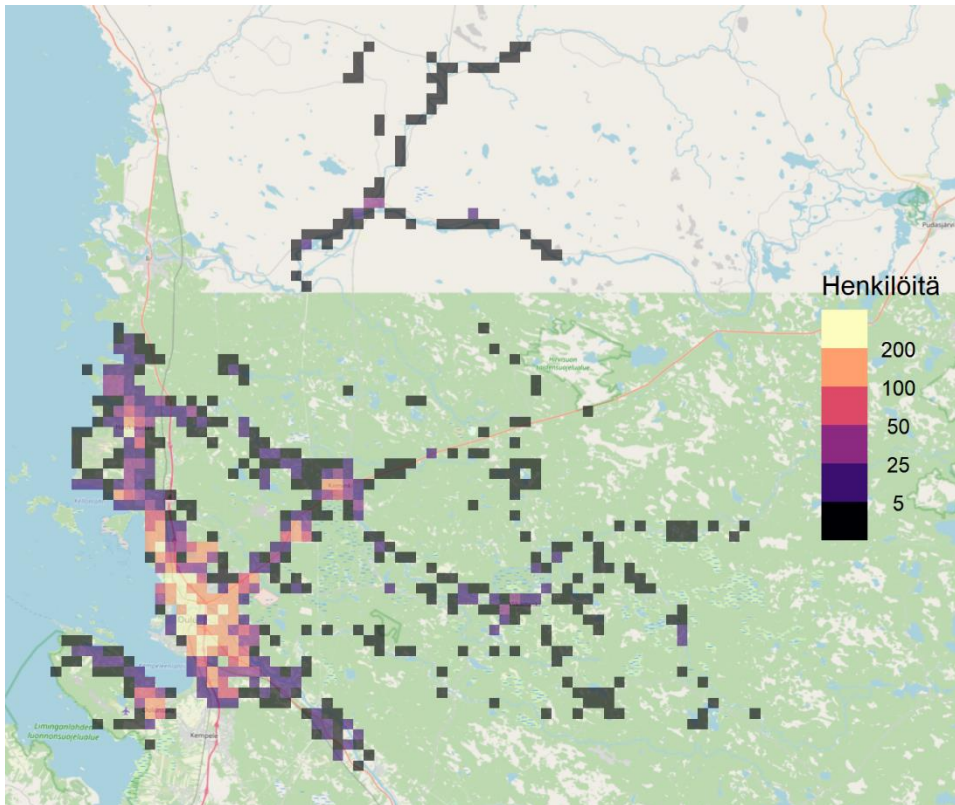
Taulukko 13. Väestön ikääntymisen ja asumisen tunnuslukuja Oulussa

Ikäryhmien kehitys	2019	2030	muutos %	2040	muutos %
65–74	19 828	21 734	9,6 %	21 545	-0,9 %
75–84	6 666	11 867	78,0 %	15 560	31,1 %
> 84	6 758	11 547	70,9 %	14 351	24,3 %

Asumisen tilanne	
Yksinasuvat, 65-vuotiaat ja vanhemmat (2019)	50 %
Keskimääräinen vanhuuseläke (2019)	1871 €/kk
75–84-vuotiaiden määrä kerrostalossa, jossa ei ole hissiä (2019)	955
Yli 64-vuotiaiden kumppanin kanssa asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	88,7 m ²
Yli 64-vuotiaiden yksin asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	59,3 m ²
Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (31.12.2018)	91,4 %
Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat väestöstä (2018)	6,0 %
Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisesti terveyskeskuksissa (laitoshoito) olevat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (2018)	2,6 %

Oulussa ikääntyvät keskittyvät voimakkaasti keskustaan. Oulussa 75–84-vuotiaat asuvat muita case-esimerkkikuntia uudemmassa asuntokannassa ja tyypillisin asuntokanta on 1980-luvulla tai sen jälkeen rakennettua asuntokantaa. 75–84-vuotiaat asuvat kumppanin kanssa tyypillisesti 75–110 neliön asunnoissa ja yksin asuvat 50–80 neliön asunnoissa. Kuvassa 35 on esitetty 65–74-vuotiaiden sijoittumista Oulussa.

Kuva 35. 65-74-vuotiaat sijoittuminen Oulun alueella (RHR, kilometrin ruutukoko)

Kunnan käytössä olevat varautumisen keinot ja tilanne

Oululla on pitkät perinteet ikääntyneiden huomioimisesta strategiatyössä. Ikääntymiseen varautuminen näkyy vahvasti kaikissa keskeisissä suunnitelmissa, kuten Maankäytön toteuttamishjelmassa (Oulun kaupunki 2020), jossa kuvataan tonttivarannon suunnittelua yhteistyössä hyvinvointipalvelujen kanssa sekä asuntopoliittisissa linjauksissa, joissa

”Oulun kaupungissa ikäihmisten asuminen perustuu normaaliuden periaatteen mukaiseen aging in place -ajatteluun, jonka mukaan ikäihmisellä on mahdollisuus jatkaa asumista tutussa asuin- ja elinympäristössään huolimatta iän tuomista toimintakyvyn muutoksista ja siitä mahdollisesti seuraavista avun ja palvelujen tarpeista”. (Oulun kaupunki 2017.)

Oulussa hyvinvoinnin katsotaan ”kuuluvan kaikille”. Tämä näkyy erityisesti esteettömyyden kokonaisvaltaisessa edistämisessä sekä palvelujen kehittämisessä. Haastatteluissa mainitaan, että se on näkynyt kotona asuvien 75-vuotta täyttäneiden määrän suhteellisessa kasvussa. Ikääntyminen otetaan huomioon viihtyisien ja turvallisten

asuinalueiden kokonaisvaltaisessa suunnittelussa ja edistetään sukupolvi- ja lähimäiskortteleiden syntymistä.

Ennakoinnille ja varautumiselle on pitkät perinteet ja käytössä runsaasti tietoa: aluetasoiset väestöennusteet, asuinalueittaiset ikäryhmätarkastelut, asuntokantaan liittyvät tilastonselvitykset, vuokra-asumisen määrän ja osuuden seuranta sekä alueellinen hyvinvointiselvitys ja hyvinvointikertomus. Lisäksi hyödynnetään valtakunnallisia tutkimustietoja, kuten alueellista terveys- ja hyvinvointitutkimuksia tai järjestökyselyjä. Oulu toteuttaa omia tutkimuksia asumistavoista ajoittain. Näitä ovat esimerkiksi Oulun seudun ja Oulun kaupungin asumistutkimus (2016), Oulun kaupungin muuttotutkimus (2019) sekä Suomen ympäristökeskuksen analyysit.

Oulun kaupunki tukee asumista integraatiota kehittämällä sekä erilaisten ihmisten ja väliillä. Kaupunki edistää erilaisten ihmisten sekoittumista esimerkiksi sukupolvi- ja lähimäiskortteleiden hankkeilla, tontinluovutuskilpailuilla sekä sopimusperusteisilla kaavamutoksilla (ks. myös Oulun kaupunki 2017). Esteettömyyden osalta Oulussa jatketaan hissiryhmän toimeksiantoa sekä kysyntää vastaavien hissi- ja esteettömyysavustusten myöntämistä.

Toimenpiteiltään Oulu poikkeaa muiden case-kuntien varautumisen toimenpiteiden osalta, sillä kunta tiedottaa aktiivisesti asiasta. Vuonna 2019 kaupunki järjesti esteettömyys-, hissi- ja ikääntymiseen varautumisseminaarin. Lisäksi se tarjoaa korjausneuvontaa (rakennusvalvonta, VTKL, esteettömyyskoordinaattori) sekä jakaa aktiivisesti tietoa saavutuksista.

Taulukkoon 14 on koottu työpajassa esiin nousseita näkökulmia keskeisistä haasteista ja tarvittavista toimenpiteistä.

Taulukko 14. Tunnistetut haasteet ja toimenpiteet Oulussa.

Ikääntyneiden asumiseen ennakkoinnin ja varautumisen keskeiset haasteet	Keskeiset työpajassa tunnistetut toimenpiteet
Olemassa olevan asuntokannan soveltuvuus ikääntyville: uusien ikäystävällisten kohteiden lisäksi koko asuntokantaan vaikuttavat toimet.	<p>Yleisesti hyvinvointia tukevan ja sosiaalisesti kestävän asuinympäristön luominen.</p> <p>Pitkäjänteinen ja aktiivinen maa-, tontti- ja asuntopolitiikka maankäytön sopimusohjaus: kohtuuhintainen asuminen, riittävä tontti- ja asuntotarjonta, monipuolisuus asuntojen hallintamuodoissa.</p> <p>Varmistetaan taloudellinen tuki korjauksille, tiedotetaan avustusmahdollisuuksista, tarjotaan valmiita malleja/ratkaisuja tietyn tyyppisten talojen korjaamiseen ja arvioidaan kustannukset näille.</p>
Esteettömyys: Hissirakentamisen aktivointi	Laaja-alainen esteettömyyden edistäminen.
Ikääntyneiden osallisuuden vahvistaminen kehittämään asumisen ratkaisuja	<p>Henkilöstön osalta osaamisen ja tiedon lisääminen asumiseen liittyvissä asioissa sekä hyvinvointitarkastuksen pohjalta saadun tiedon kokoaminen ja analysointi sekä valtuustokausittain tehtävän ikäbarometrin sisältöön asumisasioita.</p> <p>Kuullaan ikäihmisiä riittävän laajasti kaupunkiympäristön muutoshankeissa; kiinnitetään esteettömyyteen erityistä huomiota ja opitaan virheistä.</p> <p>Sosiaalisesti kestävä kaupunki: riittävä, nykyistä laajempi osallisuus ja osallistaminen; myös hiljaisten mielipiteet huomioon. Asumisen ja palveluiden yhdistämisen yksityiskohtien huomiointi, pysäköintiluvat kotihoitoon jne.</p>

5.4 Pori

Väestön ikääntyminen ja asuminen

Väestö ikääntyy Porissa väestöennusteen mukaan siten, että 75–84-vuotiaita on vuoteen 2030 tultaessa 47 prosenttia nykyistä enemmän ja yli 84-vuotaita 29 prosenttia nykyistä enemmän. Taulukossa 15 on esitetty eräitä keskeisiä indikaattoreita.

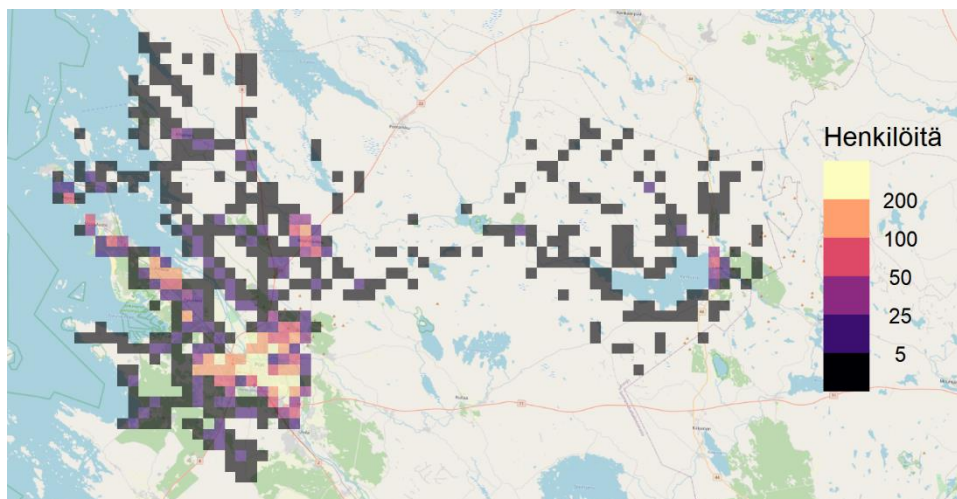
Taulukko 15. Ikäntymisen ja asumisen tunnuslukuja Porissa

Ikäryhmien kehitys	2019	2030	muutos %	2040	muutos %
65–74	12 003	10 323	-14,0 %	9 073	-12,1 %
75–84	4 841	7 123	47,1 %	7 208	1,2 %
> 84	4 840	6 232	28,8 %	7 012	12,5 %

Asumisen tilanne	
Yksinasuvat, 65-vuotiaat ja vanhemmat (2019)	54 %
Keskimääräinen vanhuuseläke (2019)	1705 €/kk
75–84-vuotiaiden määrä kerrostalossa, jossa ei ole hissiä (2019)	743
Yli 64-vuotiaiden kumppanin kanssa asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	91,7 m ²
Yli 64-vuotiaiden yksin asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	59,7 m ²
Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (31.12.2018)	89,7 %
Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat väestöstä (2018)	9,2 %
Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisesti terveyskeskuksissa (laitoshoito) olevat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (2018)	1,0 %

Tulevaisuudessa ikääntyvät (nykyinen ikäluokka 65–74-vuotiaat) keskittyvät Porissa keskustaan sekä muutamaa taajamaan (Kuva 36). Asuntokanta on monipuolista ja jakaantuu rakennusvuosittain-varsin tasaisesti eri vuosikymmenille. Asuntojen pinta-alat tulevaisuudessa ikääntyvillä ovat 75 neliöstä 100 neliöön silloin, kun he asuvat kumppanin kanssa. 75–84-vuotiaista kerrostaloasujista 24 prosenttia asuu kerrostaloissa, joissa ei ole hissiä. 65–74-vuotiaista vastaava osuus on 27 prosenttia (eli yli 1 000 henkilöä). Kuntaliitosten osalta Noormarkun ja Lavian liittyminen 2010-luvulla Poriin on näkynyt myös ikääntyneiden palvelujen suunnittelussa, mutta sen heijastuminen asumiseen on ollut vähäisempää.

Kuva 36. 65-74-vuotiaiden sijoittuminen Porissa (RHR, kilometrin ruutukoko)

Kunnan käytössä olevat varautumisen keinot ja tilanne

Porin kaupungin strategiassa ikääntyneiden asumisen kehittäminen ei selvityshetkellä näkynyt vahvasti. Ikääntyneiden asumisen kehittämiseen kytkeytyvät näkökulmat liittyvät Porin ikääntyneiden laitoshoidon sekä tehostetun palveluasumisen vähentämiseen. Selvityshetkellä oli meneillään Porin yhteistoiminta-alueen iäkkäiden palvelujen suunnitelman päivitys (Porin kaupunki 2020). Haastattelujen perusteella iäkkäiden asumisen teema sisältyi vahvasti Hyvinvointipalvelujen tuottavuusohjelmaan, jossa määriteltiin vuonna 2019 laaja muutoshankekokonaisuus, jonka odotetaan tuottavan vuoteen 2024 mennessä noin 25 miljoonan euron vuosittaisen kustannusten kasvun leikkauksen.

Hyvinvointikertomuksessa ja -suunnitelmassa todetaan, että Porissa vanhuspalveluiden toimintaa kehitetään vanhuspalvelulain mukaisesti siirtämällä palvelurakenteen painopistettä kotona asumista tukeviin palveluihin sekä ottamalla käyttöön uusia asumisvaihtoehtoja, kuten ryhmäasumista ja perhehoitoa (Porin kaupunki 2017).

Iäkkäiden hyvinvointipalvelujen suunnitelmaluonnoksessa nostetaan esiin asumismuotojen monimuotoisuuden sekä esteettömyyden kehittäminen.

”Asumisen monimuotoisuuden ja esteettömyyden lisääminen tarkoittaa mm. esteettömiä tavallisia asuntoja, senioritaloja, yhteisöllisiä taloja tai kortteleita sekä palveluasuntoja. Käsitteenä yhteisöllinen asuminen voidaan nähdä sisältävän tavallisen palveluasumisen (ei ympärivuorokautista) ja senioriasumisen, joissa palvelut toteutetaan mm. kotihoidon keinoin.” (Porin kaupunki 2020).

Suunnitelman teemat liittyvät ympärivuorokautisen hoivan asteittaiseen vähentämiseen.

Haastattelujen perusteella kunnalla ei ole käytössään järjestelmällisiä tietolähteitä ennakointiin tai poikkihallinnollista yhteistyörakennetta varautumisen läpikäyntiin. Asukasraateja (tai kansalaisraateja) toteutetaan vanhuspalveluissa ja yhteistyö vanhuseuvostojen kanssa on tiivistä. Kunta ei itse rakennuta lisää tehostettua palveluasumista, mutta yksityisiä vastaavia kohteita ilmeisesti toteutetaan. Kaupungissa katsotaan olevan ylitarjontaa tehostetun palveluasumisen osalta.

Kunnan keskeiset viranhaltijat seuraavat aktiivisesti välimuotoisen asumisen kehittämisen mahdollisuuksia ja kaupunki kehittää esimerkiksi perhehoitoa. Yksityiset palveluntarjoajat ovat rakentaneet vapaarahoitteisia senioritaloja 55-vuotiaille Porissa. Keskustelua yksityisen toimijoiden kanssa ei käydy kovinkaan tiiviisti. Taulukossa 16 on koottu selvityksen kuntatyöpajassa ja haastatteluja tunnistettuja haasteita ja keskeisiä toimenpiteitä.

Taulukko 16. Tunnistetut haasteet ja toimenpiteet Porissa.

Ikääntyneiden asumiseen ennakkoinnin ja varautumisen keskeiset haasteet	Keskeiset työpajassa tunnistetut toimenpiteet
Asuinolot ovat Porissa hyvin eriytyneitä ja ikääntyvä kaupunki: Omien asuntojen realisointi vaikeaa (omistusasuntokanta on vahva)	Asuntopoliittinen strategia, joka huomioi ikääntyneet ja sisältää strategian toimeenpanon.
Reuna-alueiden liikenne ja liikkumisolosuhteet vaikeat	Kimppataksien ja joukkoliikenteen kehittäminen palvelemaan ikääntyneiden liikkumista. Muiden asumista tukevien liikkuvien palvelujen kehittäminen.
Varautumisen ajattelun ja ennaltaehkäisyn korostamisen vaikeus ikääntyneille	Tiedottaminen ja viestintä siitä, millainen on polku asumisessa, miten tulee toimia ja miten prosessi etenee ihmisten kohdalla. Tämä tarkoittaisi myös nettisivujen uudistamista Matalan kynnyksen neuvontapisteen kehittäminen Sähköisten viestinnän kanavien uudenlainen käyttö.
ARA-tuotannon kohteiden käyttötarkoituksen muutosten vaikeus.	Käyttötarkoituksen muutoksien yksinkertaistaminen (eli 5 %:n asuntokannan säännöstä ja määräaikaaisuudesta) ja tiettyjen kohteiden tarkempi analyysi. ARA-kohteiden kriittinen arviointi: Purkaminen, käyttötarkoituksen muutos ja YH-asuntojen ja Perusturvan yhteistyö yhteisen näkemyksen aikaan saamiseksi.

Ikääntyneiden asumiseen ennakoinnin ja varautumisen keskeiset haasteet	Keskeiset työpajassa tunnistetut toimenpiteet
Hissittömyys ja esteettömyyden korjaustarpeet: Taloyhtiöiden tietämättömyys näistä	Taloyhtiöiden tiedottaminen kunnan viestinnän yhteyshenkilöiden kautta Kylätoimikuntien hyödyntäminen nykyistä systemaattisemmin

5.5 Rovaniemi

Väestön ikääntyminen ja asuminen

Rovaniemi on vuoteen 2030 tultaessa merkittävästi ikääntyvä kunta. 75–84-vuotiaiden osuus kasvaa yli 46 prosenttia väestöennusteiden mukaan. Taulukkoon 17 on koottu muutamia ikääntyneiden asumiseen liittyviä perustietoja.

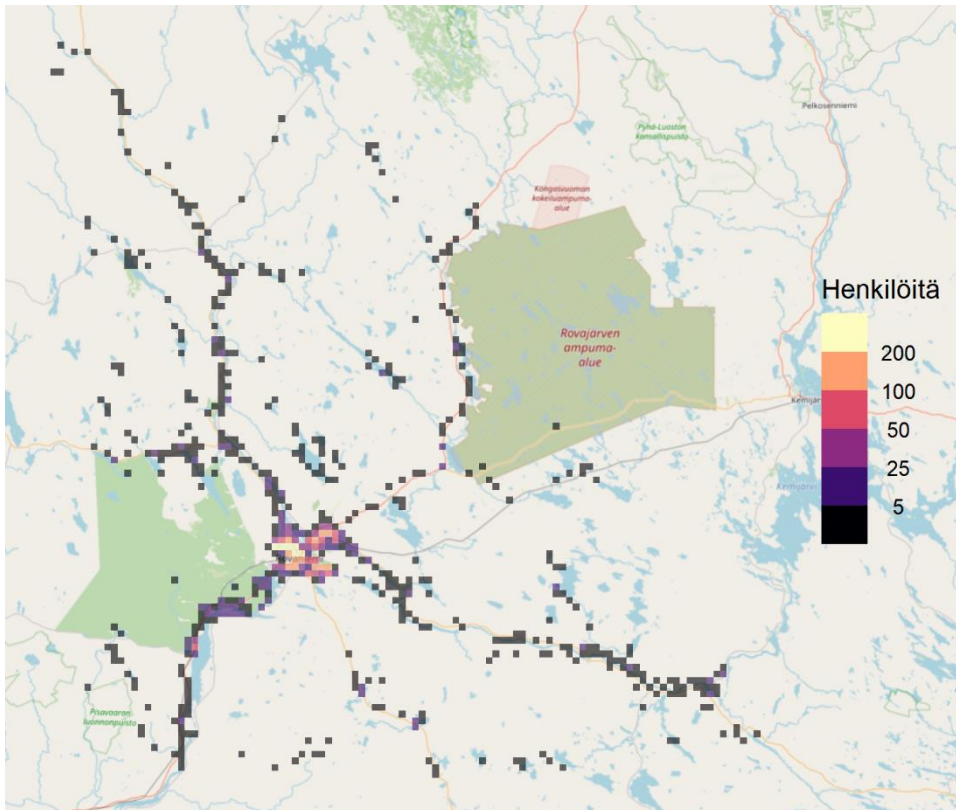
Taulukko 17. Ikääntymisen ja asumisen tunnuslukuja Rovaniemellä

Ikäryhmien kehitys	2019	2030	muutos %	2040	muutos %
65–74	7 089	7 735	9,1 %	5 910	-23,6 %
75–84	2 660	3 873	45,6 %	5 208	34,5 %
> 84	2 514	4 055	61,3 %	4 676	15,3 %

Asumisen tilanne	
Yksinasuvat, 65-vuotiaat ja vanhemmat (2019)	53 %
Keskimääräinen vanhuuseläke (2019)	1819 €/kk
75–84-vuotiaiden määrä kerrostalossa, jossa ei ole hissiä (2019)	575
Yli 64-vuotiaiden kumppanin kanssa asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	92,3 m ²
Yli 64-vuotiaiden yksin asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	58 m ²
Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (31.12.2018)	90,9 %
Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat väestöstä (2018)	8,2 %
Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisesti terveyskeskuksissa (laitoshoito) olevat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (2018)	0,9 %

Ikääntyneet asuvat yhdyskuntarakenteessa hyvin hajallaan. Keskustaan keskittyy merkittävästi ikääntyneitä ja haja-asutusalueilla he asuvat pääasiassa omakotitaloissa ”jokivarsilla” ja ”kylissä”, kuten haastatteluissa asiaa kuvattiin.

Kuva 37. 65-74-vuotiaiden sijoittuminen Rovaniemellä (RHR, kilometrin ruutukoko)

Kunnan käytössä olevat varautumisen keinot ja tilanne

Rovaniemen kunnalla ei ole haastattelujen perusteella ikääntyneiden asumista koskevaa strategista suunnitelmaa tai päätöksiä. Ikääntyneiden asuminen ei näy siis kaupunkistrategiassa tai keskeisissä dokumenteissa. Poikkihallinnollista organisoitumista asian tiimoilta ei ole. Haastattelujen perusteella asumisen kehittämiseen ei ole nimettyä vastuuta kunnan johtosäännössä. Selvityksen työpajoissa tämä nähtiin keskeiseksi haasteeksi, jonka ratkaiseminen tulisi olla ennakoinnin ja varautumisen kehittämisen ensimmäinen askel.

Rovaniemen Ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelmassa, joka ulottuu vuoteen 2020, yhtenä tavoitteena on kotona elämisen edistäminen sekä elinympäristön turvallisuuden ja esteettömyyden kehittäminen. Esteettömyyden ja turvallisuuden osalta on

aiempina vuosina kehitetty yleisillä toimenpiteillä turvallisia, liikkumis- ja kuljetuspalveluja mm. joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen väyliä kehittämissohjelman kautta sekä hissityöryhmän perustamista. (Rovaniemen kaupunki 2015.)

Kunta hyödyntää väestöennusteita osana normaalia vuosisuunnittelua sekä toteuttaa asumiseen liittyvää neuvontaa osana ikääntyneiden ”hyvinvointitreffejä”, jotka kohdistuvat 80 vuotta täyttäneisiin palvelun piirissä oleviin. Selvityshetkellä kunnassa on ollut käynnissä maankäytön strategiatyö, johon nämä teemat ovat osittain sisältyneet. Haastattelujen ja työpajan yhteydessä nousi esiin lisäksi yksittäisiä eri teemoihin kohdistuvia hankkeita, mutta haasteeksi nähtiin kokonaiskuvan puuttuminen.

Rovaniemen hyvinvointikertomuksessa korostetaan ikääntyneiden asumisessa välimuotoisten asumisen ratkaisujen tarvetta Rovaniemellä tulevaisuudessa. ”Kotihoidossa palvelujen kysyntä on ollut ajoittain suurempi kuin mahdollisuudet tarjota palvelua. Kotihoidon asiakaspalvelutunnit kasvoivat edelliseen vuoteen nähden 21 prosenttia ja kotisairaanhoidon 13 prosenttia. Kotona asuvien 75 vuotta täyttäneiden osuus on noussut ja tehostetun palveluasumisen osuus on laskenut. Edelleen on tarvetta lisätä välimuotoisia asumisratkaisuja.” (Rovaniemen kaupunki 2020, s. 14.)

Taulukkoon 18 on tiivistetty Rovaniemen työpajatilaisuudessa esiin nousevia ikääntyneiden asumisen ennakointiin ja varautumiseen liittyviä keskeisiä haasteita sekä tunnistettuja kehittämistoimenpiteitä.

Taulukko 18. Tunnistetut haasteet ja toimenpiteet Rovaniemellä

Ikääntyneiden asumiseen ennakoinnin ja varautumisen keskeiset haasteet	Keskeiset työpajassa tunnistetut toimenpiteet
Strategien linjauksen puuttuminen ikääntyneiden asumiseen varautumisesta.	Strategien näkemyksen kehittäminen. Asumisen ja asuinympäristön näkökulman kytkeminen osaksi ikäihmisten palvelujen kotikäyntejä. Alueellisen tarkastelun vahvistaminen myös ikääntyneiden näkökulmasta ja tarkempien skenaarioiden laatiminen ikääntymisestä ja mahdollisista asumistarpeista.
Poikkihallinnollinen yhteistyö toimii osittain. Kunnassa on toteutettu useita hyviä alkujä, mutta kunnalta puuttuu systemaattinen rakenne. Asiat eivät etene lautakunnissa.	Kunnassa tarvittaisiin esimerkiksi yhteistoimintaryhmä, jolla on asumisen näkökulmasta kokonaisuuden arviointi vastuullaan. Tällä hetkellä syötteet kehittämiseen tulevat ulkopuolelta. Lisäksi tarvitaan vahvaa poliittista painoarvoa ja kiinnostusta tälle teemalle.

Ikääntyneiden asumiseen ennakkoinnin ja varautumisen keskeiset haasteet	Keskeiset työpajassa tunnistetut toimenpiteet
Ikääntyneet ovat hajaantuneet laajalle alueelle, mutta tarve on asua mahdollisimman pitkään kotona ja saada palvelut sinne.	Seniorineuvolat toimivat tällä hetkellä terveydenhuollon osalta, mutta uutta toimintatapaa tarvitaan. Tässä tarvittaisiin vahvaa ikääntyneiden asumisen kytkemistä kunnan ”Kylien kehittämisen” -perinteeseen.
Ihmisten itsensä aktivointi varautumaan asumistarpeiden muutoksiin	Viestinnän lisääminen ja kehittäminen ja kytkeminen Rovaniemi päiviin sekä Vanhusten viikolle. Tämä edellyttää viestinnän kumppaneiden tunnistamista, erityisesti yhteistyötä eläkeläisten yhteistyöjärjestöjen tai sydänyhdistyksen kanssa.

Muita keskusteluja teemoja olivat hissiavustuksista tiedottaminen, asuinympäristöjen esteettömyyden kehittäminen, rakennussuunnittelun ohjaus sekä ikääntyneiden asumis- ja muuttotarpeiden oma ennakointi kyselyin tai asukaskuulemisten kautta. Kylien kehittämisen perinne mahdollistaisi Rovaniemellä tämän tyyppisiä toimenpiteitä. Uudistuotannon kehittämisen osalta selvityksen työpajassa ja haastattelussa keskusteltiin yhteistilojen huomioinnista uudistuotannon yhteydessä tai kampusajattelun tai kortteliajattelun edistämisestä. Rovaniemellä näitä on suunniteltu aiemminkin, mutta niiden toteutus on vielä toistaiseksi jäänyt puuttumaan.

5.6 Salo

Väestön ikääntyminen ja asuminen

Väestö ikääntyy Salossa vuoteen 2030 tultaessa merkittävästi. 75–84-vuotiaiden ikäluokassa kasvu on lähes 60 prosenttia ja yli 84-vuotaiden ikäluokassa lähes 42 prosenttia. Vuoteen 2030 mennessä 65–74-vuotiaiden ikäluokka puolestaan pienenee noin 9 prosenttia. Taulukkoon 19 on koottuna muutamia huomioita Salon tilanteesta.

Taulukko 19. Ikääntymisen ja asumisen tunnuslukuja Salossa

Ikäryhmien kehitys	2019	2030	muutos %	2040	muutos %
65–74	8 005	7 272	-9,2 %	6 843	-5,9 %
75–84	2 990	4 781	59,9 %	5 249	9,8 %
> 84	3 070	4 356	41,9 %	5 009	15,0 %

Asumisen tilanne	
Yksinasuvat, 65-vuotiaat ja vanhemmat (2019)	51 %
Keskimääräinen vanhuuseläke (2019)	1658 €/kk
75–84-vuotiaiden määrä kerrostalossa, jossa ei ole hissiä (2019)	297
Yli 64-vuotiaiden kumppanin kanssa asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	94,3 m ²
Yli 64-vuotiaiden yksin asuvien tyypillinen asunnon koko (mediaani) (2019)	60,3 m ²
Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (31.12.2018)	92,1 %
Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat väestöstä (2018)	4,3 %
Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisesti terveyskeskuksissa (laitoshoito) olevat 75 vuotta täyttäneet väestöstä (2018)	3,6 %

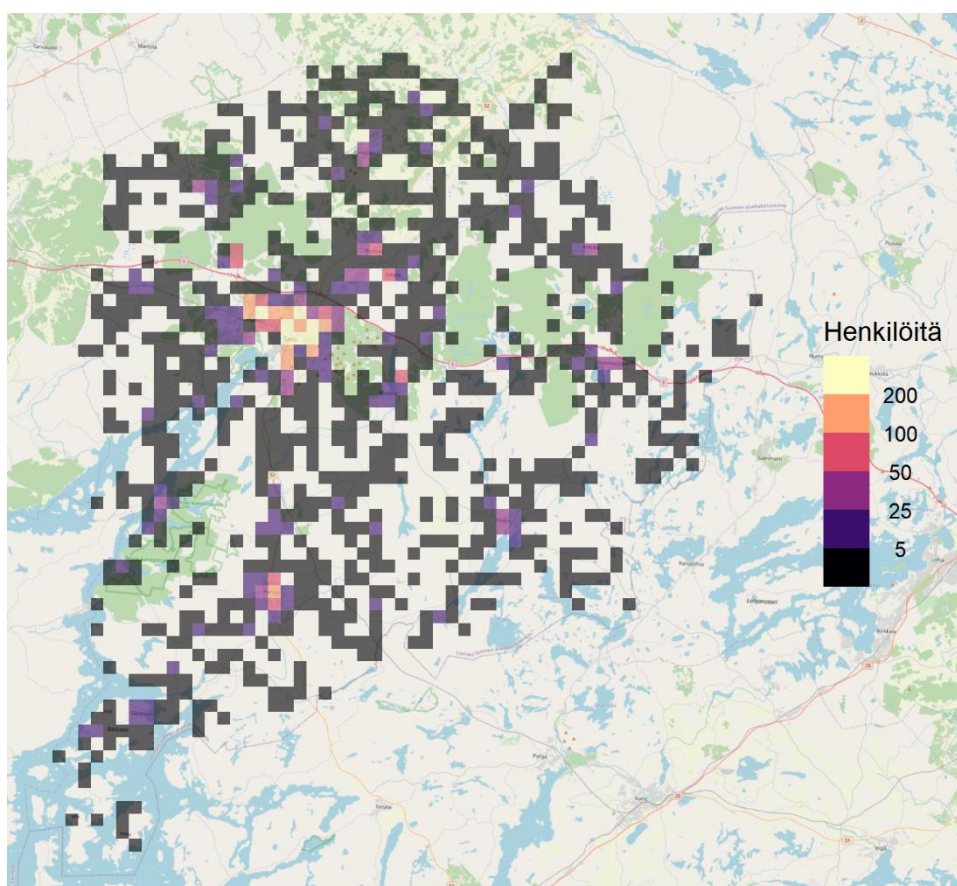
Nykyinen Salo on muodostunut 2009 suuressa kuntaliitoksessa, jossa Salo ja yhdeksän ympäröivää kuntaa yhdistettiin uudeksi Salon kaupungiksi. Tässä Suomen suurimmassa kuntaliitoksessa olivat mukana Salon lisäksi Halikko, Kiiikala, Kisko, Kuusjoki, Muurla, Pertteli, Perniö, Suomensjärvi ja Särkisalo. Uusi Salo kattaa lähes koko Salon seutukunnan lukuun ottamatta Someroa, joka jättäytyi pois kuntaliitoshankkeesta.

Ikääntyneiden asumisen näkökulmasta tämä tarkoittaa hajaantunutta ja laajaa aluetta, joka on halkaisijaltaan yli 60 kilometriä. Vanhoissa kuntakeskuksissa palvelut ovat vähitellen vähentyneet. Kuntaliitoksista johtuen ikääntyneet asuvat Salossa varsin hajallaan, vaikkakin enemmistö on keskittynyt Salon keskustan alueelle sekä vanhojen kuntakeskusten yhteyteen. Salon keskus on suurin keskittymä ja seuraavaksi suurimmat väestökeskittymät ovat suuruusjärjestyksessä Halikko, Perniö ja Pertteli. Nykyinen väestötilanne muuttuu tulevaisuudessa niin, että jokaisen suuralueen ikäihmisten määrät kasvavat. (ks. myös Salon kaupunki 2019.)

Kuntakeskuksissa yli 64-vuotiaiden osuudet ylittävät 30 prosenttia koko väestöstä. Keskittymät näkyvät selvästi myös kuvassa 38, jossa on kuvattu 65–74-vuotiaiden

ikäluokan sijoittumista Salossa. Suuri osa ikääntyneistä asuu 1960–1980-luvuilla rakennetuissa asunnoissa, joiden talotyyppi on vaihteleva. Salossa ikääntyneet asuvat case-kunnista vanhimmissa asunnoissa, joiden tyyppinen koko vaihtelee 75 neliöstä 120 neliöön (65–74-vuotiaat kumppanin kanssa asuvat). Salossa asutaan samassa ikäluokassa myös case-kunnista väljimmin. Kunnassa on myös jonkin verran 65–74-vuotiaita kerrostalossa asujia, joiden kerrostaloissa ei ole hissiä (32 % 65–74-vuotiaiden ikäluokasta).

Kuva 38. 65–74-vuotiaiden sijoittuminen Salossa (RHR, kilometrin ruutukoko)

Salon kaupungin vuokra-asunnot ja ympärivuorokautisen hoidon yksiköt sijoittuvat pääosin väestökeskittymien läheisyyteen. Taajamista muun muassa Halikossa ja Perniössä on yhdistysten omistamia ikäihmisille suunnattuja vuokra-asuntoja. Salon keskuksen asunnot ovat olleet vetovoimaisempia hyvän sijainnin ja kohtuullisten vuokrien vuoksi. Välimuotoisia asumista on suhteessa vähän verrattuna raskaampiin hoitopaikkoihin (tehostettu palveluasuminen ja hoivakotihoito). (Salon kaupunki 2019 ja haastattelut.)

Kunnan käytössä olevat varautumisen keinot ja tilanne

Salossa on vuonna 2019 laadittu asuntopoliittinen ohjelma, joka linjaa asumisen kehittämistä. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (980/2012) velvoittaa kunnat laatimaan suunnitelman ikääntyneen väestön tukemiseksi. Salon laatimassa kehittämissohjelmassa on asetettu tavoitteet ja suunniteltu toimenpiteet ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen kehittämiseksi. Kehittämissohjelmassa painottuvat kotona asumista ja hyvinvointia edistävät toimenpiteet.

Asumiseen kytkeytyvä keskeinen tavoite on, että salolaisilla ikääntyneillä on monimuotoisia asumismahdollisuuksia. Tähän kehittämissohjelman keskeinen toimenpide on palveluasumisen määrän lisääminen:

- Tavallisen palveluasumisen palvelusetelin käytön vakiinnuttaminen.
- Perhehoidon käytön vakiinnuttaminen ja lisääminen
- Lyhyt- ja pitkäaikaisen tukiasumisen vakiinnuttaminen.
- Tavallisen ja tehostetun palveluasumisen yhdistäminen tulevaisuuden asumisratkaisuuissa.

Käytännössä tavoite ei vielä ole haastattelujen perusteella realisoitunut pitkäjänteiseksi yhteistyöksi. Asumisen kehittäminen on jäänyt palvelujen kehittämisen varjoon.

Vuonna 2019 laaditussa asuntopoliittisessa ohjelmassa ikääntyneiden asuminen on yhtenä keskeisenä teemana. Ohjelmassa, haastatteluissa ja selvityksen työpajassa korostui välimuotoisen asumisen tarve tulevaisuudessa, joka näkyy Salon asuntopoliittisessa ohjelmassa seuraavasti:

”Kunnan on hyvä tarjota myös omia vuokra-asuntoja ikäihmisten tarpeisiin, jotta vuokrataso pysyisi kohtuullisena. Monien eläkkeensaajien tulotaso on vielä pieni. Asuntojen ei tarvitse olla juuri ikäihmisille suunnattuja, riittää kun asunnoissa on huomioitu ikäihmisten tarpeet, esimerkiksi apuvälineisiin soveltuvat ulko- ja sisätilat, tasainen maasto kodin lähellä, esteettömyys sekä hissi.” (Salon kaupunki 2019.)

Kuntakeskukset näkyvät ikääntyneiden asumisen keskittymisessä ja poliittisessa keskustelussa asumisen suunnittelusta. Käytössä olevat kunnan omistamat kohteet ovat vanhoja ja haastattelujen perusteella käytännössä mahdottomia korjata kustannustehokkaasti. Asuntopoliittisessa ohjelmassa ja haastatteluissa tunnistetaan tarve kehittää kunnan vuokra-asuntojen tarjontaa ja niiden kohtuuhintaisuutta. Lisäksi todetaan, että kunta on avoin tähän teemaan liittyville kokeiluille.

Salon kaupungissa tuetaan ikääntyneitä omaan varautumiseen palveluohjauksen keinoin. Lisäksi yhteistyössä omaishoitoyhdistyksen kanssa toteutetaan ”Ikäinfo-iltapäiviä” vanhoissa kuntakeskustajamissa. Tilaisuuksia toteutetaan yhteistyössä eläkeläisyhdistysten kanssa silloin, kun taajaman alueella sellainen on mahdollista.

Salon kaupungissa analysoidaan väestöennustetta sekä hyödynnetään DVV:n asuinaluekohtaista tietoa ikääntyneiden ennakoinnissa osana tonttivarannon ylläpitämistä ja kehittämistä. Kyse vaikuttaa olevan enemmän siitä, miten asuntopoliittisten linjausten teemat etenevät käytäntöön.

Taulukko 20. Tunnistetut haasteet ja toimenpiteet Salossa

Ikääntyneiden asumiseen ennakkoinnin ja varautumisen keskeiset haasteet	Keskeiset työpajassa tunnistetut toimenpiteet
<p>Palveluiden keskittyminen ydinkeskustaan ja julkisen liikenteen tai muiden liikkumiskäytävien kehittäminen tukemaan kotona asumista väestön ikääntyessä</p>	<p>Laboratorio ja lääkäripalvelujen saavutettavuuden kehittäminen</p> <p>Kohdennettu ennaltaehkäisevä toiminta palvelujen suunnitteluksi (vrt. miten hoidat palvelut, miten käyt lääkäriä jne.)</p> <p>Pitkän aikavälin päätökset kunnan oman palvelutuotannon tilanteen parantamiseksi sekä keskustelun jatkaminen yksityisten toimijoiden kanssa asumisen kehittämisessä.</p>
<p>Kunnan eri palvelualueiden kiinnostuksen herättäminen huomioimaan ikääntyneiden tarpeet</p>	<p>Väestön ikääntymisen kytkeminen osaksi kunnan strategiaa sekä muiden hallintokuntien toimintaa työryhmätyön tai muiden toimintamallien kautta.</p> <p>Yhteinen työryhmä/keskustelualusta kunnan toimenpiteistä: vanhuspalveluiden näkemyksen tuominen muiden hallintokuntien päätöksentekoon. Ikääntyneiden mukaan ottaminen ja osallistaminen kehittämistyössä (muuallakin kuin vanhuspalveluissa).</p>
<p>Ikääntyneiden maksuvalmius on heikko eikä tarjonta vastaa tarpeita: Välimuotoista asumista tulisi alueella vahvistaa</p>	<p>Kohtuuhintaisen asuntokannan kehittäminen ja vahvistaminen. Vahva dialogi toimijoiden kanssa.</p> <p>Esteettömän rakentamisen mahdollistaminen ja korjausrakentamisen tukeminen, monialainen suunnittelu eri hallinnon alueilla.</p>
<p>Muistisairaudet lisääntyvät ikääntymisen myötä: sen huomioiminen taloyhtiöissä.</p>	<p>Pitkän aikavälin päätökset kunnan oman palvelutuotannon tilanteen parantamiseksi sekä keskustelun jatkaminen yksityisten toimijoiden kanssa asumisen kehittämisessä.</p>

6 Ennakointi ja varautuminen kansainvälisesti

Tässä luvussa tarkastellaan kansainvälisiä ikääntyneiden ennakkoinnin ja varautumisen käytäntöjä erityisesti kuntatasolla.

6.1 Irlanti: kansallinen struktuuri ja ohjattu toimeenpano

6.1.1 Kansalliset ikääntyneiden asumiseen liittyvät toimet

Ikääntyneiden asumiseen on panostettu vahvasti kansallisin puiteohjelmin, suunnitelmin ja aloittein. Irlannissa¹⁷ ikääntyneiden asumista ja asuntorakentamista kuvaa kaksi maalle ominaista erityispiirrettä. Asuinrakennuksissa raportoidaan olevan puutteita asuntojen kunnon suhteen ja ikääntyneiden mahdollisuuksissa maksaa asuntojen lämmityskuluja on ongelmia. Toinen raportoitu ongelma yhteiskunnallisesta näkökulmasta on alueelliseen turvallisuuteen liittyvät ongelmat¹⁸. Irlannissa 80 prosenttia asuntokannasta, joka on käytössä vuonna 2040, on jo rakennettu. Valtaosa tästä asuntokannasta ei ole ikääntyneiden asumiseen soveltuvaa. Yli 60 vuotta täyttäneistä 86 prosenttia omistaa oman asuntonsa, mutta vuokra-asuminen on kasvussa. (Age Friendly Ireland 2014; Housing for older...2018; 2016a).

Lähtölaukauksena ikäystävälliselle Irlannille on pidetty kansallista Positiivisen ikääntymisen strategiaa (Positive Ageing... 2013). Tässä strategiassa kansalliseksi tavoitteeksi määriteltiin, että ikääntyneet voisivat asua omissa kodeissaan itsenäisesti, arvokkaasti ja turvallisesti. Tässä tärkeä on myös turvallinen yhteisö ja asuinympäristö. Erityisesti huomiota tuli kiinnittää kaikille soveltuviin, muunneltaviin asumisratkaisuihin ja rakentamiseen sekä universaaliin suunnitteluun (universal design). Lisäksi painotettiin vaihtoehtojen kehittämistä asumiseen ja ikäystävällistä kaupunkisuunnittelua¹⁹.

¹⁷WHO äänesti Irlannin ensimmäiseksi ikäystävälliseksi maaksi vuonna 2020.

¹⁸ Joissain kuntien ikääntyneiden strategioissa (Age Friendly Strategy) suunnitelmat ja toimenpiteet kohdistuvat lähinnä näihin kahteen ongelmaan.

¹⁹ Ikäystävällisissä kaupungeissa ikääntyneet osallistuvat mm. aktiivisesti yhteiskunta-, talous- ja kulttuurielämään sekä asuinympäristöjen luomiseen (Age friendly Towns: a Guide 2020)

Hyvä asuminen nähtiin ratkaisevana tekijänä itsenäisen elämän edistämiseksi ja hyvän elämänlaadun saavuttamiseksi. (Housing for older...2018, 2016a; Thinking ahead...2018)²⁰.

Tämän kansallisen tavoitteen toteuttamiseksi ikääntyneiden laadukkaasta asumisesta ja toimivista asuinympäristöstä määriteltiin yksi Irlannin toimintapolitiikkaa ohjaava kärki²¹. Ministeriön alainen asuntovirasto tuotti vuonna 2018 hallitukselle ehdotuksen²² toteutettavista avaintoiminnoista. Ensinnäkin väestön ikääntyminen tulee tunnustaa ja varmistaa, että ikääntymisen mukanaan tuomat muutokset tulee ottaa huomioon asuntotuotannossa ja asuinympäristöjen suunnittelussa²³. Tämä edellyttää sekä kansallisella tasolla että kunnissa asian nostamista keskeiseksi agendaksi. (Healthy Ireland: a Framework for ...2013-2025; Healthy Ireland Summary Report 2019; Housing for older...2018, 2016a; Thinking ahead ...2018; Keyes 2018).

Toiseksi tavoitteena on varmistaa, että suunnittelupolitiikka ja -käytännöt tukevat ikääntyneiden tunnistettuihin tarpeisiin vastaavien, oikean kokoisten ja kohtuuhintaisien asuntojen tuotantoa ja olemassa olevien asuntojen muutoksia. Kotona asumista tulee tukea ja asumisen uusia vaihtoehtoja tulee suunnitella. Kolmanneksi tulee kuulla, missä ikääntyneet haluavat sijainnin suhteen asua ja miten he haluavat integroitua paikallisyhteisöihin. Asuinympäristöjä tulee kehittää ikääntyneille soveltuviksi. Kuntia ja niiden alueita tulee tarkastella myös maankäytön näkökulmasta ja valmistautua ikääntyneiden asumistarpeiden kasvuun suunnitellusti. (Housing for older...2018, 2016a; Ireland 2040 Our Plan; Hynynen 2017; Thinking ahead...2018; Keyes 2018).

Terveysministeriön ja asumisesta vastaavan ministeriön (Department of Health, Department of Housing, Planning and Local Government) yhteisessä poliittisessa julkilausumassa 2019 määriteltiin yleiset pääperiaatteet ja toimenpiteet ikääntyneiden asumisen toteuttamiselle tulevaisuudessa. Keskeisiksi toimenpiteiksi määriteltiin tutkimuksen ja hyvien käytäntöjen hyödyntäminen, asumisen vaihtoehtojen kartoittaminen sekä ikääntyneiden asumiseen liittyvän kehittämissuunnitelman laatiminen toimenpi-

²⁰ Kts. myös National Action Plan for Social Inclusion (2007-2016) Building an Inclusive Society, jossa ikääntyneiden hyvinvointi ja mielekäs elämä oli yksi keskeinen teema.

²¹ Norjassa on vanhusasiain ja kansanterveyden ministeri (äldre- och folkhälsominister) ja selkeä strategia ikäystävälliseksi yhteiskunnaksi. Suomi on integroinut ikääntyneiden asioita eri osa-alueisiin, jotka liittyvät hoidon ja hyvinvoinnin, asumisen ja työmarkkinoiden kehittämiseen. (Bodin & Kumpp.)

²² Myös Suomessa hallitus on ohjelmassaan linjannut, että osana Ikäohjelmaa toteutetaan erillinen ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma (Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030).

²³ Paikallishallinnon uudistamista koskeva laki 2014 (Local Government Reform Act 2014) määritteli yhteistyötä johtajuudessa huomioiden ikääntyneiden asumisen ja siihen liittyvän taloudellisen, kulttuurisen, sosiaalisen, ympäristö- ja yhteisökehityksen. Laissa tuotiin esiin tarve asumisen vaihtoehtojen kehittämiseksi, jotta iäkkäät ihmiset voivat ikääntyä yhteisössä, johon he kuuluvat.

deohjelmiseen ml. rahoitus- ja yhteistyösuunnitelma. Lisäksi tuotiin esiin, että väestöraportointityökaluja²⁴ tulee hyödyntää enemmän, jotta voidaan tarkastella ikääntyneiden asumistarpeiden kehittymistä ja olemassa olevaa infrastruktuuria sekä suunnitella rakentamista ja maankäyttöä²⁵. Ikääntyneiden halukkuutta erilaisiin asuntojen muuntomahdollisuuksiin tulee selvittää ja suunnitella niiden toteutetusta. Asuinalueiden kehittämistä on tarpeen tarkastella ikäystävällisen kaupunkisuunnittelun näkökulmista. Näiden toimenpiteiden toteuttaminen tulee vastuuttaa selkeästi asianosaisille toimijoille²⁶. (Housing Options for...2019).

Irlannissa jokainen kunta on julkaissut ikäystävällisyyden edistämisen strategian. Näissä strategioissa on nähtävissä suunnitelmallisuus ja varautuminen tulevaisuuteen. Esimerkiksi Limerickin ikäystävällisessä strategiassa painotetaan ikääntyneiden ilmaisemasta tarpeesta lähtevän asumisen toteuttamista, ikääntyneiden mahdollisuutta asua kodeissaan tutuissa asuinympäristöissä ja -yhteisöissä, sopivan hintaista asumista sekä erilaisia rahoitusvaihtoehtoja (Age Friendly Limerick...2015-2020).

6.1.2 Kuntien ennakointi ja varautuminen

Age Friendly Ireland -toimintarakenne

Kansallinen Age Friendly Ireland -yhteistyöorganisaatio vastaa toimintarakenteesta, jolla kunnat toteuttavat kansallisia ohjelmia ja valmistautuvat väestön nopeaan ikääntymiseen. Age Friendly Ireland on asumisesta vastaavan ministeriön, terveysministeriön, alueiden ja kuntien kehittämisestä vastaavan ministeriön sekä liikennesuunnittelusta vastaavan ministeriön²⁷ yhteisponnistus ja sitä hallinnoi Meathin hallintoalue. Toimintarakenne perustuu monialaiseen yhteistyöhän ja kansallisten tavoitteiden jalkauttamiseen sekä tiedon jakamiseen. Alla on kuvattu Age Friendly Ireland -toimintarakenne toimijoineen sekä avattu kuntien näkökulmasta muutaman keskeisen toimijan tehtäviä.

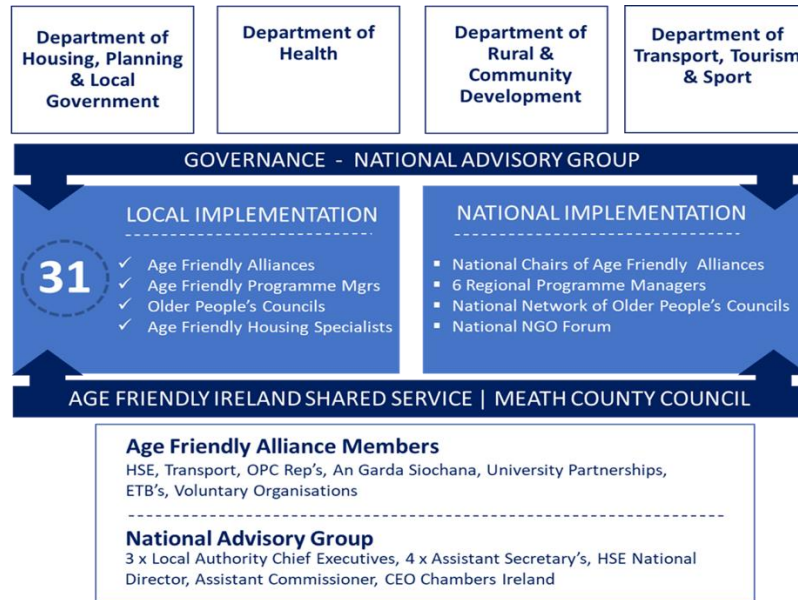
²⁴ Suomessa ikääntyneiden asumiseen ja asuinympäristöön kohdistuva arviointia kehitetään pistemäisesti. Kunnat keräväät paljon tilastointitietoa²⁴, mutta se kohdistuu hoidon ja hyvinvoinnin, asumisen ja työmarkkinoiden osa-alueisiin, eikä yhdistä niitä. (Bodin & Kumpp.)

²⁵ Kts. Oosi, Koramo & Sadeoja 2019.

²⁶ Suomessa vastaavaa suunnittelua on kehitetty erityisesti Elinvoimainen taajama -hankkeessa Aalto yliopiston toimesta (Taegen, Verma ja Arpiainen, 2020).

²⁷ Department of Housing, Planning and Local Government, Department of Health, Department of Rural and Community Development, Department of Transport, Tourism and Sport

Kuva 39. Age Friendly Ireland: toimintarakenne

Kansallisen toimeenpanon toteuttamiseksi Irlanti on jaettu kuuteen alueeseen, joissa jokaisessa on alueellinen ohjelmajohtaja. Johtaja on linkki kansallisen tahon ja kuntien välillä ja hän vastaa kansallisten ohjelmien ja suunnitelmien jalkauttamisesta kuntiin ja kuntien ohjelmiin. Kuntatasolla toimii paikallinen ohjelmajohtaja, jonka tehtävänä on vastata, että kunnalliset toimintasuunnitelmat ovat linjassa kansallisten suunnitelmien kanssa. Paikalliset ohjelmajohtajat tekevät tiivistä yhteistyötä kaupunkien asuntotoimijoiden ja muiden toimijoiden kanssa poikkihallinnollisesti. He reagoivat paikallistason aloitteisiin ja tukevat hyvien käytäntöjen levittämistä ja tiedon kulkua paikalliselta tasolle alueelliselle tasolle.

Yhteistyössä kuntien paikallisten ohjelmajohtajien ja kuntien asuntotiimien²⁸ kanssa kaikissa 31 kunnassa työskentelee ikäystävällisen asumisen asiantuntija. Ikäystävällisen asumisen asiantuntijoista on tullut merkittäviä toimijoita ikääntyneiden asumiseen liittyvien kansallisten tavoitteiden toimeenpanossa kuntatasolla sekä paikallisesti ikääntyneiden omaehtoisen asumissuunnittelun tukemisessa. Osa ikäystävällisen asumisen asiantuntijoista on arkkitehtejä, jotka Age Friendly Ireland on kouluttanut ikääntyneiden asumisen asiantuntijoiksi. Lisäksi ikäystävällisen asumisen asiantuntijat tarjoavat neuvontaa ikääntyneille ja tukevat ikääntyneiden aloitteita asumisensa järjestämisessä.

²⁸ Asuntotiimi toimii terveyden- ja hyvinvoinnin hallinnonalan alaisuudessa.

Ohjeistusta asumisen suunnitteluun ja toteuttamiseen

Age Friendly Ireland määritteli vuonna 2014 keskeisiksi ikäystävällisen asumisen tekijöiksi ikäystävällisen rakentamisen, asuntojen ja asuinympäristöjen suunnittelun sekä laaja-alaisen maankäytön suunnittelun. Lisäksi Age Friendly Ireland on tarjonnut arkkitehdeille, suunnittelijoille ja insinööreille suunnattua koulutusta ikäystävällisestä asumisesta ja julkisten tilojen suunnittelusta. (Age Friendly Ireland 2014; Hynynen 2015). Yhteistyössä Age Friendly Ireland ja the Centre for Excellence in Universal Design (CEUD)²⁹ ovat toteuttaneet ohjeistuksen, jossa opastetaan rakentamaan kaikille sopivasti (universal design). (Building for Everyone 2018; Universal Design Guidelines for ... 2015). Tästä ohjekirjasta esimerkiksi Fingal on julkaissut 10 keskeistä piirrettä, joita kaikille sopivassa rakentamisessa on huomioitava. Nämä ohjeet kohdistuvat rakennukseen, sen ominaisuuksiin ja tuleviin muuntotarpeisiin. (Fingal Age Friendly County 2019).

Dublinissa kehitettyä Housing with Support -asumismallia³⁰ jalkautetaan kansallisessa toimenpidesuunnitelmassa Irlantiin asumisen malliksi (esim. Housing Options for Our Ageing Population Policy Statement 2019). Kehittämistyön tavoitteena oli luoda ikääntyville soveltuvan asumisen suunnittelu- ja toteutusprosessi sekä välimuotoisen asumisen malli. Housing with Support -asumismallin toteuttaminen edellyttää suunnittelu-prosessin läpivientiä ja kaikille sopivia muunnettavia asuntoja, avustavaa teknologiaa, yksityisiä ja julkisia tiloja, tukea asumisessa sekä tarvittaessa kodinhoito- ja hoivapalveluja. Tärkeä on myös asumisen integroituminen naapurustoyhteisöön ja yhteisön kehittäminen tukemaan ikääntyneiden hyvää kotona asumista³¹. (Walsh 2018a, 2018b).

Housing with Support -asumismallin toteuttamiseksi Dublinissa julkaistiin Toolkit -ohjeistus kehittämisen tueksi. Se sisältää ohjeistuksen, kuinka asumismallin suunnittelu ja toimeenpanoprosessi toteutetaan. Keskeiset kohdat ovat 1. aloitus ja yhteistyöra-kenteiden luominen, 2. tutkimus ja konsultointi, 3. suunnittelu vision, sisällön ja rahoituksen osalta ja 4. toimeenpano ja prosessin läpivienti (Walsh 2018b).

Erlaisia asumista tuottavia yhteistyömalleja

The National Smart Ageing Housing ohjelman (2018 - 2020) tukemaa The Great Northern Haven -asumista on tuotu esiin hyvänä koko Irlantiin kopioitavana ratkaisuna.

²⁹ CEUD: <http://universaldesign.ie/Built-Environment/Building-for-Everyone/>

³⁰ Housing with Support -asuinmalli on Dublinissa toteutetun kehittämisprojektiin tuotos.

³¹ Vrt. Iittalan hyvinvointikeskus, nyk. Sauvola (Välikangas 2017) ja sen kehittämisprosessikuvaus (Välikangas 2012).

(Housing for Older People: Future Perspectives 2016). Dundalkin kaupungin ja Netwell Casalan yhteistyössä toteuttama The Great Northern Haven -projekti (GNH) suunnitteli ja toteutti Dundalkin alueelle 16 älykotia. Yksi asunto toimii kotiuttamis-asuntona siirryttäessä hoivasta itsenäiseen asumiseen, muut 15 asuntoa toimivat ikääntyneiden asuntoina. Asunnoissa on mm. interaktiivista tekniikkaa ja tunnistetekniikkaa, joka seuraa poikkeamia päivittäisessä käyttäytymisessä³².

Asumisesta vastaava ministeriö ja Centre of Excellence in Universal Design järjestivät vuonna 2017 kilpailun, jonka tavoitteena oli kannustaa suunnittelu-, rakennus- ja teknologiateollisuutta innovatiivisuuteen ikääntyneiden asumisratkaisuisissa³³. Voittajatyö oli Abhaile -projekti (<https://www.avahousing.ie>). Tässä asumisratkaisussa tuetaan iäkkäitä ison asunnon omistajia muuttamaan nykyisiä kotejaan niin, että kotiin luodaan edullinen yhden makuuhuoneen vuokra-asunto vuokrattavaksi. Samalla asunnon-omistajalle luodaan tarpeisiin vastaava itsenäinen asuinalue, jossa heidän on mahdollista jatkaa itsenäistä elämää kotonaan. Tämä konsepti mahdollistaa omissa kodissa ja tutussa asuinympäristössä jatkoasumista. Lisäksi lähellä asuu joku apua tarvittaessa.

Abhaile-projektin tuottama asumisratkaisu on lähellä Euroopassa yleistyvää Co-Housing –mallia (yhteisöasuminen)³⁴. Myös Irlannissa Co-Housing asuminen on yleistynyt. Valtion omistama The Homeshare (<https://thehomeshare.ie>) tarjoaa turvallista Co-Housing -mallia, jossa sekä asunnon omistajan että tarvitsijan soveltuvuus asumisratkaisuun testataan.

Rahoitukseen uusia ratkaisuja

Vuonna 2016 kansallinen Rebuilding Ireland -aloite nosti esiin tarpeet investoinneista ikääntyneiden asumiseen. Rahoitusta tuli kohdentaa olemassa olevan asuntokannan korjaamiseen. Lisäksi tuotiin esiin, että edullista ikääntyneille sopivaa vuokra-asumista tulisi kehittää. (The Vision to Enable. Older People...2016). Tämän jälkeen rahoituskäytäntöjä on kohdennettu niin, että ikääntyvillä on mahdollisuus jatkaa asumista omissa kodissaan tai muuttaa nykyistä sopivampaan asuntoon³⁵. Samalla on

³² GNH: <https://www.netwellcasala.org/great-northern-haven/>

³³ Uusien ratkaisujen kehittämiseen ja kaupallistamiseen on lanseerattu kansallinen Smart-Ageing -ekosysteemi ISAX, joka on valtionhallinnon, korkeakoulujen ja teollisuuden yhteinen foorumi. (ISAX Housing for Older People...2016)

³⁴ Vuonna 2013 Norjan kaupunki- ja aluetutkimusinstituutti (Norsk institutt for by- og regionforskning) osoitti tutkimuksessaan, että asuntomarkkinoilla tarvitaan lisää koteja, joissa asuu sekä nuorempia että vanhempia ihmisiä yhdessä. Pohjana oli Ruotsissa ja Tanskassa toteutetut tulevaisuuden skenaariot (Schmidt & kumpp. 2013).

³⁵ Norjan valtion Asuntopankki haluaa edistää Universal Design -suunnittelua ja uusien ja olemassa olevien asuntojen saatavuuden parantamista asuntolainojen, apurahojen ja tietojen avulla (More Years – More Opportunities...2016.)

tarkasteltu muita rahoitusvaihtoehtoja ja uusia rahoitusideoita. (Housing for Older...2018).

Irlannissa on käytössä asumisesta vastaavan ministeriön (Department of Housing, Planning and Local Government) rahoitusohjelma Housing Capital Programme. Kansallisella tasolla selvitetään mahdollisuuksia uudelle rahoitukselle, jonka tavoitteena on viedä eteenpäin sitoutumista ikääntyneiden aseman tunnustamiseen ja varmistaa johdonmukaisuus ikääntyneiden asumisen suunnittelussa ja toteutuksessa. On myös pohdittu, miten voitaisiin kannustaa ikääntyneitä ja heidän yhteisöjään toteuttamaan heille soveltuvia asumisratkaisuja³⁶. (Age Friendly Ireland 2014; Housing Options for Our Ageing Population Policy Statement 2019).

Kansalliset ohjeistukset ohjaavat kokeilemaan erilaisia rahoitusvaihtoehtoja ja uusia rahoitusideoita kunnallisella tasolla. Esimerkiksi mikäli asunnon yli 60-vuotias omistaja pitää asuntoaan liian suurena tai muutoin ikääntyneelle sopimattomana, voi hän pyytää paikallishallintoa ostamaan talon ja samalla tekemään elinikäisen vuokrasopimuksen ikääntyneille tarkoitettuun asumiseen. Limerickissä kunta osti yli 60-vuotiaalta pariskunnalta heidän talonsa. Taloa käytettiin jatkossa kunnan sosiaaliseen asumiseen. Pariskunta muutti ikääntyneille tarkoitettuun asuntoon ja heidän elinikäisen vuokrasopimuksensa vuokra uudessa asunnossa määräytyi eläketulojen perusteella. (Age Friendly Limerick...2015-2020; Keyes 2019; O'Connor 2018).

Limerick suunnittelee yhteistyössä Kansallisen varainhoidon viraston (National Treasury Management Agency) ja maankäytön suunnitteluviraston (Land Development Agency) kanssa saadakseen Limerickiin ensimmäisen nuoria pariskuntia ja ikääntyneitä yhdistävän omistusasumismallin, joka perustuu yhteisomistukseen, osavuokraukseen sekä edulliseen, jaettuun lainoitukseen. Asukkaat maksavat lainaa yhdessä ja vuokraa vain siitä osasta, joka ei ole heidän omistuksessaan. Tuotteen nimi on Cost Rental Shared equity loan³⁷.

6.1.3 Kehittämishaasteita

Age Friendly Ireland tunnisti vuonna 2014 tekemässään arvioinnissa ikääntyneiden asumisen kehittämisen esteiksi johtamisen sekä hallinnolliset raja-aidat³⁸. Kansallisen tason tulee tuottaa selkeät toimeenpano-ohjelmat tulostavoitteineen. Nämä ohjelmat edellyttävät hyvää johtamista, keveää hallinnointia ja toimeenpanon pysyviä raken-

³⁶ Ikääntyneitä tulee vastuuttaa oman ikääntymisen ja asumisen suunnittelusta ja toteuttamisesta. (Healthy Ireland: a Framework for ...2013-2025; Healthy Ireland Summary Report 2019)

³⁷ Vastaava kuin shared/low-cost ownership

³⁸ Kts. esim. Rajaniemi & Rappe 2020.

teita sekä vastuiden osoittamista kansallisella ja kunnallisella tasolla. Kansallisen tason suunnitelmien muuntaminen kuntatasolle on tärkeää, jotta voidaan tuottaa tarvelähtöisiä toimenpiteitä kullekin alueelle ja ohjata paikallista poliittista agendaa. Erityisen tärkeäksi on osoittautunut maan eri hallintoalueiden ja isojen kaupunkien johdon sitouttaminen työskentelyyn. (Healthy Ireland: A Framework for ...2013-2025; Housing for older... 2016; Keyes 2018, 2019; O'Connor 2018; Thinking ahead...2018).

Myöhemmin arvioinnissa on tuotu esiin, että on opeteltava poikkihallinnollista että -toimijaista yhteistyötä. Tarve resurssien tunnistamiseen ja monipuolisempaan hyödyntämiseen sekä kansallisella että kuntatasolla on vahva. Paikallishallinnon uudistamista koskeva laki 2014 (Local Government Reform Act 2014) painotti sellaisten järjestelmien kehittämistä, jotka integroivat virallisen ja epävirallisen toimijajoukon tehokkaan yhteistyön ikääntyneiden hyvän elämänlaadun ja itsenäisyyden vahvistamiseksi. Julkisen ja yksityisen sektorin tulisi tehdä enemmän yhteistyötä ikääntyneiden asumisen kehittämisessä. (Healthy Ireland: a Framework for ...2013-2025; Healthy Ireland Summary Report 2019; Housing for older...2018, 2016; Keyes 2018, 2019; O'Connor 2018; Thinking ahead...2018).

Etsittäessä poliittisia ja toiminnallisia ratkaisuja kansallisella ja kunnallisella tasolla ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen toteuttamiseen haasteeksi on noussut aihepiiriin tutkimustulosten ja todennettujen onnistumisten puute. Tämä koskee myös uusien rahoitusideoiden kokeilemistä. Irlannissa on haasteena hyvien tulosten näkyväksi tekeminen ja laaja käyttöönotto. (Healthy Ireland: a Framework for ...2013-2025; Healthy Ireland Summary Report 2019; Housing for older...2018, 2016; Keyes 2019; O'Connor 2018; Thinking ahead...2018).

Tarvetta ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen kehittämiselle edelleen on. Vuosina 2016 ja 2018 terveysministeriö ja ikäystävällinen Irlanti ovat julkaisseet indikaattoreita, joista osa kohdistui ikääntyvien turvalliseen ja arvokkaaseen kotona asumiseen ja osa ikäystävällisiin julkisiin tiloihin. Näiden indikaattoreiden mukaan vuonna 2016 48 prosentilla yli 50 vuotta täyttäneistä oli asumisen olosuhteissa ongelmia. Vuoden 2018 arvioinnissa luku oli laskenut 21 prosenttiin. Ikäystävällisten julkisten tilojen osalta vuonna 2016 33 prosenttia yli 50 vuotta täyttäneistä koki sosiaalisuutta ja yhteisöllisyyttä mahdollistaviin tiloihin pääsyn vaikeaksi, vuoden 2018 raportissa luku on 32 prosenttia. Kuitenkin noin 66 prosenttia yli 50 vuotta täyttäneistä kokivat omilla asuinalueillaan kotona asumista tukevaa yhteisöllisyyttä. (Healthy Ireland: a Framework for ...2013-2025; Positive Ageing Indicators 2018, Positive Ageing: National Indicators Report 2016).

6.2 Iso-Britannia: positiivinen mielikuva ja kehittämisverkostot

6.2.1 Kansalliset ikääntyneiden asumiseen liittyvät toimet

Korjausrakentamistarpeen korostuminen

Iso-Britannian hallitukselle vuonna 2017 tuotettu raportti toi esiin merkittäviä ongelmia asuntotuotannossa. Se perustui laajaan toimijakuulemiseen, jossa painotettiin asumisen kehittämisen merkitystä tulevaisuudessa³⁹. Raportin mukaan asuntotuotanto ei tuota asuntoja, joita maassa tarvitaan tai joihin ihmisillä on varaa. Raportissa kehitystä haluttiin kohdentaa tarvelähtöisesti oikeisiin paikkoihin sijoittuvaan tuotantoon, erilaisen asuntoratkaisujen tarpeeseen sekä korjausrakentamiseen. Lisäksi painotettiin rahoituksen kehittämistä. (Fixing our broken housing market 2017; Greater Manchester Strategic Housing ... 2019; Keyes 2019).

Iso-Britanniassa kansalliset ikääntyneisiin liittyvät poliittiset toimenpiteet eivät ole riittävästi kohdistuneet asumisen kehittämiseen. Iso-Britanniassa on Euroopan vanhin asuntokanta. Vain 7 prosenttia olemassa olevasta rakennuskannasta voidaan kuvata esteettömäksi. Yli 1,3 miljoonaa 55 vuotta täyttänyttä ihmistä elää asunnoissa, jotka ovat ikääntyville sopimattomia. (The State of Ageing in 2019; Housing for older people 2018). Julkisen sektorin rooli ja rahoitusratkaisujen kehittämistarve ovat jääneet vähemmälle huomiolle sosiaalisen asumisen tuottamisen siirtyessä 1980-luvulla asumista tuottaville non-profit-yhdistyksille⁴⁰. (Keyes 2019; Lahtinen & kumpp. 2014).

Kansallisessa politiikassa on selvä tarve ikääntyneille tarkoitettun asuntotarjonnan lisäämiselle. Erityisesti korjausrakentamista ja asuntojen muuntamista ikääntyville soveltuviksi tulisi tukea. Pääongelmana on, miten korjausrakentaminen rahoitetaan. Noin 95 prosenttia yli 50 vuotiaista asuu vanhassa asuntokannassa ja vain 3,4 prosenttia heistä muuttaa vuosittain. Yhtenä ratkaisuna korjausrakentamisen rahoitukseen on esitetty uudelleenbudjetoitua, jossa sosiaali- ja terveydenhuoltoon budjetoidua rahoitusta ohjataan ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen tarpeisiin. (Housing for older people 2018).

³⁹ Planning for the right homes in the right places.

⁴⁰ Lisäksi sosiaalisen asumisen osuutta asuntokannasta on vähentänyt vuokralaisen oikeus ostaa asunto.

Asuinaluesuunnittelu

Keskeinen tavoite Iso-Britanniassa on vahvistaa elinkaarinaapurustojen (lifetime neighbourhoods) toteuttamista (spatial planning). Suunnitteluprosessissa pyritään tunnistamaan erilaisten elämänvaiheiden ja -tilanteiden vaikutus asuinympäristöön kohdistuviin toiveisiin. Elinkaarinaapurustoja kuvaa asukkaiden vahva osallisuus alueen kehittämisessä, asuntosuunnittelu ja asumisvaihtoehtojen huomioiminen sekä esteettön asuinympäristö⁴¹. Näissä naapurustoissa asukkaan ikä ei edellytä valintoja, koska palvelut, asuminen ja julkiset tilat sekä erilaiset harrastus- ja työmahdollisuudet on suunniteltu vastaamaan kaikkien tarpeita iästä riippumatta⁴². Elinkaarinaapurustojen toteuttamiseksi Iso-Britanniassa on käytössä monipuolisia väestötietoja, jotka sisältävät ikääntyneiden tiedoista kootun oman tietokannan. (Greater Manchester Ageing HUB; Hynynen 2015; Manchester: A Great Place to Grow Older 2010-2020).

Toimijat yhdistävä kehittäminen

Iso-Britanniassa kehittämisen malliksi on valikoitunut HUB –verkostokehittäminen, mikä yhdistää erilaiset toimijat⁴³. Kansallisessa strategiassa on tuotu esiin tavoite kehittää elinkaarinaapurustoja Community HUB -ajatuksella. (United for All Ages - Together in the 2020s). Esimerkiksi Manchester on kannustanut asuinalueita ja niiden asuinyhteisöjä HUB-malliseen verkostokehittämistyöhön ja auttanut rahoituksen etsinnässä (Manchester: A Great Place to Grow Older 2017-2021). Myös Lincoln on toteuttanut HUB -mallia asumisen, asuinympäristön ja palvelualueen kehittämisessä (Paranagamage 2017).

Valtakunnallinen The Housing Learning and Improvement Network (LIN)⁴⁴ on verkosto, joka tekee tiivistä yhteistyötä hallituksen kanssa. Tämän verkoston tavoitteena on tuottaa innovatiivisia asumisratkaisuja ja asumisyhteisöjä ikääntyneille yhdistämällä toimijoita ja tuottamalla ideoita, tietoa ja osaamista itsenäistä elämää tukevista asumisvaihtoehtoista. Verkostosta löytyy myös Delivering Key Outcomes -osio⁴⁵,

---

⁴¹ Oslossa kehitetään ikääntyville soveltuvaa elinkaarinaapurustoasumista Omsorg+ -mallin pohjalta. (Strategisk boligplan for eldre...2021-2031; Välikangas 2009)

⁴² Myös Norjassa vahvistetaan-näkemyksiä, jonka mukaan kaikenikäisten yhteiskunnan luominen on kunnan ja yhdyskuntasuunnittelun pääteema. Kuntien infrastruktuurin suunnittelun tulisi mahdollistaa integroidut ratkaisut, jotka edistävät sukupolvien yhteisöä. (Leve hele livet; Helse- og omsorgsdepartementet 2018)

⁴³ HUB on enemmän kuin verkosto: se on ohjattu yhteiskehittämisen areena, jossa kaikki aihealuetta työstävät toimijat eri näkökulmineen kehittävät yhdessä kerryttäen kumulatiivisesti näin tietämystään ja osaamistaan yhteiseksi hyväksi (kts. Greater Manchester Aging HUB).

⁴⁴ Design Hub - Building homes and communities

⁴⁵ Delivering key outcomes - other useful resources

jossa kuvataan tehdyn työn tuloksia. Verkosto järjestää vuosittain ikääntyneiden asumisen kehittämistä koskevia paneeleja (HAPPI)⁴⁶. Se tekee yhteistyötä kaikkien kuntien kanssa. Toinen valtakunnallinen yhteistyötaho on The Centre of Ageing Better⁴⁷, joka tekee tutkimus- ja kehittämistyötä erityisesti ikääntyneiden asumisen kehittämiseksi⁴⁸.

6.2.2 Kuntien ennakointi ja varautuminen

Kaikille soveltuvan asumisen tuottaminen

Kuntia on kansalliselta tasolta ohjattu julkaisemaan strategia, miten kunnassa ikääntyneiden asuminen tullaan järjestämään nyt ja tulevaisuudessa. Kuntien tulisi tehdä suunnitelma yhteistyössä ikääntyneiden kanssa, miten ne aikovat edistää aktiivista ikääntymistä ja ikäystävällisten asuinympäristöjen kehittämistä. (Cairncross 2016; Housing for older people 2018). Ikääntymistä koskevissa strategioissa painopisteen tulee olla itsenäisen elämän tukemisessa, asumisratkaisujen (myös sukupolvia yhdistävien) tuottamisessa ja kestävien asuinyhteisöjen ja -ympäristöjen luomisessa⁴⁹. (Cairncross 2016; Keyes 2019).

Osa kunnista on laatinut ohjeita asuntojen tuottamiseen ikääntyneille. Esimerkiksi Kensington ja Chelsea ovat hahmotelleet suunnittelustandardeja ja huomioitavia teki-
jöitä ikääntyneiden tarpeiden ja toiveiden huomioimiseksi asuntorakentamisessa. Opas on tarkoitettu arkkitehdeille, rakennuttajille sekä muille asuntojen tarjoajille. (Keyes 2019). Jotkut kunnat ovat myös edellyttäneet rakennuttajilta suunnitelmia lähellä asuvien ikääntyneiden huomioimisesta asuntorakentamisessa. Tämä on kuitenkin johtanut siihen, että ikääntyneiden asuntorakentaminen on vahvistunut erillisenä rakennusalan⁵⁰, joka on hämärtänyt elinkaariajattelua ja kaikille soveltuvaa esteettömän rakentamisen tarvetta. (Keyes 2019; O'Connor 2018).

Yhdeksi suurimmista esteistä elinkaariasumisen tuottamisessa on käsitys sen kalleudesta. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta voidaan rakentamisessa ja peruskorjauksessa parantaa jo pienilläkin muutoksilla, mikäli yhdessä on sovittu kaikkien toimintaa ohjaavat periaatteet. Skotlannin asuntoyhdistysten liitto (The Scottish Federation of

⁴⁶ Housing our Ageing Population Panel for Innovation (HAPPI)

⁴⁷ The Centre of Aging Better

⁴⁸ Asumiseen liittyvät julkaisut: <https://www.ageing-better.org.uk/publications>

⁴⁹ Esim. Newcastlesta on tarjottu yrityksille koulutusta ja neuvontaa oman toiminnan kehittämiseksi ikäystävällisyyteen ja ikääntyneiden tavoittamiseksi. (Hynynen 2015).

⁵⁰ Ikääntyville kohdistuva rakentaminen ei kiinnosta yksityistä sektoria, koska se ei tuota välitöntä voittoa.

Housing Associations) esittänyt kutsun asumisen suunnittelijoille ja toteuttajille yhteiseen The Home of Future -ohjelmaan. Se tavoittelee kumppanuustoimintaa, jossa yhdessä suunnitellaan visiota tulevaisuuden asumiselle integroiden nykyinen pirstaleinen osaaminen ja toiminta. Tähän mennessä Home of Future -ohjelmassa on määritelty ohjeisto (Toolkit) tulevaisuuden asumisen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Keskeistä toteuttamisessa on suunnittelun, kehittämisen ja tuottamisen toteuttajien välisen sillojen rikkominen sekä kustannus/hyötyindikaattorin luominen, jotta esteettömyys, saavutettavuus ja muuntojoustavuus toteutuu rakentamisessa. (McCall & Kumpp. 2020).

Manchester ja ikääntyvät yhteiskunnan voimavarana

Manchesterissa⁵¹ on panostettu positiivisen mielikuvan luomiseen ikääntymisestä. Vuoden 2020 Iso-Britannian valtakunnallisessa ikääntyneiden strategiassa ensimmäisenä tavoitteena on tukea myönteistä suhtautumista ikääntyneisiin ja nähdä ikääntyneet yhteiskunnan voimavarana, myös taloudellisesti. Manchesterin kaupungin hallinnon alainen Age-Friendly Manchester⁵² käynnisti vuonna 2003 Valuing Older People (VOP)⁵³ -kumppanuusohjelman, jossa vahvistettiin kansalaisvaikuttamista ja kampanjoitiin erityisesti ikääntyneisiin liittyvästä positiivisesta mielikuvasta. Kumppanuusohjelman jälkeen toimintaa on jatkanut Joint Strategic Needs Assessment (JSNA)⁵⁴ mielikuvan vahvistamiseksi ikääntyneistä yhteiskunnan voimavarana. Vuonna 2012 perustettiin UK Urban Ageing Consortium⁵⁵ edistämään tutkimustiedon hyödyntämistä kehittämässä. Samana vuonna aloitti toimintansa Age-Friendly Design Group, jonka tavoitteena oli panostaa asunto- ja asuinalue suunnittelun kehittämiseen. (Manchester: A Great Place to Grow Older 2017-2021; A Great Place to Grow Older 2010–2020; Hynynen 2015; Living Longer, Living...2014-2020).

Manchesterissa tehdään ikääntyvien asumisen suunnittelua ja kehittämistä linjassa kansallisten strategioiden⁵⁶ kanssa. Manchesterin kaupunki tuo erityisesti omassa strategiassaan esiin, että se haluaa kehittää ikääntyneiden asumista monialaisessa yhteistyössä ikääntyneiden, paikallisten viranomaisten, asumiseen liittyvien yhdistysten, tutkijoiden ja kehittäjien, arkkitehtien sekä rakentajien kanssa. Asuminen nähdään keskeisenä osana hyvinvoivia yhteisöjä. Tavoitteena on, että asuntojen nykyaikaistamiseen ja muuntamiseen ikääntyneille soveltuviksi investoidaan. Asuinalueita kehitetään ikääntyneille houkutteleviksi ja itsenäistä asumista tukeviksi (Lifetime neighbourhood framework). Uustuotantoa suunnitellaan niin, että asunnot ovat kaikille

⁵¹ Manchesterin asukkaista 22% on yli 50 vuotiaita.

⁵² Vuonna 2010 WHO:n Age-Friendly Cities -verkoston jäsen.

⁵³ Manchester City Council's Valuing Older People Team

⁵⁴ Adults and Older People JSNA

⁵⁵ Lisäksi luotiin kansallinen verkosto, jonka tarkoituksena oli kehittää yhdessä ja jakaa tietämystä.

⁵⁶ National Planning Policy Framework 2018 (NPPF)

soveltuvia, sisältävät erilaisia asumismahdollisuuksia ja sijaitsevat sopivissa paikoissa integroituen asuinalueisiin. (Greater Manchester Housing Strategy 2019-2024; Greater Manchester Strategic Housing Market Assessment 2019; Manchester: A Great Place to Grow Older 2017-2021; Living Longer, Living...2014-2020; Rajaniemi & Rappe 2020; The Residential Growth Strategy 2017-2022).

Kunnat ja yhteisöaktiivisuus

Iso-Britanniassa julkinen sektori tuottaa 7–8 prosenttia ikääntyneiden hoiva-asumisesta, voittoa-tavoittelemattomat (non-profit) organisaatiot 12–13 prosenttia ja voittoa tavoittelevat organisaatiot 80 prosenttia. Haasteena Iso-Britanniassa erityisesti voittoa tavoittelevien toimijoiden keskuudessa on heikko hallinto, talous- ja henkilökuntaongelmat. (Eurofound 2017). Tämä ei kuitenkaan ole koko kuva Iso-Britanniassa toteutuvasta ikääntyneiden asumisesta. Midlandin Clifton Court on esimerkki, jossa ikääntyneet asukkaat vastaavat hallinnosta ja hoitavat itse perustamansa asuntoyhtiön kautta asumiseen liittyvät asiat emoyhtiön tarjotessa apua tarvittaessa. Stroudissa Woodchester Valley Retirement Village on esimerkki talousvaikeuksien selättämisestä. Asukkaat päättivät hallinnoivan yrityksen talousvaikeuksien vuoksi perustaa oman non-profit yhtiön ostaen asuinyhteisön. (Stevens 2016).

Asuinyhteisöjä ja -alueita on aktivoitu etsimään tapoja vastata ikääntyneiden asumisen tarpeisiin luomalla myös yhteisöpohjaisia verkostoja. Witton Lodge Community Association (WLCA) on Birminghamin kaupungin kanssa luonut naapurustoon palvelualueita, jossa yhdistyy monisukupolvinen asuminen. Tavoitteena on, että ikääntyneet eivät joudu muuttamaan pois asuinalueiltaan tahtomattaan. Erityisesti Perry Commonin alueella Witton Lodge Community Associationin (WLCA) toimesta perheasuntojen yhteyteen on rakennettu lisähuoneistoja (bungalow) ikääntyneille. Mallia kutsutaan ”Sisäänrakennetuksi asumiseksi” ja se on osoittautunut onnistuneeksi ratkaisuksi⁵⁷. Boltonissa Bolton at Home on muuttanut toimintaansa niin, että naapurustoa on integroitu vahvemmin mukaan asuinyhteisön toimintaan erilaisten yhteisten harrastusten kautta. Suffolkissa Debenham-toiminta tarjoaa alueellista tukea ikääntyneille.

---

⁵⁷ Kts. Välikangas 2009: Mantelzorg, omaisasunto pihaan, Hollanti.

Greater Manchester Aging HUB kehittämismallina

The Greater Manchester Combined Authority (GMCA) HUB-mallisine toimintatapoinen on Iso-Britanniassa tehtävän kehittämistyön veturi⁵⁸. Se on metropolialueen yhteisten⁵⁹ kehittämissyhteistarpeiden pohjalta syntynyt verkostotoimintamalli. Vuonna 2016 metropolialueen kuntien ikääntyneiden hyvinvointiin kohdistunut työskentely yhdistettiin GMCAn alaisuudessa toimivaan Greater Manchester Aging HUBiin⁶⁰. Greater Manchester Aging HUB on yhteistyökonsepti, jossa sovittujen strategioiden mukaan työskennellään monialaisesti verkostoissa yhdessä tiedon ja osaamisen luomiseksi⁶¹. (Manchester: A Great Place to Grow Older 2017-2021; A Great Place to Grow Older 2010–202).

Greater Manchester Aging verkosto muodostaa alueellisen monitoimijaisen toimijajoukon⁶². Verkoston yksi keskeinen tavoite on vaikuttaminen. Sen tehtäviin kuuluu poliittinen vaikuttaminen, ikäystävällisen johtamisen tukeminen ja ikäystävällisyyden lobbauks. Verkosto koordinoi ja ohjaa ikääntyvien tarpeisiin vastaavien kansallisten ja alueellisten strategioiden tarvelähtöistä suunnittelua ja toteuttamista. Se vahvistaa toimilaan ajattelua, jossa ikääntyminen on normaali osa elämää: ikääntyneitä ei tule nähdä ongelmallisena erityisryhmänä⁶³. Ikääntyneiden asuntojen, asumisen ja asuinalueiden kehittäminen on yksi verkoston painopistealueista.

Greater Manchester Aging verkoston toinen keskeinen tehtävä ikääntyneiden asumisen kehittämisessä on tietämyksen ja osaamisen kerryttäminen sekä niihin perustuvien käytäntöjen toteuttaminen (the Centre of Excellence). Tiivis yhteistyö tutkimus- ja kehittämisinstituutioiden, poikkihallinnollisesti julkisen sektorin sekä rakennus- että teknologiateollisuuden kanssa mahdollistaa tutkimuksen ja hyvien käytäntöjen suunnittelun, hyödyntämisen, toteuttamisen ja levittämisen⁶⁴. Tällä hetkellä työskentely kohdistuu ikäystävällisten asuntojen, naapurustojen ja asuinalueiden suunnitteluun, kärkinä erityisesti eri sukupolvia edustavat yhteisöt, asumisratkaisut ja muistisairaiden

⁵⁸ Leeds ja Lontoo ovat myös eturintamassa kehittämässä vastaavaa mallia.

⁵⁹ Perustana oli Suur-Manchesterin alueen yhteinen viranomaistyöskentely (Association of Greater Manchester Authorities). Suur-Manchester koostuu 10 kunnan kuntainliitosta, joilla jokaisella on oma hallintonsa.

⁶⁰ Age Friendly Greater Manchester

⁶¹ Vrt. Osiris: Supporting the Smart Specialization Approach in the Silver Economy to Increase Regional Innovation Capacity and Sustainable Growth.

⁶² Toimijajoukkoa kuvataan ekosysteemiksi, joka koostuu a) ikääntyvistä ja heidän edustustoistaan, b) vapaaehtoistoimijoista, c) julkisen sektorin hyvinvoinnin ja asumisen ja elämiseen liittyvät infrastruktuurin tuottajista, d) kolmannelta ja e) yksityisestä sektorista mukaan lukien teknologiateollisuus sekä f) kansallisesta ja alueellisista tutkimus- ja kehittämissyksiköistä sekä d) muista aihepiiriin toimijoista.

⁶³ Manchester Ageing Hub on toteuttanut kampanjan ikääntymiseen liittyvän puhutavan muuttamiseksi. (Waterworth 2020)

⁶⁴ Kts. esim. Välikangas, 2019: tarpeiden pohjalta lähtevä yhdessäkehittäminen ja vastaaminen tulevaisuuden haasteisiin.

asuminen. Suur-Manchesterin alueelle työstetään alue- ja naapurustosuunnitelmia, jotka toteuttavat ikäystävällisyyden piirteitä⁶⁵.

Verkostossa työstetään suunnittelua ohjaavia periaatteita ja tarjotaan opetusta arkkitehteille. Suur-Manchesterissa asumisen kehittämisen tulee vastata ikääntyneiden toiveita⁶⁶. Tavoitteena on luoda suunnittelu- ja toteutusperiaatteet ikäystävällisen asumisen ja asuinalueen kehittämiseksi. Ikääntyneiden asumisen suunnitteluun ja toteuttamiseen on panostettu erityisesti rakentamalla ikäystävällisten asuntorakentajien verkosto, joka yhteistyössä toimijajoukon kanssa työstää ikääntyneiden asuntorakentamisen pääperiaatteita. Positiivisen mielikuvan vahvistamiseksi ikääntymisestä verkostossa on kehitetty asumisen suunnitteluun käsite ”Rightsizing”. Mielikuvaa pyritään muuttamaan niin, että ikääntyminen ei suinkaan tarkoita asumisen ja elinmahdollisuuksien kaventumista, vaan parempaa soveltuvuutta. ”Rightsizing” -ajatusta markkinoidaan ikääntyville, asuinyhteisöille, naapurustoille, viranomaisille, asumisen tuottajille ja kehittäjille. (Hammond & Kumpp. 2018).

Verkosto toteuttaa hankkeita erilaisilla yhteistyö- ja rahoituspohjilla⁶⁷. Hyvä esimerkki on Manchesterin kaupungin kanssa työstettävä Northern Gateway Urban Regeneration -projekti. Se on verkoston ikääntymisen tutkimusryhmän (MUARG) yhteiskuntatieteilijöiden ja arkkitehtien hanke. Manchesterin kaupungin kanssa työstettävä Northern Gateway tulee tarjoamaan edullista ja kaikenikäisille soveltuvaa asumista. Kehittämissuunnitelmassa vahvistetaan yhteisölähtöistä sitoutumista. (Lewis & Kumpp. 2020).

Mielenkiintoinen tuleva vielä rahoitusprosessissa oleva hanke on Suur-Manchesterin Edelläkävijä -projekti, jolla on kaksi keskeistä tavoitetta. Hankkeessa luodaan asuin- ja elinympäristöjä, jotka tukevat ikääntyneiden hyvinvointia. Hankkeessa toteutetaan asuntorakentamista, joka muuntuu asukkaan tarpeiden mukaan ja mahdollistaa sosiaalisten suhteiden ylläpidon. Suur-Manchesterin Edelläkävijä -projekti perustaa myös ikääntyneiden asumista kehittävän suunnittelutoimiston asuntotuottajien hyödynnettäväksi.

---

⁶⁵ Suur-Manchester on työstänyt erilaisia toimintamalleja, joissa rakentajien yhteistuotanto mahdollistaisi edullisemmän asuntorakentamisen, sekä tukenut rahoituksien hakemisessa. (Greater Manchester Housing Strategy 2019-2024).

⁶⁶ Vuonna 2017 Suur-Manchesterista tuli Ison-Britannian ensimmäinen ikäystävällinen kaupunkialue (Waterworth 2020).

⁶⁷ Realdania on non-profit jäsenpohjainen hyväntekeväisyysjärjestö, joka on tähän mennessä rahoittanut 3 900 projektia liittyen rakennettuun ympäristöön. Vanhusten tilat ja yhteisöt -ohjelmassa on kehitetty työkalupakki kunnille ja ikääntyneiden asumisen tuottamisesta ja rakentamisesta vastaaville tahoille ikääntyneiden asumisyhteisöjen kehittämiseksi.

6.2.3 Kehittämishaasteita

Keskeisenä haasteena Iso-Britanniassa on tuotu esiin tarve hallinnolliselle ja poliittiselle johtamiselle sekä valtakunnallisella että kunnallisella tasolla ikääntyneiden mielekkään elämisen ja asumisen suunnittelemiseksi. Iso-Britanniassa ikääntyneiden asumisen suunnittelu on monen eri hallinnonalan risteyskohdassa. Tästä syystä tarvitaan vankkaa hallinnollista ja poliittista johtajuutta, jotta ikääntyneet huomioidaan kohderyhmänä⁶⁸. Vaikka Iso-Britanniassa on tehty paljon työtä positiivisen mielikuvan vahvistamiseksi ikääntyneistä yhteiskunnan voimavarana, tulisi ikääntyminen vielä selkeämmin ymmärtää osana normaalia elämää. Haasteena on tuotu esiin, miten voitaisiin vaikuttaa viranomaisten asenteisiin ja työtapoihin. (Kts. mm. Høyland & Kumpp. 2020).

Hyvät toimintatavat ja käytännöt osoittavat, että asuntopoliitikka ja kaupunkisuunnittelu ovat tärkeitä strategisia työkaluja ikääntyneiden itsenäisen elämän mahdollistamiseksi. Haasteena on tuotu esiin, miten vahvistaa yhteistyörakenteita ja yhteistä suunnittelua sekä 'design for all' -rakentamista. HUB -kehittämisverkostotyötä tarvitaan lisää. Erityisesti verkoston tehtäväalaa kuuluva lobbaus ikääntyneiden asuinympäristöjen kehittämisen merkityksestä ja monialainen yhteistyöskentely ovat kansallisesti merkittäviä toimintatapoja. (Kts. mm. Høyland & Kumpp. 2020).

Hallinnollista ja poliittista johtajuutta tarvitaan myös rahoitusratkaisujen kehittämisessä sekä peruskorjauksiin tarvittavassa rahoituksessa. The Home of the Future -ohjelman keskeinen tavoite on edistää ymmärrystä siitä, että kaikille soveltuva rakentaminen ei yhdessä suunniteltuna tule tavallista rakentamista kalliimmaksi. Haasteena on "lobata" tätä ajattelua rakennussektorille, joka kokee-asuntorakentamisen ikääntyneille kustannus-voitto-suhteelta kannattamattomaksi.

---

⁶⁸ Hyviä esimerkkejä onnistuneesta poikkihallinnollisesta työskentelystä löytyy mm. Oslostä (Norja), Viborgista (Tanska) ja Göteborgista (Ruotsi).

6.3 Islanti: aktiivisuus, vastuunotto ja yhteistyö

6.3.1 Kansalliset ikääntyneiden asumiseen liittyvät toimet

Kansallisella tasolla ikääntyneiden asumisen toteutuksen ja rahoituksen ohjaus kuuluu sosiaaliministeriön (Félagsmálaráðuneytið) hallinnonalaan. Ministeriön alaisuudessa toimii Asumisen ja rakentamisen virasto (Húsnæðis- og byggingarstofnun)⁶⁹. Asumisen ja rakentamisen viraston tavoitteena on kansallisella tasolla panostaa erityisesti poliittiseen ohjaukseen, asuntorakentamisen tarpeenmukaiseen kohdentamiseen sekä sosiaaliseen asumiseen. (Parlamentin asiakirja, Þingskjal 319/2019).

Vaikka Islannissa yleinen tavoite on tukea itsenäistä asumista, vallalla ollut politiikka on aikaisemmin tukenut vanhainkotien rakentamista. Iceold 2008 -tutkimuksen mukaan perheiden ja läheisten roolit ja vastuunotto ovat olleet keskeisiä ikääntyneiden hyvinvoinnin ja kotona asumisen varmistamisessa. Julkisen sektorin kotiin tuottama palvelu on painottunut enemmän kotitaloustöihin kuin varsinaiseen hoivaan. Vanhainkoteihin muutto on ollut mahdollista vasta sitten, kun kotona ei enää pärjätä. Viimeisen vuosikymmenen aikana kansallinen politiikka on kuitenkin painottanut enemmän ohjauksessaan kotona asumisen ja sitä tukevien toimenpiteiden kehittämistä. (NOSOSCO 2013; Sigurðardóttir & Kåreholt 2014).

Ikääntyneiden asumista ja sen tuottamista on pääasiassa määritelty lainsäädännössä vuonna 1998 (Lög um húsnæðismál 44/1998). Sitä on tarkennettu 1999 (Lög um málefni aldraðra 125/1999) tavoitteena tukea kunnallista asuntosuunnittelua ja tarvelähtöistä suunnittelua. Vuonna 2016 tuli voimaan laki, joka ohjasi asuntopolitiikkaa kohti sosiaalisen asumisen painottamista ja vuokra-asumisen lisäämistä (Lög um húsnæðismál 52/2016). Tällä hetkellä vuokra-asumisen osuus on noussut 10 prosenttiin asuntokannassa. Islannissa omistusasuminen on silti hyvin yleistä: 90 prosenttia yli 67 vuotiaista omistaa oman asuntonsa ja vain noin 6 prosenttia asuu vuokralla (Jónsdóttir, Jónsson & Sigurðardóttir 2015).

---

⁶⁹ Vuonna 2019 Islannin parlamentti jakoi asumiseen liittyvän rakentamisen lainoitusta ja asumiseen liittyvää toimintapolitiikkaa ohjanneen Asuntorahoitusrahaston (Íbúðalánasjóður) valtionvarainministeriön ja sosiaaliministeriön tehtäväkenttiin. Varsinainen ikääntyneiden asumisen rahoittaminen, sen suunnittelu ja politiikan ohjaaminen siirrettiin kokonaisuudessaan sosiaaliministeriön alaisuuteen.

6.3.2 Kuntien ennakointi ja varautuminen

Reykjavik ja kotona asumiseen panostaminen

Vuodesta 2008 kansallisen tason poliittinen tavoite on ollut siirtää ikääntyneiden asumiseen ja palveluihin liittyvät asiat kuntien vastuulle. (Ministry of Social Affairs and Social Security 2008). Kuntien hyvinvoinnin toimiala vastaa ikääntyneiden asumisesta. Sen alla toimii asuntokomitea, joka suunnittelee ja ohjaa ikääntyneille tarkoitetun asumisen toteuttamista. Asuntokomitea tukee myös ikääntyneiden itse perustamia tai heille tarkoitettuja rakennushankkeita sekä tarjoaa konsultointipalveluja joko ikääntyneiden asumisen rakentamiseen tai sitä koskeviin neuvotteluihin. (Jónsdóttir, Jónsson & Sigurðardóttir 2015).

Islannissa asuvista yli 67 vuotiaista kaksi kolmasosaa asuu Reykjavikin alueella. Reykjavikissa yli 67 vuotiaita on tällä hetkellä noin 13 prosenttia asukkaista. Ensimmäiset asunnot ikääntyneille palvelujen yhteyteen rakennettiin vuonna 1972. Tämän jälkeen palvelu- ja aktiviteettikeskukset asumismahdollisuuksineen ovat olleet kehittämiskohteenä ja vanhainkotipaikkoja on vähennetty (INAO 12). Vuonna 2008 hyvinvoinnin hallinnonala määritteli esteettömyyteen liittyviä standardeja ikääntyneille tarkoitetuille asunnoille, asumisen tarpeiden määrittelylle sekä palveluasumiseen. (Reykjavik City 2008).

Tällä hetkellä Reykjavikissa on 18 palvelu- ja aktiviteettikeskusta. Ne muodostavat palvelualueita tarjoten palveluita ja apua naapurustolle sekä keskusten yhteydessä asuville ikääntyneille. Useat palvelu- ja aktiviteettikeskukset sisältävät erilaisia asumismuotoja ikääntyneille ympärivuorokautiseen hoivaan asti. Erityisesti palvelu- ja aktiviteettikeskusten yhteyteen rakennettavien palveluasuntojen (þjónustuíbúð) määrä on kasvussa. Asuntojen vuokra on pidetty edullisena, jotta asunnot ovat kaikkien tarvitsijoiden saatavilla. (Reykjavik 2018–2020; Jónsdóttir, Jónsson & Sigurðardóttir 2015).

Ennalta ehkäisevät ja aktiivisuutta ylläpitävät toimenpiteet painottuvat Reykjavikin toiminnassa⁷⁰. Palvelu- ja aktiivisuuskeskusten yhteydessä toimii kunnallisia palvelutiimejä (þjónustuhópur), jotka seuraavat ikääntyneiden hyvinvointia ja koordinoivat tarvittavaa apua ja palveluita. Palvelutiimit tekevät yhteistyötä naapurustoissa toimivien kunnallisten palveluryhmien kanssa, jotka koostuvat kunnan viranomaisten lisäksi ikääntyneistä sekä ikääntyneiden hyvinvointia, asumista ja palveluita tukevista toimi-

---

⁷⁰ Vrt. Oslon malli ja ikääntyneiden vastuun omasta elämästä painottaminen, mm. allekirjoituksella todennettava lupaus osallistua x-määrään yhteisön tapahtumiin tai vastaaviin.

joista, esim. asukasyhdistyksistä. Kunnalliset palveluryhmät keräävät toiminnat naapurustoista aktiviteettiohjelmiksi ja jakavat informaatiota ikääntyneille. Naapurustojen ikääntyneitä ja muita toimijoita kannustetaan parannusehdotusten tekemiseen ja erilaisten toimintojen kehittämiseen. Naapurustoihin on myös luotu kuntoilukarttoja, joista näkyy hiekoitetut ja valaistut reitit, levähdyspaikat sekä liikekeskusten kuntoilu-mahdollisuudet, esimerkiksi kävelyreitit sisällä. (Reykjavik 2015; Reykjavik 2018–2022; Rajaniemi & Rappe 2020).

ESIMERKKI: GRAFARVOGUR-NAAPURUSTO JA IKÄÄNTYNEILLE SUUNNATTU AKTIVITEETTIOHJELMA (REYKJAVIK 2015)

1. Palvelu- ja aktiviteettikeskus Borgir
  - Kävelyryhmä, kokoontuu viikoittain, ilmainen
  - Koordinoitua kehonhallintaa ja meditointia, kaksi kertaa viikossa, ilmainen
  - Ohjattua liikuntaa, kaksi kertaa viikossa, IKR 500 kausi
  - Tanssitunteja (line and ballroom), viikoittain, IKR 500 kausi
2. Uimahalli:
  - Vesijumppa, kaksi kertaa viikossa, ilmainen
3. Kirkko
  - Kävelyryhmä, kokoontuu viikoittain, ilmainen
4. Urheilumahdollisuudet (yksityinen ja kolmas sektori)
  - Keilaus, kaksi kertaa viikossa, IKR 750 per kerta
  - Puttausta (golf), kaksi kertaa viikossa, ilmainen

Reykjavikin kaupungin toteuttaman ikääntyneiden asenteita tutkineen selvityksen mukaan 74 prosenttia kaupungin ikääntyneistä kokee terveydentilansa hyväksi. Ikääntyneistä 79 prosenttia harrastaa liikuntaa ainakin kerran viikossa. Yksinäisyyden tunteesta kysyttäessä 87 prosenttia ikääntyneistä vastasi, että he eivät koe itseään yksinäisiksi. (Reykjavik 2018–2022).

Kansalaisjärjestöt ja yhteissuunnittelu

Kansalaisjärjestöt ovat Islannissa merkittävässä roolissa kehitettäessä ikääntyneiden asumista (Reykjavik 2018–2022). Reykjavikissa merkittävä järjestö ikääntyneiden asumisen kehittäjänä ja tuottajana on vuonna 1937 perustettu merimiesten neuvosto. Vuonna 1939 merimiesten neuvosto päätti perustaa vanhoille merenkulkijoille tarkoitettua kodin, jonka nimeksi tuli Hrafnista. Nykyään Hrafnista-asuminen on laajentunut kattamaan lähes koko Islannin ja asukkaaksi voi hakea ilman mereen liittyvää työhistoriaa. (Hrafnista 2020).

Julkisen sektorin tavoitteena on ollut jatkuva yhteistyöraja-aitojen madaltaminen. Hrafnistan yhteistyö julkisen sektorin kanssa on vahvaa ja asumista ja siihen liittyviä palveluja suunnitellaan yhdessä toimivan palvelualueen luomiseksi. Hrafnista-asumista sijoitetaan olemassa olevien palvelu- ja aktiviteettikeskusten läheisyyteen tai sellainen perustetaan asumisen yhteyteen palvelemaan myös naapurustoja ja muuta ikääntyneiden asumista. Hoivan ja hoidon osalta tehdään yhteistyötä kansallisen tahon kanssa, joka vastaa vanhainkodeista. Yhteistyö ja raja-aitojen madaltaminen luo tarvelähtöistä asumista ja palveluja sekä on myös taloudellisesti resursseja yhtenäistävää. (Hrafnista 2020; Reykjavik 2015).

6.3.3 Kehittämishaasteita

Kehittämishaasteina kotona asumisen tukemiseksi Islannissa nähdään erityisesti panostaminen erilaisten asumismahdollisuuksien sekä esteettömien ja turvallisten asuin- ympäristöjen kehittämiseen yhteistyössä kaikkien toimijoiden kanssa. Islanti on ollut aktiivinen toimija WHO:n Age-Friendly Cities -ohjelmassa vuodesta 2015. Myös kestävä kehityksen suunnitelmassa kaikille soveltuvien ympäristöjen kehittäminen on yksi kärkikohde. (Iceland 2020; Reykjavik 2018-2020).

Perheiden jaksamisesta tulisi huolehtia. Kehittämisprojekteja on kohdistettu sukupolvien välisen yhteistyön ja asumisen tukemiseen esimerkiksi Co-Housing – malleja kehittämällä. Lisäksi kotiin tuotavia palveluja tulisi kehittää hoivan ja hoidon suuntaan, jotta tutussa paikassa ikääntyminen/aging-in-place vahvistuisi. (NOSOSCO 2013; Sigurðardóttir & Káreholt 2014; Sigurdardottir, Sundstrom & Ernsth Bravell 2012; Reykjavik 2018-2020).

6.4 Johtopäätökset

Verrattaessa tarkasteltujen maiden ennakkoinnin ja varautumisen toimenpiteitä huomio kiinnittyy siihen, että väestön ikääntyminen ja sen mukanaan tuomat asumiseen liittyvät tarpeet on laajasti tunnustettu. Sekä kansallisilla että kunnallisilla tasoilla on lähdetty toteuttamaan suunniteltuja toimenpiteitä sekä kehitetty indikaattoreita toimenpiteiden seurantaan ja arviointiin.

Lähtökohtana ennakkoinnissa ja varautumisessa on kaikille soveltuvat ja eri sukupolvia yhdistävät asuin ympäristöt, jotka perustustuvat ikääntyneiden toiveisiin sekä asumisessa että sen sijoittumisessa. Kuntien ennakkoinnin ja varautumisen malleissa tavoitteina on ollut tukea ikääntyneiden tunnistettuihin tarpeisiin vastaavien, oikean kokoisten ja kohtuuhintaisten asuntojen tuotantoa tai olemassa olevien asuntojen korjausta.

Kunnissa on myös etsitty mahdollisuuksia erilaisiin asumisratkaisuihin (Abhaile-projekti) sekä vaihtoehtoisten ratkaisujen kehittämiseen (Co-Housing). Osassa tarkastelluista kunnista toimii ikääntyneiden asumisen asiantuntija, jonka tehtävä on verkottaa toimijoita, tarjota tukea ja neuvontaa rakentajille sekä viedä eteenpäin ikääntyneiden aloitteita.

Asuntopolitiikka ja kaupunki/aluesuunnittelu ovat kuntien keskeisiä työkaluja. Asuin-alueita on tarkasteltu ikäystävällisen kaupunkisuunnittelun näkökulmista. Julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin toimijoiden sekä alueen asukkaiden yhteissuunnittelu on mahdollistanut asumisen, palveluiden ja sosiaalisen yhteisön yhdistävän hyvän asuinympäristön syntyminen. Olemassa olevaa infrastruktuuria ja maankäyttösuunnitelmia on tarkasteltu tulevaisuuden asumisen suunnittelemiseksi. Asumisen tuottajille kunnat ovat laatineet ohjeita, joilla pyritään kohti kaikille soveltuvan, ikääntyneiden itsenäistä elämää tukevan rakennetun ympäristön toteutumista. Keskeisinä periaatteina ohjeissa on kaikille sopiva suunnittelu, 'design for all', sekä asuntorakentaminen, joka integroituu asuinympäristöihin ikääntyneille soveltuvasti.

Kuntien ennakkoinnin ja varautumisen malleissa ikääntyneiden asumiseen kohdistuvat julkiset rahoitusmekanismit ovat saaneet rinnalleen enenevässä määrin julkisen sektorin, yhteisöjen ja ikääntyneiden itsensä toteuttamia tarvelähtöisiä rahoitusyhdistelmiä. Lisäksi kunnissa on kokeiltu erilaisia malleja, jotka kannustavat ikääntyneitä suunnittelemaan ja toteuttamaan omia asumis- ja rahoitusratkaisujaan. Suurena haasteena tarkastelluissa maissa tuodaan esiin se, miten olemassa olevan asuntokannan korjaaminen ikääntyville soveltuvaksi tullaan rahoittamaan.

Positiivista suhtautumista ikääntymiseen on vahvistettu. Kunnissa on luotu kumppanuuteen perustuvia rakenteita, jotka kannustavat ikääntyneitä omien ideoiden esittämiseen, niiden toteuttamiseen sekä vastuunottoon omasta ikääntymisestä. Ikääntyneitä on tuettu myös oman asumisen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Lisäksi kunnat ovat olleet aloitteellisia tai tukeneet erilaisten asuinvaihtoehtojen toteutumista, esimerkiksi asuinyhteisöjen "self-managerointi". Kaikille soveltuvien asuinympäristöjen edistämiseksi kunnat ovat rakentaneet yhteistyötä kehittämisverkostoissa asumiseen liittyvien toimijoiden kanssa. Monitoimijaisessa kehittämistyössä on hyödynnetty tutkimusta, kertyvää osaamista sekä todennettuja hyviä käytäntöjä. Yhdessä kehittäminen on mahdollistanut oppimista ja yhteistyötä, jota on voitu hyödyntää kuntien alueilla sekä laajemminkin.

7 Yhteenveto, johtopäätökset ja toimenpidesuosituks

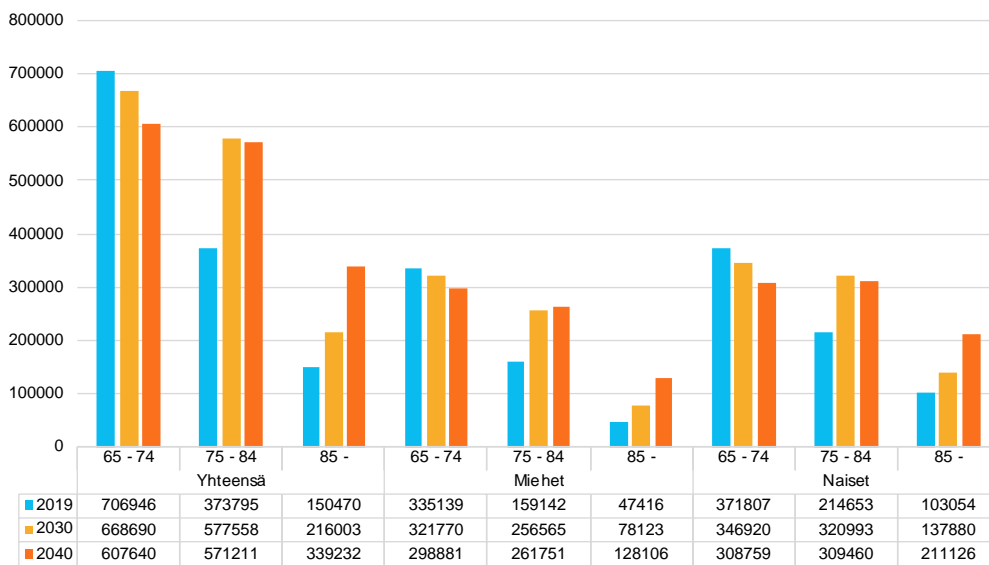
Tässä luvussa esitetään tulokset sekä niistä johdetut johtopäätökset ja toimenpidesuosituks.

7.1 Yhteenveto väestön ikääntymisestä, ikääntyneiden asumistarpeista ja kansainvälisistä esimerkeistä

Väestön ikääntyminen

Suomessa oli vuoden 2019 lopussa yli 1,2 miljoonaa yli 65-vuotiasta asukasta. Yli 65-vuotiaiden määrä kasvaa 2030- ja 2040-luvuilla, mutta kasvu hidastuu 2030-luvulla. Iäkkäiden osuus pysyy kaupunkiseuduilla muuta maata matalampana. Suhteellisesti suurin kasvu keskittyy kaupunkien kehyskuntiin, joskin iäkkään väestön osuus on suurin maaseudulla. Ikääntyneiden määrä kasvaa eniten suuremmissa kaupungeissa.

Kuva 40. Ikääntyneet 2019, 2030 ja 2040.

Vyöhykkeittäin tarkasteltuna ikääntyneiden määrä on vuosina 2000–2018 kasvanut voimakkaimmin uloimmilla kaupunkialueilla. Iän noustessa asuminen keskusta-alueilla yleistyy, mutta vanhimmissa ikäluokissa yksinasuvia taajaman ulkopuolella on erityisesti harvaan asutuilla alueilla.

Vuonna 2019 yli 65-vuotiaista hieman yli puolet asui yksin. Ikääntyneet asuvat keskimäärin vanhemmissa asuinrakennuksissa kuin muu väestö. Toinen asumisen haaste toimintakyvyn heikentyessä on hissien puuttuminen. Ikääntyneiden muuttoliike on vähäistä, ja kohdistuu yleensä lähialueille. Asunnon vaihtamisen taustalla vaikuttaa usein jokin asuinympäristön toimivuuteen liittyvä tekijä. Ikääntyneiden taloudellinen asema on parantunut viime vuosikymmeninä. Suurimpien eläkkeiden saajat keskittyvät kaupunkeihin ja niiden lähialueille. Keskimääräinen vanhuuseläke on miehillä naisia korkeampi lähes koko maassa. Huomattava määrä eläkeläisistä kokee toimeentulon vaikeuksia, mikä myös heijastuu muiden vaikeuksien yleisyyteen. Ikääntyneet ovat taloudellisen asemansakin puolesta heterogeeninen ryhmä.

Ikääntyneiden asumisen tarpeet ja ratkaisut

lääkkäät ovat sopeutuneet hyvin vanhuuteensa, mutta kokevat muita ikäryhmiä useammin ongelmia terveyden, toimintakyvyn, talouden, sekä asuinympäristön osalta. Valtaosa ikääntyneistä on tyytyväisiä elämänlaatuunsa. Toimintakyvyn ongelmat alkavat tyypillisesti 80 ikävuoden jälkeen ja liittyvät usein asunnon tai asuinympäristön ongelmiin. Liikkumista haittaavia tekijöitä on asunnossaan noin neljäsosalla ja asuinympäristössään noin puolella yli 80-vuotiaista. Muutokset ikäryhmittäisessä toimintakyvyssä viime vuosikymmeninä ovat olleet vähäisiä. Muistisairaudet ovat yleisin syy tehostetun palveluasumisen tarpeeseen.

Yksinäisyys ei ole niin yleistä kuin ajatellaan, mutta se heikentää elämänlaatua niillä, jotka sitä kokevat. Erityinen riskiryhmä ovat yli 85-vuotiaat miehet, joiden määrä suhteellisesti kasvaa eniten lähivuosisikymmeninä. Yksinäisyyden vähentämisen toimia voivat olla esimerkiksi kotikäynnit, etsivän sosiaalityön palvelut ja ystäväpiiritoiminta. Yksinäisyyttä voidaan torjua myös erilaisilla yhteisöllisyyttä lisäävillä toimenpiteillä, kuten alueelliset asukastilat, lähitorit ja vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden roolin kasvattaminen ja niiden tapahtumat.

Ikääntyneiden asumisen tukemiseen on paljon erilaisia vaihtoehtoja, joiden toteuttamista myös ARA tukee. Keskeistä on, että tarjolla on monipuolisia ratkaisuja, jotka vastaavat erilaisiin yksilöllisiin tarpeisiin. Määrittäviä tekijöitä voivat olla toimintakyky, nykyiset asuinolot ja/tai varallisuus. Valtaosa ikääntyneistä asuu omassa kodissaan, joten kotona asumista tukevat toimenpiteet ovat ensisijaisia. Ikääntyneiden asumisen

kehittämisessä tulee huomioida myös asuinympäristön ikäystävällisyys. Tyhjiään olevan ARA-asuntokannan hyödyntäminen ja kunnan omistamien asuntojen korjaaminen ovat kuntien keinoja soveltuvien asumisratkaisujen tarjoamiseen.

Ikääntyneiden tärkein asumistoive on se, että omassa kodissa voi asua mahdollisimman pitkään. Yleensä asumiselta toivotaan kohtuuhintaisuutta, esteettömyyttä ja sijaintia lähellä keskeisiä palveluita, kuten kauppaa ja apteekkia. Ikääntyneet toivovat asumisensa mahdollistavan yhteisöllisyyttä esimerkiksi siten, että asuinympäristöstä löytyy kohtaamispaikkoja. Varsinaisia yhteisöllisiä asumismuotoja kuitenkin kannattaa vain pieni osa ikääntyneistä. On oletettavaa, että ikääntyneiden toiveet asumiselleen tulevat muuttumaan tulevien sukupolvien osalta, etenkin tulo- ja varallisuustason sekä toimintakyvyn nousun myötä.

Kansainvälisien esimerkkien opit

Myös kansainvälisestä näkökulmasta tarkasteltuna kuntien rooli on keskeinen ikääntyneiden asumisen kehittämisessä: ikääntymisen vaikutus koko kunnan asumisen ja asuinympäristöjen suunnitteluun on tunnustettu. Erityisesti Irlannissa kunnat ovat tehneet toteuttamissuunnitelmia siitä, miten ne varautuvat ikääntyneiden asumistarpeisiin tulevaisuudessa. Kuntiin on palkattu ikääntyneiden asumiseen erikoistuneita asiantuntijoita, joiden työtehtäviin kuuluu yhteistyö kunnan ja muiden asumisen tuottajien kanssa sekä ikääntyneiden omien asumisen aloitteiden tukeminen. Kunnat ovat tuottaneet myös selkeää ohjeistusta asumisen, asumisvaihtoehtojen ja -ympäristöjen toteuttajille.

Iso-Britanniassa Suur-Manchester on vahvistanut ikääntyneiden kanssa kumppanuutta, jonka kautta ikääntyneet ovat voineet osallistua oman elämän ja asumisen suunnitteluun. Näin ikääntyneet ovat itse vahvasti mukana toteuttamassa erilaisia asumisratkaisuja ja asuinympäristöjä. Suur-Manchesterin alueella on tehty työtä positiivisen mielikuvan luomiseksi ikääntyvistä yhteiskunnan voimavarana. Asumisen kehittämisessä se tarkoittaa sitä, että ikääntyminen ei tarkoita elämän supistumista: asumisratkaisuilla tuotetaan ikääntyvän tarpeisiin oikeanlaista ja -kokoista (Rightsizing) asumista.

Kansainvälisessä katsauksessa tarkasteltujen kuntien kehittämistyössä keskeistä on ollut tiivis, pitkäjänteinen ja sektorirajat ylittävä yhteistyö. Kunnissa on toteutettu sekä omana toimintana että yhteistyöhankkeiden avulla ikäystävällisiä asuinympäristöjä asumisvaihtoehtoineen. Eri sukupolvien välistä asumista ja siihen pohjautuvia asumisratkaisuja on kehitetty. Asuntorakentamisessa on painotettu Design for All -periaatetta (eli kaikille sopiva suunnittelu). Lisäksi on suunniteltu asumisen sijoittumista, infrastruktuurin kehittämistä ja tulevaisuuden maankäyttöä.

Kansainvälisen katsauksen esimerkkikunnissa on yhteistyössä panostettu myös kaikille soveltuvien asuinalueiden kehittämiseen. Asumisen kehittämisessä on tunnistettu eri elämänvaiheiden ja -tilanteiden vaikutus asumiseen sekä asuin- ja elinympäristöihin kohdistuviin odotuksiin. Islannissa kolmannen sektorin asuntotuotannon kanssa on luotu erilaisia palvelualueita asumisvaihtoehtoineen. Yhteinen tavoite on ollut alueen kaikkien ikääntyneiden hyvän asumisen tukeminen ja mahdollistaminen. Suur-Manchesterin alueella toteutetaan kaikille soveltuvaa, sukupolvien välistä ja ikääntyneille edullista asuinyhteisösuunnittelua, joka integroituu muuhun aluekehitykseen.

Rahoituksen näkökulmasta olemassa olevan asuntokannan kehittäminen ja korjaaminen on kansainvälisestikin keskeinen kuntien haaste. Sen yhtenä rahoitusvaihtoehtona on pohdittu esimerkiksi uudelleenbudjetointia eli sosiaali- ja terveystalouden rahoituksen käyttöä asuntojen korjaamiseen esimerkkimaissa, joissa ei ole korjausavustuksen kaltaista käytäntöä. Olemassa olevia rahoitusmekanismeja kehitetään vastaamaan paremmin ikääntyneiden asumisen rahoitustarpeisiin. Kansainvälisiä esimerkkejä on myös siitä, miten ikääntyneitä on kannustettu ottamaan vastuuta oman asuinyhteisönsä kehittämisestä, johtamisesta ja rahoittamisesta. Esimerkkejä löytyy kuntien innovatiivisista, tapauskohtaisista rahoitusratkaisuista. Lisäksi asumisen suunnitteluun on mahdollista sisällyttää rahoitusmalleja, jotka mahdollistavat ikääntyneen kotona asumista, kuten Abhaile-projekti Irlannissa⁷¹.

Kunnat ohjaavat alueellista kehittämistyötä. Suur-Manchesterin alueella kehittäminen on suunniteltu yhteistyöprosessi, joka perustuu erilaisten, tarvelähtöisten verkostojen yhteistyöhön. Näissä verkostoissa kehittäminen perustuu tutkimukseen, tiedon ja osaamisen kerryttämiseen sekä niihin perustuvien hyvien ratkaisujen ja esimerkkien toteuttamiseen sekä toteutettujen ratkaisujen arviointiin. Esimerkkiverkostona suunnittelijoiden ja rakentajien verkosto, joka tuottaa universaalia Design for All -mallista asumista ikääntyneiden toiveiden pohjalta osoitettuihin paikkoihin.

7.2 Johtopäätökset ja suositukset ennakoinnista ja varautumisesta

Asumisen ennakoinnin ja varautumisen nykytilanne

Ikääntyneiden asumisen ennakointiin ja varautumiseen kiinnitetään huomiota vaihtelevasti kunnissa ja kuntayhtymissä. Ennakoinnin ja varautumisen tilanteeseen vaikuttavat kunnan koko ja poikkihallinnollisen yhteistyön perinne. Suuremmilla kunnilla on

---

⁷¹ <https://www.avahousing.ie>

käytössä enemmän tietolähteitä ja toimintamalleja. Noin puolella kunnista on pitkään jatkuneita perinteitä asumisen suunnittelulle yhteistyössä yhdyskuntasuunnittelun, maankäytön ja kaavoituksen ja sosiaali- ja terveystalouden kanssa. Suuremmissa kaupungeissa tietoisuus ikääntymisestä ja sen vaatimista tarpeista on parempaa, vaikka todellisuudessa varautumistarpeet ovat suurempia pienemmissä kunnissa.

Ennakoinnin ja varautumisen haasteista pienemmissä kunnissa korostuu resurssien riittämättömyys. Haasteita on eniten keskisuurissa kunnissa, joissa väestöä ei enää tunneta niin tarkasti eikä yhteistyö viranhaltijoiden välillä toteudu ilman erikseen järjestettyä koordinaatiota. Suurissa kaupungeissa ikääntyneiden asumisen ennakoimiseen ja varautumiseen on panostettu erikseen.

Ikääntyneiden asumisen kehittäminen on huomioitu pääsääntöisesti hyvin strategisella tasolla. Käytännön ennakoinnin ja varautumisen toimenpiteitä tehdään kuitenkin harvoissa kunnissa. Vaikuttaisi siltä, että osassa kunnista toiminta jää strategian tasolle. Strategista otetta tarvitaan, mutta se ei riitä yksinään. Kehittämistarpeena toiminnan suunnitelmallisuuden lisääminen tuodaan esiin vahvasti.

Ennakoinnin ja varautumisen erilaisia toimenpiteitä on eniten käytössä suurimmissa kaupungeissa, joissa ikääntyneiden osuus väestöstä on pienempi, mutta määrä on merkittävä. Pienimmissä kunnissa vaihtelu toimenpiteiden käytön laajuudessa on suurta.

Ikääntyneiden asumistarpeiden ennakoinnin keinot kunnissa

Tietolähteistä ennakoinnissa ja varautumisessa hyödynnetään eniten yleisiä tilastolähteitä sekä yhteistyötä vanhusneuvostojen kanssa. Tarkkoja tietolähteitä käyttää vain pieni osa kunnista, vaikka esimerkiksi rakennus- ja huoneistorekisterin tiedot olisivat kunnille maksutta saatavilla kahdesti vuodessa. Kyselyt alueen ikääntyneille keräävät yleensä hyviä vastausmääriä, mutta niitä toteutetaan vain alle kolmasosassa kunnista.

Kunnilla olisi keino päästä rakennus- ja huoneistorekisterin kaltaisiin tietoihin itsekin, ja edistyneet näin tekevät. Tietojen käsittely vaatii kuitenkin resurssia ja osaamista, jota kaikissa kunnissa ei ole. Tällaisen ennakoivan analyysin rahoittaminen onkin jatkossa tärkeää. Sitä on rahoitettu osana sekä Ikääntyneiden asumisen kehittämissuunnitelmaa (2013–2017) ja käynnissä olevaa Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmaa (2020–2022).

Suositus 1. Kuntien tulee aktiivisemmin hyödyntää mahdollisuudet rakennus- ja huoneistorekisterin sekä muiden julkisesti saatavien keskeisten tietojen

käyttöön ikääntyneiden asumisen tilanteen selvittämisessä. Valtion tulee tukea ennakoivaa analyysiä osana kehittämistoiminnan rahoitusta.

Ennakoinnissa parhaat käytännöt liittyvät omien väestöennusteiden toteuttamiseen asuinaluekohtaisesti ja kehittyvillä seuduilla uusien asuinalueiden suunnitteluun yhteisessä ikäystävällisyyden huomioimiseen. Parhaimmillaan tähän yhdistyy paikkatietojen hyödyntäminen analyysissa. Esimerkkejä käytännöistä löytyy erityisesti kasvukeskusten kehyskunnissa.

Ikääntyneiden oma näkemys toteutuu ennakoinnissa ja varautumisessa pääasiassasi vanhusneuvostojen kautta. Ikääntyneiden omia näkemyksiä kartoitetaan satunnaisesti erilaisin kyselyin. Vanhusneuvostot ovat viranhaltijoiden vastausten perusteella merkittävä toimija ikääntyneiden asumistarpeiden tietopohjan näkökulmasta, mutta itse vanhusneuvostojen vastaajat näkevät osallistumismahdollisuuksiensa olevan vaihtelevia, jopa heikkoja. He osallistuvat useimmiten suunnitelmatasolla (yhteistyö hyvinvoinnin ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi, iäkkäiden palveluiden riittävyyden ja laadun arvioinnit sekä kunnan suunnitelma ikääntyneiden väestön tukemiseksi, johon osallistuminen on lakisääteistä). Vähiten vanhusneuvostot osallistuivat käytäntöä lähellä olevien toimenpiteiden suunnitteluun. Kansainvälisissä esimerkeissä on hyviä kokemuksia ja käytäntöjä ikääntyneiden osallistamisesta erilaisten kumppanuuskäytäntöjen avulla.

Suositus 2. Kuntien ja kuntayhtymien tulee kartoittaa aktiivisesti ikääntyneiden tarpeita ja toiveita asumisessa hyödyntämällä esimerkiksi asukas- ja kansalaisraateja tai muita vastaavia osallistumistyökaluja.

Ennakoinnissa ja varautumisessa ”ikäntyneitä” käsitellään usein yhtenäisenä ryhmänä. Valtakunnallisiin tutkimuksiin suhtaudutaan ajoittain myös epäilevästi. Ennakoinnissa useat kunnat ovat lisänneet suoraa tiedonkeruuta myös asukailta erilaisten kartoitusten ja kyselyjen muodossa. Selvityksessä haastatellut asiantuntijat korostavat sitä, että tulevaisuuden ikääntyneet, ne jotka ovat nyt eläkeiän kynnyksellä, ovat poikkeuksellinen ikäluokka, jonka näkemykset asumisesta voivat olla merkittävästi erilaisia kuin tällä hetkellä ikääntyneillä. Ennakoinnin ja varautumisen tueksi ei ole kuitenkaan vielä riittävästi tästä tutkimustietoa.

Suositus 3. Valtion tulee rahoittaa tutkimusta asumistoiveiden ja -tarpeiden tutkimusta, joka kohdistuisi sellaisen ikäluokkiin, jotka ovat tulevaisuudessa vuosina 2030 ja 2040 yli 75-vuotiaita. Tällä hetkellä ei ole tutkimustietoa siitä, miten näiden ikäluokkien asumistarpeet ja -toiveet poikkeavat tämän hetkisten ikääntyneiden tarpeista ja toiveista.

Useissa kunnissa on käytössä jonkinlainen ikääntyviin kohdistuva ”ennakoiva kotikäynti” tai puhelinsoitto, jolla pyritään kartoittamaan kunnan iäkkäiden palvelutarvetta. Parhaimmillaan näissä tapaamisissa tai soitoissa kiinnitetään huomiota myös asumiseen liittyviin kysymyksiin. Iäkkäiden omaan varautumiseen kannustavaa muuta viestintää kunnat toteuttavat kuitenkin hyvin vaihtelevasti. Selvityksen kyselyissä kuvastuukin se, että iäkkäät ovat usein haluttomia itse suunnittelemaan omaa asumistaan kovin pitkäjänteisesti. Vanhusneuvostojen vastaajat kokevat itse varautuvansa asumistarpeiden muutoksiin tulevaisuudessa, mutta arvioivat kunnan iäkkäiden ylipäättään varautuvan suhteellisen vähän.

Harvaan asutuilla seuduilla ikääntyneet asuvat usein melko vanhoissa rakennuksissa ja usein omakotitaloissa. Ikääntyneiden osuus tällaisilla seuduilla on suuri. Vaikka toiveita muuttamisesta olisikin, ei omaa asuntoaan saa välttämättä realisoitua sellaiseen hintaan, että se mahdollistaisi muuttamisen itselleen mieluisaan kohteeseen. Tapaus- tutkimusalueilla ikääntyneet asuvat kuitenkin useimmiten omistusasunnoissa ja varsin väljästi, varsinkin vielä kumppanin kanssa asuessaan. Taajamien tai keskustojen tarjontaa ei kohtaa tottumuksia, tai varallisuus ei riitä halutun asunnon hankkimiseen. Varautumisen näkökulmasta ratkaisuna tässä on ARA-vuokratalojen korjaaminen ikääntyneille sopivaksi ja asuntojen tarjoaminen niistä haja-asutusalueelta ja omakotitaloista muuttaville ikääntyneille. Vanhusneuvostokyselyssä nousi esiin, että varsin moni olisi valmis rahoittamaan asumistaan säästöillä tai varallisuudella mieluummin kuin jättämään perinnöksi. Tästä on viitteitä eri kyselyissä, mutta tutkimustietoa aiheesta ei kuitenkaan juurikaan vielä ole.

Ikääntyneiden asumistarpeisiin varautuminen

Kuntien ja kuntayhtymien strateginen ote ikääntyneiden ennakointiin ja varautumiseen on vielä ohut. Kunnat jakautuvat myös sen suhteen, onko kunnassa selkeä strateginen ote ikääntyneiden asumisen ennakointiin. Käytännössä tämä tarkoittaa ikääntyneiden asumisen näkymistä kunnan strategiassa tai jossakin muussa keskeisessä strategiassa, joka ohjaa asumiseen liittyvää suunnittelua. Selvityksessä toteutettujen kyselyjen perusteella suurin osa kunnista (71 %) katsoi, että heillä on olemassa strateginen näkemys ikääntyneiden asumisen kysymyksiin. Tapaus- tutkimuskohteena olevista kunnista useilla keskeinen esiin nostettu toimenpide oli ikääntyneiden asumisen huomioivan strategian kehittäminen. Strategian eteneminen toimenpiteiksi tai edes toimenpideohjelmiksi on harvinaisempaa, varsinkin pienimmissä kunnissa.

Toisaalta THL:n tuore kysely kunnille (2020) osoittaa, että vain 27 prosenttia kunnista on tehnyt ikäasumisen ennakointisuunnitelman, joka on osa vanhuspalvelulain 5 §:n mukaista suunnitelmaa ikääntyneen väestön tukemiseksi. Suunnitelma ei nouse tässä selvityksessä toteutetuissa haastatteluissa esiin keskeisenä keinona ikääntyneiden

asumiseen varautumisessa. THL:n aiemmin toteuttamissa kyselyissä tilanne suunnitelmien yleisyyden osalta on ollut samansuuntainen (Kehusmaa ym. 2018).

Asumisen kehittämisessä keskeistä on kaikille soveltuvan tavallisen asumisen suunnittelu ja mahdollistaminen. Tämä lähtökohta tulee hyvin esiin selvityksen haastattelussa ja työpajoissa. Periaatteen katsotaan toteutuvan kohtuullisen hyvin uudistuotannossa. Selvityksen toteutushetkellä eri ikäluokat (nyt yli 75-vuotiaat) tai tulevaisuudessa yli 75-vuotiaat (eli nyt 65–74-vuotiaat) asuvat usein kuitenkin vanhassa rakennuskannassa asunnoissa, joissa on todennäköisesti esteettömyyteen liittyviä ongelmia. Uudistuotannon osalta kunnat ovat jo aktiivisia tiedottamaan ja opastamaan osaltaan kaikille soveltuvasta rakentamisesta.

Poikkihallinnollinen ja säännöllinen rakenne varmistaa strategian toimenpanoa. Poikkihallinnollinen yhteistyö ikääntyneiden asumisen ennakoinnissa ja varautumisessa on välttämätöntä. Yhteistyön tulisi perustua yhteistyörakenteisiin kuten työryhmiin, jotka on kunnassa selkeästi nimetty ja joilla on riittävästi toimivaltaa tehdä ehdotuksia ikääntyneiden asumisen kehittämiseksi. Rakenteiden ohella tarvitaan yhteistä tavoitteenasettelua ja tavoitteiden seuranta. Toistaiseksi yhteistyö on usein erilaisiin maankäytön hankkeisiin liittyvää, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Varautumisen strategian osalta kuntien orientaatio myös vaihtelee. Osittain tähän vaikuttaa se, mikä hallintokunta on vastuussa asumisen kehittämisestä tai se, onko kunnassa asumisen kehittämiseen nimettyä vastuuhenkilöä ja tähän liittyvää resursointia. Asumiseen varautuminen ei ole monipuolista ja laaja-alaista, eikä se huomioi kaikkia kuntien käytössä olevia keinoja kuten uustuotantoa, nykyisen kannan korjaamista, asumisratkaisujen monipuolistamista, asuinalueiden ikäystävällisyyden edistämistä tai asumisen yhteisöllisyyden tai lähipalvelujen tarjonnan kehittämistä. Ikääntyneet osallistuvat strategisen tahtotilan luomiseen vaihtelevasti.

Suositus 4. Kuntien tulee vahvistaa ikääntyneiden asumisen kehittämistä osana omaa strategista päätöksentekoaan ja toimeenpanoaan sekä sisällyttää asuminen nykyistä vahvemmin osaksi vanhuspalvelulain 5 §:n mukaista suunnitelmaa ikääntyneen väestön tukemiseksi.

Strateginen näkemys voi sisältyä kunnan olemassa oleviin strategioihin tai suunnitelmiin, mutta sen tulee olla kokonaisvaltainen ja pitkäjänteinen. Strategia sisältää esimerkiksi asumisen uustuotannon ja nykyisen kannan korjaamisen osalta asumisratkaisujen monipuolistamisen, asuinalueiden ikäystävällisyyden edistämisen, asumisen yhteisöllisyyden, lähipalveluiden tarjonnan ja ikääntyneiden osallistamisen kehittämisprosessiin.

Suositus 5. Kuntien tulee perustaa järjestelmällisesti toimivia poikkihallinnollisia ryhmiä, jotka vastaavat strategian toimeenpanosta ja seuraavat sitä sekä

käyvät ennakointia ja varautumista koskevaa vuoropuhelua vanhusneuvostojen ja muiden toimijoiden kanssa.

Ikääntymiseen varautuminen vaatii systemaattisen prosessin, haasteeseen ei voi vastata vain yksittäisellä kehittämishankkeella tai -konseptilla. Tällaisiin ryhmiin otetaan mukaan myös tarpeen mukaan muitakin toimijoita kuten järjestöjä tai aiheen parissa toimivia yrityksiä.

Asuinalueiden näkökulma on vielä vain vähän mukana kuntien ennakoinnissa ja varautumisessa. Ikääntyneiden asumisen ennakoinnissa ja varautumisessa korostuvat edelleen ikääntyneiden palvelujen kehittäminen. Laaja asumisen ja asuinympäristöjen kehittäminen on näissä strategioissa vain harvoin. Joitakin hyviä esimerkkejä ikäystävällisten taajamien tai asuinalueiden kehittämisestä ja näkökulman sisällyttämisestä uusien asuinalueiden suunnitteluun löytyy kasvukeskuksista. Laaja-alainen lähestymistapa ei kuitenkaan näy kunnan toiminnassa. Yhteisöllisyys korostuu usein hankkeissa erilaisten yhteisöllisyyttä tukevien tilojen, toimenpiteiden tai ympäristöjen suunnittelun kautta.

Maaseutumaisissa harvaan asutuissa kunnissa esimerkkejä löytyy taajamien kehittämisestä, kuten palvelujen verkottamisesta, rakennusten monikäyttöisyyden lisäämisestä, kävely-ystävällisen keskustan vahvistamisesta tai yhteisöllisyyden lisäämisestä (esim. Taegen ym. 2020).

Ikääntyneiden asumisen vaihtoehtojen monipuolinen kehittäminen edellyttäisi nykyistä kokonaisvaltaisempaa tarpeiden selvittämistä ja kartoittamista siten, että se kattaisi erilaiset asumismahdollisuudet ja uudet esiin nousevat asumisen teemat, kuten väliuotoisen asumisen kehittämisen. Varsinkin pienissä kunnissa kehittämiseen liittyvät toimenpiteet koskevat lähinnä yksittäisiä kohteita.

Kunnat ovat hyödyntäneet vielä heikosti lähes kaikille kunnille sovellettavissa olevia keinoja. Näitä ovat mahdollisuus omien kiinteistöjen korjausrakentamiseen tai ARA-tuotannon korjaamiseen ikääntyneille soveltuvaksi sekä kuntalaisiin kohdistuva viestintä, neuvonta ja ohjaus.

Asuntokannan korjaamisen osalta omia kiinteistöjä kehittävät useat kunnat, mutta näkökulman yhdistäminen ikääntyneiden asumiseen on vielä puutteellinen. Vuokratalojen korjaaminen ikääntyneille ei nouse selvityksen kyselyissä tärkeimpien toimenpiteiden joukkoon, vaikka sen merkitys on suuri. ARA-kohteiden korjaamiseen esteettömäksi ja ikääntyneille sopivaksi on ollut mahdollista saada korjausavustusta vuoden 2020 alusta lähtien. Sen käyttö on vielä ollut vähäistä. Korjausavustuksista tarjotaan ikääntyneille asukkaille tietoa hyvin vaihtelevasti ja yleisesti vähän.

Suositus 6. Kuntien tulisi aktiivisesti kartoittaa omien kiinteistöjensä hyödyntäminen ikääntyneiden asumiseen sekä ARA-asuntokannan korjaaminen esteettömäksi ja ikääntyneille sopivaksi. Tällöin korjausten lähtökohtana tulisi olla riittävän suuret asunnot. Usein uusia kohteita suunnitellaan edelleen tehostetun palveluasumisen lähtökohdista.

Suositus 7. Valtion tulee vahvistaa ARA-asuntokannan kehittämistä ikääntyneille soveltuvaksi. Tämä vaatii sekä sitä koskevan korjausavustuksen aktiivista markkinointia että myös prosessin ja avustusehtojen arviointia ja muuttamista.

Ikääntyneille tai ikääntyviin kohdistuva neuvonta, ohjaus tai viestintä, joka pyrkii kotona asumisen mahdollistamiseen tai muuttojen edistämiseen, on vähäistä. Yhteistyötä tehdään ajoittain järjestöjen kanssa, mutta se painottuu usein terveyden ja toimintakyvyn näkökulmiin asumisen jäädessä vähemmälle huomiolle. Neuvonta ja viestintä olisi tarpeen nuoremmille ikäluokille ennen kotipalvelujen piiriin pääymistä. Nekin kunnat, joissa on ollut käytössä esimerkiksi vanhuspalveluiden ennakoiva kotikäynti, ovat kohdistaneet tämän vasta iäkkäille. Hyviä käytäntöjä ovat taajamissa ja kyläkeskuksissa järjestöjen kanssa yhteistyössä toteutettavat asumista käsittelevät erilaiset asumisen infotilaisuudet tai soivot iäkkäille. Korjauksiin kohdistuvaa neuvontaa voidaan tehdä järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa yhteistyössä.

Suositus 8. Kuntien ja kuntayhtymien tulee lisätä suoraan kuntalaisiin, ikääntyneisiin ja tulevaisuudessa ikääntyviin kohdistuvaa neuvontaa ja opastusta asumisesta. Keskeisiä sisältöjä ovat omaan ikääntymiseen varautuminen sekä tieto olemassa olevista mahdollisuuksista, kuten korjausavustuksista ja olemassa olevasta ja uustuotannon asuntotarjonnasta. Neuvontaa myös muista oman varautumisen mahdollisuuksista tulee lisätä ja kohdentaa erityisesti eläköitymisen ajankohtaan. Yhteistyö vanhusneuvoston, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa on tärkeää.

Selvityksessä kuullut vanhusneuvostojen jäsenet arvioivat olevansa suhteellisen hyvin varautuneita asumistarpeidensa muutoksiin, mutta ikääntyneet heidän kunnassaan eivät niinkään hyvin. Vastaavasti vanhusneuvoston jäsenet itse olivat kohtalaisen myönteisiä kertyneen varallisuuden käyttämiseen, mutta heidän tuntemansa ikääntyneet eivät niinkään. Oman varautumisen keinot, kuten käänteinen asuntolaina tai hoivavakuutukset ovat vielä Suomessa vieraita, mutta vastausten perusteella myös näiden hyödyntämiseen voisi olla laajemminkin mahdollisuuksia.

Meistä jokainen voisi tulevaisuudessa paremmin ennakoida oman asumisensa tarpeita ja varautua niihin. Kansalaisten henkilökohtaisesta varautumisesta ja siitä, mil-

lainen siihen liittyvä päätöksentekoprosessi on, ei kuitenkaan ole tutkimustietoa. Tiedetään, että ikääntyvät haluavat asua omissa kodeissaan ja muuttohalukkuus laskee iän myötä. Se, missä vaiheessa elämänkaarta ihmiset ryhtyvät suunnittelemaan omaa vanhuuttaan ei ole tiedossa. Kuntalaisten tulisi pohtia omaa asumistaan ja pärjäämistään nykyistä pidemmällä aikaperspektiivillä, mutta tämän ajattelun perustaksi tarvitaan tietoa vaihtoehtoista ja mahdollisuuksista. Tähän liittyen erilaisia mahdollisuuksia järjestöjen kanssa tehtävästä yhteistyöstä ei vielä ole hyödynnetty riittävän laajasti.

Suositus 9. Kuntien ja valtion tulee jatkossa hyödyntää eri toimijoiden mahdollisuudet tukea ja vahvistaa kansalaisten omaa asumisen ennakointia ja varautumista.

Kuntien resurssit ikääntyneiden asumisen ennakointiin ja varautumiseen koetaan hyvin rajallisiksi. Työtä tehdään usein oman toimen ohella, ja monissa suurissa kunnissa asuminen kehittämiseen ei ole olemassa vastuutahoa, jolloin asia jää helposti hallintokuntien väliin. Suomessa sosiaali- ja terveystalvvelujen uudistaminen osana maakuntien uudistamista on jatkunut useita vuosia ja siihen liittyvä jatkuva toimintaympäristön muutos, tai odotus muutoksesta, heikentää sosiaali- ja terveystoimen sitoutumista ikääntyneiden asumisen ja asuinympäristöjen kehittämiseen.

Ennakoinnin ja varautumisen teema on osa Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmaa, josta myös avustuksia kuntien kehittämishankkeisiin on myönnetty. Suhteessa kuntien tarpeisiin, se ei kuitenkaan yksin riitä, vaan panostusta tarvitaan jatkossakin. Kansainvälisistä esimerkeistä nähdään, että kuntatasolla ennakoinnin ja varautumisen kehittäminen vaatii pitkäjänteistä työskentelyä ja selkeää panostusta.

Suositus 10. Valtion tulee vahvistaa ikääntyneiden asumisen ennakointia ja varautumista osana vanhustalvvelulain toteuttamista ja sisällyttää asuminen vanhustalvvelulain 5 §:n mukaiseen suunnitelmaan ikääntyneen väestön tukemiseksi sekä tehdä täsmennykset ikääntyneiden asuinolojen kehittämiseksi 4 §:ään (yhteistyö kunnassa) ja asumisen ennakoinnin lisäämiseksi 12 §:ään (hyvinvointia edistävät talvvelut).

Vanhustalvvelulaki on yksi keskeisistä lainsäädännön työkaluista, joilla valtio voi ohjata kuntia ja kuntayhtymiä ikääntyneiden asumisen ennakoinnissa ja varautumisessa. Vanhustalvvelulain 5 §:n mukaisissa suunnitelmissa asuminen ei vielä kiinnitetä huomiota merkittävästi (Kehusmaa ym. 2018), eikä suunnitelma nouse esiin merkittävänä kehittämisinstrumenttinä. Selvitystä varten saatujen THL:n kyselyn ennakkotietojen mukaan 73 prosenttia THL:n kyselyyn vastanneista kunnista ja kuntayhtymistä vastasi, että alueella ei ole tehty ikääsumisen ennakointisuunnitelmaa. Suositus perustuu

tämän selvityksen havaintoihin sekä aiempaan asiaa käsitelleen työryhmän tekemään ehdotukseen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 25).

Suositus 11. Valtion tulee resursoida pitkäjänteisesti kuntien asumisen ennakoinnin ja varautumisen kehittämiseen hankerahoituksen, informaatio-ohjauksen ja verkostoyhteistyön kautta.

Kuntien tukeminen ikääntyneiden asumisen ennakoinnissa ja varautumisessa on aloitettu ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmassa, mutta sitä tulee jatkaa ja vahvistaa. Kansainvälisistä esimerkeistä nähdään, että työ vaatii pitkäjänteisiä useiden vuosien kehittämisprosesseja kunnissa. Valtio voi myös ARAn tai erillisten kehittämissuhteiden kautta tukea kuntien vertaisoppimista ja parhaiden käytäntöjen jakamista.

Ikäohjelman toteutukseen vuoteen 2030 asti tulee sisällyttää ikääntyneiden asumisen kysymykset, erityisesti kuntien ja kansalaisten oman ennakoinnin ja varautumisen näkökulmasta.

Lähteet

- Afshar, P.F., Foroughan, M., Vedadhir, A.A. and Tabatabaei, M.G. (2017), "The effects of place attachment on social well-being in older adults", *Educational Gerontology*, Vol. 43 No. 1, 45-51.
- Ahonen, K., Palomäki, L-M. & Polvinen, A. (2018). Eläkeläisten toimeentulokokemukset vuonna 2017. Eläketurvakeskus.
- Ahrentzen, S., & Tural, E. (2015). The role of building design and interiors in ageing actively at home. *Building Research & Information*, 43(5), 582-601.
- Blomgren, J., Martikainen, P., Martelin, T & Koskinen, S. (2008). Determinants of home-based formal help in community-dwelling older people in Finland. *European Journal of Ageing* volume 5, 335–347.
- Eurostat. (2020). Population on 1st January by age, sex and type of projection.
- Hakala, S., Id-Korhonen, A. (2016). Omassa kodissa – Ikääntyneiden asuinolojen arviointimalli. Ympäristöministeriön raportteja 6. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Halminen, O., Linna, M., Silander, K., Mikkola, T., Tyni, T., Koivuranta, P. & Hörhammer, I. (2019). Iäkkäiden ympärivuorokautiseen hoitoon siirtymisen riskitekijät. Kuntaliitto: Ikääntyneen väestön palvelut: käyttö, kustannukset, vaikuttavuus ja rahoitus -projektin julkaisu nro 12.
- Haltia, E., Keskinen, P., Karikallio, H., Alho, E., Vuori, L., & Alimov, N. (2019). Kaupunkiseutujen asukkaiden asumispreferenssit-Miten ja missä kaupunkilaiset haluavat asua? PTT Raportteja, 260, 184.
- Helminen, V., Nurmio, K. & Vesänen, S. (2020). Kaupunki-maaseutu-alueuokitus 2018. Suomen ympäristökeskuksen raportteja, 21.
- Helminen, V., Vesala, S., Rehunen, A., Strandell, A., Reimi, P., & Priha, A. (2017). Ikääntyneiden asuinpaikat nyt ja tulevaisuudessa. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 20, 2017.
- Hietala, M., Huovari, J., Kaleva, H., Lahtinen, M., Niemi, J., Ronikonmäki, N. M. (2015). Asuinrakennusten korjaustarve. PTT raportteja 251 PTT Reports 251.

- Hiilesvuo, A. (2013). Veteraanien asuntojen korjaustöiden vaikuttavuusselvitys. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto ry.
- Huuhka, S. (2016.) Building 'Post-Growth': Quantifying and Characterizing Resources in the Building Stock. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto.
- Hynynen, R. (2015) (toim.). Palvelualueen ja ikäystävällisen asuinalueen kehittäminen. Ympäristöministeriön raportteja 5/2015.
- Hynynen, R. (2018). Ikääntyneiden asumisen nykytilanne ja kehittämishaasteet. Saatavissa: <http://uusiep.fi/wp-content/uploads/2018/10/vaesto-ikaantyy-25.10.2018-esitys-raija-hynynen.pdf>
- Hytönen, A. & Seppänen, M. (2009). Tehdään elementeistä – Suomalaisen betonielementtirakentamisen historia. Helsinki: Betonitieto Oy.
- Hyvinkään kaupunki. (2018). Laaja hyvinvointikertomus 2017-2021 Hyvinvointisuunnitelma vuodelle 2018. <https://www.hyvinkaa.fi/globalassets/kaupunki-ja-hallinto/hallinto-ja-organisaatio/ohjeet-julkaisut/muut-julkaisut/laaja-hyvinvointikertomus-2017-2020.pdf>
- Jalava, J., Lahtinen, H., Tyvimaa, T., Vuorela, M., Arolinna, S. (2017). Ikääntyneiden asumisratkaisujen tarve ja toteutus. Ympäristöministeriön raportteja 16. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Jansson, A. (2020). Loneliness of older people in long-term care facilities. Department of General Practice and Primary Health Care Faculty of Medicine University of Helsinki. Doctoral Dissertation. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/319092>
- Jauhiainen, S., Kaarakainen, M. S., & Koistinen, K. U. (2017). Näkökulmia ikääntyvien asumiseen ja sen rahoitukseen. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita.
- Juhila, K., & Kröger, T. (2016). Siirtymät ja valinnat asumispoluilla. SoPhi, (133).
- Kaasalainen, T. & Huuhka, S. (2020). Existing apartment buildings as a spatial reserve for assisted living. *International Journal of Building Pathology and Adaptation*, 38(5), 753–769.
- Kaasalainen, T. (2015). Ikääntyvät asukkaat ja asunnot–Vaiheittaiset esteettömyysparannukset lähiökerrostaloissa. Muuttuva rakennettu ympäristö, Julkaisu 1. TTY

- Kaasalainen, T., & Huuhka, S. (2016). Accessibility improvement models for typical flats: Mass-customizable design for individual circumstances. *Journal of Housing for the Elderly*, 30(3), 271-294.
- Kaasalainen, T. (2020). Julkaisematonta raakadataa suomalaisista asuinkerrostoista vuosilta 1968–1985.
- Kalliomaa-Puha, L., & Kangas, O. (2015). Yhteistä ja yksityistä varautumista–vanhusten hoivan tulevaisuus. *Kalevi Sorsa-säätiö*. Tartumaa: Ecoprint.
- Kehusmaa S., Marjeta N., Mielikäinen L. & Hynynen R. (2018). Päätökset ikäasumisen ratkaisuista puuttuvat vielä kunnista. Tutkimuksesta tiiviisti 25/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kilpelä, N. (2019). Esteetön rakennus ja ympäristö. *Rakennustieto 2019*. Haettu 25.11.2020.
- Klemetz, M., Vauramo, E., Hyrkäs, J., Kekäläinen, R., Suominen, J., & Verma, I. (2019). TÄYTYY-hanke-Ikääntyneiden asuin- ja palveluympäristö, arviointiesimerkeinä Lapinjärvi ja Savitaipale. Aalto yliopiston julkaisusarja TAIDE+MUO-TOILU+ARKKITEHTUURI 2/2019.
- Koponen, P., Borodulin, K., Lundqvist, A., Sääksjärvi K ja Koskinen, S. (toim.) (2018). *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa FinTerveys 2017-tutkimus*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 4/2018.
- Kotilainen, A. (2016). Hissit kartalle? Rakennustietoaineistojen kartoitus ja yhdistäminen. *Ympäristöministeriön raportteja 12, 2016*
- Kröger, T., Van Aerschot, L., & Mathew Puthenparambil, J. (2019). Ikääntyneiden hoivaköyhyys. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(2), 124-134.
- Kuivalainen, S. & Ylikännö, M. (2020). Perustoimeentulotukea saavat vanhuuseläkeläiset. Teoksessa Korpela, T. ym. (toim.) *Ojista allikkoon? Toimeentulotukiuudistuksen ensi metrit*. Kela: Helsinki.
- Lui, C. W., Everingham, J. A., Warburton, J., Cuthill, M., & Bartlett, H. (2009). What makes a community age-friendly: A review of international literature. *Australasian journal on ageing*, 28(3), 116-121.

- Lutz, W., Sanderson, W. & Scherbov, S. (2008). The coming acceleration of global population ageing. *Nature*, 451, 716–719. <https://doi.org/10.1038/nature06516>
- Lyytikä, A., & Kukkonen, H. (2006). Vuokratalon uusi elämä. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 42/2006.
- Martikainen, P., Moustgaard, H., Murphy, M., Einiö, E. K., Koskinen, S., Martelin, T., & Noro, A. (2009). Gender, living arrangements, and social circumstances as determinants of entry into and exit from long-term institutional care at older ages: a 6-year follow-up study of older Finns. *The Gerontologist*, 49(1), 34-45.
- Martikainen, P., Nihtilä, E., & Moustgaard, H. (2008). The effects of socioeconomic status and health on transitions in living arrangements and mortality: a longitudinal analysis of elderly Finnish men and women from 1997 to 2002. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 63(2), S99-S109.
- Meijer, F., Itard, L., Sunikka-Blank, M. (2009). Comparing European residential building stocks: Performance, renovation and policy opportunities. *Building Research and Information* 37, 533–551.
- Miettinen, H. & Parviainen, J. (2017). Vanhusneuvostojen rooli ja vaikutusmahdollisuudet ikääntyneiden asumisen ja elinympäristöjen kehittämisessä. Ikääntyneiden asumisen kehittämissuunnitelman 2013–2017. Työpapereita 1/2017, ympäristöministeriö, 5.4.2017.
- Moisio, P., & Savolainen-Korjus, E. (2018). Kohti ikäystävällisempää Hervantaa. Ympäristöministeriön raportteja 5/2018.
- Mäki-Fränti, P., & Laukkanen, T. (2010). ARA-vuokratokanta murroksessa. Rajoituksia vapautuneiden talojen käyttö ja omistajien suunnitelmat vapautuville taloille. Suomen ympäristö 24/2010.
- Määttänen, N. & Valkonen, T. (2008). Ikääntyneiden varallisuus ja sen muuttaminen kulutukseksi. ETLA: Keskusteluaiheita, Discussion Papers, ISSN 0781-6847; No. 1141.
- Määttänen, N. & Valkonen, T. (2020). Yksityinen varautuminen hoivan rahoitusta täydentämässä. ETLA Raportti No 98.
- Nihtilä, E., & Martikainen, P. (2004). Ikäihmisten yksinasuminen Suomessa vuosina 1970-2000.

Noro, A., & Karppanen, S. (2019). Ikäihmisten kotihoidon ja kaikenikäisten omaishoidon uudistus 2016–2018: Tuloksia ja toimintamalleja. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:29.

Nyman, J., & Valtakari, M. (2016). Ikääntyneiden asumisen kehittämissuunnitelman 2013–2017 väliarviointi. Ympäristöministeriön työpapereita.

Olkkonen-Nikula, A. (2018). Iäkkäiden yhteen sovitettujen palvelujen kokonaisuus Päijät-Hämeessä. I&O-kärkihankkeen muutosagentti. 28.9.2018.

Oosi O., Koramo M., Toivanen, M. & Keinänen, J. (2017). Tarkastelumallin kehittäminen kunnille ikääntyneiden asumistarpeisiin varautumiseksi. Teoksessa Hynynen, R. (2017) (toim.) Ikääntyneiden asumistarpeisiin varautuminen kunnissa. Ympäristöministeriön raportteja 4/2017.

Oosi, O., Kortelainen, J., Luukkonen, T., & Haila, K. (2020). Ikääntyneiden välimuotoisen asumisen tilanne ja tulevaisuuden tarpeet. Ympäristöministeriön julkaisuja 8/2020.

Oulun kaupunki. (2017). Oulun kaupungin asuntopoliittiset linjaukset 2017 Erityisasumisesta normaaliin asumiseen. https://www.ouka.fi/documents/52058/1408043/Asuntopoliittiset_linjaukset_2017.pdf/6c1be58d-27c7-492e-afa1-980342cb40e5

Oulun kaupunki. (2020). Oulun maankäytön toteuttamissuunnitelma 2020–2024. https://www.ouka.fi/documents/64220/2830180/Oulun_MATO_2020_2024_saavutettava.pdf/f596e25e-6693-4913-87f6-96b110b5651b

Owal Group. (2018). Ikääntyneiden asumisen tulevaisuuden tarpeita kartoittava selvitys. 11.12.2018. Ympäristöministeriö. Ympäristöministeriön julkaisuja.

Owal Group. (2019). I&O-kärkihankkeen ulkoinen arviointi. 3/2019, sosiaali- ja terveysministeriö.

Pirhonen, O. (2016) Elämäntapa ja yksilöllisyys asumisessa – 10 konseptia Intiankadulle. Diplomityö. Tampereen teknillinen yliopisto.

Pohjolainen, P., & Heimonen, S. (2009). Toimintakyvyn laaja-alainen arviointi ja tukeminen. Helsinki: Ikäinstituutti.

Porin kaupunki. (2017). Hyvinvointikertomus 2013-2017 ja Hyvinvointisuunnitelma 2017-2020. https://www.pori.fi/sites/default/files/atoms/files/porin_kaupungin_hyvinvointikertomus_2013-2016_ja_hyvinvointisuunnitelma_2017-2020.pdf

Porin kaupunki. (2020). Porin yhteistoiminta-alueen iäkkäiden palveluiden suunnitelma vuoteen 2025. Luonnos toimitettu selvityksen tekijöiden käyttöön.

PTT. (2019). Asumismenot 2019. <https://www.kiinteistoliitto.fi/media/4182/asumismenot2019.pdf>

Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä. (2018). Iäkkäiden yhteen sovitettujen palvelujen kokonaisuus Päijät-Hämeessä. <https://www.phhyky.fi/assets/files/2018/10/P%C3%A4ij%C3%A4t-H%C3%A4meen-maakunnan-suunnitelma-ik%C3%A4%C3%A4ntyneen-v%C3%A4est%C3%B6n-tukemiseksi-VALMIS-28.9.2018.pdf>

Rajaniemi, J., & Rappe, E. (2020). Ikäystävällisyyden edistäminen asuinalueilla ja taajamissa. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:2.

Rantanen, V. (2020). Säröt elämässä havahduttavat suunnittelemaan omia vanhuudenpäiviä. <https://www.epressi.com/tiedotteet/sosiaaliset-kysymykset/tuore-tutkimus-sarot-elamassa-havahduttavat-suunnittelemaan-omia-vanhuudenpaivia.html>

Rappe, E., Kotilainen, H., Rajaniemi, J., & Topo, P. (2018). Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö. Ympäristöopas. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Rappe, E., Rajaniemi, J., & Topo, P. (2020). Hyvä asuminen muistisairaana. Gerontologia, 34(2), 135-154.

Riihimäki, M., Laitinen, T., Koskinen, T., & Aro, K. (2019). Kuntien ARA-vuokra-asuntojen korjaaminen ikääntyneiden asumiseen sopivaksi. Ympäristöministeriön julkaisuja 2019:5

Rovaniemen kaupunki. (2015). Ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelma vuoteen 2020. <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=230f763d-df36-451e-8a35-b846c919c015>

Rovaniemen kaupunki. (2020). [https://rovaniemi.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Hyvinvoinnin_ja_terveyden_edistaumlmisen_jaosto/Kokous_262020/Hyvinvointikertomus_2019\(106036\)](https://rovaniemi.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Hyvinvoinnin_ja_terveyden_edistaumlmisen_jaosto/Kokous_262020/Hyvinvointikertomus_2019(106036))

- Salon kaupunki. (2019). Salon kaupungin asuntopoliittinen ohjelma 2030. <http://salo.oncloudos.com/kokous/20194244-6-1.PDF>
- Sipiläinen, P. (2011). Kuntouttavan hoivatyön vaatimukset ikäihmisten asunnoille. Helsinki, Aalto-yliopisto, Arkkitehtuurin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-4226-8>
- Slaug, B., Granbom, M., & Iwarsson, S. (2020). An aging population and an aging housing stock—housing accessibility problems in typical Swedish dwellings. *Journal of Aging and Environment*, 1-19.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2020). Kohti ikäystävällistä yhteiskuntaa. Iäkkäiden henkilöiden palvelujen uudistamistyöryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:16 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162239/STM_2020_16_R.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Stjernberg, M. (2019). Concrete suburbia: Suburban housing estates and socio-spatial differentiation in Finland. *Department of Geosciences and Geography A 77*.
- Strandell, A. (2017). Asukasbarometri 2016 – Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19: 2017.
- Taegen, J., Verma, I., & Arpiainen, L. (2020). Taajamien kehittäminen väestöltään vähenevässä kunnissa: Elinvoimainen taajama -hanke. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:21.
- THL. (2018). Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2018: Vanhuspalvelujen tila 2018. Kuntakysely. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
- THL. (2020a). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sotkanet. Palvelurakenne, % vastaavankäisestä väestöstä. Helsinki: THL.
- THL. (2020b). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Toimintakyky. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>
- Tilastokeskus. (2016). Kotitalouksien varallisuus, 2. Nettovarallisuus korkein 65–74-vuotiailla. Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 23.11.2020)
- Tilastokeskus. (2020a). Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 9.11.2020]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>

Tilastokeskus (2020b). Väestöennuste 2019: Väestö iän ja sukupuolen mukaan alueittain, 2019-2040. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaenn/statfin_vaenn_pxt_128v.px/ (viitattu 5.11.2020)

Tilastokeskus. (2020c). Asunnot ja asuinolot [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-6745. 2019. Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 9.11.2020). Saantitapa: http://www.stat.fi/til/asas/2019/asas_2019_2020-05-20_tie_001_fi.html

Tuokkola, K., Nieminen, J., & Konttajärvi, T. (2016). Kotoa muiden seuraan—Asuinalue- ja talokohtaisten yhteistilojen ja -toiminnan arviointi ikääntyneiden näkökulmasta. Ympäristöministeriön raportteja 14, 2016.

Tupala, T., Leskelä, R. L., Kaarnasaari, A., Kajova, M., Kyrö, R., Peltokorpi, A., & Määttä, O. (2018). Maakuntien ja kuntien yhteistyö ikääntyneiden ja erityisryhmien asumisessa ja asumispalveluissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 18/2018.

Uusihannu, S. (2015). Kotona asuvien ikääntyneiden ihmisten koettu turvattomuus. Jyväskylän yliopisto, Gerontologia ja kansanterveys. Pro gradu -tutkielma.

Vaarama, M. (2017). Esitys Ikä-Asken päätösjuhlassa 24.11.2017.

Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P., & Muuri, A. (2014). Suomalaisten hyvinvointi 2014. THL.

Verma, I. (2019). Housing Design for All? The challenges of ageing in urban planning and housing design – The case of Helsinki. Helsinki: Aalto University.

Verma, I. (2020). Asuinalueiden kehittäminen ikääntyvälle väestölle. Yhdyskuntasuunnittelu 58, 33–49.

Verma, I. (toim.); Kurkela, T., Sanaksenaho, P., Suominen, J., Taegen, J., Vauramo, E. (2017). Palvelukortteli. Konseptin kuvaus ja soveltaminen erilaisiin taajamiin. Ympäristöministeriön raportteja 3/2017.

Vinha, J., Laukkarinen, A., Kaasalainen, T., Pihlajamaa, P., Teriö, O., Jokisalo, J., Annila, P., Harsia, P., Hedman, M., Heljo, J., Kallioharju, K., Kauppinen, A., Kero, P., Kivioja, H., Lehtinen, T., Marttila, T., Moisio, M., Mäkinen, A., Paatero, J., Raunima, T., Ruusala, A., Sankelo, P., Sekki, P., Sirén, K., Tuominen, E., Tuominen, O., Uotila, U. & Uusitalo, S. (2019). Comprehensive development of nearly zero-energy municipal

service buildings (COMBI). Tutkimushankkeen johdanto- ja yhteenvetoraportti. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto, Rakennustekniikan laboratorio, Rakennetekniikka, Tutkimusraportti 168. Saatavissa: <https://research.tuni.fi/rakennusfysiikka/tutkimusprojektit/combi/julkaisut/johdanto-ja-yhteenvetoraportti-seka-combi-8-suositukset/>

Viita, J., Mäkelä, H., & Tyvimaa, T. (2013.) Suomalaisten ihanneasunto ja uudisasunnon valintaperusteet. Tampereen teknillinen yliopisto. Rakennustekniikan laitos.

Välikangas, K. (2009). Yhteisöllisyyttä, laatua ja vaihtoehtoja: Ikääntyneiden välimuotoisen asumisen ratkaisuja Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Hollannissa. Suomen ympäristö/Asuminen 13: 2009. Ympäristöministeriö.

Välikangas, K. (2017). Kuntien toiminta ikääntyneiden kotona asumisen ja palvelujen kehittämisessä. Teoksessa Hynynen, R. 2017 (toim.) Ikääntyneiden asumistarpeisiin varautuminen kunnissa. Ympäristöministeriön raportteja 4/2017.

Ympäristöministeriö (2017a). Ikääntyneiden asumisen kehittämissuunnitelman 2013-2017 tulevaisuussuunnitelma. Ikääntyneiden asumisen kehittämissuunnitelman työpapereita 2/2017.

Ympäristöministeriö (2017b). Älyteknologiaratkaisut ikääntyneiden kotona asumisen tukena. Ympäristöministeriön raportteja 7: 2017.

Ympäristöministeriö. (2017c). Asuntokannan ja asuinolojen kehittäminen kasvukeskusten ulkopuolella. Helsinki: Ympäristöministeriö. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4760-9>

Ympäristöministeriö (2020a). Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma.

Ympäristöministeriö (2020b). Erytisavustushakuilmoitus: Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman avustukset kuntien kehittämishankkeisiin – teemana ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö.

Ympäristöministeriö (2020c). Pitkän aikavälin korjausrakentamisen strategia 2020-2050 – Suomi. Saatavissa: <https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B242AE19E-F497-4A38-8DF2-95556530BA53%7D/156573>

Özer-Kemppainen, Ö. (2006). Alternative housing environments for the elderly in the information society: the Finnish experience. Oulu, Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto.

Özer-Kemppainen, Ö. (2005). Senioriasumisen nykytila, kehitystarpeet ja mahdollisuudet., Arkkitehtuurin osaston julkaisu A 32. Oulu, Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto. <http://urn.fi/urn:isbn:9514276442>

Luvun 6. lähteet

Haastattelut

Aila Määttä, Senior Advisor, Nordic Welfare Centre, Ruotsi

Eric Krijger, Senior Advisor, Mondria Advies Ijsselmuiden, ZonMW, Hollanti

Anne Rizzo, Regional Programme Manager, Age Friendly Ireland, Irlanti

Dr Mark Hammond, Greater Manchester Aging HUBn, Manchester School of Architecture, Iso-Britannia

Pórhildur Egilsdóttir, Department manager, Department of Welfare, City of Reykjavík, Islanti

Irlanti

Action Plan for Housing and Homelessness 2016. Rebuilding Ireland, the Government of Ireland. https://rebuildingireland.ie/wp-content/uploads/2016/07/Rebuilding-Ireland_Action-Plan.pdf

Age Friendly Ireland: Guidelines/Toolkits. <https://agefriendlyireland.ie/category/publications/guidelines-toolkits/>

Age Friendly Ireland. (2014). Report on Housing for Older People - Future Perspectives <https://www.older tenants.org.au/content/housing-for-older-people-future-perspectives>

Age Friendly Limerick Strategy 2015-2020. Limerick City: https://www.limerick.ie/sites/default/files/atoms/files/limerick_city_and_county_council_age_friendly_limerick_2015-2020_0.pdf

Age friendly Towns: a Guide. Age Friendly Ireland. <https://dev.agefriendlyireland.ie/wp-content/uploads/2020/04/Age-Friendly-Towns-Toolkit.pdf>

AVA housing. <https://www.avahousing.ie>

Building for Everyone: A Universal Design Approach. The Centre for Excellence in Universal Design (CEUD) http://universaldesign.ie/Built-Environment/Building-for-Everyone/Entire-Series-Books-1_10.pdf

Fingal Age Friendly County 2019, 10 Ways To Construct A More Lifetime Adaptable and Age Friendly Home 2019. Google-haku: [10_ways_to_create_adaptable_and_age_friendly_home_march_2019](#).

Healthy Ireland: a Framework for improved health and wellbeing 2013-2025. Department of Health, Healthy Ireland. <https://assets.gov.ie/7555/62842eef4b13413494b13340ff9077d.pdf>

Healthy Ireland Summary Report 2019. Department of Healthy, Healthy Ireland. <https://assets.gov.ie/41141/e5d6fea3a59a4720b081893e11fe299e.pdf>

Housing for Older People, Housing Agency Submission to the Joint Oireachtas Committee on Housing, Planning and Local Government: Housing Agency 2018, Ireland.

Housing for Older People, thinking ahead 2016. The Housing Agency, ISAX <https://www.housingagency.ie/sites/default/files/publications/35.%20Final-Report-Housing-for-Older-People-Dec-2016.pdf>

Housing for Older People: Future Perspectives 2016. Age Friendly Ireland. <https://www.older tenants.org.au/content/housing-for-older-people-future-perspectives>

Housing Options for Our Ageing Population Policy Statement 2019. Department of Health, Department of Housing, Planning and Local Government. <https://www.gov.ie/en/publication/ea33c1-housing-options-for-our-ageing-population-policy-statement/>

ISAX Housing for Older People – Thinking Ahead 2016. Housing Agency. www.housingagency.ie/getattachment/Our-Publications/Latest-Publications/Final-Report-Housing-for-Older-People-Dec-2016.pdf

Keyes J. toim. (2019) Provision of Accommodation for Older People in Fingal. Engaging with the Private sector. Fingal County Council. Ireland.

Keyes J. (2018). Making Ireland an age Friendly Country, the role of Local Government and age Friendly Ireland. Universal Design in Higher Education in Transformation Congress 2018. Age Friendly Ireland.

Lahtinen M, Alho E, Härmälä V, Noro K, Ronikonmäki N-M. (2014). Asumisen tarjonta- ja kysyntätuet: kirjallisuuskatsaus. Ympäristöministeriö. <https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7bB3404242-B214-47D5-9D1A-7332547D8478%7d/105141>

More Years – More Opportunities. The Norwegian Government's strategy for an age-friendly society (2016) https://www.dataplan.info/img_upload/5c84ed46aa0abfec4ac40610dde11285/strategy_age-friendly_society.pdf

Positive Ageing Indicators 2018. Healthy and Positive Ageing Initiative. <https://assets.gov.ie/9673/f528d4c3856044e9a2b5545230e77a04.pdf>

O'Connor, H. (2018) Towards an Age Friendly Ireland: A case study in practice. OCS Consulting. Age Friendly Ireland.

Positive Ageing: National Indicators Report 2016. Health and Positive Aging Initiative. Department of Health & Age Friendly Ireland. Publications 2016.

Positive Ageing - Starts Now! The National Positive Ageing Strategy. (2013). Department of Health, Healthy Ireland & Patient first.

Healthy Ireland Implementation Plan 2018-2022. Community Healthcare Organization, Dublin North City and County.

Ten important features to a universal designed home. The Centre for Excellence in Universal Design (CEUD) http://universaldesign.ie/Built-Environment/Building-for-Everyone/Entire-Series-Books-1_10.pdf

The National Planning Framework (NPF) Ireland 2040 Our Plan. <https://npf.ie>

Thinking Ahead: Independent and Supported Housing Models for an Ageing Population 2018. Housing Agency. https://www.housingagency.ie/sites/default/files/ha18002-housing-models-for-an-ageing-population-online_1.pdf

Universal Design Guidelines for Homes in Ireland 2015. Centre of Excellence in Universal Design. <http://universaldesign.ie/Web-Content-/Introduction.pdf>

Välikangas. (2012). Iittalan monen sukupolven hyvinvointikeskus –konsepti 2012. Hämeenlinnan kaupunki, Ikäihmisten palvelut. Hämeenlinna.

Walsh, K. (2018a) Evaluation of Phase 1 of the Dublin City Age Friendly Housing with Support Model in Inchicore. The Housing Agency, Dublin City. <https://www.housingagency.ie/sites/default/files/48.%20Housing-with-Support-MODEL-Web.pdf>

Walsh, K. (2018b) How to develop a Housing with Support Scheme for Older People Framework Toolkit. The Housing Agency, Dublin City. <https://www.housingagency.ie/sites/default/files/publications/17.%20Housing-with-Support-Framework-Toolkit-Web.pdf>

Iso-Britannia

Bodin E., Kumlin L. & Tengqvist A. (2020). Att åldras i Norden - En kartläggning av strategier och initiativ för aktivt och hälsosamt åldrande i de nordiska länderna. Analys- och Teknikkonsultföretaget WSP & Nordens Välfärdscenter, Stockholm. https://nordicwelfare.org/wp-content/uploads/2020/11/FINAL_rapport-Att-aldras-i-Norden_rätt.pdf

Cairncross L. (2016). Active Ageing and Built Environment. Practice Briefing. The Institute of Public Care, Oxford Brookes University. Housing Lin.

Fixing our broken housing market: White Paper presented to Parliament. The Secretary of State for Communities and Local Government by Command of Her Majesty 2017: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/590464/Fixing_our_broken_housing_market_-_print_ready_version.pdf

Eurofound. (2017). Care homes for older Europeans: Public, for-profit and non-profit providers, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Greater Manchester Housing Strategy. Greater Manchester: Doing Housing Differently 2019 – 2024. Manchester City Council: https://www.greatermanchester-ca.gov.uk/media/2165/16a_gm_housing_strategy_final.pdf

Greater Manchester Strategic Housing Market Assessment 2019. Greater Manchester Combined Authority (GMCA) <https://www.greatermanchester-ca.gov.uk/media/1733/gm-shma-jan-19.pdf>

Hammond M., White S. & Walsh S. (2018). Rightsizing: Reframing the housing offer for older people. Manchester School of Architecture, GMCA & Greater Manchester Ageing Hub. <https://www.ageing-better.org.uk/sites/default/files/2019-02/rightsizing-manchester-school-architects.pdf>

Housing for older people. (2018). Communities and Local Government (CLG) Select Committee. UK Government. http://www.cpa.org.uk/cpa/policies_on_ageing.html

Høyland K., Denizou K., Halvorsen T. & Moe E. (2020). Bo hele livet. Nye Bofelleskap og Nabolag for Gammel og Ung. SINTEF Fag 65. Sintef akademisk forlag, Sintef Community.

Leve hele livet; Helse- og omsorgsdepartementet. (2018). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-15-20172018/id2599850/?ch=1>

Lewis C., Hammond M., Kavanagh N., Phillipson C. & Yarker S. (2020) Developing age-friendly communities in the Northern Gateway urban regeneration project. Manchester Urban Ageing Research Group: MICRA, University of Manchester & Manchester School of Architecture. <http://documents.manchester.ac.uk/display.aspx?DocID=46848>

Living Longer, Living Better: Housing for an age-friendly Manchester, Strategy Statement 2014–2020. Manchester City Council. https://www.manchester.gov.uk/downloads/download/6143/housing_for_an_age-friendly_manchester

Manchester: A Great Place to Grow Older 2017-2021. Manchester's Strategy for Ageing. https://www.manchester.gov.uk/downloads/download/6786/manchester_a_great_place_to_grow_older

Manchester: A Great Place to Grow Older 2010-2020. Manchester's Strategy for Ageing. https://www.manchester.gov.uk/downloads/file/11899/manchester_a_great_place_to_grow_older_2010-2020

McCall V., Tokarczyk T. & Pritchard J. (2020) Inclusive Living Toolkit: Inclusive Living Evidence Review. Scottish Federation of Housing Associations. Housing Lin.

Paranagamage P. (2017). Ideas for Change 2017: Extra Care Housing in Lincolnshire. Design Guide. University of Lincoln. UK.

Stevens J. (2016). Growing Older Together: An Overview of Collaborative Forms of Housing for Older People. University of Birmingham, Housing Lin Report.

Schmidt L., Holm A., Kvinge T. & Nørve S. (2013). BOLIG+ Nye boligløsninger for eldre og folk flest. NIBR-rapport 2013:19. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.

Strategisk boligplan for eldre med hjelpebehov. Utbygging av heldogs omsorgstilbud for eldre i Oslo – rullering 2021-2031. Byrådsavdeling for eldre, helse og arbeid. Oslo

The State of Ageing in 2019. Centre for Ageing Better. Policies on Ageing. Centre for Policy on Ageing. UK Government. http://www.cpa.org.uk/cpa/policies_on_ageing.html

The Residential Growth Strategy 2017-2022: Manchester City Council: https://www.manchester.gov.uk/downloads/download/5666/residential_growth_strategy

Together in the 2020s. United for All Ages. UK Government. http://www.cpa.org.uk/cpa/policies_on_ageing.html

Välikangas, K. (2019). Yhteisjulkaisu Koivisto, J.-M., Koskinen, R., Tamminen, P.: SotePeda 24/7 -hanke vastaa Kanta-Hämeen sosiaali- ja terveysalan muutokseen. HAMK Unlimited Professional 10.12.2019.

Waterworth N. (2020). Valuable not vulnerable - Greater Manchester is changing the narrative on ageing Centre for Ageing Better. International day of Older Persons: <https://www.ageing-better.org.uk/blogs/valuable-not-vulnerable-how-greater-manchester-changing-narrative-ageing>

Islanti

Hrafnista <https://www.hrafnista.is/um-hrafnistu#>

Iceland 2020 – governmental policy statement for the economy and community: Knowledge, sustainability, welfare. Prime Minister's Office, <https://www.stjornarradid.is/media/forsaetisraduneyti-media/media/2020/iceland2020.pdf>

INAO. (2012). Dvalarheimili aldraðra: Rekstur og starfsemi 2006– (Residential homes: Operations and activities 2006) http://www.rikisendurskodun.is/fileadmin/media/skyrslur/dvalarheimili_lokaskjal.pdf

Jónsdóttir S.K., Jónsson J.E. & Sigurðardóttir S.H. (2015). Housing for Older People in Iceland: Apartments and Nursing Homes. *Journal of Housing for the Elderly*. Volume 29: 197-208.

Ministry of Social Affairs and Social Security. (2008). *Stefna í málefnum aldraðra til næstu ára* (Social policy and the elderly). <http://www.velferdarraduneyti.is/>

Nordic Committee on Social Security Statistics (NOSOSCO 2013). *Social protection in the Nordic countries, 2011/2012*. <http://nowbase.org/Publications.aspx>

Reykjavik City. (2015). *Health improvement for the elderly*, work paper. Steering Committee for Public Health and Equality.

Reykjavik City. (2008). *Reglur um þjónustuþúðir fyrir aldraða* (Regulations on sheltered housing for the elderly). *Velferðarsvið Reykjavíkurborgar*. http://reykjavik.is/sites/default/files/skjol_thjonustulysingar/reglur_um_j_nustu_b_ir_2008.pdf

Reykjavik 2018-2020. *Stefna Reykjavíkurborgar í málefnum eldri borgara 2018 – 2022* https://reykjavik.is/sites/default/files/ymis_skjol/skjol_utgefid_efni/velferdarsvid_210x210_stefna_thjonustueldriborgara.pdf

Sigurðardóttir S.H., Sundstrom G, Malmberg B. & Ernsth Bravell M. (2012). Needs and care of older people living at home in Iceland. *Scandinavian Journal of Public Health* 2012 40: 1-9

Sigurðardóttir, S.H., and Kåreholt, I. (2014). Informal and formal care of older people in Iceland. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 5: 1–10.

Strategisk boligplan for eldre med hjelpebehov Utbygging av Omsorg+ og sykehjem i Oslo - rullering 2016-2026. Oslo kommune. Byrådsavdeling for eldre, helse og sosiale tjenester. <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13144678-1471248250/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Bydeler/Bydel%20Stovner/Politikk%20Bydel%20Stovner/Stovner%20bydelsutvalg/2016-06-09/HSK-ER-AU-RFF-BU%20vedlegg%202%20sak%20Boligsosial%20handlingsplan.%20Strategisk%20boligplan%20for%20eldre%20med%20hjelpebehov.pdf>

Liitteet

Haastateltujen taustaorganisaatiot

ARA

Eksote

ETLA

Isännöintioliitto

Jyväskylän kaupunki

Järvenpään kaupunki

Kainuun sote

Kela

Keusote

Kiinteistöliitto

Kuntaliitto

Lahden kaupunki

Omakotiliitto

Oulun kaupunki

Porin kaupunki

Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä

RAKLI

Rovaniemen kaupunki

Salon kaupunki

Vaasan kaupunki

Vanhustyön keskusliitto

Ympäristöministeriö

Kyselyvastaajien taustatiedot ja liitetaulukot

Taulukko 21. Viranhaltijakyselyn vastaajien taustatietoja

		N	%			N	%
Maakunta	Pohjois-Pohjanmaa	44	12,8	Vastaajan kunnan kuntaryhmä	Kaupunkimaiset kunnat	97	28,1
	Uusimaa	34	9,9		Maaseutumaiset kunnat	147	42,6
	Keski-Suomi	33	9,6		Taajaan asutut kunnat	94	27,2
	Pirkanmaa	30	8,7				
	Pohjois-Savo	29	8,4	Vastaajan kunnan väestö	Enintään 10 000	184	54,4
	Varsinais-Suomi	24	7		10 001–50 000	119	35,2
	Etelä-Pohjanmaa	23	6,7		Yli 50 000	35	10,4
	Lappi	23	6,7				
	Pohjanmaa	21	6,1	Vastaajan kunnan yli 65-v. osuus	Enintään 20 %	68	20,1
	Satakunta	14	4,1		20–30 %	158	46,7
	Pohjois-Karjala	13	3,8		Yli 30 %	112	33,1
	Etelä-Karjala	11	3,2				
	Etelä-Savo	11	3,2	Vastaajan kunnan keski-ikä	Enintään 45 v.	153	45,3
	Kainuu	11	3,2		45–50 v.	118	34,9
	Kanta-Häme	11	3,2		Yli 50 v.	67	19,8
	Keski-Pohjanmaa	7	2				
	Päijät-Häme	6	1,7				

Taulukko 22. Luottamushenkilökyselyn vastaajien taustatietoja

		N	%			N	%
Maakunta	Varsinais-Suomi	33	14,3	Vastaajan kunnan kuntaryhmä	Kaupunkimaiset kunnat	78	33,9
	Pohjois-Pohjanmaa	24	10,4		Maaseutumaiset kunnat	88	38,3
	Uusimaa	23	10		Taajaan asutut kunnat	64	27,8
	Pirkanmaa	22	9,6				
	Keski-Suomi	21	9,1	Vastaajan kunnan väestö	Enintään 10 000	122	53
	Lappi	15	6,5		10 001–50 000	76	33
	Etelä-Savo	12	5,2		Yli 50 000	32	13,9
	Päijät-Häme	12	5,2				
	Satakunta	11	4,8	Vastaajan kunnan yli 65-v. osuus	Enintään 20 %	36	15,7
	Kanta-Häme	10	4,3		20–30 %	116	50,4
	Pohjois-Savo	10	4,3		Yli 30 %	78	33,9
	Pohjanmaa	8	3,5				
	Etelä-Karjala	6	2,6	Vastaajan kunnan keski-ikä	Enintään 45 v.	91	39,6
	Etelä-Pohjanmaa	6	2,6		45–50 v.	95	41,3
	Kainuu	6	2,6		Yli 50 v.	44	19,1
	Keski-Pohjanmaa	4	1,7				
	Pohjois-Karjala	4	1,7				
	Kymenlaakso	3	1,3				

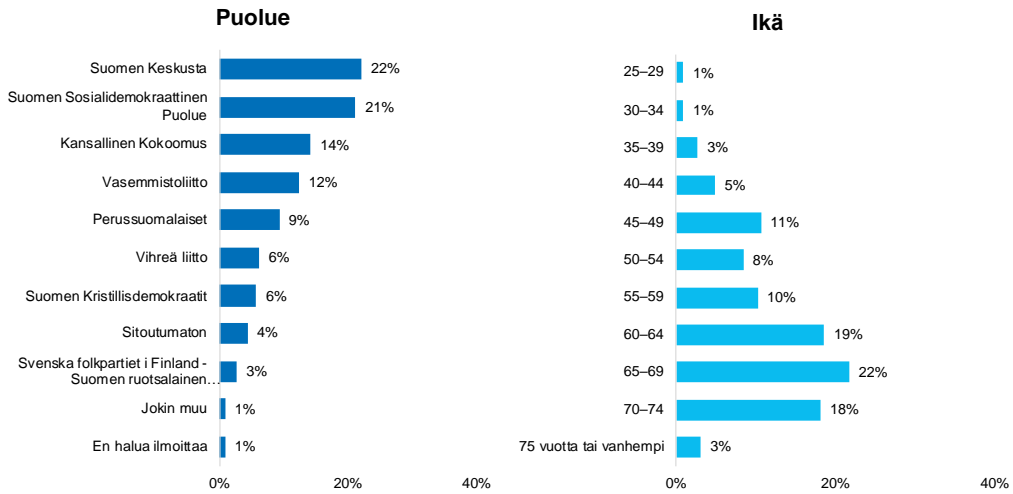
Taulukko 23. Vanhusneuvostokyselyn vastaajat

Taustamuuttuja	Muuttujan luokka	N	%
Sukupuoli	Nainen	288	62 %
	Mies	178	38 %
Ikä	Yli 75-vuotiaat	153	34 %
	65-74-vuotiaat	222	49 %
	Alle 65-vuotiaat	78	17 %
Kunnan koko	Enintään 10 000	314	50 %
	10 001 - 50 000	229	37 %
	Yli 50 000	83	13 %
Rooli vanhusneuvostossa	Puheenjohtaja	118	19 %
	Sihteeri	41	7 %
	Jäsen	452	74 %
Asunnon tyyppi	Omakotitalo	294	63 %
	Rivi- tai paritalo	82	18 %
	Kerrostalo	92	20 %
Asumismuoto	Vuokra-asunto	26	6 %
	Omistusasunto	422	91 %
	Asumisoikeusasunto	7	2 %
	Joku muu	11	2 %
Asumisaika nykyisessä asunnossa	Alle 5 vuotta	39	8 %
	5-9 vuotta	59	13 %
	10-19 vuotta	100	21 %
	20 vuotta tai kauemmin	268	58 %
Asumisaika nykyisellä asuinalueella	Alle 5 vuotta	23	5 %
	5-9 vuotta	35	7 %
	10-19 vuotta	82	18 %

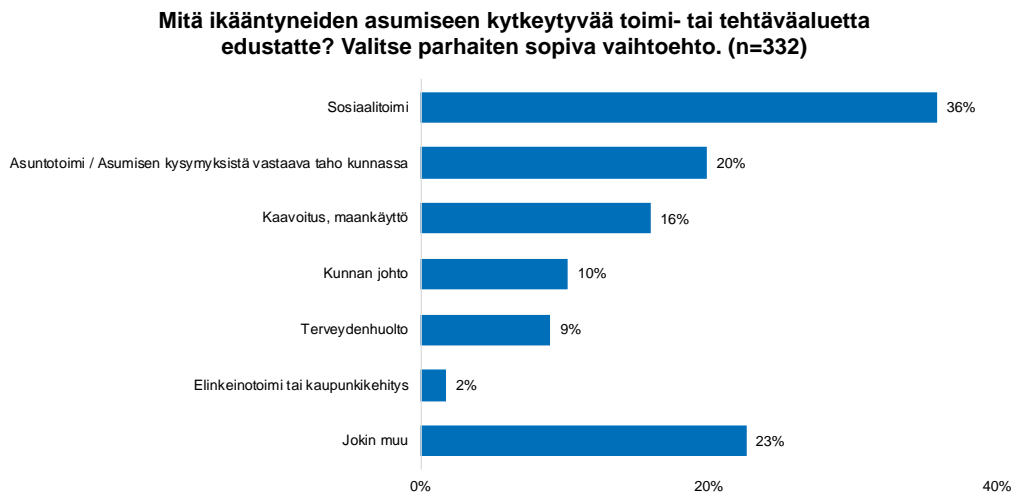
Taustamuuttuja	Muuttujan luokka	N	%
	20 vuotta tai enemmän	327	70 %
Kotitaloudessa asuvien henkilöiden määrä	Yksi	126	27 %
	Kaksi	307	66 %
	Kolme tai enemmän	34	7 %
Tyytyväisyys nykyiseen asuntoon	Hyvin tyytyväinen	309	66 %
	Tyytyväinen	135	29 %
	Tyytymätön	24	5 %

Kuva 41. Luottamushenkilöiden puolue ja ikä

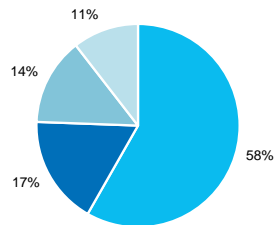

Kuva 42. Vastaajien nimi- tai tehtäväalue (viranhaltijat)

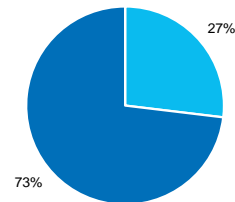
Kuva 43. Ikääntyneiden palveluiden järjestäminen kunnissa (viranhaltijat).

Mikä seuraavista kuvaa parhaiten kuntanne tapaa järjestää ikääntyneiden palvelut? (n=323)

- Oma kunta järjestää
- Mukana maakunnallista pienemmässä kuntayhtymässä
- Mukana maakunnallisessa kuntayhtymässä
- Jokin muu

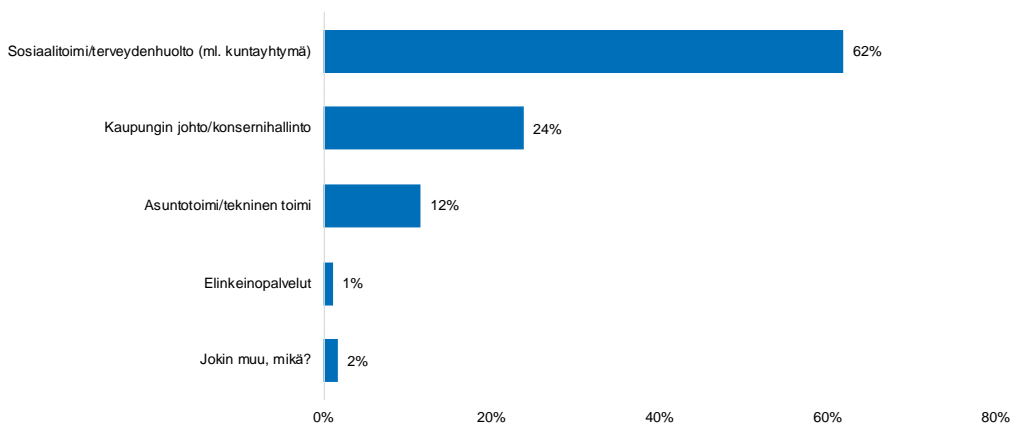
Kumpi seuraavista kuvaa paremmin kuntanne tapaa organisoida asumisen kehittämistä? (n=312)

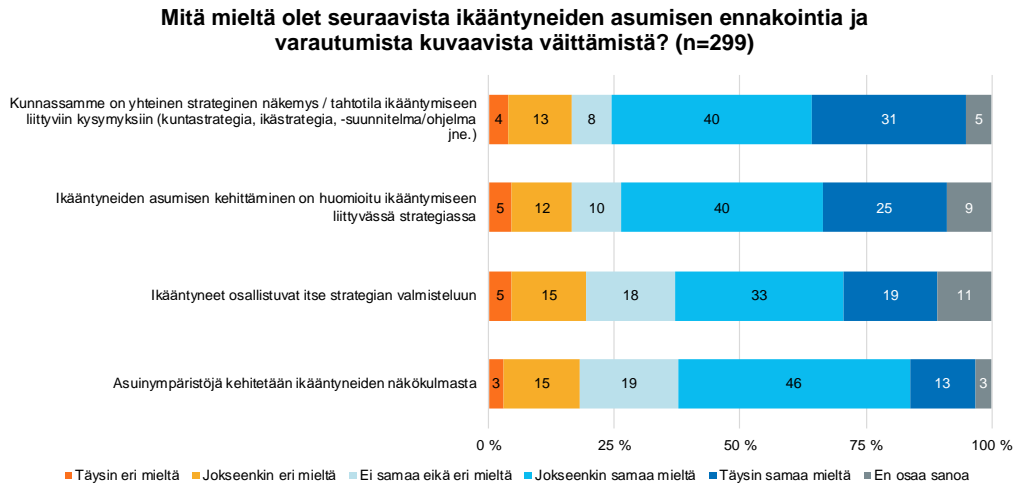
- Kunnassa on virka/virkoja, joiden pääasiallisena tehtävänä on asumisen kehittämiseen liittyvät kysymykset niiden koordinointi
- Kunnan eri hallinnonaloilla on useita eri virkoja, joiden työkuviin asumisen kehittämiseen ja niiden koordinoitiin liittyvät kysymykset kuuluvat

Kuva 44. Vastuu ikääntyneiden asumistarpeiden ennakoinnista (luottamushenkilöt)

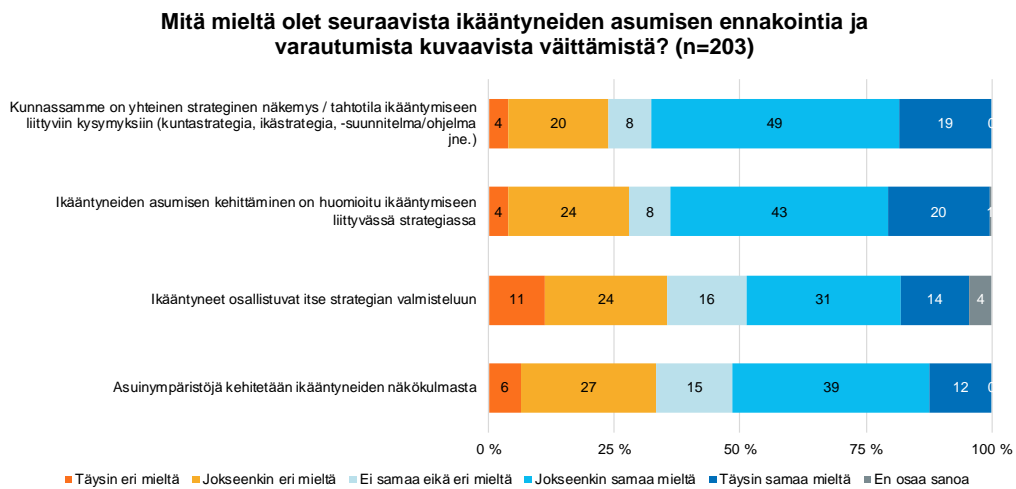
Kenen vastuulla ikääntyneiden asumistarpeiden ennakointi mielestänne on kunnassanne?

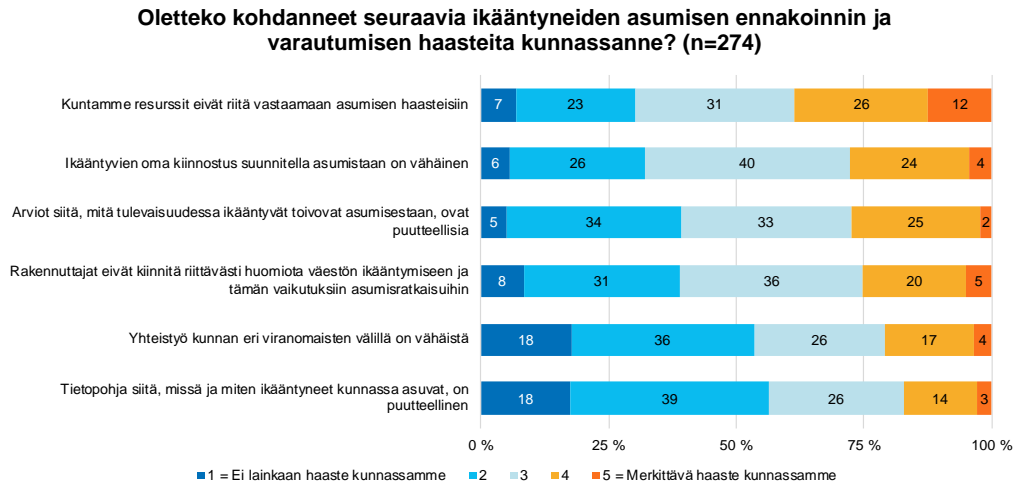
Kuva 45. Ennakoinnin ja varautumisen tila (viranhaltijat)

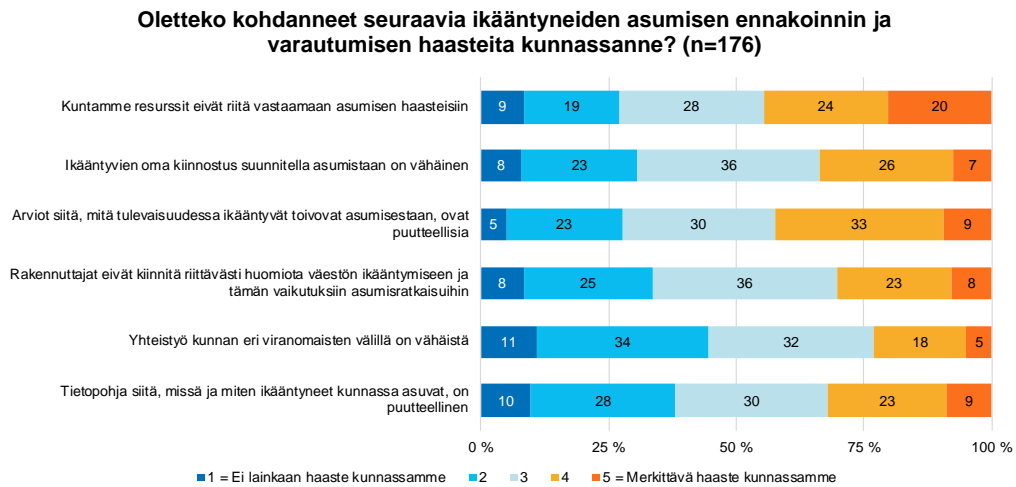
Kuva 46. Ennakoinnin ja varautumisen tila (luottamushenkilöt)

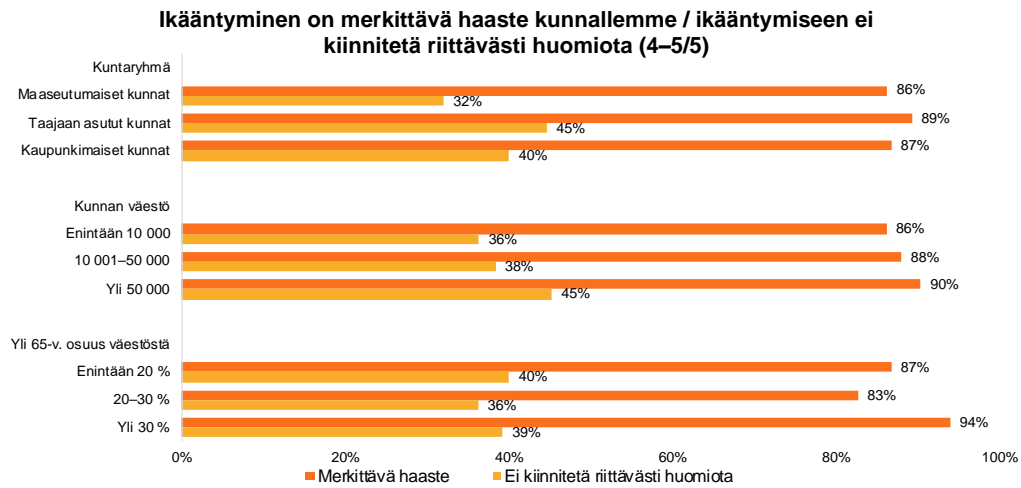
Kuva 47. Ennakoinnin ja varautumisen haasteet. (viranhaltijat)

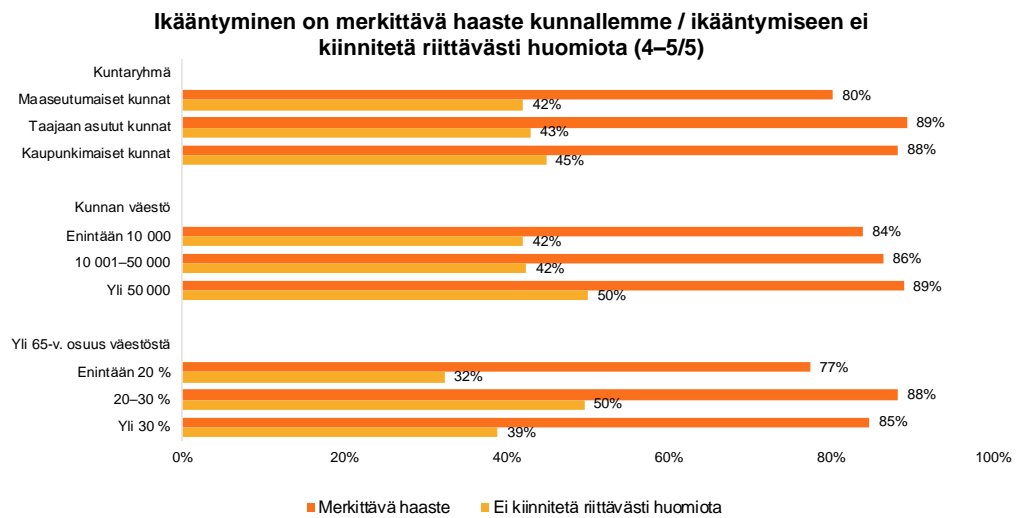
Kuva 48. Ennakoinnin ja varautumisen haasteet (luottamushenkilöt)

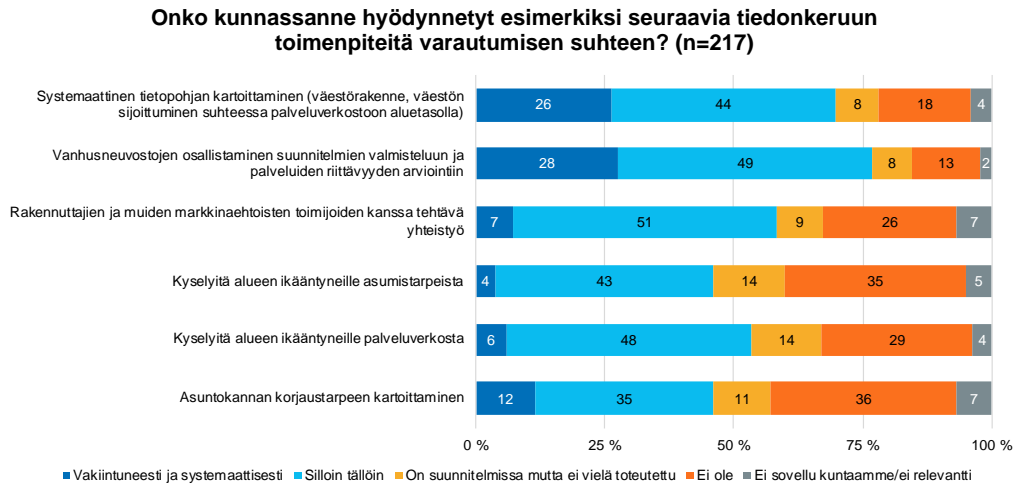
Kuva 49. Ennakoinnin ja varautumisen haasteet (viranhaltijat)

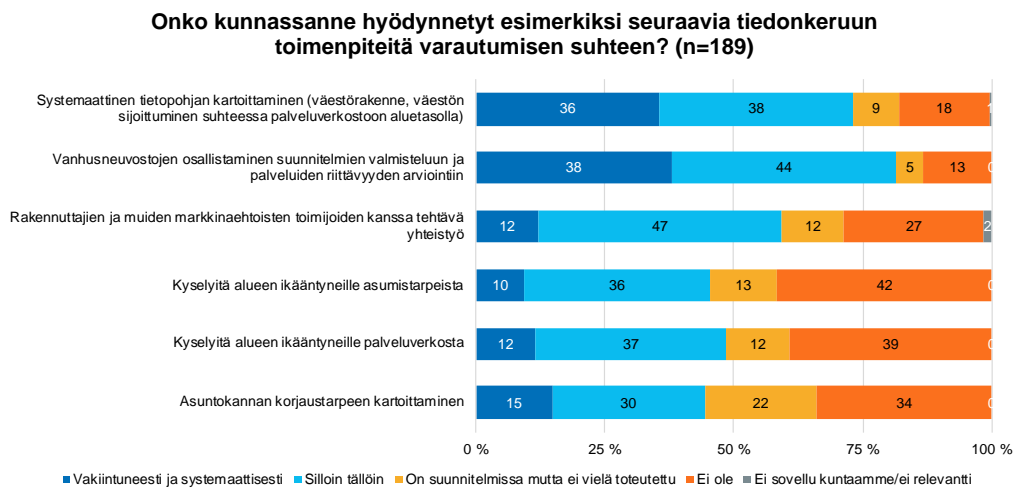
Kuva 50. Ennakoinnin ja varautumisen haasteet (luottamushenkilöt)

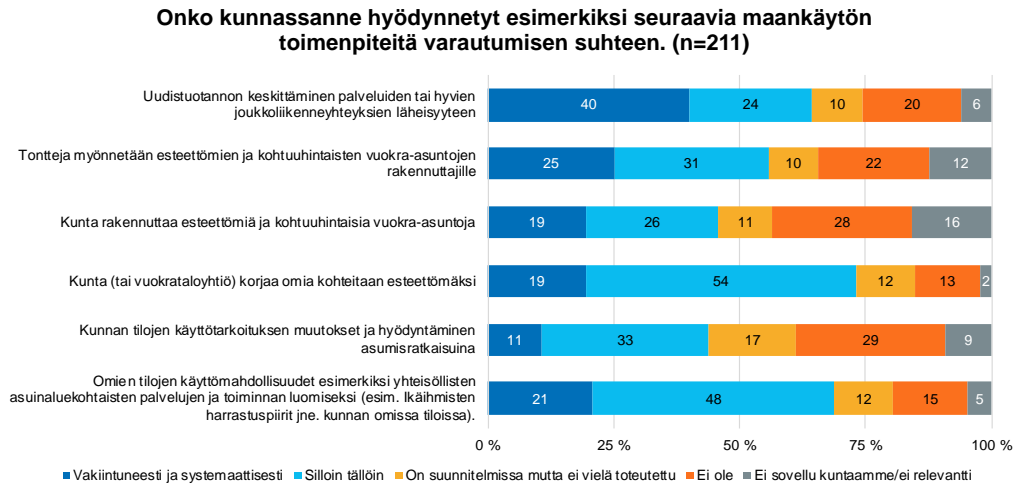
Kuva 51. Ennakoinnin työkalut: tiedonkeruu (viranhaltijat)

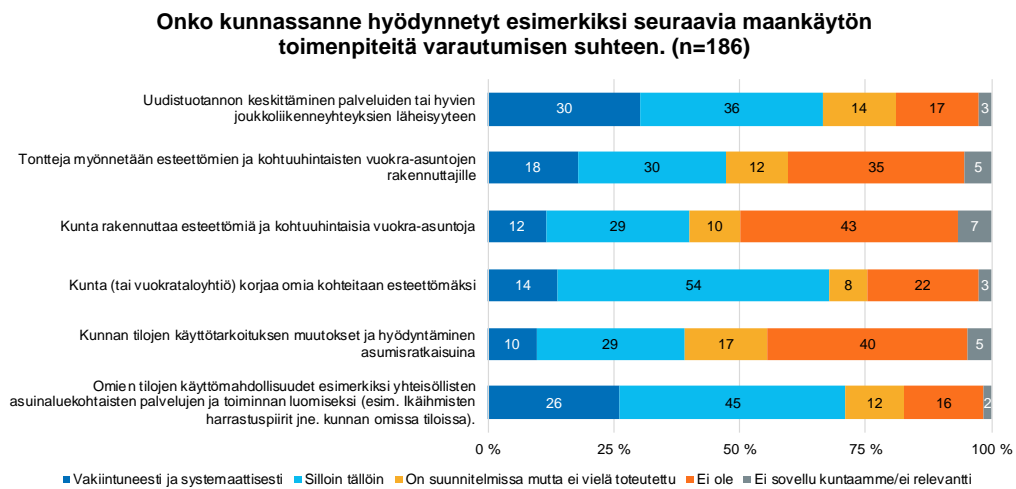
Kuva 52. Ennakoinnin työkalut: tiedonkeruu (luottamushenkilöt)

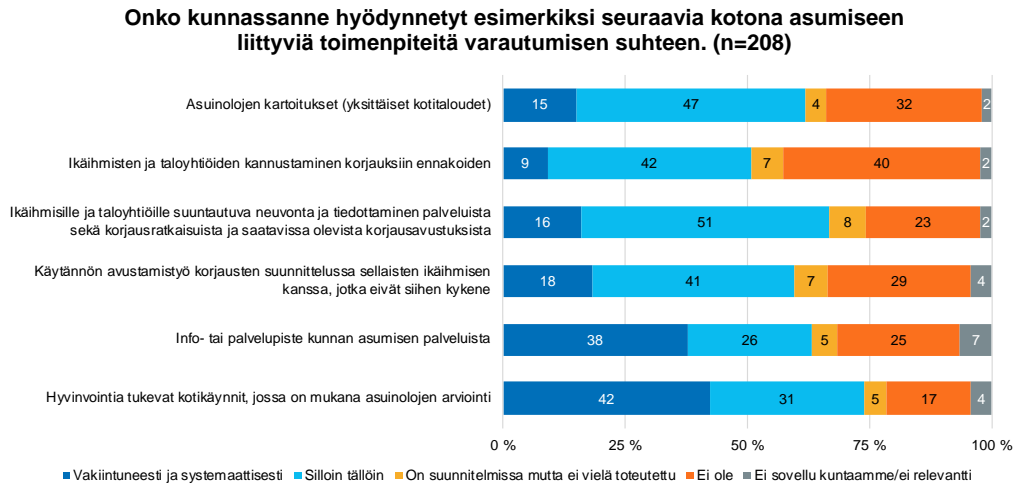
Kuva 53. Ennakoinnin työkalut: maankäyttö (viranhaltijat)

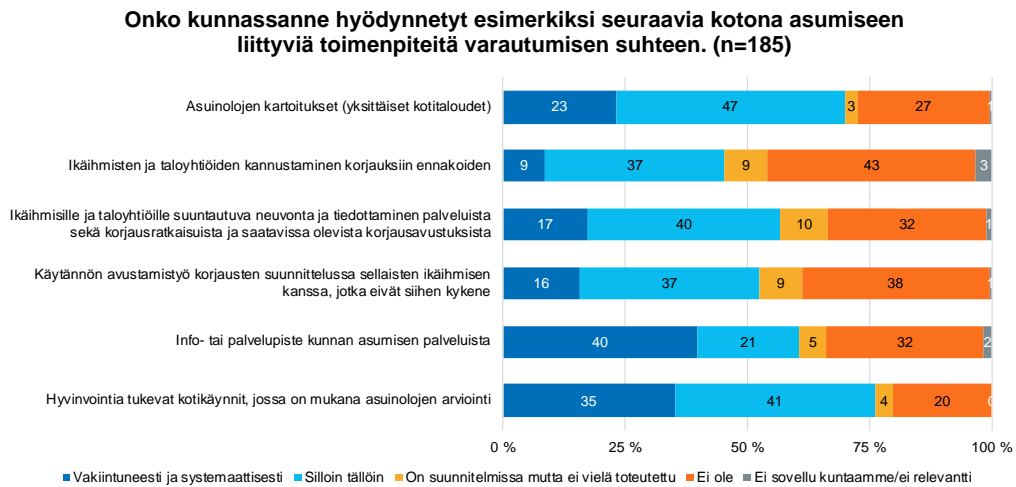
Kuva 54. Ennakoinnin työkalut: maankäyttö (luottamushenkilöt)

Kuva 55. Ennakoinnin työkalut: kotona asumisen tukeminen (viranhaltijat)

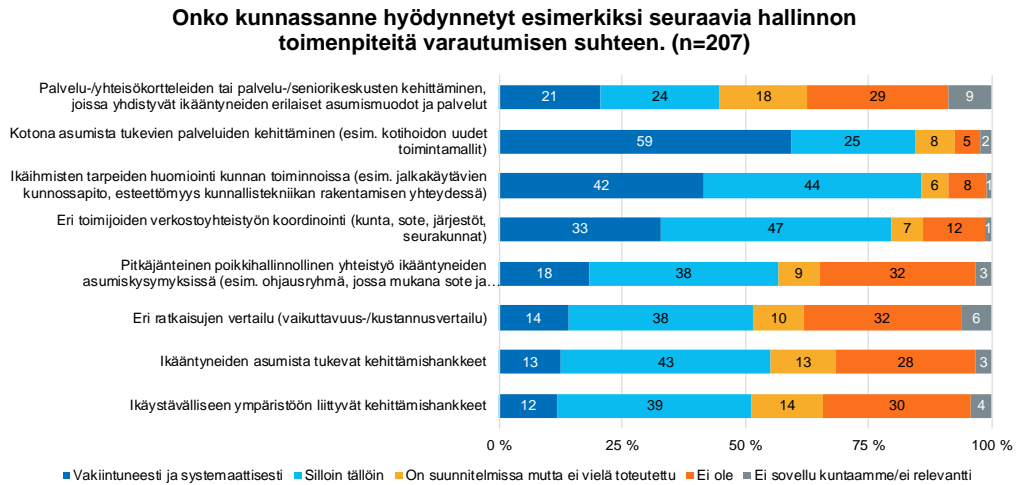

Kuva 56. Ennakoinnin työkalut: kotona asumisen tukeminen (luottamushenkilöt)

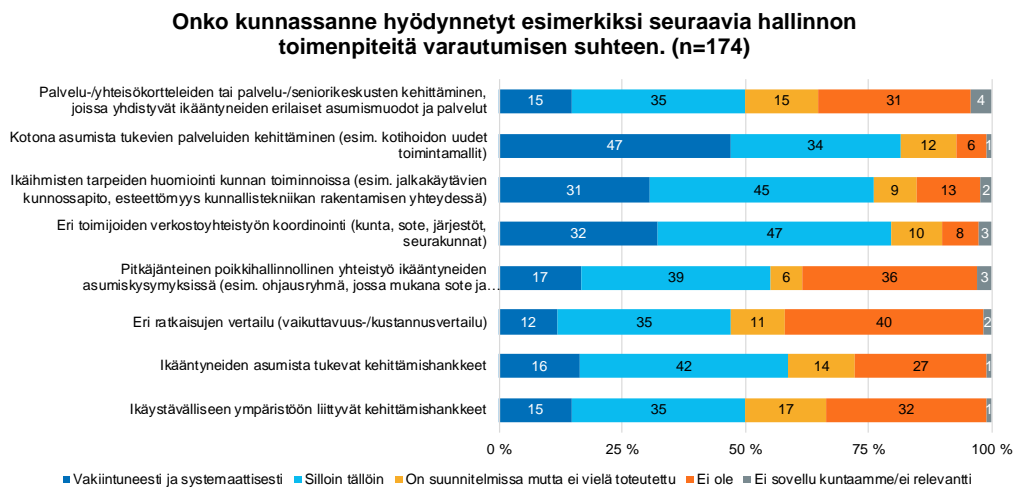

Kuva 57. Ennakoinnin työkalut: hallinto (viranhaltijat)

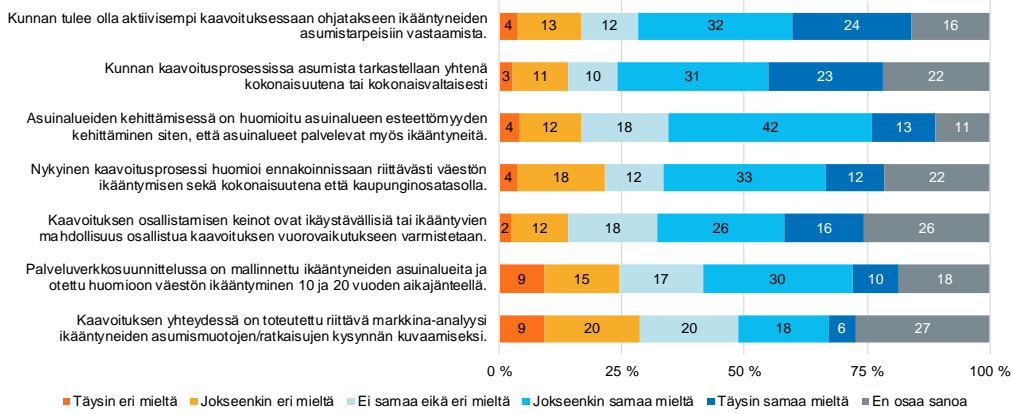

Kuva 58. Ennakoinnin työkalut: hallinto (luottamushenkilöt)

Kuva 59. Kaavoitus ja varautuminen (viranhaltijat)

Mitä mieltä olet seuraavista kaavoitusta ja varautumista koskevista väittämistä? (n=217)

TIETOKAYTTOON.FI

